

11-B-3

ROZPRÁVY
ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

I. 1924 19.

TŘÍDA I.

ČÍSLO 67.

I. 1924

KONEC
LADISLAVA POHROBKÁ.



čís. 2327/1.

NAPSAL

RUDOLF URBÁNEK.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

1924.

ÚVOD.

Nenadálá smrt mladičkého krále Ladislava 23. listopadu 1457 byla jednou z nejsensačnejších událostí střední Evropy v století 15. Mocné rozčerení zájmu veřejnosti se však neomezilo jen na hranice střední Evropy, nýbrž zaujalo živou pozornost též na západě, zvláště ve Francii, kde právě tehdy dlelo královské poselstvo, jež odtud mělo králi Ladislavovi přivéztí nevěstu, i na východě, kde král polský Kazimír byl chotěm sestry Ladislavovy Alžběty. Lze říci bez nadsázky, že celá Evropa s úžasem naslouchala pověstem o tom, co se v Praze stalo a co bylo tak náhlým zhasnutím velikých nadějí, jež pro nejbližší budoucnost byly spojovány s jménem mladého, sotva 17letého Habsburkovce.

Zemřel v něm jeden z nejpřednějších panovníků celého křesťanstva, společný vládce tří mocných skupin územních, od něhož se čekalo, že ve světovém zápase s islamem způsobí obrat, že zastaví další postup nebezpečí tureckého; doufalo se, že po pádu Cařihradu slavná obrana Bělehradu z r. 1456 je jen počátkem nového, úspěšnějšího boje, že Ladislav zcela vystačí na veliký, odpovědný úkol historický, který mu již předem vyznačovaly tradice rodinné, životní zájmy jeho země i tužby křesťanské Evropy: v synu Albrechta II. a ve vnuku Zikmundově, zdálo se, ožívaly plány, jež se vynořily r. 1396 před tažením Zikmundovým k Nikopolí a jež znovu zaplály září radostné důvěry na počátku krátké vlády Albrechtovy a zvláště několik let potom, r. 1444, když Vladislav Varnenčik se vydával na nešťastnou svou výpravu na Balkán. Co vše slibovalo mládí Ladislavovo! A vše to bylo osudným dnem listopadovým zmařeno. Říše Ladislavova, poutaná dohromady jen jeho osobou, se opět rozpadala v jednotlivé své části a vznikaly trapné otázky, jaký vliv budou mít poměry, jež se vytvoří v nových státních útvarech, na vztah křesťanské Evropy k islamu.

Smrt Ladislavova se proto nutně stala otázkou evropskou a byla se stejnou horlivostí a zájmem projednávána v kruzích politických jako v širokých vrstvách lidových. Tak mnoho křižáků, kteří se r. 1456 vraceli od Bělehradu, odnášelo si živý dojem z osobnosti královny i zájem o něj. Ten po návratu domů dlouho neutuchal, naopak dojmavou tragikou

smrti jeho byl ještě více vzněcován, nacházejí v okolnostech ji provázejících hojně živné stravy. Pozornost, jak lidu, tak politiků, hledajících nejen vysvětlení osudné události, nýbrž i podpory pro vlastní své úmysly, obracela se zvláště k dvěma osobám, pro něž smrt králova znamenala neobyčejný životní zisk, otvírajíc jim najednou netušené výhledy do budoucnosti, stavíc jim stupně k osiřelému trůnu, k Jiříkovi z Poděbrad v Čechách a k mladému Hunyadovci Matyášovi v Uhrách. Pozornost, tak ochotná k podezírání, především byla zaujata nápadnou spojitostí mezi oběma těmito muži, rychlou proměnou, jež ze zajatého Matyáše obratem ruky učinila snoubence dcery Jiříkovy a v zápětí krále uherského. Touto rychlou záměnou vězení trůnem fantasie současníků byla ještě více drážděna. Přidejme k tomu osobní zájmy ostatních odmítnutých kandidátů trůnu v Čechách i Uhrách a podnícenou tím nenávistnou závist k šťastnějším soupeřům, kromě toho i příznačné vlivy nepřízní národnostních i náboženských, mísících se v oceňování Čechů i Maďarů od národů ostatních a určujících jejich vzájemné vztahy, a pochopíme, že smrt Ladislavova většině současných pozorovatelů ponořena byla v tajemné, podezřelé přítmi. Odtud byl jen krok k dobrodružným domněnkám a dohadům. Roznícená a předpojatá, ať přímo nebo nepřímo, zvědavost nedala se ukojiti prostým, strážlivým výkladem, zjišťujícím přirozené příčiny smrti Ladislavovy. Za událostí samou hledány a nalézány věci jiné, jež lépe hověly horečnému shonu po jiném, zdánlivě lepším vysvětlení i romantickým zálibám veřejnosti. Nezůstalo se státi při samé smrti, nýbrž šlo se dále v minulost, aby odtud padlo světlo v záhadné přítmi, aby zde se objevily tajné nitky, v temnu snující neblahý osud Ladislavův až k otřásající katastrofě, již však se měl dodatí ráz přirozeného průběhu, prostého všeho podezření.

Třeba uznati, že řada událostí předcházejících smrti Ladislavovu byla takového rázu, že bez velikých obtíží dal se sestrojiti pravděpodobný výklad, podle něhož smrt králova byla nikoli jen prostým zjevem následným v časové posloupnosti za událostmi předcházejícími, nýbrž jejich přímým, v nich nutně založeným výsledkem. Posloupnost časová byla doplněna vztahy přísně příčinnými. V těchto výkladech Ladislav byl středem, kolem něhož se zadržovaly složité, zločinné intriky. Události předešlé nabývaly významu plánovitě přípravy k záhubě Ladislavově. Smrt jeho byla jen posledním článkem delšího řetězu. Jen v těsné, příčinné spojitosti se smrtí králova bylo prý možno správně vysvětliti nejasné jinak a nesouvislé události posledních let; jako smrt králova se teprve jimi náležitě osvětlovala, tak i ony jen vztahem k ní nabývaly pravého světla a smyslu jako nezbytné její předpoklady. Jako v posledních letech se bojovalo o krále a z části již i proti němu, tak i nešťastná listopadová událost pražská z r. 1457 se zdála býti jen vyvrcholením tohoto procesu, jeho tragickým rozuzlením. Co se mohlo státi již dříve, co se však dříve nestalo z rozličných příčin, stalo se r. 1457 v Praze, když hlavní

herci dramatu se přesvědčili, že není zbylí, že třeba za každou cenu odstraniti krále, jenž není a nechce býti loutkou v jejich rukou.

Bělehradská tragedie Oldřicha Celského byla ovšem v přímé spojitosti s popravou staršího bratra Matyášova, prvorozence Hunyadova Ladislava v březnu 1457. Nebylo však donucení krále od Jiříka Poděbradského, aby z Vídně přijel do Prahy, i následující pak pád Hölzlerův vědomým pokračováním těchto dramatických zápletek, jež svými počátky zabíhaly ještě o několik let zpět, a nedodala smrt králova tomu všemu ve vhodné chvíli pravého zakončení?

Veřejnost současná ve své většině byla o této věcné souvislosti a vzájemnosti přesvědčena. Takovým způsobem, hledíce na předešlý vývoj především se stanoviska smrti Ladislavovy, četní jeho vykladaatelé, současní i pozdější, stylisovali události z několika let posledních, zvláště však z let 1456—57, v napínavý román, jenž účelným pragmatismem stával se pravděpodobným: fantasie při tom pracovala libovolně, bez ohledu na pravdu historickou, představujíc a upravujíc podrobnosti a podle potřeby, scházelo-li něco k úplnosti nebo jasnosti, prostě si žádoucí doplňky domýšlejí.

Hustá síť podezřívavých domněnek, vydávaných hned za prokázaná fakta, opředla zvláště postavu Jiříkovu, jenž, třeba v legendě té nenese vinu smrti mladého krále sám, přece je jejím podezřením přede všemi jinými postižen. V tradici současné i pozdější vznáší se před námi jeho zjev jako tragický stín zločinného ctižádostivce, jenž se na své strmé cestě za vidinou slávy a moci nezastavil ani před zločinem, nad nějž ve středověku nebylo horšího a zlořečenějšího, před vraždou svého krále.

Historická tradice, pokud se nám vůbec o Jiříkovi uchovala, byla k němu po většině nemilosrdná, zachovávajíc se vůči němu s krajní bezohledností. Míru svou však dovršila právě v případě smrti Ladislavovy. Proto případ ten stává se pro přesné posouzení Jiříkovo typickým. Chceme-li proniknouti silnou vrstvou pomluv a obvinění a poznati, pokud to ovšem lze, skutečnou jeho osobnost, hodí se k tomu na prvním místě kritický rozbor legendy o smrti Ladislavově, tím spíše, že její stíny sahají až v naši přítomnost a kalí stále, alespoň z části, spravedlivé ocenění Jiříkovo. Ani dnes — budu o tom míti dále ještě vhodnou příležitost se zmíniti — nezmizela docela ona nenávistná zaujatost, jež tak dobře charakterisuje poměr většiny veřejnosti století 15. k Jiříkovi; ani v době nejnovější není u všech historiků, kteří se jím zabývají, oné objektivnosti, jež má býti prvním předpokladem, chce-li býti dílo historické opravdu správným vystižením historické skutečnosti a nemá-li býti stíženo výtkou, že jest jen výplodem tendenčního stranictví, jako byly ony invektivy, jichž nepřátelé Jiříkovi ve století 15. užívali jako vydatné zbraně proti němu.

Této situaci odpovídalo, že Palacký, došed k zpracování doby Jiříkovy a chtěje si vyjasniti zakalený obraz svého hrdiny, vytkl si za první

úkol rozřešiti otázku viny jeho na smrti Ladislavově. Palacký přistoupil k tomu, jsa si dobře vědom významu a typičnosti tohoto případu pro mravní hodnocení Jiříkovo vůbec, správně předpokládá, že výsledek tohoto šetření padne na váhu i v jiných otázkách, kde jde o jeho vinu nebo nevinu: jdeť při tom o více než o jednotlivý sporný případ, jde o zásadní otázku, zda celá mravní povaha Jiříkova připouštěla, aby on k dosažení svých politických cílů mohl užíti prostředků takové mravní hodnoty, jako byla královražda. Kdyby byl jí Jiřík schopen, kdyby historik po kritické revisi všech přístupných svědectví o tom byl nucen to přiznati, nebyla by pak oprávněna i jiná, tak hojná podezření, jež současníci uváděli proti Jiříkovi v případech podobných, jako byl Ladislavův? Bylo by pak možno na př. zprostiti Jiříka viny na smrti odpurce jeho Menharta z Hradce r. 1449, jež přišla také tak rychle a po níž hned se ozvala proti Jiříkovi podezření dosti závažná?

Otázku, kterou si Palacký položil, chtěje zaplašiti i všechny vlastní pochybnosti o mravní povaze velikého krále, jež se ho, jak sám přiznává, časem zmocňovaly při obviněních tak často a s takovým důrazem opakovaných, a nechtěje se spokojiti jen vědomím, že Jiříkova absoluce zakládá se jedině na nedostatku důkazů — rozřešil r. 1856 způsobem až dotud jedinečným, jak v sebrání rozsáhlé látky, tak v jejím kritickém proniknutí.¹⁾ Výsledky jeho práce stačily nejen k uspokojení svědomité úzkostlivosti autorovy, jenž tak prohloubil a zdůvodnil svůj krásný, vnitřní poměr k Jiříkovi, nýbrž stačily na dlouho i všem těm, kdo z odborných historiků se jeho analysou bez předpojetí zabývali, snažíce se jako Palacký dobrati se historické pravdy.

Mohlo by se snad dnes namítnouti, zda jest na místě vraceti se znova k otázce již rozhodnuté, zvláště když k tomu nenutí opravdu vážné námitky, jež by byly proti výsledkům studia Palackého pronášeny, a když až na některé výjimky obecně se přijímá a uznává právě na základě rozboru Palackého, že smrt Ladislavovu sluší přičísti moru a nikoli vraždě. A přece třeba uznati, že jest na místě znova otázku smrti Ladislavovy revidovati. Jestliže která otázka historická má důvod, aby byla opět projednána, je to právě otázka tato, byť i zásadní řešení Palackého i nadále zůstane nedotčeno. Oč při tom půjde, budou nové podrobnosti, jež naši zvědavost budou moci více ukojiti, než jí mohl vyhověti Palacký na základě stavu vědění historického z let padesátých. Naši touze doplniti si, pokud lze, obraz událostí spojených s otázkou touto, tak významnou pro celé dějiny Jiříkovy, práce Palackého přese všecku svou záslužnost již nestačí. S novými prameny, dříve neznámými dostavují se přirozené podmínky k nové revisi. Nové otázky, jež si při tom klademe, i přízpůsobené jim prostředky methodické postaví z části v nové světlo i starší doklady, známé již Palackému.

¹⁾ Zeugenverhör über den Tod König Ladislaws von Ungarn und Böhmen im Jahre 1457 (Abhandl. d. böhm. Gesellsch. d. Wiss. V. Folge, 9. Band).

Kromě toho zdůvodněnost nové revise bude tím větší, jestliže, hledíce k tomu, co bylo řečeno o předpokládané souvislosti mezi smrtí Ladislavovou a událostmi předcházejícími, neomezíme se jen na výsek, jež si vymezil při své práci Palacký, totiž na vlastní smrt Ladislavovu, nýbrž jestliže jeviště si rozšíříme, jestliže budeme sledovati celou legendu o smrti Ladislavově a nikoliv jen její poslední, třebaš nejdůležitější část. Ani úkol takto rozšířený není ovšem novinkou, neboť v této souvislosti již o thematu našem jednal r. 1767 maďarský historik Štěpán Kaprinaia, u něhož však přirozeně se shledáváme se stanoviskem maďarským; smrt Ladislavova není zde, ač se jí tu i s předcházejícím zabitím Celského v Bělehradě a s popravou Ladislava Hunyada v Budíně věnují zvláštní kapitoly, vlastním thematem, nýbrž jen prostředkem k úkolu dalšímu, jímž jest volba Matyášova za krále uherského.¹⁾ Jestliže práce Palackého dnes zastarala, platí to ovšem tím více o spisu Kaprinaiově, přes to, že i zde se ještě leccos najde, co ceny neztratilo.

Tímto rozšířením rámce sice dostane se více místa věcem, jimiž česká historiografie se až dosud zabývala jen jako věcmi vedlejšími; nelze však jinak, chceme-li si určitě objasniti, jak legenda naše vznikla a jak nabyla obecné víry. Souvislost se smrtí Ladislavovou, v níž uvedla legenda tyto v podstatě cizí živly, jež jen nepřímými následky měly vztah k souvěkým dějinám českým, dodává však jim přece jistého rázu českého. Tak zajisté věci ty chápal i Eneáš Silvius, vkládaje do své „České historie“ v části o době Jiříkově celé kapitoly o událostech rakouských i uherských.

Abý otázka naše dostala pravé pozadí, bude třeba si též širě všimnouti jak stavovského vývoje v zemích Ladislavových, neboť to je vlastní půda, z níž rostou všechny zápletky krátké jeho vlády, tak otázky turecké, jež v našem thematu zastupuje živel expositivní, podávající vhodné podněty i příležitosti, za nichž se příznačně projevují snahy i vášně hlavních osob i stran.

¹⁾ Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad, regis Hungariae, pars I. (Víděň 1767).

HLAVA I.

Poměry v zemích Ladislava Pohrobka za jeho nedospělosti.

V době, kdy mladý král v Praze umíral, nebyl ještě vlastním pánem svých zemí, nýbrž jeho jménem jim dosud vládly osoby jiné; byli to buď zástupci stavovští potvrzení králem, jako bylo v zemích českých, anebo tam, kde král se již sám přihlásil o moc, jako v Uhrách a Rakousích, byly to osoby, jež na první místa povznesla přízeň královská, ať samovolná, jako v rakouském případě Hölzlerově, nebo okolnostmi vynucená, jako u magnátů strany královské v Uhrách. Než byla již nedaleká doba, kdy král, jenž přese všecko své mládí ukazoval již pozoruhodnou vůli k moci, bude hledět sám dostati otěže vlády ve své ruce. A mládí královo se svými všelikými možnostmi zdálo se vzdálenějším, nezasvěceným pozorovatelům zaručovati, že všechny tři skupiny jeho zemí, ať již tam nastoupil mocí práva dědického nebo jako král volený a přijatý, splynou újeji a že, byť i nebylo zatím naděje na splnutí jejich úplné, přece bude možno alespoň doufati, že vzájemné svazky již přervány nebudou, jako se to posledně stalo po kratičké vládě otce Ladislava Albrechta II., a že společný vládce vytvoří nová pásma věcná, jež volnou zatím jednotu jejich utuží. Zdálo se, že v střední Evropě vznikne ještě dříve než na západě veliký stát, vlastně zatím soustátí, jež svou rozlohou poněkud si nahradí, co mu bude ještě scházeti na vnitřní soudržnosti.

Vidíme tu střídati se kombinace, v nichž jako měnlivé položky vystupují země české, Uhry a Rakousy. V souvislost s nimi se dostává i vlastní Německo tím, že panovníci zemí dotyčných jsou zároveň i králi německými. Jinak však Německo samo je daleko všech těch pokusů o větší státní útvary, jsouc v té příčině význačnou výjimkou: v něm zvítězil princip právě opačný, princip decentralisační, jenž z něho pod fiktivní formou jednotné říše učinil pestrou směs tu menších, tam větších území, z nichž však žádné rozlohou nemohlo se srovnávati s jinými státními útvary, jež se v jeho sousedství během století 15. ustavovaly.

Při občasných nábězích k větším státním útvarům ve střední Evropě jednou stojí v popředí Lucemburkové, jindy Anjouovci nebo Habsburkové.

U Habsburků i Lucemburků mocenské podněty dynastické při tom se ocitaly v prudkém sporu se soukromými zájmy jednotlivých členů těchto rodů. Je zajímavé, že v době, kdy ve všech těchto skupinách se již ohlašují akcenty zájmů státních (v Čechách a Uhrách je to idea koruny jako symbolu státní jednoty a svrchovanosti, zatím co v rakouských zemích alpských alespoň se žádá jednotnost územní s vládou nejstaršího člena rodu panovnického), na konec přece vítězí názor soukromoprávní a nastává opět dělba území rodinných mezi jednotlivé členy, kteří se nechtějí spokojiti postavením shodným s trváním jednotné državy. Tak vznikají vedlejší linie habsburské, a stejně byly by se vyvinuly i poboční větve lucemburské, kdyby synové a synovci Karlovi neumírali bez mužských potomků.

Náladě, příznivé vzniku rozsáhlých držav, hledělo se nápomoci dědickými smlouvami mezi jednotlivými dynastiemi. V letech šedesátých století 14. spojují se tak Lucemburkové a Habsburci, a jestliže podobné úmluvy mezi Habsburky a Anjouovci se hned v zápětí rozvazovaly, nové svazky byly na druhé straně navazovány mezi Anjouovci a Lucemburky zasnoubením syna Karlova Zikmunda s dcerou Ludvíka Uherského. Všecky tyto plány a pokusy prakticky konečně vyústily v postavení Zikmundově, jenž r. 1419 po smrti bratra svého Václava IV. vládl v zemích českých i uherských, jsa zároveň králem německým. Revoluce husitská sice v té příčině způsobila velmi rušivou epizodu, přece však se Zikmund dočkal, že byl v Jihlavě r. 1436 obecně přijat i za krále českého. Jeho dědicem se stal Habsburkovec Albrecht II., za nějž Zikmund již r. 1422 provdal svou jedinou dceru Alžbětu. Tehdy, r. 1438, nadcházel okamžik spojení hlavních skupin středoevropských, české, uherské i obojích Rakous, v jednu říši, při čemž Albrecht vstupoval i na místo tchánovo v říši německé, takže i Německo tvořilo jednu ze složek jeho mocenského postavení. Spojení však jednotlivých částí bylo velmi slabé, jen umělé: nebyla to vlastně leč personální unie, v níž bylo mezi jejími složkami více rozdílů než živlů sjednocujících, takže výhled do budoucnosti zatím mnoho nesliboval.

Lze sice přiznati, že územní skupiny, jejichž vládcem, z části ovšem ne bez vážného odporu, byl r. 1438 Albrecht II., přese všecku odlišnost své zeměpisné povahy vyznačovaly se přece některými rysy i po stránce geografické, jež mohly býti popudy k jejich spojení v jednu državu, vyznačenou především přirozeným svým pojátkem, mohutným tokem dunajským, prostředkujícím světové spojení mezi západem a východem a podněcujícím k vzniku politického útvaru ve svém poříčí.¹⁾ Lze přiznati, že během staletí v těchto sousedních skupinách se vytvořily v mnoha ohledech poměry, ne-li stejné, tedy alespoň obdobné, jež by nebyly překážely politické unii. K tomu přistupovalo jako moment jednotící i ne-

¹⁾ Huber, Gesch. Österreichs III. 3.

bezpečí turecké, jež zatím sice přímo hrozilo jen Uhrám, ale v jehož dosahu rychle se ocitaly i sousední země české a rakouské. Než zřetel tento, ač se již ozval při jednání o nástupnictví Albrechtovo, mluvil zatím jen nesměle a zanikal bez ozvěny ve všeobecné neúčasti a nechápavosti.¹⁾

Nelze však přehlédnouti, že byly tu i velmi vážné překážky, na něž pokus o užší svazek politický musil příkře naraziti. Královská hodnost německá přinášela sice Albrechtovi některé výhody, jak se ukázalo hned při jeho zápasu s odporem českým, kdy z Němec mu přišly na pomoc silné sbory vojenské, ještě více však mu přinášela nesnází, nutně ho zaplétajíc v chaotickou sféru křížících se zájmů a snah. A jako Německo, tak i ostatní země Albrechtovy měly hojně vlastních naléhavých otázek, jež činily nárok na jeho čas i energii. Různorodost a nesnadnost těchto zvláštních úkolů hrozila, že Albrecht se úplně rozptýlí v drobnostech a k řešení velkých problémů svých zemí se vůbec nedostane.²⁾

Třeba si zvláště všimnouti vzájemných vztahů náboženských i národnostních, jež při unii byly namnoze živly rušivými.³⁾ Mezi českými husity a mezi rakouskými Němci i Maďary i po kompaktátech stála víra, a dlouhé boje rozntily i národnostní vášně, jež působí překvapení tomu, kdo myslí, že otázka národnostní pro středověk nemá významu. Tyto nevráživosti a spory národnostní nekalí snad jen poměr mezi Čechy a jejich sousedy, nýbrž projevují se — někdy velmi bouřlivě — i mezi Němci a Maďary. Stačí vzpomenouti krvavých výjevů budínských r. 1438 a 1439 i poměru, jaký byl mezi Maďary a králem Albrechtem, jenž se nelišil mnoho od obdobných poměrů v Čechách. V těchto sporech ozývá se silně zaujatost proti cizincům, kteří s králem přicházejí do země a zabírají místa domácím lidem, zjev to, k němuž bychom opět zajímavé období našli v Čechách na konci doby přemyslovské i v době lucemburské. Jde tu o projevy hnutí stavovského, jež, uzavírá-li se již doma v určité vyznačené meze jednotlivé třídy, vystupuje tím výlučněji proti cizincům. Jak silně se zdůrazňuje právo živlu domácího, je patrné z toho, slyšíme-li uprostřed století 15. v Rakousích protesty proti „ohavnému jhu“ cizinců, kteří vládli králem Fridrichem, ač byli to Němci ze sousedního Štýrska.⁴⁾

Tak se dostáváme k živlu, jenž byl nejsilnější překážkou nejen užší unie územních skupin, z nichž se skládala država Albrechtova, nýbrž i těsnějšího spojení uvnitř jednotlivých skupin. Žárlivý partikularismus stavovský pilně střežil uchování svéprávnosti každého teritoria, houževnatě se bránil všemu, co by jeho právní samostatnost i jeho vlastní účast na ní omezovalo. Zůstávajíc až na malé výjimky tkvěti na hranicích terri-

¹⁾ České dějiny III. 1. 304—05.

²⁾ I Huber II. 534 uznává, že za nespořádaných poměrů tehdejších vládní povinnosti v tak rozsáhlých územích převyšovaly síly jednoho muže.

³⁾ České dějiny III. 1. 305 a d. i 328 a d.

⁴⁾ Eneáš Silvius, Historia Friderici (u Kollara, Analecta monum. Vindobon. II.) 206 a d.

torialních, i v tom případě, když příslušná územní jednotka se stala složkou většího celku, a dodávajíc jim tak tradiční stálosti i v širším rámci — bylo stavovství uvnitř těchto hranic přirozeným soupeřem moci ústřední, moci panovnické, až se stalo s ním více méně souřadným činitelem veřejnoprávním.

Poměry stavovské byly ve všech třech našich skupinách již od delší doby obdobny: stavovství všude velmi stouplo na ujmu moci panovnické, nejvíce v Čechách, kde revoluce husitská upravila snahám stavovským podmínky nejpříznivější a kde Zikmund po dlouhých bojích mohl na trůn otcovský vstoupiti jen na základě zvláštní kapitulace jako král přijatý, což bude se opakovati i v dalších případech nástupnických, byť i šlo o dědice trůnu, pocházející již z téhož rodu panovnického: není-li to přímá volba, je to alespoň jistá kombinace její s principem posloupnosti dědické. Poměry po smrti Zikmundově pak přinesly podobný způsob řešení i v Uhrách, kdežto v Rakousích dědické právo rodu habsburského zůstávalo nedotčeno, takže moc zeměpanská zde alespoň v této příčině měla postavení snazší než v zemích ostatních, nad nimiž na počátku roku 1438 se ze Zikmundův Albrecht II. ujímal vlády. V Čechách již krátká vláda Zikmundova stačila, aby bylo jasno, jak povážlivý je poměr mezi králem a stavy. Vztahy tyto se nutně jen zpříkřily, když v Čechách i Uhrách nastupoval na místo Zikmundovo cizinec, Němec, jenž mohl se dovolávati jedině ženského práva dědického, ježto důvody ostatní (smlouvy starší) nalézaly jen málo ohlasu.

Unie, v níž se všechny tři skupiny osobou společného panovníka spínaly, vynášela na povrch i otázku, jak stavovství bude reagovati na tyto nové svazky. Jestliže králi se tím otvírala možnost, že v případných zápasech bude moci proti stavovské opozici ať v té, neb oné zemi na váhu vhoditi všecku moc, již mu poskytovaly i jeho zdroje v zemích ostatních, nastávalo mu zároveň nebezpečí, že také stavové z různých zemí, u nichž ohled na třídní zájem ovšem ukonejší a překlene jejich vzájemné rozpory národnostní a náboženské, se spojí přes veškeren svůj partikularismus proti němu, což dříve za vlády různých panovníků v jednotlivých skupinách, nebylo-li vyloučeno, bylo zajisté velmi ztíženo.

Jako panovník rozsáhlé unie středoevropské Albrecht II. opravdu pevně stál jen tam, odkud vyšel, v Rakousích: ty mu podávaly především prostředky finanční i vojenské, aby mohl překonati obtíže, jež se nové jeho vládě stavěly v cestu v zemích druhých. Dvě léta této vlády stačila, aby král se velmi zadlužil, z čehož hlavní obtíže spadly právě na jeho rakouskou základnu, kdež likvidace jeho veliké politiky dlouhou dobu potom byla smutnou upomínkou na tohoto jinak oblíbeného knížete.¹⁾

Pevná jeho ruka vyvedla zemi z bouří doby poručenské, ovládla stavovský rozruch a také za válek husitských dovedla Rakousům zjednati

¹⁾ České dějiny III. 1. 455.

postavení příznivější, než jaké vůči českým „rejzám“ měly jiné země v českém sousedství. Proto také po smrti Zikmundově při odchodu jeho ze země, kam se již potom nemohl vrátit leč na kratší pobyt, postačilo jmenovati pro správu zemskou 14členný výbor úřednický, jenž za jeho nepřítomnosti jej ve všem zastal. Byly v něm sice kromě některých úředníků dvorských i nejdůležitější zemští úředníci obojích Rakous, přes to však u této vlády měl převahu ráz úřednický nad stavovským a o účasti stavů samých při jejím ustanovení není ani zmínky¹⁾: je v tom patrná stopa předcházející vlády Albrechtovy, jež dřívější rychlé úspěchy stavovské zase přivedla v rovnováhu s nároky knížecími.

Hůře však již tomu bylo v Uhrách! Zde, třebaž žena Albrechtova Alžběta byla uznávána za dědičku trůnu, přece uznání Albrechtovo mělo ráz volby — lze s tím srovnati z dřívějšího postavení Zikmundovo jako chotě královny Marie — a neobešlo se bez kapitulací jak před korunovací samou, tak i ještě dodatečně potom, jimiž si stavové zajišťovali svá práva. Zvláště příznačné byly požadavky, jež slyšíme stejně zde jako v Čechách, aby z účasti na věcech veřejných byli vyloučeni všickni cizinci: v Uhrách šlechta tuto výhradu rozšiřovala i na měšťanstvo, jež zde bylo většinou původu německého.²⁾ Král Albrecht dožil se v Uhrách pokoření, že nejen musil od svého dvora propustiti k naléhání šlechty uherské většinu osob sobě zcela oddaných,³⁾ nýbrž že se viděl jako cizince odstrčena za svou ženu, kterou jen Maďari pokládali za pravou svou paní. A jeho poměr k uherským poddaným ostře vysvitl za jeho výpravy proti Turkům, kdy v bažinách dunajských, opuštěn od většiny vojska, zcela pocítil hořkost zrady.⁴⁾

Než byl-li v Uhrách Albrecht králem více podle jména než skutku, ještě více to platilo o Čechách, kde nejenom strana jeho vlastní — v tom je obdoba s Uhrami — znova a znova zdůrazňovala, že „pravou dědičkou země“ je Alžběta, nýbrž kde byla ještě i mocná strana, jež postavila proti němu svého kandidáta v osobě prince polského Kazimíra a kterou se Albrechtovi nepodařilo přemoci a přinutiti ji k vlastnímu uznání. České kralování jeho bylo jen fikcí, jíž formálně se zakrývala smutná skutečnost bezvládní. Za příměří mezi oběma stranami zemřel král Albrecht 27. října

¹⁾ Sigm. Adler, Die Organisation der Centralverwaltung unter Kaiser Maximilian I. (1886), Anhang I., str. 485 a d.

²⁾ Čes. děj. III. 1. 268.³⁾ Výhrada, proti cizincům se ozvala v Uhrách již za Zikmunda, kdy po nedodržených jeho slíbech na sněmu temešvářském r. 1397, že odstraní ze země všechny cizozemce, následovala r. 1401 bouře proti nim, spojená se zajetím samého krále, předzvěst to scén z doby Albrechtovy, r. 1438 i 1439. Jaká nenávisť tehdy byla v Uhrách proti Zikmundovi a cizím jeho dvořanům, je viděti v letech devadesátých z výkřiku onoho panoše popraveného Štěpána Konta, když mu Zikmund slíboval, že mu sám bude lepším pánem: „Nikdy Tobě, české svini, nebudu sloužiti“ (Thuro z IV. kapit. 7.)!

³⁾ Čes. děj. III. 1. 305.⁴⁾

⁴⁾ Tamtéž 449—50.

1439 v Nesmílech na cestě z Uher domů, do Rakous, a teprve 22. února 1440 narodil se Alžbětě pohrobek Ladislav.

Stav, v němž Albrecht zanechával své země, stěží připouštěl, aby splněna byla jeho závěť z 23. října 1439, jíž snažil se uchovati své dílo, územní unii, nemoha však zároveň ukázati k prostředkům, jeho poslední vůli zaručujícím. Jistě k tomu nestačil ústupek, jež král učinil stavovství ve všech svých zemích, ustanovuje, aby pro případ, že Alžbětě se narodí syn, byli zvoleni ze stavů v určitém poměru zástupci do poručenské rady, která měla sídliti v místě, všem skupinám nejvhodnějším, v Prešpurce. Třebaž to bylo se strany královny mnoho, stavům to stačiti nemohlo, zvláště když v Čechách i Uhrách poměry nutkaly k tomu, aby byl co nejdříve zjednan nový král, jenž by opatřil nutné potřeby, nedovolující, jak se tehdy zdálo, odkladu, zde otázku tureckou, tam otázku náboženskou i správní reorganizaci po dlouholeté válce.¹⁾ Praktické zájmy zemí českých a uherských byly ve sporu s dědičným právem rodu habsburského, k němuž se snažil je Albrecht pro budoucnost připoutati, nehledě k tomu, že v Čechách nebyla za jeho života vyřízena ani věc zásadní, obecné jeho uznání za krále. Proto zdálo se nevyhnutelným, že unie se rozpadne a každá ze tří skupin půjde odtud opět svou cestou, tím spíše pak, když za požadavky závěti stála jen vdova Alžběta a oporou její byl flegmatik rázu Fridricha III., nového krále římského, seniora domu habsburského a tím přirozeného poručníka Ladislavova. Za takových okolností vůči stavům, vyrostlým ve zvůli a poddávajícím se jedině mocnému nátlaku síly, závěť Albrechtova nemohla býti leč pium desiderium, jež bez ohlasu zanikne v hluku různorodých, vzájemně se křížících snah různých jeho zemí i jednotlivých v nich stran.

V tomto zmatku, nad nímž se nepovznášela žádná mohutná vůle jako pořádající a jednotící činitel, byly to opět Rakousy, kde princip legitimistický nacházel poměrně nejméně překážek. Zde nebylo odporu proti dědičnému právu Ladislavovu, ani proti těm, kdož byli jeho oficiálními zástupci, proti královně Alžbětě a Fridrichovi III. Hned však na konci r. 1439 se i v Rakousích přihlásili stavové o slovo: na čem jim záleželo, byla ochrana jejich práv, vliv na hospodářství i správu zemskou s vyloučením živlů cizích, a proto žádali, aby Fridrich III., jež zatím uznali za správce, se řídil ve všem stavovským výborem.

Jejich přání zdálo se býti splněno, když r. 1441 v červnu za souhlasu králova stavové zvolili ze sebe 12členný výbor, jenž za nepřítomnosti královny — ten chtěl právě jeti do Němec na cestu korunovační — měl vésti všecku vládu v obojích Rakousích. Co bylo tehdy zřizováno jen dočasně

¹⁾ K dalšímu sr. Chmel, Geschichte Kaiser Friedrichs IV., sv. II. i Huber, Geschichte Österreichs III.; o věcech uherských Szalay-Wögerer, Geschichte Ungarns III. 1. a Fessler-Klein, Geschichte von Ungarn II.,²⁾ o českých České dějiny III. 1—2.

(dříve se výbor takový přímo žádal jako zařízení trvalé, s ročním platem), o tom mohlo se doufat, že se to osvědčí a že to potrvá i dále: stavové tak zcela legálně budou vládnouti sami a účast zeměpanská, zde poručenská, Fridrichova, bude omezena jen na formální souhlas k rozhodnutím stavovským.¹⁾

Než skutečnost pak přece jen byla jiná. Stavovští zástupci, zvolení po třech ze všech stavů (z prelátů, pánů, rytířů i měst), již r. 1442 se sami vzdali.²⁾ Jestliže pak později (r. 1451) slyšíme stesky se strany stavovské, že byli od krále sesazeni,³⁾ přináší to do nevyjasněných zatím poměrů tehdejších trochu světla: zdá se, že zástupci ke vzdání byli přinuceni jak nevlí královskou, jež vzbuzena byla způsobem, jakým bylo ono místodržitelstvo králi vnuceno, tak chováním stavů, vzájemnou nedůvěrou jedněch k druhým a obecným egoismem, jenž se zpěchoval proti všem obětem, což vše stavovskému výboru všecku snahu znesnadňovalo a jeho úkol ztrpčovalo. Ani stavovská vláda nebyla možná, nebyla-li od stavů s dostatek podporována, zvláště finančně. Slyšíme sice potom ještě r. 1442 o volbě zemského maršálka a 22 rad, kteří měli za nepřítomnosti královny při jeho jízdě korunovační opatřiti věci vládní, ale v dalším průběhu poručenství Fridrichova, zdá se, správu rakouskou, podle svého ovšem způsobu, na nějž si později za svého odboje Rakušané tolik stěžovali,⁴⁾ vedl již jen král sám se svou radou, bez vlastní účasti stavovské. Stavové sice tak nedosáhli svého, než ani poručenská vláda Fridrichova nebyla toho rázu, aby zavedla pořádek a vynutila úctu své autoritě. Rakousy nepochodily o mnoho lépe tím, že v nich se Fridrich opravdu poručenství ujal, což v Čechách učiniti odpíral. Fakticky bylo zde bezvládí jako v Čechách a země trpěla soukromými zástími i cizími vpády, před nimiž je ochrániti vážnost králova nestačila: každý byl bezpečen jen, pokud se mohl sám chrániti. Ani občasně mocnější vzmachy, k nimž se tu a tam stavové vzpružili proti škůdcům zemským, mnoho nepomáhaly.

I v Rakousích, stejně jako v Čechách a v Uhrách, vznikaly tehdy nepochybně kolem některých vlivnějších osobností ze šlechty větší skupiny a strany, a ani města nezůstávala daleka takových spolků, jež jednotlivci zjednávaly širší oporu v těchto temných věrech. Avšak o tom jsme zatím jen velmi nedostatečně zpraveni, ač bychom si přáli věděti o tom více, protože bychom pak lépe rozuměli odboji z r. 1451 a vysvětlili si lépe postavení hlavní jeho osoby, jíž byl Oldřich Eicinger. Ten vystupuje tehdy v podobné úloze, jež v Čechách a Uhrách připadala Jiříkovi z Poděbrad a Hunyadovi a jež jistě i v Rakousích měla starší předpoklady.

¹⁾ Sr. k tomu Adler 487 a d.

²⁾ Chmel II. 135.

³⁾ Tamtéž 649.

⁴⁾ Eneáš Silvius, Hist. Frider. 207. R. 1444 na sněmu březnovém byl podán se strany královské návrh, aby maršálkovi bylo př. dáno po 6 zástupcích z pánů a rytířů, ale byl od panstva zamítnut (Chmel II. 272).

Také Eicinger byl, jako náš Jiřík nebo Hunyad, vlastně povýšencem, jež jeho nadání a energie vynesly až na nejvyšší místo v zemi. Kromě toho osobnost Eicingerova i jeho osudy vykazují leckterý zajímavý rys, jenž nás upomene i jinak ještě na oba tyto zjevy, ať typickou shodou nebo markantními rozdíly. Již proto zasloužil by si naší pozornosti, poutá ji však k sobě tím více těsným svým svazkem s našim vlastním thematem, se smrtí Ladislavovou. Při tom jest však litovati, že i o něm, stejně jako o Jiříkovi, musíme souditi na základě pramenů, většinou zcela proti němu zaujatých, takže v tomto vypouklém zrcadle těžko je dobrati se správného ocenění jeho osobnosti.¹⁾

Pro poměr Eicingerův k panstvu rakouskému je důležité, že Eicinger byl původem bavorský rytíř, tedy cizí vetřelec, jenž přišel do Rakous mlád a chud, aby zde za bouří, jež vyplňovaly počátek století 15., hledal štěstí. Toho nenašel na dvoře Arnošta Železného, kam se nejprve obrátil, nýbrž po různých dobrodružstvích u Albrechta V., pozdějšího krále, k němuž jej uvedl pan Reinprecht z Wallsee, opatřiv jej náležitou šlechtickou výpravou a i potom ještě nějaký čas ho podporuje. Albrechta si Eicinger získal kromě jiných svých schopností a kromě přízně jednoho ze svých předchůdců v úřadě hubmistrovském (těmi byli Bertold z Mangel a Osvald), jež mu urovnávala cestu, i svými společenskými vlastnostmi, což dalo později jeho nepřátelům podnět, aby ho vyhlašovali za falešného hráče, jenž knížete obehral spolu se svým bratrem o značné summy, jež prý pak byly základem jeho rozsáhlé držby pozemkové. Zdá se však, že přízně knížecí nenabyl příliš rychle, ježto teprve z r. 1416 známe první donační listinu Albrechtovu, jež o ní svědčí. Eicinger byl dobrý bojovník i spolehlivý úředník, jehož služeb za boje s husity dovedl si Albrecht ceniti, ale, třebaš štědré odměny knížecí za to zjednávaly jemu i výhodné postavení hospodářské, přece jeho zbohatnutí sluší především přičísti jeho

¹⁾ Kromě Eneáše Silvia (Hist. Frider. 183—84), jenž však přímo praví, že jeho zdrojem jsou informace některých rakouských pánů na dvoře Fridrichově, tedy zprávy stranicky zbarvené, a že sám si není tím jist — hlavním pramenem o Eicingerovi jsou anonymní žaloby na něho („Vermerkt das Herkommen und Handlung H. Vreichts“) v Notizenblattu (Beil. zum AÖG.) 1857. 231 a d. Krones, Hdb. der Gesch. Oesterreichs II. 332 je klade k r. 1457, ale správnější je určení Hunyadovo, Gesch. Österr. III. 100^a) k r. 1454 a to pro věcnou souvislost s obranou Eicingerovou z 22. července 1454 v „Quell. u. Forsch.“ (Videň 1849) 249 a d. Zmínka o zajetí a šacování Hölzlerově, jež, zdá se, měla vliv na určení Hunyadovo, nepatří k r. 1457, nýbrž týká se jeho uvěznění dřívějšího; ježto pak propuštěn byl 20. května 1454 po přísaze, že složí účty ze svého hubmistrovství (sr. Čes. děj. III. 2. 927^a); zde však omylem doživotní mincmistrovství je přičteno jemu; týká se to Wolfganga Holzera), je patrné, že žaloby asi vznikly mezi 20. květnem a 22. červencem 1454. Některé žaloby jsou osvětleny dokumenty, z největší části povahy hospodářské, jež se nám zachovaly v eicingerovském diplomatáři, jež zregestoval Chmel jednak v „Österreich. Blätter für Literatur“ 1847 („Beiträge zur Adels-Gesch. d. Landes unter der Enns.“) 209 a d., jednak v AÖG. I (1848). 2. Heft, 1 a d. a 5. Heft, 19 a d.; materiálů zde sebraného bylo až dosud jen málo užito.

vlastní schopnosti dobrého hospodáře, jenž důsledně, nepomíjeje žádné příležitosti, držbu svou rozšiřuje a zaokrouhluje, tu koupí, tam směnou nebo zástavou, ať soukromou nebo knížecí.

V pozdějších žalobách líčí se Eicinger jako bezohledný egoista, jemuž zájem jeho i jeho rodiny je prvním příkazem. Této výtky, třebaš její užívání v každém případě ji poněkud diskredituje, Eicinger zbaven býti opravdu nemůže: je typem stavovského sobectví současného, jež jde především za svou mocí s tvrdou důsledností, neohlížejíc se, zda je to v souhlasu s prospěchem obecným. V tom je značný rozdíl mezi ním a Jiříkem z Poděbrad. I u Jiříka je jeho vzestup politický spojen s jeho vzrůstem hospodářským, ale nelze říci, že se to děje na ujmu věci, jíž se zastává. Naopak, mezi jeho zájmem vlastním a mezi prospěchem obecným je stále patrna podivuhodná harmonie. U Eicingeru také nenajdeme ideových vzpruh, jež snahám Jiříkovým nebo Hunyadovým dodávají zvláštního posvěcení: nejde mu o vyšší cíle ani politické, ani náboženské, jeho úsilí se vyčerpává v úzkém okruhu strany, v jejímž prospěchu nachází především výhody vlastní.

S českého stanoviska je zajímavé, že dominium, jež si Eicinger utvořil při hranicích moravských, tyto dokonce přesahovalo. Podporou při tom mu bylo i jeho úřední postavení jako hejtmana eggenburského a znojemského v letech třicátých, než se stal r. 1437 hubmistrem rakouským a nežli tak do svých rukou dostal celou správu vévodských financí.¹⁾ Z malého počátku, jímž bylo r. 1416 získání dvora v Horní Blatnici, vznikla ponenáhlu rozsáhlá država jihozápadně od Znojma, sahající dosti daleko na jih, jejímž střediskem byl hrad Schrattental, získaný již r. 1435, obvyklé, tuším, sídlo Oldřichovo.²⁾ Jeho sen, jenž se mu kdysi, ještě v jeho počátcích, zdál, že jednou nohou stál na hrádku kyjovském (severně od H. Blatnice) a druhou na Novém Hrádku (již za Dyjí, na Moravě) a že vše, co daleko široko kolem sebe viděl, bylo jeho — byl splněn měrou vrchovatou.³⁾ Država tato, většinou skupina různých lén hardeckých, jež r. 1448 Michal z Hardeka s některými výhradami prohlásil za svobodný majetek rodu eicingerského až do jeho vymření — byla jakýmsi

¹⁾ V dubnu 1433 vystupuje jako hejtman v Eggenburce, k čemuž již 2. května t. r. přistupuje i hejtmanství ve Znojmě; 26. dubna 1437 po prvé v listinách, pokud vím, se jmenuje hubmistrem (ještě 15. prosince 1436 byl hejtmanem eggenburským a znojemským; vše dle diplomatáře eicingerovského). — S touto rodinnou držbou je též v souvislosti, že později, r. 1447, bratr Oldřichův Osvald stal se zástavním držitelem blízkých Drozdovic, jsa tu s jistou přestávkou nástupcem strýce Konráda, jenž se tam připomíná jako zástavní držitel r. 1440 (sr. Chmel, Mater. I. 2. 90, Regest. I. č. 2234).

²⁾ O tom svědčí církevní nadání Oldřichova (sr. list koncilu ze 4. února 1438); kapli hradní zde udílí 21. července 1438 papež Eugen IV. odpustky; zde 30. prosince 1442 Oldřich činí svou závět atd.

³⁾ Sr. žaloby (1454) 231.

mostem mezi Moravou a Rakousy, a proto mezi ostatními statky eicingerovskými pro českou politiku měla později zvláštní význam.

Není bez příčiny, mluví-li se spíše o statcích eicingerovských než o statcích jednotlivých osob. U bratří Eicingerů, původně čtyř, později jen tří,¹⁾ jeví se charakteristická solidarita, ve smyslu politickém i hospodářském. Není sice mezi nimi nedílu, alespoň ne mezi všemi a ve všem,²⁾ přece však společným postupem svých příslušníků vystupuje rod vůči veřejnosti jako jednotný celek: společně nabývají titulu panského, práva pečeti červeným voskem³⁾ a každý hospodářský úspěch jednotlivcův mezi nimi zesiluje význam a moc celého rodu. A tak i egoismus předního jeho představitele a vlastního zakladatele jeho rozkvětu Oldřicha nabývá spíše rázu kolektivního, rodového než osobního, což platí tím více, že Oldřich nemá sám dětí.⁴⁾

Rostoucí bohatství i vliv Eicingerův na vévodu Albrechta, jenž sám o něm řekl, že mu nade všechny ostatní věří a že jej má ve svrchované vážnosti⁵⁾ — vzbudily Eicingerovi kromě mnoha přátel i množství nepřátel, těchto zvláště mezi pány, kteří v něm nikdy nezapomněli chudého povýšence z Bavor, přehlížejíce jeho schopnosti a zásluhy, jež uznati musil jen trochu spravedlivější a objektivnější pozorovatel: Eneáš Silvius sice řekl, nijak nelichotě pánům, jež sám z části dobře znal, že mezi nimi, „nevzdělanými a lenivými“, Eicinger „snadno vzrostl“, uznal však sám,

¹⁾ Původně vystupuje dvojice starších bratří, Oldřicha a Martina, z nichž tento zemřel již r. 1432; později teprve přichází na řadu dvojice mladší, Štěpán a Osvald. Kromě těchto synů měl otec jejich Jiří Eicinger ještě tři dcery, všechny usazené v Rakousích, Marketu, provdanou Ludmanskdorferovou, jež měla syna Osvalda, Kateřinu, provd. Hohenfelderovou, a Afru, provd. Apfentalerovou. — Kromě těchto známe ještě jiné Eicingery, jež patrně též zavedlo štěstí Oldřichovo do Rakous: Konráda a Viléma, patrně bratry Jiříkovy, dále Zikmunda, jenž častěji s bratranci svými Oldřichem atd. vystupuje společně. — Chotí Oldřichovou byla Barbora, dcera Štěpána Krafa.

²⁾ Obě dvojice zmíněné jsou i dvojicemi majetkovými; po smrti Martinově vystupuje při změnách majetkových dvojice mladší, někdy sama, jindy společně s Oldřichem.

³⁾ 22. února 1439 povýšil Albrecht Oldřicha, Osvalda a Štěpána Eicingeru do stavu panského; 14. července 1445 dovolil jim Fridrich III. pečeti červeným voskem.

⁴⁾ Již 22. srpna 1437 svolil Albrecht II., aby, zemře-li kdo ze 3 bratří, ostatní po něm dědili léna rakouská; bratří mohou si též zvoliti jednoho ze sebe, kdo by jejich jménem všechna léna přijímal. Podle toho jedná na př. 24. ledna 1449 Oldřich, přijímaje jménem bratří více lén hardeckých. — Oldřich sám 30. prosince 1442 pro případ, nebude-li mít mužských dědiců, odkazuje svým bratřím léna hardecká.

⁵⁾ Žaloby z r. 1454 (str. 233) kladou Albrechtovi v ústa slova, že Eicingeru měl za anděla, ale nyní — král prý na samém konci života byl zpraven o jeho zradě — rozumí, že je to ďábel; udělal jej pánem, dovede však jej opět „zu einem puben machen“. — Eneáš Silvius (Hist. Frider. 183) vliv jeho charakterisoval takto: „Alberto, quaecunq̄e dixit (Eic.), deorum oracula videbantur.“

že to byl muž energický a schopný.¹⁾ Na jejich odmítavou pýchu i nenávistný odpor, jenž ovšem nebyl bez oprávnění, zvláště když Eicinger jako hubmistr měl nejsnadnější příležitost obohacovati sebe i své příbuzné, příležitost, již nenechal marně míjeti, narážel Eicinger všude, dovedl však jim obratně čeliti, podněcuje jednak pána svého — nikoli bez účinku — proti panské nárokovosti, podněcuje jednak vévodské novými nebezpečími, jednak využívaje napětí, jež bylo i v Rakousích mezi vyšší a nižší šlechtou, a stavě se na stranu rytířstva. Nenacházeje mezi magnáty místa, našel je snadno mezi jejich rytířskými soupeři, jež nepřestával ujišťovati o své pomoci, že od nich neustoupí a že již, budou-li i oni při něm, dovede toho, aby páni, chtěj nechtěj, je měli za „dobré“. A jeho hrdé gesto, že, dopřeje-li mu Albrecht k tomu dost volnosti, tak s pány zatočí, aby poslušně šli, kam jen vévoda prstem ukáže — nezůstalo utajeno a rozněcovalo ještě více vášně proti němu. Již tehdy se připravovalo rozdělení stran, jež najdeme v Rakousích za odboje r. 1451 i v letech dalších a jež mělo příslušné obdoby i v Čechách a v Uhrách: na jedné straně stál Eicinger v čele stavů nižších — o městech zatím v době Albrechtově neslyšíme — a na druhé straně byla většina panstva.

Jako člen úřednické vlády, když Albrecht od konce r. 1437 musil stále trávit mimo Rakousy, dovedl na sebe — můžeme tomu věřiti — Eicinger strhnouti rozhodné slovo. Reflexy této jeho činnosti pak padají daleko do let příštích. Na jedné straně ne příliš šetrné využívání moci, takže v budoucnosti bude hroziti nebezpečná možnost přesné odpovědnosti, bude znesnadňovati volnost postupu politického, ježto bude třeba míti ohled na blahovůli toho, jenž může na něm počet žádati — na druhé straně podráždění panské, vzbuzené stranickými zprávami Eicingerovými králi Albrechtovi do Uher o ochotě rytířské pomoci jemu v jeho tísní a o zdráhavém stanovisku panstva, o jejichž jisté oprávněnosti však netřeba pochybovati, zesilovalo jen starou nevěli mezi Eicingerem a pány, zvláště když tito, pokud mohli, neustávali v pokusech postavení Eicingerovo u krále otrásti různými podezřeními a žalobami, jež opět z části skutečností byly oprávněny. Tehdy se již ozývaly proti Eicingerovi výtky, jež v pochybu braly všecek mravní základ jeho osobnosti a jež připravovaly půdu víře v jeho intriky, ničeho se nešťítící.²⁾

¹⁾ „homo industrius et laboris patiens“.

²⁾ V něčem lze tyto pověsti a pomluvy uvést na pravou míru. Jestliže v žalobách z r. 1454 se mluví jako o faktu, že král Albrecht před svou smrtí byl přesvědčen o podvodném hospodářství Eicingerově i o jeho proradnosti, jež byla odhodlána až k přímému odporu proti němu, a že na smrtelném loži přísahal jej i se všemi příbuznými vyhnati (sr. str. 233) — s tím zajisté se nesrovnává okolnost, že Eicinger byl mezi osobami, jimž král svěřil zapečetěnou svou závět (sr. E b e n d o r f e r, Chron. reg. Rom. — v MIÖG. Ergzb. III. — 130); to ostatně naznačuje se i v žalobách samých, podle nichž Eicinger s Kašparem Šlikem v některých člancích závět „nach seim Fug“ změnil. — Stejně tendenční smyšlenkou je, že Eicinger svými radami, aby král jel do Uher „in grosser krankheit“ (tedy za moru), zavinil smrt královu,

Máme-li oba tyto momenty na paměti, pochopíme, proč Eicingeru nenajdeme v letech čtyřicátých v nijaké souvislosti s rakouskými snahami stavovskými a proč jméno jeho téměř tehdy mizí ze života veřejného, ač by jinak dalo se čekati u muže, jenž r. 1451 se stal vůdcem stavovského odboje, že již dříve projeví účinný zájem o věci, proti nimž vystoupil později.

Jeho kompromitující hospodaření hubmistrovské bylo v čerstvé paměti a Eicinger byl rád, když se o něm nemusilo mnoho mluvit. To také určovalo jeho poměr ke králi Fridrichovi III., s nímž záhy se dohodl, již 27. listopadu 1440; při tom nás zajímají jeho výhrady, aby o tom, nač nemá při počtu hubmistrovském dokladů ani jiných svědectví, stačila jeho přísaha, ovšem ne o summě větší než 6000 liber.¹⁾ Když však plnění smlouvy vázlo, neváhal Eicinger s bratry svými králi opovědět i přinutiti jej k nové smlouvě (7. července 1441), kterou zprostředkovali již noví, právě zvolení správci zemští a po níž následovalo (19. října 1441) vyúčtování. To bylo jistě výsledkem dosti pracného kompromisu, jenž Eicingerovi kromě absoluce vynesl i uznání jeho pohledávky přes 12.000 liber a jenž jej tiše zavazoval k tomu, aby králi Fridrichovi nečinil obtíží.²⁾ Lze tak souditi i z další přízně královny, jež se k němu jevila rozmanitým

jen aby sám mohl své touze po zisku a moci vyhověti. Již zde tedy se ozývá motiv královraždy. — Později též u Eneáše Silvia (str. 183) čteme, že prý Eicinger byl v podstatě člověk nevěřící, jenž nedbal o zpověď ani o přijímání, jenž náboženstvím pohrdal, ale z ohledu na lid, z bázně před ním přece do kostela chodil; docházel prý k nějaké prorokyni, jež mu věštila budoucnost; miloval rozkoše světské a nevěřil prý, že po smrti zbývá co po člověku než pověst o něm. Eneáš sice hned dodává, že to není přesvědčení jeho, nýbrž pověsti, jež slyšel na dvoře Fridrichově od pánů rakouských, ale třeba připomenouti, že i jinde se u něho charakteristika bezbožnosti vrací, takže bývá to u něho typický rys osob jemu nesympathických (sr. Čes. děj. III. 2. 503¹⁾). O Eicingerovi víme, že zakládal církevní nadace a vymáhal pro kaple na svém zboží odpustky (sr. výše 16²⁾). To by svědčilo jen, že nábožensky se Eicinger nevykykal průměru své doby a svého okolí, s nímž se srovnával i v pověrečnosti a požívačnosti.

¹⁾ Žaloby z r. 1454 opět vědí, jak Eicinger právě v kritické chvíli po smrti Albrechtově svůj zájem hleděl uplatniti. On prý falšoval se Šlikem jeho závět, zvláště aby vláda připadla Alžbětě, za níž by se stal vlastním vládcem on sám a které již dříve „k libosti“ krále pohnul k jízdě do Uher, spojené s jeho smrtí. A co se mu nepovedlo s Alžbětou, hleděl dosíci v tajné dohodě s králem Fridrichem, jež prý bez vědomí ostatních členů vlády úřednické vpustil na hrad vídeňský a jemuž slíboval, že, svěří-li mu vládu v Rakousích, zjedná mu poslušenství obecné na vlastní náklad, sborem 600 jezdců. Když král k tomu nesvolil, odpovědí Eicingerovou byla opověď nepřátelství, kterou si vynutil příznivé vyúčtování svého hubmistrovství. — Třebas vše zde není správné, přece žaloby správně postihují jádro věci, bezohledný egoismus Eicingerův.

²⁾ O účtu praví žaloby: „Wy das ain Raittung gewesen ist, das waiss man wol . . . aber er wolt es also haben, oder wolt kriegen.“ — Podle žalob malý ohled na sebe se strany královské oplácel Eicinger novými akty nepřátelství, uváděje cizí nepřátele do země a vinu z toho svaluje na pány, kteří prý krále uvedli do země proti závěti Albrechtově.

způsobem až do r. 1451¹⁾); r. 1447 dokonce nacházíme Eicingera v radě královské.²⁾

Za takových okolností bylo ovšem u Eicingera málo chuti k energickému zasažení do věcí veřejných proti králi Fridrichovi, nejenom z příčin věcných, že nepokládal snad ještě poměry let čtyřicátých za dosti k tomu zralé, že odpor panský proti jeho osobě byl by se dal těžko zmocit, zvláště když ani v rytířstvu — o městech zatím ani nemluvě — ještě posice jeho nebyla rozhodující, třebaš nechybělo mu mezi ním již tehdy četných straníků.³⁾ Hlavní věcí bylo, že scházel zatím vlastní motiv, který by byl Eicingera pohnul k větší hybnosti a který pro něho platil vždy nejvíce, osobní nějaký důvod, jenž by byl jemu stál za náhamu a napětí. Eicingerovi šlo vždy především o sebe a každý jiný důvod stál až v druhé řadě. Po té stránce je Eicinger pro stavovský egoismus současný zjevem opravdu typickým, jemuž není zbytečno věnovati bližší pozornost.

Poměry rakouské, jež byly rámcem, kde se připravovalo pozdější, v pravém slova smyslu historické vystoupení Eicingerovo — byly sice v letech čtyřicátých smutné, přece však se stanoviska dospívajícího krále Ladislava byl tu alespoň potěšitelným nesporný jeho nárok dědický. Zato však v Čechách a v Uhrách se ocitl legitimistický princip v nebezpečí, že bude úplně zvrácen.

V Uhrách jeho zoufale věrná zastánkyně, královna Alžběta, vysilovala se v nerovném boji se synem Jagellovým Vladislavem, králem polským, jenž i od většiny stavů uherských byl uznán za krále, a třeba uznati, že nebyly to jen sobecké důvody, různé výhody, jimiž Vladislav ostatně nešetřil, které stavy uherské odcizovaly nárokům Ladislavovým, nýbrž že tito mohli vůči záplavě turecké, stále více se blížící, pro své stanovisko uvést i důvody rázu zásadního, ideového, dotýkající se samých kořenů národního i státního bytu maďarského, jež bylo těžko vyvracetí slabě ženě. Mladý, bohatýrský král, za nímž stála kypící síla rychle se vyvíjející Polsky, sliboval ohroženému království jinou budoucnost, než mu mohla podati Alžběta, odkazující na právo malého děcka, jež mohla nepříznivá náhoda každou chvíli odvanouti, aby království znovu postavila před těžkou, zápletek plnou otázkou osazení trůnu.

• Zápas nemohl skončiti jinak než porážkou Alžbětinou. To ona sama konečně musila uznati a odhodlati se k tomu, aby nějakou dohodou budoucnost zachránila. V tom však zemřela (19. prosince 1442) a jediné

¹⁾ Ještě 8. srpna 1451 datují se poslední projevy přízně královy k Eicingerovi (sr. AÖG. I. 4. 23 č. 138—40).

²⁾ Kollar II. 1315.

³⁾ Stačí prohlédnouti soupis těch, kdo r. 1441 účastnili se jeho opovědi proti Fridrichovi (sr. Kollar II. 883). Mezi těmi 150 jmény je sice řada rotmistrů cizích, také českých, kteří byli též věřiteli královskými, ale jistě bylo tu i mnoho rytířstva rakouského. Na každý způsob soupis je významným svědectvím, jakou moc v zemi Eicinger měl, a je tím nápadnější, že o osobě tak vlivné pak ve veřejnosti není skoro ani slyšeti.

nenadálý obrat, jenž nastal o dvě léta později bitvou u Varny, kde Vladislav zmizel, způsobil, že Ladislavovi opět se otevřela cesta k trůnu uherskému, třebaš ani tehdy se to nestalo bez jistých rozpaků, bez nových pokusů o jiné řešení, jež byly by málem znovu podmínečně beztoho uznání Ladislavovo z r. 1445 přivedly v niveč. Než nové kandidatury, jak neapolská, tak litevská, zanikly, sotva se vynořily a stejný osud měla i kandidatura burgundská na rozhraní let 1446 a 1447.¹⁾

Zápas mezi Vladislavem Varnenčíkem a Alžbětou podával šlechtě uherské dosti příležitosti, aby podnikaví její jednotlivci se mohli politicky uplatniti, brzy na té, brzy na oné straně, a zvláště Alžběta hoře na sobě pocítila nestálou její proměnlivost. Její smrt nebyla sice koncem strany rakouské, přece však tím strana ta ještě více zřídla a není pochyby, že, kdyby se byl Vladislav od Varny vrátil, byla by se rozpadla úplně. Nové kombinace politické, nedopouštějící, aby se Uhry rychleji zkonsolidovaly, jak již na to naděje po smrti Alžbětině za vlády Varnenčikovy vystupovala, byly od r. 1444 opět podle měnicích se poměrů vděčnou půdou rozličných stranických útvarů. Kolem vynikajících magnátů tvořily se skupiny, jejichž pestré vzájemné vztahy, hned přátelské, hned nepřátelské, dodávaly politickým poměrům uherským rázu stálého zneklidnění. Našli bychom zde více osob, vyznačujících se podobnými rysy jako v Rakousích Eicinger, s tím však rozdílem, že neskrývaly se zatím ještě jako on v soukromí, nýbrž byly již tehdy v plné akci.

Jistý přehled těchto oligarchů, z nichž však žádný ještě nenabyl té síly, aby ovládl sám pole, podává opatření z r. 1445, jež nebylo než kompromisem, pokoušejícím se rozdělití sféru jejich vlivu, snad podle staršího podnětu českého, podle krajských landfrídů, ustavivších se již r. 1440, avšak zde, v Uhrách, na širším podkladě, než jakým byly v Čechách kraje; než víme, že ani v Čechách nezůstalo jen při landfrídech jednotlivých, že i zde vznikaly z nich větší skupiny, z nichž největší význam připadl skupině východní.²⁾ V květnu 1445 zvoleno bylo sedm hejtmanů, kteří „s ostatními pány a měšťany“ ve svých částech měli opatřiti pořádek a pokoj. Byli to: Jan Hunyad v Zátisi, na jihu mezi Tisou a Dunajem Mikuláš Ujlaki, na severu v končinách kolem Košice, tedy na „horní zemi“, Jiří Rozgoň, Jan Jiskra z Brandýsa, hrabě šaryšský, a Emerich Bebek z Pliešovec a konečně v zemi „Matoušově“, v Pováží, Michal Országh a Pankrac ze Sv. Mikuláše.³⁾ Dodáme-li ještě střed země s hradem budínským, jež spravoval tehdejší palatin Vavřinec Hedervári,

¹⁾ Čes. děj. III. 2. 115 a d.

²⁾ Upozornil na to Szalay III. 86. Zde se to opatření sice vztahuje k usnesení únorového sněmu 1445, zdá se však, že věcně patří až k sněmu dubnovému; není pravdě podobno, že by po únorové volbě hejtmanů přikročilo se již v dubnu k volbě nové.

³⁾ O Pankraci, Rozgoňovi i Bebekovi sr. poznámky Píčov y, Der nationale Kampf gegen das ungar. Staatsrecht 145 a d.

a jihozápad, kde měl mocné postavení Ladislav Gara, a kromě toho připojme-li ještě tehdejšího primasa, arcibiskupa ostrihomského Diviše Szécsiho, je výčet předních magnátů v zemi hotov.

O většině z nich však nemáme intimnějších dokladů, jež by nám za jménem dávaly tušiti určitou osobnost. Nás zde svým významem, jež měli ve stranických zápasech po smrti Varnenčikově, zvláště zajímají Gara, Ujlaki a Hunyad.

Ani o prvních dvou nemáme vlastně leč vnější data. Gara, od r. 1447 palatin, zůstával věren straně Ladislavově jako její hlavní sloup, tak, jak jej k tomu určovaly tradice rodinné, příbuzenství s rodem královským.¹⁾ Jeho lojalita, jak ještě uslyšíme, zůstala si i potom důsledná. Z mládí byl proslulým rytířem, jenž však se svou ctí dovedl spojit i užití nepřípustných jinak prostředků.²⁾ Ujlaki, původem Srb, pročez býval zván též „Slovanem z Ujlaku“³⁾ bán machovský, byl nejmocnějším magnátem uherského jihu. Také on spolu s Hedervárim⁴⁾ patřil mezi ty, jež přísahy, složené Ladislavovi, nezdržely od přeběhnutí k Varnenčikovi. Vítězství nad stranou Ladislavovou blíže Mohuče (1441) vyneslo jemu i společníku jeho Hunyadovi vojvodský titul sedmihradský, jenž pak odtud byl jeho běžným označením.⁵⁾ S Hunyadem, s nímž pak společně bojoval proti Turkům, však nezůstal vždy v stejné linii. Jeho hrdost, již dal tak okázalý výraz r. 1445 při jízdě ke králi Fridrichovi, nesestupuje před ním ani s koně, když král sám z Vídně vyjel jim vstříc, uprostřed nádherného svého průvodu 500 jezdců a 24 vozů⁶⁾ — těžce později nesla rychlý postup Hunyadův a cítila jej jako křivdu. Tato žárlivost, tuším, vysvětluje, proč, když Hunyad se stal gubernátorem, zůstával Ujlaki stranou, a jestliže přece jej zase uvidíme ve veřejnosti, tedy bude to ve spojitosti s intrikami proti Hunyadovi.

¹⁾ Byl synem Anny Celské, sestry císařovny Barbory, a tedy bratrancem královny Alžběty. — Běžné jeho jméno je „Ladislav bán“ (sr. Eneáš Silvius, F. R. A. 61. 257, 557 a d.).

²⁾ Sr., co vypravuje kronika augšburská o jeho klání v Augšburce r. 1431 při jízdě s dcerou Albrechtovou Marketou, nevěstou Fridricha Saského, jak srazil sice soupeře s koně, ale přátelé přemoženého prý pak u něho našli dva řemeny, jež jej před pádem s koně zajišťovaly, což vedlo k hanlivým slovům rytířů švábských o pánech uherských, takže konšelům městským dalo velikou práci, aby spor nezašel příliš daleko (Chmel I. 204—05.)

³⁾ „Nicolaus dictus Sclaus de Ujlak“: Píč, Der nationale Kampf 132,¹⁾ kdež je o něm snůška zpráv.

⁴⁾ O různém hodnocení tohoto muže v historiografii, jenž jednom se zdál ušlechtilým vlastencem a uvážlivým politikem, druhým však prohnáním pletichářem, sr. Szalay III. 86.¹⁾

⁵⁾ „Nicolaus voivoda“ (sr. na př. Eneáš Silvius, FRA. 61. 504, 507 atd.).

⁶⁾ Tamtéž 572. Při té příležitosti Ujlaki, vyzván jsa, aby zajel podívat se na Ladislava do Laxenburku, odvětil: „Nevím ještě, koho budu mítí králem, a nepozdravím hochu toho, dokud nebudu věděti, že je to můj pán“ (tamtéž 578).

Nejpřitažlivějším předmětem naší pozornosti je ovšem Hunyad sám, ústřední osobnost dějin uherských let čtyřicátých i padesátých. Jako v jiných ještě případech, kde jde o miláčky maďarské veřejnosti, i zde popularita tohoto hrdiny maďarského má ironický přízvuk tím, že předmětem lásky a obdivu je osoba, jež původem svým patří živlu cizímu. Hunyad, o tom není pochyby, byl původu rumunského, jak na to naráželo též přímo jméno „Valach“, jež mu dáváno ještě ke konci vlády Zikmundovy.¹⁾

Po vzoru jiných rumunských vajdů otec jeho Vajk i sám Jan Hunyad hledali ve vojenské službě uherské vhodného působiště své energie i ctižádosti a v bouřlivé době Zikmundově jejich statečnost nacházela uznání i odměny, třebaže za Zikmunda samého k pozdější slávě a moci rodové byly položeny zatím jen poměrně skromné základy: mezi nimi nikoli podřízený význam měl sňatek Hunyadův s Alžbětou z rodu Szilagyiu, jenž také nebyl původu maďarského, nýbrž srbského (r. 1428). Ještě r. 1434 stačilo k vystižení jeho místa na dvoře Zikmundově prosté označení: „rytíř dvora našeho“.

Provázeje Zikmunda na jeho jízdách Evropou, byl Hunyad s ním i r. 1420 v Čechách, před Prahou. Mnoho viděl, mnoha dobrodružstvími se statečně probil, přizpůsobuje se prostředí maďarskému, takže později nikoho ani nenapadlo zdůrazňovati jeho cizí původ. Přes to, že v něm bojovník spojoval se s opravdovým dvořanem, nepřestal Hunyad — a v tom je obdoba s naším Jiříkem — býti „homo illiteratus“, jenž latinské listiny sice podepisoval, ale sám jim nerozuměl; to však mu nevadilo, stejně jako Jiříkovi, aby dovedl si vzdělání ceniti.

Životní jeho dráha teprve začíná výše stoupati po smrti Zikmundově a to na bojišti, kde se mělo jeho jméno státi nesmrtelným, proti Turkům. Již za Vladislava Varnenčíka dostává se mu r. 1440 kromě rozšíření jeho statků sedmihradských i hodnosti bána severinského, r. 1441 se stává

¹⁾ H u b e r III. 33²⁾ i F r a k n ó i, Mathias Corvinus 3 a d., kde je o Hunyadovi i jeho rodině více dat. R. 1434 Zikmund jej zve: „Johannes dictus Olah, filius quondam Wayk de Hunyad, aule nostre miles“. Užíval-li Hunyad sám oficiálně jména podle hradu, jehož donace byla otci jeho r. 1409 znovu potvrzena, lidové jeho jméno ještě jinak upomínalo na jeho rumunský původ: byltě zván prostě „Jankul vajda“ (sr. Píč 147) a tomu odpovídala oficiálnější forma, již se o něm užívalo nejen v kronikách, jako u Thurocze, nýbrž i v listinách: „Johannes Wayuoda“. V Čechách byl zván „Holodi Januš“ (Holodianus: sr. St. let. čes. 165, i text R) nebo též „Jankul“ (Hájek 431³⁾). Výraz „Januš“ přešel i do kronik německých (malá kronika rakous. v AÖG. IX. 367 zve jej: „der alt Hunyadyanusch“). I starší jeho syn byl zván jako otec „vajda“ („der weyda Lassla“, tamtéž 367; „weidaulasslaw“ u Beheima ve Quell. u. Forsch. 57 verš 506); Chronicon Elwacense (MG SS. X. 47) zve jej při zabíjení Celského „Unigenisch“. — Jeho jiné příjmení „Korvin“ se uvádí v souvislost s valašským místem Piatra du Corvo jako s jeho rodištěm, spíše však jest odvozeno od erbu jeho, havrana s prstenem v zobanu, a maďarský překlad jména toho „holóssy“ ozývá se i v dotčeném právě českém názvu „Holodi Januš“ (sr. K r o n e s, Hdb. II. 334—35).

vojvodou sedmihradským, hrabětem temešským a zároveň hejtmanem bělehradským. Důvěru, jež byla mu tím projevována, splatil ještě za života Varnenčikova bohatýrskými činy, jež rozšířily slávu jeho jména po celém křesťanstvu, a ani porážka varnenská, jež proti němu vzbudila z části i výtky nikoli bezdůvodné, nedovedla velikou tuto pověst zkaliti.

Již tehdy veřejné mínění uherské má jej za svého hrdinu, za „hlavního po bohu ochránce“¹⁾ Kronikář Thurocz²⁾ po letech stává se mluvčím této nálady lidové, mluvě o statečném rytíři, zrozeném k boji a k řízení věcí válečných, jež tehdy vyvstal v království a jemuž válka byla tím, čím rybám voda a jelenům běh stínem lesů. Tohoto muže znamenitého, hodného vši chvály a úcty po všecy věky, osudové sami prý vyvolili k ochraně království, a z cizích krajů proto jej sem zavedli. A jestliže snaha vystihnouti povahu hrdinovu unesla nadšeného magistra někdy k slovům chvály, jež přesahují skutečnost³⁾ — byl to jen nutný důsledek jeho upřímné lásky, jež ztrácí právě velikostí svého zápalu smysl pro rozměry: zde přestává již historie a počíná legenda. Při tom střízlivému jinak a prosaickému Thuroczovi, jež by zde tak rád svým těžkopádným větám vdechl unášivý vzlet a roznítil v nich kouzelná světla, což se mu však, bohužel, přes všecku jeho dobrou vůli nedaří, zůstává přece vlastním naivní půvab lidové tradice, cele zaujaté svým předmětem; ten však chybí retoricky vzdušným frasím jiného, ne již tak prostého a upřímného chvalořečníka Hunyadova, humanisty Bonfinia, který by nás také rád přesvědčil, že Hunyad byl největším mužem své doby, jež, nemaje v míru ani ve válce soupeře, byl pevným štítem nejen Uher, nýbrž celé křesťanské Evropy: ta byla by bez něho ztracena.⁴⁾

Idealisace současná i pozdější málem by byla učinila z Hunyada bezkrevné schema. Přes to však pozorné kritice prozírají z typického obrazu hrdiny beze vši poskvrny leckteré konkrétní rysy, ukazující jej, jakým opravdu byl, a nikoli, jakým si jej běžná tradice představovala. Netřeba mu upírati vroucí zbožnost, ale jeho horlivost křesťanská nepřemohla v něm přece divokou, sverepou ukrutnost barbara, o níž svědčí příhoda moldavská z r. 1449, kdy po dobytí této tvrze Jiskrovy dal Hunyad všem zajatým utíti obě ruce i konec nosu a jedno oko vypíchnouti.⁵⁾ Stejně mu nelze upírati živý zájem o osudy země, jež mu však přece nevedil, aby leckdy, kdy se s ním jeho osobní zájem octl ve sporu, ať šlo o statky nebo o jeho postavení veřejné, zájem tento nenabyl vrchu. I s uherské strany se přiznává, že těžko hledati dětskou naivnost, mohli

¹⁾ 1445 (komitát biharský): Pí č 147.²⁷⁾

²⁾ U Schwandtnera, Ss. rr. Hungar. I. (1766) 304, 305 a 316.

³⁾ Jako když užívá o něm slov: „mori aut vincere paratus, omnino fugae immemor erat“ (str. 316). Snad se to hodilo k dané situaci, nikoli však obecně: známy jsou dobře i porážky, z nichž Hunyad se zachránil útekem.

⁴⁾ Hung. rer. decades (1699) 308^{b)}.

⁵⁾ Dlugoš V. 65.

bychom určitěji říci, nezištnou, neposkvrněnou ušlechtilost a čistotu u muže, jež teprve ve svém 50. roce se dopracoval postavení, konečně stačícího jeho ctižádosti a nadání, a jež vládl ohromným statkům v Zátisi a Sedmihradech, od Tokaje daleko na jih až k Transsylvanským Alpám.¹⁾ Než tyto a jiné rysy, jež vyznačují člověka skutečného a jež snad v lecčems tlumí zářivou aureolu kolem jeho hlavy, nestačí k tomu, aby pro ně zapomenuto bylo, co v Hunyadovi bylo velikého a co mu stále zachovává platný nárok na úctu jako hrdiny národního. Všecko to, co lze uvéstí proti němu, přece nevyvažuje jeho pravou velikost. A toho si byla maďarská veřejnost dobře vědoma a to také v podstatě vystihl poctivý Thurocz a to, ovšem v strojené, umělkované transposici, opakuje i Bonfin. Vděčný národ ve své většině v Hunyadovi viděl představitele svých nejlepších snah a vlastností, jež se ujímal obrany země v době, kdy nebylo krále, který by byl mohl a chtěl úkol tento převzítí; lid rád při tom přehlížel jiné rysy, jež hrdinovi jeho leckdy dodávaly rázu až příliš lidského, a nedbal, že leckdy v Hunyadovi vystupoval spíše ctižádostivý egoista a vůdce strany než vůdce národa. Mínění toto, chápající Hunyadovu velikost prostě, beze všech příměšků, sdílela i cizina, pokud nebyla proti Hunyadovi přímo zaujata jako proti odpůrci.

Tato popularita byla Hunyadovi neodolatelnou zbraní, jež mu na konec musila vybojovati první místo v zemi. V Uhrách se sice již r. 1445 objevily plány kandidatury domácí, než myšlenka ta neměla ještě zatím opory, dokud byl tu čekavec trůnu, jehož právo zásadně popřeno nebylo.²⁾ Jestliže tedy ne ještě cesta k trůnu, tedy alespoň se Hunyadovi otvírala cesta k zemskému správcovství, neboť rozdělení země na několik správních okrsků z r. 1445 se neosvědčilo a potřeba jednotné správy se jevila stále zřejměji. Jakmile na únorovém sněmu 1446 bylo usneseno, že na příštím sněmu má býti volen správce, bylo již napřed jisto, že bude zvolen Hunyad, tehdy muž ještě v plné síle, jehož prostřední, dobře urostlá a souměrná postava svým výrazným sebevědomím, jak ujišťuje nás kronikář,³⁾ upozorňovala na sebe i uprostřed většího množství: sílu vyzařovala i jeho jinak usměvavá tvář, zdravě začervenalá, orámovaná kadeřavou, kaštanovou křticí, spadající na mohutnou šíji, avšak veliké oči svými jiskrnými plápolky svědčily, že není to síla klidná, nýbrž že stačí náhodný podnět, aby vášnivě vybuchla. Tak došlo 5. června na rákoši u Pešti kromě nového uznání nároků Ladislavových i k volbě Hunyadově za gubernátora za nesmírné radosti lidu, za znění zvonů i zvuku trub.

Při tom slyšíme určitou poznámku o poměru jiných kandidátů k volbě Hunyadově: nemohouce se mocnému proudu veřejného mínění vzpírati,

¹⁾ Szalay III. 1. 176.

²⁾ Sr. mínění Eneáše Silvia o domácích kandidaturách i zmínku o možnosti kandidáta cizího neb domácího v Čes. děj. III. 2. 115^{a)} i 132—33.

³⁾ Thurocz 344 („... ut inter mille ejus principalis agnosceretur persona“).

musili se k ní tvářiti vesele, třebaš uvnitř smýšleli jinak.¹⁾ Oposice jejich nemizí, musí však čekati, až přijde vhodná chvíle, kdy by mohli nepřijemný sobě fakt zvrátiti. Hunyad jistě dobře znal jejich skryté zatím úmysly, ale mohl klidně v té příčině hleděti v budoucnost, opíraje se o mocnou základnu, složenou z nižší šlechty i ze svobodných měst, jež nabývala tím větší síly, čím více ústupků musilo panstvo nižším stavům povolovati.²⁾

Hunyada na vrch vynesla sice strana královská, avšak to neznamenovalo, že Hunyad sám se s jejími tužbami zcela ztotožňoval. On se sice podle usnesení sněmovních měl i mocí domáhati na králi Fridrichovi vydání Ladislavova jakož i koruny a zastavených králi měst uherských, ale sám, již dříve a také potom, byl by uvítal soukromou dohodu s Fridrichem, která před volbou z r. 1446 byla by mu poskytla již předem toužené moci, třebaš ne zatím bez jisté účasti Ujlakiho,³⁾ a která i po volbě z r. 1446 by mu byla přišla velice vhod, zjednávajíc mu uznáním se strany královské záštitu proti možným intrikám magnátských odpůrců na dvoře královském.⁴⁾ Bylo patrné, že zde určovala stanovisko jeho ctizádost, jejíž cíle byly jiné, nežli se udávalo veřejně. Nešlo mu tak o vydání Ladislavovo jako o zajištění gubernátorství, přes to, že za záminku mohla tu posloužiti otázka turecká, aby si Hunyad při akci proti Turkům uvolnil ruce. To zřejměji vysvětlovalo již z toho, že při smlouvě radgonské

¹⁾ Thurocz 325. Že některým z panstva bylo uznání Hunyadovo usnadněno osobními jeho ústupky, patrné z toho, jak palatin Hedervári byl usmířen tím, že jeho synu Ladislavovi se dostalo biskupství jagerského (S z a l a y III. 1. 114).

²⁾ Města již v době Varněčkové patřila — zvláště na severozápadě — ke straně Ladislavově a po bitvě u Varny kromě Gary a Szécsiho byla hlavními strůjci jeho uznání, nacházejíce pomoc i u nižší šlechty, jež přála si rovněž krále a souhlasila s uznáním Ladislavovým. Charakteristické je na sněmu 1445 rozpačité mlčení panstva, když Ujlaki, jenž se sám z vlastních zájmů klonil tehdy k Ladislavovi, oznamoval, že šlechta i města si přejí krále, a při tom se hned ozývalo v shromáždění jméno Ladislavovo (sr. S z a l a y III. 1. 89): panstvu samému, zvláště pletichářskému palatinovi Hedervárimu, bezkráloví nebylo nevhod. — Nižší šlechta vymohla si tehdy svolení panstva i prelátů, že na ni bude vzat ohled při případné ještě volbě královské, kdyby snad Ladislav zemřel, a že i jinak hlasu jejího na sněmu bude šetřeno (sr. Čes. děj. III. 2. 117⁴⁾).

³⁾ Sr. list Eneáše Silvia z 6. března 1446 o tajném poselstvu Hunyada a Ujlakiho, kteří za uznání Ladislavovo kromě pot. rzení ve svých úřadech i rozšíření moci chtěli, aby mohli ostatní stavy k uznání Ladislavovu přiměti a hodnosti i úřady jim potvrditi (FRA. 67. 25) — tedy jakýsi duumvirát. Zprávy o poslání tom proskočily i do veřejnosti a únorový sněm 1446 na ně reagoval usnesením, že na příštím sněmu kromě volby gubernátorovy všichni hodnostáři složí své úřady, jež pak stavové nově rozdělí, i že každý tajný spolek mezi nejvyššími úředníky se prohlašuje za neplatný (S z a l a y III. 1. 99). Ujlakimu se sice potom dostalo jakési náhrady volbou za náměstka gubernátorova, kdyby tento byl mimo zemi (tamtéž 103) — to však jistě jeho pýše bylo málo.

⁴⁾ Že magnáti byli záhy v činnosti proti Hunyadovi, dovidáme se z listu rytíře Op'a von Seydlitz 11. února 1447 (sr. Čes. děj. III. 2. 119⁴⁾), podle něhož chtějí pání Hunyada sesaditi s hejtmanství, čemuž však on odpírá a „tracht nach dem kunigreich“. To jsou ovšem zveličené pověsti.

o dvouleté příměří s králem Fridrichem (1. června 1447) o vlastní otázce sporné, o vydání Ladislavově, není zmínky.¹⁾ Bylo to však nepochybně, když 22. října 1450 Hunyad Fridrichovo uznání svého gubernátorství vykoupil svolením, aby Ladislav zůstal až do svého 18. roku — tedy ještě osm let — v poručenství královském.²⁾ Přípravou k tomu pravděpodobně byla již smlouva ze 17. června t. r. s Garou a s Ujlakim o vzájemném přátelství i pomoci, i že všickni budou v otázce vydání Ladislavova svorně postupovati.³⁾ Smlouva ta zajisté již předvíдалa, co se stane, a oba magnáti sotva se k ní dali pohnouti bez významných ústupků se strany Hunyadovy: alespoň není pak nic známo o jejich odporu proti říjnové úmluvě s králem Fridrichem.

Věcně ovšem by byl příchod mladičského krále, jenž sám vládnouti ještě nemohl, neznamenal proměnu v dosavadním způsobu správy uherské; nanejvýše by byl dal podnět k tomu, aby odpůrci Hunyadovi se pokusili v dohodě s králem Fridrichem, jemuž by se za to také příslušným způsobem odměnili, aby Hunyad byl zbaven vůdčího postavení. Sluší uznati, že s upevněním gubernátorství Hunyadova získávalo i království, ježto tím byla odstraněna možnost nových sporů a všechny síly království mohly býti obráceny k jeho obraně. V té příčině byla situace uherská příznivější než v zemích ostatních, kde právo Ladislavovo bylo uznáno, ať již v nich se formálně ujal král Fridrich správy poručenské, jako v Rakousích, nebo se tomu vzpíral, jako v Čechách.

Také v Rakousích byla r. 1447 současně s Uhrami a Čechami podniknuta akce, aby král Fridrich vydal Ladislava do Vídně,⁴⁾ ale stejně marně a předešlý stav tu potrval až do odboje z r. 1451. V Čechách se sice již tehdy jevily patrné známky obratu, ani tam však zatím poměry nenabýly potřebné konsolidace. Úprava jejich byla zde nesnadnější, ježto zde k obdobným otázkám politickým a sociálním, jejichž spleť působila takové obtíže již v Uhrách a Rakousích, přistupovala ještě otázka náboženská, zadrhujíc ve všech oborech života veřejného nové uzly a jitříc proti sobě vášně ještě příkřeji. Kompaktáta měla sice způsobiti vyrovnání, fakticky však ho nezpůsobila. Kromě toho podstatný rozdíl mezi Čechami a zeměmi sousedními byl v tom, že země ty, třebaš vládní moc z různých příčin i zde byla slabší a nevyvinujíc dosti ráznosti, uvolňovala místo svévoli a nepořádku, přece jen nějakou vládní autoritu měly, kdežto Čechy skoro po 20 let veřejné autority, jež by je nutila k pořádku a pokoji, nepoznaly, a krátké vlády Zikmundova i Albrechtova nebyly než pokračováním anarchické doby předchozí. Válka obecná sice přestala — z části

¹⁾ Čes. děj. III. 2. 136.

²⁾ Tamtéž 501.

³⁾ „pari et unanimi consilio“: T e l e k i, Hunyadiak kora X. 264. Gara tehdy získán byl patrně vyhlídkou na spříznění s Hunyadem, na sňatek dcery své se starším jeho synem Ladislavem (F r a k n ó i, Mathias Corvinus 19²⁾).

⁴⁾ C h m e l II. 573—74.

však ani ta ne — ale průvodní její zjevy zůstaly. A jestliže za Zikmunda soudy a úřady počaly zase fungovati, bylo to jen na krátko a působení jejich mohlo býti jen nanejvýše povrchní, takže opětne bezvládní po smrti Albrechtově vlastně nepřinášelo nic nového.

Jako v Uhrách, stejně i v Čechách cítila se naléhavá potřeba obnovy na trůně královském, a většina stavů proto byla proti uznání nároků Ladislavových, jež mohlo přivésti nové průtahy v nutném díle restauračním. I hledal se vhodný kandidát, jemuž by nevadilo, že na trůn vstupuje přes nároky královského děcka, a jenž by byl odhodlán cele se věnovati znovuzřízení zpuštěného království, neklamaje se v tom, že zatím ho při tom čeká daleko více námahy a obětí než výhod. Než takových kandidátů nebylo a království zůstávalo ponecháno samo sobě.

V klamavé naději, že jde jen o výpomoc na krátko, zřízeny byly, jak již bylo výše podotčeno, r. 1440 po krajích landfrídy, spolky stavovské, jež přejaly na místě moci královské obtížný úkol zamezení alespoň nejkřiklavější přehmaty zvučely prudkých duší, jež dlouhá válka odvykla podřizovati se omezením právních předpisů. Byla to sice se svou slabou výkonnou mocí, jež musila počítati více s dobrou vůlí „krajanů“ než s mocí postačitelnou, aby mohla bezohledně diktovati, a jež jen v případech výjimečných mohla energicky zakročiti — jen slabá náhrada autority vladařské, ale již její existence, projev snahy o lepší pořádek, byl uprostřed žalostného rozvratu potěšující známkou obrátu. Sněm zemský, jenž za bezkráloví, jako jediný oprávněný držitel autority veřejné, měl povinnost opatřiti vnější i vnitřní záležitosti království a jenž právě tehdy mohl prakticky dokázati oprávněnost dřívějších snah stavovských, soupeřících s mocí královskou o vliv na věci veřejné, na tuto úlohu naprosto nestačil. Roztříštění na strany, jež způsobily spory náboženské a z něhož žádná strana se zatím nedovedla povznésti tak, aby mohla se právem zváti představitelkou vůle většiny království, znemožňovalo všecku úspěšnou práci sněmovní, tím spíše pak, že intrikami předního politického vůdce, Oldřicha z Rožmberka, jemuž, nemohl-li již se svou stranou státi se činitelem rozhodujícím a vládnoucím, postačilo alespoň, trvalo-li dále nejen bezkráloví, ale přímo bezvládní s nemožností jakékoli větší akce správní — bylo sněmování samo znemožňováno, takže se časem ani sněmy nemohly scházeti. Za takového stavu, kdy panstvo, většinou katolické nebo alespoň již na přechodu k rekatolisaci, bylo nepřemožitelnou překážkou řádné úpravy otázek nejdůležitějších a kdy stavy nižší, rytířstvo i města, většinou utrakvistické, třebaš měly početně převahu a třebaš na sněmu již měly zvláštní kurie,¹⁾ přece nemohly, nehledíc k jiným příčinám rázu více podružného, technického, hlavně pro svoje stranické rozpory povahy náboženské i stavovské dojíti na sněmích takové váhy, jaká jim patřila —

¹⁾ Sr. v té příčině sněm volební z r. 1440 (Čes. děj. III. 1. 523 a d.) i sněm z r. 1446 (tamtéž III. 2. 102).

stoupal význam landfrídů krajských, kde vliv panstva byl menší, ale kde i místní okolnosti napomáhaly větší jednodlotosti stranické a kde při řešení otázek spíše praktických než zásadních, třebaš i ty zde bývaly na programu, strany se učily větší snášelivosti vzájemné, lepšímu soužití. Než rámeček malých poměrně landfrídů byl příliš úzký. Nemohl-li sněm plniti své úkoly, přirozeně přenášely se tyto na landfrídy, jež však mohly jim plněji dostáti jen tehdy, jestliže rozšířily svou základnu. Zvláště bylo to v zájmu utrakvistů.

Hned r. 1440 některým předním utrakvistům bylo jasno, co třeba činiti, že je to tužší organisace, jež by utrakvistům, národní většině, jediné mohla pomoci, aby zaujali své přirozené místo na sněmích a ve správě zemské. Otázka, jež dosud myslí nejvíce rozváděla, měla je nyní svěsti na jednu cestu: náboženské výtěžky revoluce husitské byly v nebezpečí, a proto, aby proti obmyslné politice kurie římské i českých katolíků kompakťata byla nejen splněna, nýbrž i dokonána, bylo třeba přenést se přes neshody podřadnější a shodnouti se ve věci hlavní. Proto Hynce Ptáček z Pirkštejna zřídil hned r. 1440 spolek čtyř východních landfrídů, jenž se takto záhy stal významným činitelem i v celkové politice české. K tomu však nestačilo jen vnější, mechanické spojení. Nezbytno bylo i utužení vnitřních svazků. K tomu cíli postupoval Ptáček po všecka čtyři leta, kdy stál v čele jednoty východočeské, zvolna sice, ale důsledně, takže, když r. 1444 zemřel, nepadlo s ním i jeho dílo, třebaš ještě samo tehdy dokončeno nebylo. Sebezapíravá, trpělivá práce Ptáčkova, jež z východních Čech učinila tehdy školu národní kázně, v níž učily se neklidné duše skláněti se pod jeho solidaritu a organisace, nebyla marna a vytvořila mladému jeho nástupci Jiřímu z Poděbrad neocenitelný základ dalšího postupu.

Jednota Ptáčkova, od r. 1444 poděbradská, v níž se zvolna měnila původní skupina čtyř landfrídů, nemohla nikdy zapřít oněch hesel, jež byly její rodnou půdou a v nichž převahu měla starost o existenci utrakvismu. Ale rozmyslný, při vši své rozhodnosti přece umírněný postup jejich vůdců působil, že v krátkce nebyla to jen organisace veliké většiny českých utrakvistů, nýbrž že zde místo našlo i mnoho katolíků, kteří se smutkem viděli, kam již dostupuje rozvrat státní, a kteří uznávali, že síla poměrů, vymáhající utrakvismu příslušné místo v celém českém životě, je mocnější než všecky tužby po restauraci katolické, s nimiž katolické panstvo tiše spojovalo i své osobivé nároky na vládu v zemi. Přístup k jednotě poděbradské jim kromě požadavků čistě politických, dožadujících se řádného vyřízení otázky královské a těsně s ní spojené otázky správní, jež byly lehko přijatelné i katolíkům, usnadňoval i sám zásadní její program náboženský, jenž měl svůj základ v kompakťatech koncilem již uznaných, takže bylo jen třeba, aby toto uznání přijal i činitel církevní, jenž až dosud se k otázce té choval velmi zdržlivě, kurie římská. To byla půda, na níž se utrakvisté i katolíci sejít mohli a musili, jestliže se chtěli vyhnouti dalším zápasům a zmatkům, otřásajícím samými kořeny národní a státní

existence české; to byla otázka, na kterou odpovědět určitě a jasně bylo v budoucnosti prvním úkolem zvláště těch, kdo se strany katolické měli vstoupiti na trůn český.

Při zájmové různorodosti živlů, jež byly sloučeny v jednotě poděbradské, je pochopitelné, že leckdy i po roce 1444, když nastávají kritické chvíle, vyžadující pevné soudržnosti všech jejích článků, některé z nich vypovídají službu a oslabují rozhodné akce. Zvláště — a v tom se ohlašují již konflikty královské vlády Jiříkovy — byly to panské prvky, jež se leckdy octly na zájmovém rozcestí, váhajíce, mají-li jíti s Jiříkem, jehož hlavními oporami přece jen byly stavy nižší, nebo se svými stavovskými přáteli z jednoty strakonické, lépe a šíře řečeno, ze strany rožmberské; při tom kromě zájmu stavovského, s nímž souvisel u některých i zájem náboženský, ozývala se též závist, charakteristický to motiv pro oligarchy, nemohoucí zapomenouti, že hrají nyní pod Jiříkem úlohu jen podřízenou. Varianta motivu toho se nám vrátí později u Jiříka samého při otázce jeho poměru k smrti Ladislavově: bude i on ochoten se podřídití vládě mladého krále a spokojiti se s místem, jež mu určí jeho vůle?

Tato oligarchická nedůtklivost, jež, nemůže-li sama dojiti cíle, nalézá své uspokojení alespoň v tom, že brání ho dosíci i soupeřům, byla hlavní překážkou, na niž narážel po leta Jiřík, jda důsledně za gubernátorstvím, jež mu, stejně jako Hunyadovi v Uhrách, patřilo přirozenou povahou věcí. Jejím ztělesněním byl ne tak nejvyšší úředník zemský, jenž stále se zjevovoval na povrchu událostí jako reflex neexistujícího království, nejvyšší purkrabí Menhart z Hradce, nýbrž první magnát v zemi, Oldřich z Rožmberka, v jehož rukou pan Menhart byl jen hříčkou libovolně posunovanou.

Zápas o nejvyšší moc v zemi hned od počátku, jímž není rok 1440, nýbrž již smrt Zikmundova, dostal ráz souboje, zprvu mezi Oldřichem a Ptáčkem, později mezi Oldřichem a Jiříkem, souboje, jenž většinou byl probojován nikoli tváří v tvář, nýbrž potají, skrytými úskoky a léčkami, v nichž byl Oldřich mistrem. Nelze říci, že záměna Ptáčkova Jiříkem znamenala pro Oldřicha lepší naději na úspěch, třeba tu stál osvědčený mistr proti nezkušenému zdánlivě mladíkovi. Jiřík ukázal se býti soupeřem zdatnějším, než Oldřich sám čekal. Sebezapření, jež tento vysilující zápas, většinou v přítomí vedený, ukládal Jiříkovi, bylo veliké, ale Jiřík dovedl ku podivu krotiti pružnou nedočkavost svého mládí, dovedl s klidem, jenž zmátl i zkušeného Oldřicha, jíti dlouhou řadou zklamání, obratně mu pořadem připravovaných, jež zdála se býti pohybem v kruhu, přivádějícím jej po marném vynaložení času i sil na staré místo. Avšak pohyb ten děl se v obloucích spirálových, kde každá zatáčka přece jen přibližovala k cíli, jehož na konec se dosáhne prudkým, nečekaným vzmachem. Zatím co Jiřík dokonával organizaci své strany, veřejnost, znechucená již všemi těmi marnými pokusy o nápravu, stávala se stále příznivější tomu, kdo energickou ranou rozetne nerozsvazatelný uzel. Roku 1446, kdy byl přinucen k jednáním, jímž by se byl jinak nepodvolil, dovedl ještě Rožmberk zmařiti

volbu Jiříkovu za správce, stejně jako jeho ruce v osudné té chvíli zadržovaly v Římě zápletku, mařící náboženské naděje českého utrakvismu. Jestliže až dotud vzestupná čára Jiříkova od r. 1444 se zdvíhala jen mírně, r. 1448 se pojednou mocně vzepjala: na červnovém sjezdu horském jednota poděbradská, formálně se ustavivši, zvolila Jiříka svým správcem, podávajíc tak významný podnět i předpoklad k vlastnímu jeho gubernátorství, a již 3. září dobytím Prahy získala pro další svůj rozvoj přirozené těžisko, jímž nemohlo býti leč hlavní město. Uznání Jiříkovo od ostatní země bylo pak jen otázkou času, jež dala se odsunovati již jen na krátko. Krátké tažení z r. 1450 ukázalo bezmocnost strany rožmberské, a již roku následujícího po sněmu benešovském, jenž svými důvěrnými poradami připravoval toto sblížení, dostavil se důsledek toho, uznání Jiříka za správce od krále Fridricha, byť zatím ještě ne v té formě, jíž by si byl Jiřík přál.

Ladislav byl sice i v Čechách po několika marných pokusech o jiné kandidatury přijat za krále již r. 1444, ještě za živobyť Ptáčkova, ovšem způsobem, jenž měl ráz volby, a při tom zůstalo, třebaže se ještě potom kmitly jiné kandidatury, ale k řádnému dořešení otázky královské zbývalo ještě mnoho, zvláště ujednání řádné správy zemské na dobu jeho nezletilosti. V té příčině stále nemohlo mezi váhavým Fridrichem III., jenž nic nedával sám, nýbrž na němž vše musilo býti vynuceno, a jednotou poděbradskou dojiti k dohodě prostě proto, že za králem stál Rožmberk, který důsledně tomu bránil. Sněm benešovský však značí rozchod mezi králem a Rožmberkem a uznání Jiříkovo bylo formálním toho výrazem. Jistě bez intrik Rožmberkových bylo by k tomuto kompromisu mohlo dojiti o několik let dříve, ne-li již hned r. 1446, tedy r. 1448, po pádu Prahy, kdy nebylo již pro reálného politika pochyb, kam celý vývoj v Čechách míří, zvláště když v Čechách nebylo oněch překážek, jako byly požadavky uherské o vydání koruny svatoštěpánské i zastavených měst, jež zdržely na dvoře Fridrichově uznání Hunyadovo až do r. 1450. V Čechách se postup lišil v tom, že uznání královské předešlo poněkud obecné uznání Jiříkovo od celé země, jež bylo až dílem sněmu svatojirského r. 1452, kde chyběl již jen malý zlomek stavů, a to zbytek strany rožmberské a bývalá jednota měst tábořských.

Tu Rožmberkovi zbývala jediná možnost, a té se chopil právě ve chvíli, kdy Jiříkovi vlivem Fridrichovým (a ovšem i v zájmu jeho) se dostávalo též uznání jako „syna milého“ od nejvyšší autority církevní, od papeže, takže tím padla poslední opora, o niž by se byl Rožmberk mohl opřít, aby svému odporu proti Jiříkovi dodal zdání rozpaků náboženských: byl to odboj stavů rakouských proti králi, od 19. března 1452 císaři Fridrichovi, od něhož a od vybavení Ladislavova z moci císařské očekával Oldřich úplný obrat ve svůj prospěch, stejně jako to doufala v Uhrách oposice protihunyadovská, proti níž se Hunyad hleděl zabezpečiti toužou zbrání, přistoupiť též v čele stavů uherských k vídeňskému spolku odbojných stavů z 5. března 1452.

Tato koalice, obracející se proti Fridrichovi III., byla významným stupněm vzájemných styků mezi jednotlivými skupinami územními, kde měl Ladislav vládnouti. Uznání Ladislavovo za příštího krále sice již opět tyto země spojovalo v jeden větší celek, dosud však, v létech čtyřicátých, nemělo to na vývoj událostí větších účinků: každá skupina šla vlastní cestou a přes to, že tu tam se ukázaly náběhy k akcím společným, na politickou praxi zůstávalo to bez vlivu. Než od rakouského odboje se situace mění.

Mladý král sice ani potom hned ještě nevládl sám, přece však na něm a na tom, kdo žil s ním ve styku a kdo měl na něj vliv, mnoho záleželo nejen teprve pro budoucnost, nýbrž již i pro přítomnost samu. Otázky, které se již dříve naskytovaly, ač zatím neměly praktické důležitosti, co by se stalo, kdyby poručník mladého prince propustil z přímé své moci a stavům jej vydal, kde by princ měl sídlet, kdo by měl se starati o jeho výchovu a zda ostatní země budou souhlasiti, kdyby se s jakékoliv strany stal svémocný pokus o rozhodnutí těchto věcí — vydáním Ladislavovým nabyly pojednou neobyčejné aktuality: byl-li dříve zápas jednotlivých skupin s králem Fridrichem o vydání Ladislavovo, jakmile se toto stalo skutkem, nastal nutně zápas jednotlivých skupin a jejich vůdců mezi sebou o krále rychle dospívajícího. Mocenské změny v zemích jednotlivých nabývaly tím širšího významu, týkající se svými následky i zemí ostatních. Vytvářela se vzájemnost, kde každá vážnější událost v jedné skupině měla své ohlasy i ve skupinách druhých.

Březnová koalice z r. 1452 byla hned dokladem, jaký ráz může mít vzájemnost jednotlivých skupin državy Ladislavovy. Jestliže bylo výše řečeno, že stavovství v boji s mocí královskou lpělo na historických hranicích územních, neplatilo to vždycky, nýbrž jen v těch případech, kdy král, vládna ve více územích, hleděl mezi nimi odstraniti územní rozdíly a chtěl moc svou v nich sjednotiti a soustřediti. Jinak však bylo, šlo-li v zápase mezi stavovstvím a mocí královskou o prospěch stavovský: tehdy stavové rádi zapomínali na hranice zemské, jež oddělovaly jedny od druhých, a spojovali se na širším základě geografickém. Týž důvod vedl i k březnovému spolku vídeňskému Rožmberka i stavy rakouské a uherské. V letech pozdějších tato forma spolčovací se vícekrátě vrátí, třebaže nebudou to tíž účastníci, tytéž strany, které se ve spolcích těch setkají: změny zájmů způsobí i změnu složení těchto sdružení.

Duší odboje rakouského byl Eicinger, a důvod, proč proti králi Fridrichovi rozvířil tak širokou agitaci, jen potvrzuje, co již výše bylo řečeno o jeho povaze. Již dříve se ozývaly hlučné stesky na nedostatečný způsob správy Fridrichovy, již dříve se dobře vědělo, kde je kořen zla, avšak tehdy Eicinger mlčel, jsa v dobrém poměru s králem nebo dokonce jsa i v jeho službách. Z této blahovůle, jež dovedla zatím vše přehlížeti a vše omlouvati, vyrušil jej teprve čin královský, jenž se citelně dotkl jeho

osobních zájmů, zakoupení hradu Forchtensteinu v Uhrách králem od bratra Albrechta, s nímž však již před tím o touž věc jednal Eicinger.¹⁾

Jak byl Eicinger tímto zmarem úmyslů svých dotčen, ukazuje, že odmítl všechny smírné návrhy i nabídku, aby s bratry svými vstoupil do regentské rady, jež měla vésti správu na dobu nepřítomnosti Fridrichovy, jenž se právě chystal na korunovační jízdu do Říma. Král, ač znal moc i vliv Eicingerův a ač se mohl přesvědčiti ze spolku, jež Eicinger s 38 šlechtici učinil v Mailberku ještě v říjnu 1451, prohlašuje za jeho cíl vydání Ladislavovo, a zvláště z bouřlivého sněmu vídeňského v půli prosince, jež nespokojenci o své moci svolali a jenž již otevřeně králi jako vladaři zemskému vypověděl poslušnost a zvolil 12člennou vládu v čele s Eicingerem jako nejvyšším hejtmanem, že hrozby Eicingerovy nebyly proneseny na plano, přece se tím od své římské cesty, z níž si měl přivést i nevěstu, nedal odvrátiti, a tak odboji zcela uvolnil cestu. Jeho důvěřivost, že bouře se přežene beze škody, byla nepochopitelná a musila odbojníkům, kteří vypovědí své poslušnosti spálili za sebou mosty, jen dodatí odvahy.

Počet odbojníků již beztoho před odjezdem královským rychle rostl. Jestliže na počátku kromě několika jen pánů, s nimiž Eicinger byl staršími svazky spojen, kruh nespokojenců byl poměrně úzký, omezuje se jen na drobnou šlechtu v sousedství statků Eicingerových při hranici moravské — zde leží i první místo sjezdové, Mailberk — již na konci r. 1451 a na počátku roku potomního vidíme z jiného soupisu, jak přibývá jmen panských a jak i hojně se již vyskytují jména těch, kdož prve vůbec nebyli zastoupeni, prelátů a měst, mezi nimi i Vidně, kde lze pozorovati, jakých prostředků užíval Eicinger, aby lidové vrstvy pobouřil a jejich nátlakem působil na váhavou radu městskou: nescházelo při tom posměšných písniček o králi Fridrichovi a nešetřilo se vínem.²⁾ Přes to páni dosud většinou zůstávali státi stranou, jednak — a těch bylo dosti — zachovávajíce věrnost králi, jednak opatrně vyčkávající dalšího průběhu událostí.³⁾ Strana Eicingerova měla tak hned od počátku vstípen ráz stavovský a Eicinger sám, předem věda, co lze od panstva čekati, tento ráz při své agitaci zdůrazňoval, hledě především získati rytířstvo.⁴⁾ Proto tím zajímavější bylo přistoupení

¹⁾ Literaturu o odboji sr. v Čes. děj. III. 2. 626.)

²⁾ Sr. Eneáš Silvius, Hist. Frider. 204, u něhož najdeme i jinak množství zpráv o odboji.

³⁾ Tamtéž 206. Že města k Eicingerovi až později se přidala, spíše ze strachu před škodami, než z dobré vůle (totéž platilo o prelátech), je patrné i z počátku zápisu mailberského: „Wir alle, Prälaten, Herren, Ritter und Knechte in den österreichischen Landen . . .“ (Chmel II. 643).

⁴⁾ O tom zajímavé poznámky mají žaloby z r. 1454 (str. 245—46): Eicinger („Er sagt auch der Ritterschaft vor und mag das noch heut tun . . .“) tvrdí rytířům — ale též několika svým spojencům panským — jak je páni míní utisknouti, a tak hledí různice dělati „on ware Ursach“. Při tom nezakrýval svých úmyslů, že on, ač císař vydá Ladislava a vše se urovná, potrestá své odpůrce panské: nejen že mu tito musí

k ní Rožmberka a jeho synů¹⁾ a brzo potom i stavů uherských, při čemž ovšem, když Eicinger přišel na sněm do Prešpurka i zde hledat spojenců, zvláště rozhodlo přání magnátů, kteří s tím spojovali, třeba to nepřiznali, podobné plány jako čeští Rožmberkové.²⁾

Třebas Hunyad z oportunních důvodů nemohl se tomuto proudu vzpírat a také k spolku vídeňskému přivolil, přece se zdálo, že věc obou gubernátorů, v Uhrách i v Čechách, je sloučena tak se zájmy Fridrichovými, že pád jeho bude i pádem jejich. Než obojí oposice, česká i uherská, se přepočítala: postavení Jiříkovo i Hunyadovo bylo příliš pevné, takže nová situace, vzniklá vybavením Ladislavovým, mohla nanejvýše jejich moci dáti jinou formu, jiné jméno.

V Čechách, právě když spor o Ladislava byl rozhodnut, z veliké části vinou samého císaře, ve prospěch stavů vydáním 12letého prince (4. září), Jiřík dosáhl energickým vzmachem úspěchu, jenž v kritické chvíli vymkl Rožmberkovi zbraň z rukou: jako r. 1448, tak r. 1452 dal se Rožmberk překvapiti událostmi. Nejen Tábor byl donucen k uznání Jiříkovi, což bylo znamením i ostatním jeho spojencům učiniti totéž, nýbrž i pan Oldřich, nemaje prostředků k náležitému odporu, musil přijeti k Jiříkovi do vojsky u Hluboké a zavázati se k jeho uznání. Vítězové rakouští nemohli váhati, majíce se rozhodnouti mezi svými pomocníky rožmberskými a mezi obecně již uznaným Jiříkem a nechtějíce se vydávati v konflikt, kde úspěch by nebyl tak snadným jako proti císaři při obležení Nového Města. A jestliže Rožmberkové se ještě ani potom nevzdávali naděje, že úspěch novoměstský bude i jejich vítězstvím v Čechách, dopouštěli se neodpustitelné u politika chyby, nemírného přeceňování svých sil.

Než Rožmberkové nebyli jediní, kteří se dožili v krátkce zklamání, vidouce vítězství své se rozplývati jako dým: byl to zároveň i Eicinger a jeho nejbližší přátelé. I on se brzo přesvědčil, že pracoval pro jiného a ten že bude sklízeti ovoce jeho námah i vítězství. Byl to jeho dosavadní, třeba jen od krátké doby, spojenec Oldřich Celský, nebo, jak mu v Čechách prostě říkali, „Rácký“³⁾ jenž ve Vídni se stal skoro obratem ruky pánem situace.

Oldřich Celský musil dlouho čekati, než přišel jeho čas, aby mohl konečně rozepnouti své síly k velikým cílům, jež dlouhá leta marně zaměstnávaly jeho ctižádostivou fantasií a k nimž se mu zatím nedostávalo prostředků. Byl si vědom svých talentů, ale musil je nechávati nevyužity, jako herec, jemuž se tak dlouho nedostává veliké úlohy, kde by ukázal,

ponechat, čeho si zasloužil, nýbrž on chce býti ještě něčím více, půjde před nimi a nad nimi bude seděti, ať je to komu z nich vhod čili nic.

¹⁾ Chmel II. 646 (pozn.). Z Čech je tu jméno Mikuláše Šlika, z Moravy Mikuláše, probošta kounického.

²⁾ Čes. děj. III. 2. 629 a d.

³⁾ St. let. češ. 165 (k r. 1456): „A když Rácký přijel . . .“ V německé kronice magdeburské zve se Celský „Erzilanus“ (Chronik. d. deutsch Städte VII. 398).

co vše dovede. Otec jeho, prudký vášnivec, příliš dlouho neumíral a Oldřich stále se musil spokojovati postavením čekance rozsáhlých držav celských, jež pány své činily nebezpečnými soupeři Habsburků při jejich snahách o ovládnutí východních zemí alpských. A čas mu přinášel jen úkoly, jež rychle mījely, jako bylo krátké jeho místodržitelství v Čechách za Albrechta II., nebo které osudnými nehodami byly příliš záhy přervány, jako jeho boj v Uhrách proti Varnenčíkovi na straně Alžbětyně, kde doufal hráti nejprve vedle Albrechta Rakouského, bratra Fridrichova, větší úlohu, avšak kde v naději jeho tak rušivě zasáhlo jeho zajetí u Rábu a brzký mír s Varnenčíkem, jenž jej z dalšího zápasu v Uhrách vyloučil; kromě toho i neočekávaná smrt Alžbětina mařila zde všechny další naděje. Když pak „věčnou“ smlouvou v srpnu 1443 skončily spory knížat celských s králem Fridrichem, bylo možno Oldřichovi vstoupiti s králem v přátelštější styky a v jeho službě podniknouti r. 1450 tažení proti Pankracovi ze Sv. Mikuláše, jež kromě občasných pútek s Maďary, z nichž se datuje jeho nenávisť k Hunyadovi, tvořilo rušnější scény, v nichž mohla se částečně vybiti jeho stravující se v sobě touha po příležitosti k rozvití svých sil. A nyní, po vybavení Ladislavově, konečně přišla jeho chvíle.

On i jeho otec se přidali k odboji ještě před návratem císařovým z Itálie a dodali mu síly i větší hybnosti. Oldřich se tak dostal vedle Eicinger a při vysvětlitelné nevěli, již měl císař po událostech posledního roku k Eicingerovi, Oldřichovi připadlo jednati s ním a jemu, Oldřichovi, 4. září císař vydal svého svěřence, aby jej opatroval, pokud nebude rozhodnuto, jaká bude další poručenská správa. Skutečně však se potom o otázku poručenskou již ani nejednalo a novému stavu dán formálně výraz tím, že Ladislav vystupoval hned jako panovník samostatný. Přirozeně nevládl on, nýbrž osoba, jež si naň zjednala nejvíce vlivu, a tou právě byl nikoli Eicinger, nýbrž Celský jako blízký králův příbuzný. Není divu, že 12letý hoch, chovaný dosud v nepřívětivém chladu klidného dvora Fridrichova, z přirozené potřeby mladého srdce, dychtícího něčemu se oddati, přilnul k druhému strýci, bratranci své matky, Celskému, jenž uvedl ho ve veselý, rozkošnický život dvorský na hradě vídeňském i v blízkém Perchtoldsdorfě, ukazuje mu život se zcela jiné stránky, než jak jej dosud viděl. A bylo dobrou předzvěstí budoucnosti, jestliže mladý princ dovedl odolati těm lákavým svodům, jimiž jej strýc až příliš štědře obklopil, snad aby dychtivé mládí, oddávajíc se plně novým dojmům, pilo více z nabízejícího se poháru, než utlý organismus mohl sněsti. Strýc chtěl, aby mladý král se bavil a zvykl si právě v nejvnímavější době životní dívatí se na vše jen pod úhlem zábavy a rozkoše, zatím co on sám ochotně zaň přebíral tíhu vlády.¹⁾

V tomto padesátiníku jakoby náhle vytryskl nový proud nevyčerpatelné životnosti, jež se neznavovala požitky lásky ani obtížemi vladařské

¹⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 752 a d. i 686 a d., kde podal jsem o způsobu vlády Celského i o jeho poměru k Ladislavovi a Eicingerovi více dokladů.

agendy! Po dlouhém, nuceném klidu jakoby chtěl dohoniti, co zameškal nepřízní okolností! Prudkým rytmem své touhy po požitku i moci živě upomínal na renesanční typ vládky knížat, bez jejich zjemnělé kultury, ale s jejich immoralitou a bezohlednou silou, jež byla odhodlána zdržiti vše, co se jí v cestu stavělo, a užiti k tomu všech prostředků. Jeho prudká dychtivost po moci nesnesla vedle sebe soupeře, s nímž by se o vládu dělila. Uchopil-li žezlo do ruky on, tu na dvoře Ladislavově nebylo místa pro Eicingeru, jenž se nedal uspokojiti drobnými odměnami, nýbrž také toužil po vlastní moci. Ve veřejnosti se mluvilo o tajné smlouvě Eicingerově s Celským, že jeden bez druhého nemá nic jednati o králi ani o zemských věcech, na jejímž základě popustil Eicinger Celskému vládu bez vědomí a vůle druhých členů zatímní správy, čímž prý je na sebe popudil.¹⁾ Učinil-li tak opravdu, brzo toho měl příčinu litovati. Než se nadál, byl i se svými straníky vyloučen z nejdůležitějších posic, a třebaže se hned boje nevzdával, musil cítiti, jak převaha se nezadržitelně kloní na stranu soupeřovu, jestliže se nevzchopí k ráznému činu, jenž by Celského s vrchu moci smetl dolů. To však nebylo možno hned, nýbrž až se naskytla chvíle, jež odhalila zranitelné místo Celského.

Kdo dopomohl Celskému též k jeho převaze, bylo panstvo, jež, jdouc dříve jen vlažně s odbojem nebo jsouc neutrální, po osvobození Ladislavově spojilo se s Celským proti Eicingerovi, jenž hrdým pánům vždy zůstal jen nesnesitelným cizím povýšencem.²⁾ V Rakousích tak pronikl princip, jehož vítězství Rožmberkové si v Čechách marně přáli. Ve stavovském závodu o moc váhadlo na straně panstva a Celského se sklonilo dolů, bývalo by však třeba rozvážnějšího postupu, aby porušená rovnováha se neobnovila ve prospěch strany druhé, spolu s Eicingerem uražené jak ve svém egoismu, tak ve svém stavovském sebevědomí: kdo oběma rukama rvali plody vítězství, byli ti, kdo se o ně nejméně zasloužili. A bezohlednost Celského, jenž nebyl upjatým ke svým straníkům ani příliš šetrným ke svým odpůrcům, přilévala jen oleje do ohně v době, kdy by byl nejvíce potřeboval klidu doma, aby mohl s větší jistotou sprádati své veliké plány v sousedství.

Kdyby byl nabyl vrchu Eicinger, snad by se byl hned, jako to učinil potom, spokojil s mocí uvnitř hranic rakouských a nechtěl by býti více než hejtmanem zemským. Celský však hned od počátku sprádal plány, jež překračovaly hranice rakouské. Jestliže mladý král měl v krátkce vládnouti všem třem skupinám, proč by na ně již nemohl svou ruku vztáhnouti, jenž jest zatím jeho náměstkem? Ve vzbuzené vládydychtivosti Oldřichově rychle zrála myšlenka, jejíž cíle byly na téže cestě, kterou kdysi kráčel otec Ladislavův, spojení zemí českých a uherských s obojími Rakousy, ale ve formě tužší, jednotnější, se silnou mocí panovnickou, jejímž by byl

¹⁾ Žaloby z r. 1454 str. 246.

²⁾ Eneáš Silvius, Hist. Frider. 404 situaci vyznačuje takto: „Civitates et inferiores nobiles ac praelati fidem in Eizingero collocant: comiti Ciliae barones potentiores credunt.“

on vlastním představitelem. Není pochyby, že by byl chtěl vládnouti v Čechách i v Uhrách tak, jak vládl v Rakousích. V Celském dostavuje se již v polovině 15. století předchůdce snah absolutistických.

Než i on musil uznati, že zatím myšlenka jeho není splnitelná, dokud neučinil nutných k tomu příprav v Čechách a v Uhrách, kde dosud nebylo nové úpravy poměru k propuštěnému Ladislavovi. Celský se sice z počátku klonil k opozici proti oběma gubernátorům, zatím co Eicinger v téže době právě s nimi hledal styků,¹⁾ takže ve všech skupinách nastalo obdobné rozdělení stran, na jedné straně Celský a panstvo (v Čechách ovšem jen mocní Rožmberkové), na druhé straně Eicinger a oba gubernátoři se stavy nižšími — ale brzo cítil nutnost zachovati se podle skutečných poměrů mocenských v obou zemích, a jak to blízký pozorovatel Eneáš Silvius bystře formuloval, přijmouti za Ladislava království z rukou těch, kdož je mohli dáti: a to nebyli v Čechách Rožmberkové, nýbrž Jiřík, stejně jako v Uhrách na konec přese všechny rozpaky a staré nevraživosti bylo nutno dáti přednost Hunyadovi před závistivou opozicí magnátskou. Protože oba gubernátoři se nedali z počtu vyškrtnouti, musil Celský se s nimi dohodnouti, avšak forma triumvirátu, třebaže sám, stoje vedle krále, byl v něm na místě prvním, byla mu jen dočasným ústupkem, jež za nejbližší vhodné příležitosti chtěl opravit podle svého přání.

S Hunyadem byla sjednána dohoda již na konci r. 1452 ve Vídni: pozbyl sice titulu gubernátorského, ale pod novým jménem hejtmána královského a správce důchodů královských podržel starou moc, třebaž již z rukou krále a nikoli stavů, jako dříve, smluviv se při tom též s Celským o uspokojení jeho požadavků finančních. Můstkem při tom byly starší úmluvy mezi Celským a Hunyadem, jež tomuto otvíraly vyhlídky na dědictví celské: zasnoubení jediné dcery Celského, jež byla již r. 1448 zasnoubena staršímu synu Hunyadovu Ladislavovi, načež r. 1451 vstoupil na místo Ladislavovo mladší Matyáš, bylo znovu obnoveno.²⁾

Delší a nesnadnější bylo jednání s Jiříkem o přijetí Ladislavovo, jež stále ještě nebylo otázkou zcela vyřízenou. Od prvních styků, kde Ladislav vystupoval již jako král český, jakoby to byla věc samozřejmá, tón se strany Celského se postupně mírnil a na jaře 1453 ve Znojmě a ve Vídni i poměr Jiříkův a Celského se upravil tak, jak si přál Jiřík, jenž z Vídně si odvážel zápis královský, potvrzující mu gubernátorství na dalších šest let.

¹⁾ Sr. kromě Čes. děj. IX. 2. 690 i žaloby proti Eicingerovi str. 246, kde se praví, že Eicinger, když mu Celský ponechal méně vlivu, než čekal, a když marně hledal pomoci u knížat (těch totiž, kteří na listopadovém sjezdu vídeňském měli prostředkovati ve sporu s císařem), „da sucht er an den Gubernator zu Vngarn und darnach an dy Pehmen, daran er sein willen ain tail erlangt hat, alles umb dass er dy Regierung alain wolt haben.“

²⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 698 a 941.¹⁾

I dalo by se čekatí, že alespoň nějakou dobu potrvá klid, kdy Celský bude šetřiti smluv právě uzavřených. Než Celský nebyl mužem, jenž by se byl dal zdržeti i závazkem nejsvětějším, jakmile jeho porušení mu slibovalo další postup k jeho cílům. Hned po dohodě s Jiříkem intrikoval pod záminkou výpravy proti „bratříkům“ v Horních Uhrách proti Hunyadovi a podobně v červenci Ladislavovo přijetí holdu stavů moravských v Brně špatně se shodovalo s nedávným jednáním s Jiříkem. Jestliže však v Čechách poprava Smiřického byla důkazem silné vlády Jiříkovy a zároveň výstrahou přede všemi léčkami, jež na dvoře vídeňském byla přijata s porozuměním, v Uhrách již 13. září vidíme Celského ve spolku s hlavními odpůrci Hunyadovými, v první řadě s Ujlakim a Garou.

A právě v tu chvíli vybuchl podkop Eicingerův, jenž způsobil v Rakousích pád Celského. Nákladný život dvorský ve Vídni stačil strávití běžné důchody Ladislavovy, takže Celský, když musil konečně mysliti na jízdu královu do Prahy a neměl na ni peněz, odhodlal se k prostředku tak nebezpečnému všem snahám absolutistickým, totiž svolati sněm a na něm žádati potřebných nákladů. Zde právě zasadil své páky Eicinger, jenž — při povaze Celského lze tomu věřiti — právě tehdy přišel na stopu jeho úkladů, aby při jízdě na sněm přešpurský byl násilně odstraněn,¹⁾ takže spor mezi oběma soupeři nabýval již rázu boje na život a na smrt, a král musil Celského obětovati: jeho místo zaujal hned Eicinger, avšak jen na krátko!

Tehdy došlo k jízdě do Čech tak dlouho slibované a opět a opět odkládané. Král vstoupil přece na trůn, jenž byl pro něho tolikráte v nebezpečí, nikoliv však jako král dědičný, nýbrž volený: v té příčině zvítězilo stanovisko někdy Ptáčkovo a nyní Jiříkovo a vyznívala v tom ještě bouře husitská. Pobyt králův v Čechách se protáhl mimo nadání těch, kdo s ním do Čech jeli, přes celý rok a vliv na mladého krále, o něž zápasili až dosud Celský a Eicinger, spadl jako zralé ovoce v klín Jiříkovi, jenž se s mladým princem brzo velmi sblížil a získal si jeho náklonnost. Bylo to u velikém zájmu království, aby mladý král poznal jeho lid podle skutečnosti a nikoli podle pomluv o něm ve světě křesťanském obíhajících, a zároveň tím odstraňovány nepříznivé možnosti, nutně spojené s pobytem královým v prostředí proti živlu českému silně předpojatém.

Se strany císařské sice přesídlení královu do Čech bylo provázeno škodolibými poznámkami, že list se nyní obrátil a že, co Rakušané nedávno učinili Štýřanům, nyní zakoušejí od Čechů sami, ale to bylo tendenčně přeháněno: není pozorovati, že by Jiřík svého vlivu na krále zneužíval na ujmu ostatních jeho zemí, ani v Uhrách, kde by to byl sotva Hunyad snesl, ani v Rakousích, kde správu vedl Eicinger s nově zřízeným výborem stavovským: jestliže při jeho ustavování slyšíme se strany panské přání, aby král nesvěřoval jemu vládu až do svého 20. roku, jak zněla předloha

¹⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 738.³⁾

královská — bylo to jistě přání Eicingerovo — nýbrž jen do svého odvolání, a jestliže rytíři opět chtěli, aby se výbor nevolil, nýbrž aby jej král (tedy nepřímo Eicinger) prostě jmenoval,¹⁾ je z toho viděti, jak stále v Rakousích proti sobě stojí dvě strany, páni, sympatisující s Celským, a rytířstvo i města, jdoucí s Eicingerem.²⁾ Pobyt králův v Praze znamenal sice pro Eicingeru samého zmenšení vlivu na něj, ale přece nebylo to bez výhod pro stranu jeho, stejně jako pro stranu Hunyadovu v Uhrách.

Postavení Jiříkovo bylo obdobné s veřejným postavením Eicingerovým i Hunyadovým v zemích jejich: ani jeho zájem se nekryl se snahami panskými, třebaš od příjezdu krále do Prahy poměr jeho k panstvu byl lepší, tím spíše, že on sám nezanedbal příležitostí, aby mu vyšel vstříc a oposici jeho zkonejšil. To stavělo jej v jednu řadu s Eicingerem i Hunyadem a tito neměli příčiny čeho se od něho báti. Naopak, společný jejich zájem svedl je již ke konci října 1453, když oba ještě meškali v Praze, ke spolku s Jiříkem na 6 let: doba ta souhlasila s termínem gubernátorství Jiříkova, jak mu bylo potvrzeno od krále již před tím ve Vídni, i s trváním správního výboru rakouského, jak hned potom o něj bylo jednáno v Kremži. Spolek tento byl zajištěním všech tří hlavních účastníků proti Celskému, jenž zůstával nebezpečným soupeřem i po svém pádu, neustáváje v pokusech o nové nabytí ztracené moci. A s tím souhlasila i zvláštní přátelská smlouva Jiříkova s Hunyadem ze 14. února 1454.

Eicinger dovedl sice moci dobytí, ale nedovedl si ji rozvázným a šetrným jejím užíváním udržeti, ač mu mohl býti nedávný pád Celského výstrahou. Libovolný a sobecký způsob jeho vlády nezadal nijak režimu Celského, proti němuž Eicinger dovedl tak ostře vystoupiti.³⁾ Ani to, že se musil v Praze před králem i pány českými a rakouskými v létě 1454 hájiti proti přímým žalobám, že se na škodu země obohacuje a že všude, i na dvůr Ladislavův, dosazuje jen své příbuzné a straníky, ho nepoučilo, aby se mírnil. A když ani v Uhrách nic nepomáhaly stesky královny, že důchody tamní ani by nestačily na vydržování dvora královského, kdyby tam přijel, jak Maďaři stále žádali (zajisté to byla oposice protihunyadovská), král ochotněji poskytoval sluchu hlasům příznivým Celskému. Ty

¹⁾ Sr. jednání sněmu v Kremži v listopadu 1453 u Kollara II. 1401 a d.

²⁾ Eneáš Silvius 5. července 1454 píše (Opera 657): „In Austria nihil quieti est. Barones Eichzinger dominantem spernunt, civitates amant, seditiones frequenter aguntur!“ Žaloby z téhož roku (str. 247) mají o tom zajímavé poznámky, jak i Eicinger byl proti svolávání sněmu (kde se musil báti oposice panské), jak proto podporuje a k vládě přibírá kromě nižší šlechty i popy a měšťany, „alls umb seines aignen nutz willen, wann, was er setzt oder tut, so dürfen sy im nicht wider sprechen“; města i úřady osazuje prý svými služebníky, jimž napomáhá i k sňatkům s dcerkami měšťanskými. Naopak prý „dy frummen (roz. pány) druckt er, wo er mag“ a ještě více je utisknouti pomýšlí. Rád by pány i rytíře svedl k válce.

³⁾ Sr. Čes. děj. II. 2. 927; podle žalob z r. 1454 (str. 246), co z důchodů vévodských nezastavil a jinak nerozptýlil dříve jako hubmistr, toho zhoubu dokonává nyní, „dass das landt zustörung ist“.

nabývaly tím většího důrazu, když král na konci listopadu 1454 odejel z Prahy do Vratislavě, kde i vliv Jiříkův v prostředí cizím ochaboval. Z Vratislavě se pak již král do Prahy nevrátil, a co ve Slezích začalo, ve Vídni se rychle dokonalo: již v únoru 1455 mohl se Celský triumfálně vrátiti ke dvoru královskému. Váhadlo opět se zdvihlo na straně Eicingerovů a on, vpravuje se v nezbytí, odejel z Vídně na svůj Schrottental, kde se cítil v osobním bezpečí. Od krále, s nímž ho žádné intimnější svazky nepoutaly — alespoň o tom nevíme — byl sice odsunut, přes to však zůstal i potom mužem, jehož vážnost nedala se přecházeti mlčením. Proto ani nemilost královská nebyla úplná a brzo vyskytly se i pokusy o nějaké jeho vyrovnání s Celským.

Prostředníkem, zdá se, při tom byl Jiřík, jenž brzo po dotčeném právě převratu přijel na dvůr královský. To se zatím podařiti nemohlo, ježto vášně byly ještě příliš pobouřeny. Také jiný současný pokus Jiříkův o dohodu mezi Celským a Hunyadem musil zůstat marným, protože Celskému se zdálo býti zatím výhodnější utužiti své dřívější styky s protihunyadovskou oposicí obnovou spolku s Garou a Ujlakim ze 7. dubna 1455. Prostředkovací stanovisko Jiříkovo naznačovalo, že Jiřík se blíží k Celskému, což bylo patrné i z bližšího poměru, v nějž Jiřík vstoupil právě tehdy k Ujlakimu, zasnoubiv syna svého Jindřicha s dcerou jeho Jeronymou. Starší spolky se tím nerušily, než i nová situace dvorská s převahou Celského žádala si ohledu: jako v Čechách se Jiřík pokoušel o vyrovnání protiv, stejným směrem postupovaly jeho snahy i vůči zemím sousedním. Avšak zde, zvláště v Uhrách, se poměry vytvářely způsobem, jenž v té příčině mnoho naděje na zdar nepodával.

Celský jevil správné pochopení postavení Jiříkova, jestliže — ovšem jen zatím — úmysly své obracel ne tak proti němu, jako proti Hunyadovi, spoléhaje se na vztahy k oposici proti němu. Proto hleděl Hunyada očerniti u krále ze snah samovládných, jež hrozí jemu urvati korunu uherskou, i ze zrádného poměru k Turkům, jenž prý byl jen zakrýván předstíráním nepřátelství.¹⁾ Nelze se diviti, že Hunyad byl ochoten s Celským jednati jen za záruk nejbezpečnějších a že všude tušil Celského léčky a nástrahy, dobře věda, s kým má jednati. Správnost jeho starostlivých obav je prokázána tím, že ještě týden před tím, než konečně smluven po delších obtížích v Budíně spolek mezi ním a Celským (1. srpna 1455), tento neváhal před zástupcem brašovským přímo nazvati Hunyada „úhlavním nepřítelem královým“²⁾ a že král, souhlase s Celským, vytýkal brašovským jako nepěkné jednání, jestliže „hlavu opouštějí a k ocasu se přiklání.“ A jestliže dcera Celského Alžběta, dříve již zasnoubená synu Hunyadovu Matyášovi, byla po smlouvě z r. 1455 a po posvěcení sňatku odevzdána hned rodině Hunyadově, mohlo to býti nikoli bezdůvodně vykládáno jako spolehlivá

¹⁾ Sr. čes. děj. III. 2. 938 a d.

²⁾ Tamtéž 983 („potentialis regie Majestatis adversarius“).

záruka, kterou se chtěl Hunyad zajistiti proti bezohlednosti Oldřichově; ani Celský však nebyl bez zástavy, jež měla pro Hunyada podobný význam: je pravděpodobno, ač slyšíme to až z pramene pozdějšího, že právě tehdy byl přijat mladičkový, sotva 14letý Matyáš mezi komorníky královské a zůstal proto v okolí Celského.¹⁾ Avšak jedna z těchto záruk brzo zmizela: ještě během r. 1455 Alžběta Celská zemřela. Patrně k upevnění otřeseného tím svazku obnovena byla v Budíně 31. března 1456 přátelská smlouva mezi Hunyadem a jeho synem Ladislavem a mezi Celským, již významu a trvalosti mělo dodati, že stalo se tak v přítomnosti králově a předních magnátů oposice protihunyadovské, Ujlakiho, Gary a Ladislava z Palocze, dvorského sudího, a kromě toho rádce Celského Fridricha Lambergera, kdežto se strany hunyadovské byl tu jen biskup varadínský Jan Vítěz.²⁾ Jestliže je pravda, že mladý Hunyad, když mu Vítěz předčítal přísahu, pevněji stiskl jílec svého meče, nemoha prý zcela přemoci své smrtelné nenávisti k Celskému,³⁾ bylo by to jen příznačné znamení, s jakými city obě strany ve spolek vstupovaly: šlo jen o slova, o nichž nenávistná srdce nevěděla. Nepřátelství nevymizelo ani po přísahách nejsvětějších, nemluvalo však hlasitě.

Pro další vývoj poměru Celského i králova ke straně hunyadovské má význam jeho souvislost s otázkou tureckou. Ta, svádějíc obě strany pospolu a přinášejíc nové podněty k vzplanutím starých vášní, stávala se půdou, na níž se rychle zadržovaly outky krvavého dramatu, takže nutno si jí blíže povšimnouti. Bylo to mohutné pozadí, od něhož se tím ostřeji odrážely hlavní osoby, čím větší nepoměr byl mezi jejich osobními zájmy a vášněmi, jež stály v popředí a rozhodovaly, a mezi velikými požadavky časovými, jež při tom klesaly na úroveň pouhých prostředků. To platí stejně o vztazích Ladislava a Celského k Hunyadovcům jako o jejich stále neukončeném sporu s císařem. A nemnoho se od toho lišilo i stanovisko ostatní křesťanské Evropy.

¹⁾ Sr. Fra kn ó i, Mathias Corvinus 23.

²⁾ Chmel, Material. II. 105—06.

³⁾ Szalay-Wögerer III. 1. 165. Ladislav Hunyad již r. 1455 byl zasnouben s dcerou Garovou (tamtéž 164), což mělo jistý vliv i na společníka Garova Ujlakiho a bylo ve věcné souvislosti se srpnovou dohodou z r. 1455.

HLAVA II.

Otázka turecká. Smrt Celského.

Nelze říci, že by se na nebezpečí turecké, každý rok důrazně se hlásící, nemyslílo a o něm nejednalo.¹⁾ Ale všecko to bylo bezvýsledné, protože se zájem spíše jen předstíral, aby nemilá odpovědnost netížila tak nepříjemně před veřejností evropskou, a vážné úmysly obracely se směrem docela jiným. Hlučná a okázalá jednání sjezdová o výpravě proti Turkům měla týž výsledek jako většina jednání na tehdejších říšských sněmech německých: sjezdový mechanismus hlučel jen na prázdno. Opakují se slavné sliby, na něž se zapomíná, sotva byly vysloveny. Kdyby byla čísla, v nichž úmysly o budoucí výpravě byly vyjadřovány, jen z části skutečně splněna, Uhry a s nimi křesťanský západ mohly býti před Turky jisty. R. 1455 na sněmu v Rábu nabízel Hunyad, že sám do pole postaví 10.000 jezdců; král mohl postavit 20.000, a kdyby i ostatní Evropa pomohla, počítalo se, že by se sešlo snadno na 100.000 mužů, vojsko to, s jakým Hunyad sliboval splniti dávný sen různých proctví středověkých, dobytí Jerusalema.²⁾ Bohužel, taková armáda byla pouhou fikcí, jež se rozplynula, jakmile šlo o konkrétní podrobnosti, jakmile místo slov měly na řadu přijíti činy; posléze zbyl ze všeho jen starý egoismus, kořen nekonečných sporů a nepřekonatelná překážka, o níž se musilo roztržiti i nejlepší úsilí: každý na konec znal jen svá přání, svou ctižádost a svůj prospěch.

S pontifikátem nového papeže Kalixta III., jenž vystřídal mírumilovného Mikuláše V., zdálo se, že nastává situace lepší. Kalixt hned od počátku — vstoupil se slibem veliké akce proti Turkům na trůn papežský — jevil mnoho horlivosti, jež dávala tušiti, že příležitosti, o níž sněm uherský papeže ujišťoval, že se nevrátí,³⁾ nebude zameškáno. Papež se staral, aby legáti u císaře i knížat a schopní hlasatelé kruciáty ve vrstvách lidových opatřili všechny přípravy k výpravě. Kapistran neměl bez rozkazu papež-

¹⁾ O otázce turecké v letech 1454—56 sr. Čes. děj. III. 2. 914 a d.

²⁾ Kapistran papeži z Rábu 21. června 1455 u Hermannna, Capistranus triumph 499—501.

³⁾ V Budíně 21. července 1455: Hermann 501—03.

ského z Uher odcházeti;¹⁾ arcibiskup ostřihomský Diviš Szécsi měl na základě autority legátské srovnati spory mezi králem Ladislavem a stavy uherskými²⁾; zvláštní však význam mělo ustanovení legátem muže energického, jehož jméno bylo již samo programem a jenž si již dříve o věc uherskou zjednal skutečné zásluhy, kardinála Karvajala, jemuž 8. září papež sám v chrámě svatopetrském připjal kříž na prsa.³⁾

R. 1454 při vpádu Mohameda II. do Srbska se sice na Dunaji Smederevo, po vydání Bělehradu (1427) Zikmundovi nově zřízená pevnost a sídlo despoty Jiřího Brankoviče, ubránilo, zato však již na počátku června roku příštího donutil sultán důležité horní město Novo Brdo ke vzdání a obsadil celý jihozápad knížectví srbského: v této nouzi despotovi se nedostalo na sněmu rábském, výše již dotčeném, ani ve Vídni, leč slibů,⁴⁾ přece však se cítilo, že je nutno učiniti větší opatření proti stále blíže se sunoucí moci turecké.

Král Ladislav, jenž již v létě 1455 chtěl do Uher zajeti,⁵⁾ skutečně tak učinil až po srpnové dohodě mezi Celským a Hunyadem v říjnu, kdy přítomen byl na sněmu přešpurském, k němuž byli zváni i zástupci z jiných zemí.⁶⁾ Zdržel se tu však jen krátce a vrátil se do Vídně již na konci října.⁷⁾ Zde k němu 22. listopadu přijel kardinál Karvajal přímo z Nového Města od císaře, jenž od něho přijal kříž a slíbil osobní účast při výpravě křížové, a byl od krále přijat s velikou slávou.⁸⁾

Již 24. listopadu měl Karvajal slyšení u krále, načež 27. listopadu za krále mu odpověděl slavný právník a politik německý Řehoř Heimburk, jenž právě byl ve službě královské, a Karvajal byl s odpovědí spokojen. V náladě jeho byl ještě optimismus, vlastní počátkům akčním, třebaš i zde měla odpověď královská jen ráz slibů, neboť „konečnou“ odpověď

¹⁾ Tamtéž 488—89 (20. července 1455).

²⁾ Theiner, Monum. histor. Hungar. II. 277—78 (1. září 1455).

³⁾ Raymond XVIII. 439, Theiner, Monum. hist. Hung. II. 278—79, Mon. hist. Polon. II. 103; o legaci jeho sr. Fraknoie v Ungar. Revue 1890. 124 a d.

⁴⁾ Konst. Jireček, Gesch. der Serben II. 1. 201 a d.

⁵⁾ Král psal již 30. června do Prešpurka o rozdělení bytů (Lichnowsky, Gesch. d. Haus. Habsburg VI. Regest. č. 2009), ale podle listů jím vydaných jej nacházíme od poloviny července a po celý srpen ve Vídni (tamtéž Reg. č. 2013 a d.; sr. i Čes. děj. III. 2. 941³⁾). Sotva asi jel do Prešpurka i v první polovici září: 1. září víme o něm, že chce jeti z Badenu do Maria-Zellu (Teleki X. 478) a 13. září je již zase ve Vídni (Lichnowsky VI. Reg. č. 2041).

⁶⁾ Ve Vídni byl ještě mezi 17. září, kdy zval Brněnské, ať pošlou na sněm přešpurský k 29. září dva zástupce z rady a dva z obce „cum pulchro comitiva“ (AČ. X. 267)), a 1. říjnem (tamtéž 267—68 i Lichnowsky VI. Reg. č. 2044 a 2047). V Prešpurce datuje 17. října, kdy činí též zmínku o stavech uherských, tedy o sněmu (Teleki X. 486).

⁷⁾ Sr. zprávy o tom z Prahy 31. října (FRA. XX. 93, kde výrazem „de Przemom“ rozuměti se má Prešpurk); 3. listopadu byl v Tulnu (AČ. XV. 216—17).

⁸⁾ Fraknoie v Ungar. Revue 1890. 126: datum odjezdu od císaře, 2. listopad, sotva je správné, ježto víme ze zpráv z Vídně do Zhořelce z 28. listopadu, že legát do Vídně přijel teprve 22. listopadu (FRA. XX. 93—94).

mínil král jemu dáti až potom, až o věci pojednají sněmy jednotlivých zemí, jež dal svolati na příští únor. Než Karvajal kromě ujišťování Celského o ochotě v příčině výpravy turecké slyšel zároveň, že se v Uhrách králi dostalo výhodných nabídek, a také v Čechách byla naděje na značnou účast: Jiřík slíbil, nezůstává v té příčině za Hunyadem, že vytrhne do pole proti Turkům s 5000 jezdců i pěších.¹⁾ Naděje Karvajalovy zdvíhaly se vysoko, ač jeho znalosti věcí německých mohly je již předem ochlazovat²⁾: mezi jiným působil naň i dojem mladistvé horlivosti královy, jež zdála se mu zaručovatí upřímnost jeho slibů.

Úmysl svůj, brzo se opět vrátiti do Uher, na nějž zajisté přítomnost Karvajalova měla silný vliv, král již splnil na konci ledna 1456.³⁾ Vyjel 21. ledna⁴⁾ a přes Prešpurk přibyl na počátku února do Budína, provázen jsa Celským, Karvajalem, kancléřem Janem Vítězem a z českých pánů

¹⁾ Sr. o tom též list zástupce zhořeleckého 94, list Ladislavův papeži ze 7. ledna 1456 (Pray, Annales reg. Hung. III. 166—67) i list Karvajalův Kapistranovi z 16. ledna 1456 (Hermann 523—24, Pray 167—68). List Ladislavův ovšem nemohl býti dán v Praze (již Katoň, Historia critica reg. Hung. XIII. 1032 upozornil na jiný list králův z Vídně z 11. ledna 1456): tím též odpadá, co Pray vykládá o Rokycanovi, že on plány královské proti Turkům znesnadňoval a mařil. O řeči Vítězové, kterou Pray nesprávně sem zařazuje (str. 164—66), sr. Čes. děj. III. 2. 917²⁾. O listu Karvajalově se domnívá Fraknó, Ungar. Revue 1890. 127²⁾, že k němu byla přidána příloha, dnes ztracená. — Slib Hunyadův („Machabaeus ille“), že postaví sám 7000 vojska, o němž mluví Karvajal, snad se týká projevu jeho ze sněmu rábského, kde však mluvil o 10.000 jezdcích (sr. výše str. 42). — Se slibem Jiříkovým patrně souvisel pobyt Zdeňka ze Šternberka ve Vídni, odkud se od krále vrátil 10. listopadu 1455, prý s novinou, že Hunyad zvítězil nad Turky a že z Čechů a Moravanů zahynuli při tom Pavel Údrcký a Chval z Prostiboře (Pešina, Mars morav. 672; sr. i Čes. děj. III. 2. 921¹⁾). Zpráva o vítězství Hunyadově týká se asi úspěchu jeho z počátku podzimu 1454 (sr. Jireček, Gesch. d. Serben II. 1. 202), král však ani 1454 ani 1456 v tu dobu ve Vídni nebyl, takže spojení obou věcí bude asi kombinací Pešinoovu, z níž je cenná podrobnost o Šternberkovi, že byl r. 1455 u krále krátce před příjezdem Karvajalovým: není vyloučeno, že Zdeněk byl i v Prešpurce na sněmu a tam zprávu o slibu Jiříkově donesl. — O nabídkách uherských sr. i zprávy poslušných saských z Vídně, někdy z konce r. 1455 (FRA. XX. 95), v nichž jako ozvěna kandidatury po smrti Varnenčikově zaznívá poznámka o nepokoji Ladislavově, že Alfons Neapolský užívá titulu krále uherského.

²⁾ Jisté pochybnosti projevovalo již jeho přání, aby v listech k císaři a k ostatním knížatům o pomoc na příští červen nekladly se hned určité cifry požadovaných kontingentů. — Jak Karvajal pochopil s prostřednictvím ve sporu mezi Ladislavem a císařem, nevíme.

³⁾ Poslové saští ve Vídni věděli na konci r. 1455, že král se do Uher vrátí již 6. ledna nebo nejdéle 2. února (FRA. XX. 95), a Karvajalovi král prohlásil 16. ledna, že pojedje ještě ten týden (Pray III. 167).

⁴⁾ Datuje sice ještě 21. ledna ve Vídni (sr. Lichnowsky VI. Reg. č. 2089), ale v „novinách“ z konce ledna 1456 (FRA. XX. 95) se praví určitě, že vyjel ve středu, tedy 21. ledna, s čímž souhlasí též udání Karvajalovo z 16. ledna. Palacký IV. 1. 340 i Tomek VI. kladou odjezd Ladislavův na 22. leden: sr. poznámku malé kroniky rakouské (1368—1458), že král vyjel 22. ledna a že první noc leželi v Laufu, pak v Prešpurku (AÖG, IX. 367).

Jindřichem z Rožmberka.¹⁾ Bylo před tím překonati vážné obtíže finanční i politické. První částečně odstranil Celský značnou půjčkou²⁾ a pro budoucnost zdály se je vylučovati sliby stavů uherských, že budou Ladislavovi v Uhrách konečně postoupeny všechny důchody, jež mu jako králi právem přísluší.³⁾ S tím souvisely i jiné závazky uherské, jež krále po jeho návratu do Uher měly uvést v držbu více hradů dosud jemu zadržovaných.⁴⁾ Nechybíme patrně, budeme-li při této restituci moci královské předpokládati energické zakročení legátovo, jež pravděpodobně působil i na slib kancléře Vítěze a jiných pánů uherských, že král bude moci opět z Uher odejeti, kdy bude chtít, beze vši překážky, a snad i na jakousi, nám blíže neznámou dohodu mezi Celským a Eicingerem.⁵⁾ Tak se stalo, že se král znovu odhodlal k jízdě do Uher teprve po překonání nesnází, jež nepochybně také vysvětlují, proč byl tak krátký již předešlý jeho pobyt v Uhrách: větší povolnost stavů uherských nalaдила příznivěji i krále a Celského.

Než, aby se splnily tužby Karvajalovy, s nimiž se on domáhal jízdy královy do Uher, k tomu bylo třeba více než pouhé přítomnosti královské: bylo nutno, aby se král plně oddal obraně zemské proti Turkům. Toho však nebylo. Jednak vadilo nepřestávající napětí mezi stranou královskou a hunyadovskou, jež nebylo ani úmluvami ze srpna 1455 odstraněno, jednak pozornost královi i Celského zabíral spor s císařem, jenž byl u nich věcí hlavní.

Co platily obnovy přísah stavovských, jimiž slibována králi poslušnost proti všem,⁶⁾ když nejmocnější muž v zemi z nedůvěry před úklady

¹⁾ Chtěl asi původně vyjeti dříve, neboť 16. XI. 1455 určil sněm v Pešti na 14. leden 1456 (Lichnowsky VI. Reg. č. 2052 i Teleki X. 490). V Budíně byl král 6. února: tehdy se s ním tam setkal Kapistran, jenž tam přišel již dříve k výzvě Karvajalově a na krále čekal (Hermann 527). Z Budína píše král 8. února Pražanům (Cochlaeus 395 a Goldast, De regno Boh., App. 163—64). — O přítomnosti Jindřicha z Rožmberka sr. „noviny“ (FRA. XX. 95) i Ebendorfera, Chron. Austr. 875, jenž jmenuje tu též i nějakého pána ze Šternberka (Zdeněk to nebyl; ten byl právě v poselstvu u císaře: sr. Čes. děj. III. 2. 968 a d.) a z Pernštejna. — Karvajal 14. února připjal v hlavním chrámu budinském Kapistranovi kříž, který mu papež poslal, a při té příležitosti přijalo kříž mnoho prelátů a magnátů (sr. Fraknó, Ung. Rev. 1890. 128).

²⁾ Na úhradu této půjčky, umožněné nedávným prodejem hrabství ortenburského (Palacký IV. 1. 340), 11. května (ne 14. května, jak editor datum převádí), zaplatil král 26.380 liber a o málo větší částku zůstal ještě dlužen (Chmel, Mater. II. 109 i Teleki X. 522—23). Patrně již k této jízdě se vztahuje zpráva Ebendorferova (Chron. Austr. 875—76), že král, aby mohl vyhověti požadavkům těch, kdož s ním do Uher v jeho službě jeli, musil též zastaviti v Čechách, na Moravě, v Uhrách i Rakousích více hradů a tvrzí, tak své důchody citelně zmenšil, „unde et multum murmur subortum est subditorum.“

³⁾ „Noviny“ ve FRA. XX. 95.

⁴⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 941²⁾.

⁵⁾ „Noviny“ 95. S touto dohodou snad souvisí, že král zval 28. prosince 1455 i Eicingera, aby s ním jel do Uher (Teleki X. 490—91). Ten však sotva jel.

⁶⁾ V AÖG. 86. 488—89 uvádí se taková přísaha stavů uherských v Budíně

zdráhal se přijít ke králi?¹⁾ Teprve po delší době, až v březnu přišel konečně Hunyad s předními svými stoupenci Tomášem Szekelim, vojvodou multánským Vladem, Ladislavem z Kaniže a Šebestiánem Rozgonem, vyžádav si glejt za podmínek nejpřísnějších, ale ještě více než jemu důvěřuje silnému svému průvodu brannému.²⁾ Tehdy, ne bez obtíží, autoritě Karvajalově se podařilo, že došlo k dotčené již výše smlouvě z 31. března 1456.³⁾ Za to, že uznal postup většího počtu hradů v přímou držbu královskou,⁴⁾ dostalo se Hunyadovi nových projevů přízně královské⁵⁾ a král nešetřil chválou jeho věrnosti a statečnosti, nazýváje jej „zmužilým uchovavatelem a sloupem“ moci královské i království samého.⁶⁾ Poměr obou stran se tak na venek zlepšil, ale stará nedůvěra v srdcích zůstala.⁷⁾

Když na počátku dubna docházely zprávy o velikých přípravách sultánových k dobytí Bělehradu, tu sice se zdálo, že úměrně se smírem právě uzavřeným mezi stranami i přípravy k obraně země nabudou pádnějšího rytmu, skutečně však král ani Celský se o ni skoro vůbec nestarali, upírajíce svůj zřetel k drobné válce, vedené s císařem.⁸⁾ A tomu, co činil král, jemuž mělo býti první povinností, aby se ve chvíli velikého nebezpečí povznesl nad malichernost osobních zájmů, odpovídaly obdobné poměry mezi jeho spojenci a poddanými. Despot Jiří, jenž právě byl zapleten

na sv. Řehoře: míní se tu asi spíše svátek Řehoře papeže (12. březen) než Řehoře Nazian. (9. května).

¹⁾ Král 7. dubna píše papeži, že do nedávna, „tempora, modus et facultas respondendi (tot. legátovi) defuerunt“, a dále, že on, jakmile pohnul k příchodu na sněm „principes regni, praesides armorum atque hos, qui rei militaris duces sunt“, odstranil nejprve „complures difficultates“ a dal 5. dubna na sněmu vyhlásiti veřejnou odpověď, jen něco ponechávaje k soukromému jednání (K a t o n a XIII. 1041 a d.). Také legát v listu k papeži z téhož dne mluví o odkladu odpovědi královské „propter absentiam aliquorum, qui maiorem rei militaris habent et exercitium pugnandi cum Turcis“ (tamtéž 1045). Doplňkem k tomu je Thurocz 336—37, jenž vypravuje, jak Hunyad z obavy před Celským a jinými pány se zdržoval v jižních Uhrách atd.; ovšem jeho zařazení k r. 1453 je nesprávné (sr. i P a l a c k é h o IV. 1. 340²²²) a k tomu Čes. děj. III. 2. 769¹⁾)).

²⁾ Thurocz 337 a list Ladislavův z 31. března 1457 (Quell. u. Forsch. 255 a Teleki X. 548).

³⁾ Sr. výše str. 41.

⁴⁾ To již král naznačil 8. února 1456 v listu k Pražanům (sr. Čes. děj. III. 2. 941²⁾)).

⁵⁾ Sr. listy královské ze 4., 7. a 28. dubna i 12. května 1456 (Teleki X. 495 až 498, 506—09, 519—21; sr. i listy z 9. a 11. srpna 1455 tamtéž 479—82), jimiž se rozšiřuje nebo utvrzuje držba Hunyadova v Sedmíhradsku a v okolí Bělehradu (zde stříbrné doly u Rudišty).

⁶⁾ Teleki X. 520.

⁷⁾ To naznačuje 21. března 1457 král slovy o Hunyadovi: „... tandemque recede: s numquam redire voluit, pluries vocatus“ (Teleki X. 548).

⁸⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 970—71. — K žádostem, jež v dubnu král posílal o pomoc, sr. FRA. II/II. 19—20. Norimberské král i císař žádali o pomoc proti Turkům již na konci března 1456: charakteristický je již matný tón listu císařského (Chronik. d. deutsch. Städte III. 414).

v krvavé spory se svakem Hunyadovým Michalem Szilagyim, velitelem bělehradským — byla to jen zvláštní část sporu Celského, jenž byl zetěm despotovým, s Hunyadovci — v kritické chvíli, na konci r. 1455, smluvil se se sultánem o mír.¹⁾ Nenáležel sem jistou měrou i sám Kapistran, oddávaje se v Sedmíhradsku v době tak nebezpečné svým bouřlivým způsobem katolické propagandě mezi pravoslavnými Valachy, již zkoušel i na despotovi Jiřím (v létě 1455), a to v tísní, když dožadoval se pomoci uherské?²⁾

V těchto smutných okolnostech roste vedle Hunyada zjev kardinála Karvajala, jehož horlivosti přibývá s nebezpečím. Jako dříve na dvoře císařském hlásal, že v otázce turecké jde o čest „národa německého“,³⁾ tak nyní nepřestával knížata křesťanská ve svých vzrušených výzvách ujišťovati, že nejde nyní jen o Uhry, nýbrž o celé křesťanstvo.⁴⁾ Již tehdy, vida, že z Němec žádná pomoc nepříjde a že Uhry zůstávají odkázány jen na sebe, projevuje jistý fatalistický rys, jenž se nám tak výrazně u něho vrátí roku 1466, až se bude jednat o odsouzení krále Jiřího: skládá svou důvěru jedině v církev, v papeže. Nepomůže-li tento, nevzpruží-li on knížata k boji, kdo jiný pomůže? A přece není možno, aby půlměsíc zvítězil: ne-li zbraně, modlitby církve tomu zabrání.⁵⁾ Karvajal ve svém zanícení toužil po smrti mučednické; svou víru v sílu modlitby manifestoval zákazem svým průvodcům nositi zbraně. Přes to však, že chtěl přímo boje za víru se zúčastniti, k žádosti Hunyadově vrátil se v květnu od Szegedína do Budína, když se mu dokazovalo, že u krále může svým vlivem více prospěti než na bojišti. Ale na dvoře královském se dožil velikého zklamání: slova jeho nejenom na krále nepůsobila — proto volal legát na pomoc Kapistrana⁶⁾ — nýbrž král, místo aby se sám proti Turkům vypravil, 5. června, za tmy ještě, pod záminkou lovu vyjel z Budína „a více se nevrátil“.⁷⁾

Odpovědnost za to přičítána, zajisté správně, Celskému⁸⁾ a tu, hledáme-li příčiny tohoto náhlého odjezdu, jenž lehkomyšlně i sám hrad budínský vydával v nebezpečí, neboť prý přes půl měsíce byl bez patřičné

¹⁾ Jireček, Gesch. d. Serben II. 1. 204 a d.

²⁾ Tamtéž 203 i Fraknói, Ung. Revue 1890. 127.

³⁾ Jorga, Gesch. d. osman. Reiches II. 72.

⁴⁾ Teleki X. 499 a d. i Fraknói (Ung. Rev.) 129⁹⁾.

⁵⁾ Fraknói 129 a d.; list ke Kapistranovi u Hermannna 532—33.

Papež kromě opravdu energických opatření vojenských nařizuje modlitby, posty, odpolední zvonění, prosebná procesí první neděli v každém měsíci atd.

⁶⁾ Sr. jeho listy z Budína ze 24. a 25. května i z 11. a 15. června Kapistranovi i Hunyadovi u Hermannna 531, 533—34. Hunyad se vzepřel jeho přání, aby Kapistran jel agitovati na dvůr císařský, a chtěl jej mít sám u sebe, citě, že jeho přítomnost tu více zmůže než nejmýmelnější výzvy k lhostejnému císaři.

⁷⁾ Slova Karvajalova 5. června Kapistranovi (Hermannn 535). 6. června byl již král v Ostřihomě (K a t o n a XIII. 1060), 21. datuje v Prešpurce a 25. ve Vídni (Lichnowsky VI. Reg. č. 2121 a 2127). Thurocz 338—9 jeho cestu do Vídne nazývá „via immorata“; o rychlosti mluví i Ebendorfer, Chron. Austr. 876 a Eneáš Silvius, Hist. boh. — z r. 1687 — 165.

⁸⁾ „quique suis regem consiliis dirigebat“ (Thurocz 338).

posádky¹⁾ a jenž současníkům připadal jako útěk²⁾ — slyšíme různé výklady: strach z Turků pro nedostatečnost vojska i pro malou bezpečnost hradu budínského,³⁾ kromě toho však též nedůvěru k Maďarům.⁴⁾ Nověji se bere Ladislav v ochranu tím, že mohl více prospěti, sbíraje vojsko, třeba i mimo Uhry samé, než kdyby se byl postavil v čelo vojska proti Turkům⁵⁾; kdyby však byl takový úmysl Celského, jenž stál za králem, bylo by třeba jej vykonati způsobem vhodnějším, jenž by byl na veřejné mínění působil méně trapně⁶⁾: šlo tu jen o záminku, vlastní příčiny však byly jiné. Nebyl to strach před nepřítelem. Větší význam má poukaz na nedůvěru k Uhrům, na něž připadl dobrý, třeba předpojatý znalec lidí i poměrů, Eneáš Silvius. Zde jsme na stopě, jež nás vede k lepšímu pochopení motivů Celského: jemu na srdci neležela záležitost turecká, k níž hned od počátku byl zcela chladný — nezapomeňme při tom ani na jeho příbuzenské svazky s otcem sultána Mohameda, s Muradem, v jehož harémě jedno z prvních míst patřilo sestře ženy Celského Máře — nýbrž jako vždy podněty jeho i zde vycházely z osobní jeho politiky.

Právě u Celského nemusí překvapovati, že bez nejmenšího ohledu na velikou věc, o níž šlo, hleděl se dostatí ze situace, v níž mu nebylo příjemno, ježto mu za malých prostředků, jimiž okamžitě vládl, nedopřávala toužené volnosti akční, a že zpovzdálí chtěl vyčkati výsledku událostí. Snad čekal, že nyní, kdy podle zpráv síly obou stran byly tak nerovné, dostaví se opět jeden z neúspěchů, jež se u Hunyada střídaly s jeho vítězstvími, a chtěl se na tento případ, jenž by byl vážným zeslabením moci soupeřovy, připraviti; shánění vojska mohlo býti omluvou jeho kvapného odjezdu a vojska samého dalo se podle okolností užiti k účelům zcela netušeným, až boj na jihu bude rozhodnut a vlny turecké zase opadnou. Při tom je zajímavé, že kvapnost odjezdu z Budína přece Celskému nebránila, aby s sebou vzal mladšího syna Hunyadova Matyáše.⁷⁾ Trpkost, s jakou si stěžoval papeži Karvajal ve zprávě nyní nezvěstné o vítězství bělehradském na krále i stavy uherské, na jejich lhostejnou netečnost k obrovskému zápasu,⁸⁾ byla až příliš oprávněna a nemohou ji zeslabiti zprávy o tom, jak ve Vídni Ladislav s Celským sháněli vojsko. Bylof v této nucenosti, jež je přiměla od sporu s císařem se odvrátiti a soustřediti se

¹⁾ Thurocz 339.

²⁾ Eneáš Silvius, Hist. Frider. 461 (Hist. boh. 161) užívá obdobného výrazu jako Karvajal: „sub specie venationis“.

³⁾ Eneáš Silvius i Ebendorfer; Thurocz 338 užívá výrazu: „velut rumorum (o přípravách tureckých) ignari“.

⁴⁾ Eneáš Silvius, Hist. Frid.: „nihil fidens Hungaris, quorum mobiles animos norat (sc. rex)“.

⁵⁾ Palacký IV. 1. 346²⁸⁾; sr. i Kronesa v Beitr. zur Kunde steiermärk. Geschichtsquell. VIII (1871). 28.

⁶⁾ Thurocz 339 praví, že odjezd se stal „displacenter Ungaris.“

⁷⁾ Fra kn ó i, Mathias Corv. 26.²⁾

⁸⁾ Ungar. Revue 1890. 133 i Pastor, Gesch. der Pápste I.³⁾ 701.⁷⁾

na agitaci o pomoc proti Turkům, málo zásluhy,¹⁾ zvláště když nebylo vyloučeno, že vojsko pod tímto heslem sehnané se v Uhrách uplatní zcela jinak, než se čekalo.

Ladislav obesílal pány české, kteří byli v jeho službě; kromě listů do Moravy a do Slez byli do Čech posláni zvláštní poslové Albrecht z Ebersdorfu a Jan z Hofkirchu, kteří měli pana Jírka požádati, aby zanechal tažení do Slez proti Lehnici, a také sněmu měli vyříditi vzkazy královské. Odpovědí na to bylo usnesení, jež bylo by znamenalo ohromnou obět, kdyby k ní bylo opravdu došlo: do pole se měla vypraviti veřejná hotovost, každý šestý muž a to bez úhrady žoldu i bez náhrady škod od krále.²⁾ Nebylo však jí potom po zprávách, že Turci již od Bělehradu odtrhli, třeba.³⁾

Rozkazy královské nebyly by v Uhrách měly mnoho platnosti, kdyby byl král v zemi setrval, tím méně jí však měly rozkazy krále nepřítomného. Kromě křižáků⁴⁾ a vlastních straníků nepřišel Hunyadovi ku

¹⁾ Papež sám, nedůvěruje králi ani císaři, u něhož o otázku tureckou měl jednatí Jan z Castiglione, biskup pavijský (Raynald XVIII. 460—61: zmocnění ze 17. června 1456), oprávnil Karvajala, aby je ke smíru donutil, třeba i klatbou (Ungar. Revue 1890, 142).

²⁾ Obrat od sporu s císařem je dobře vyznačen listy k Jindřichovi z Rožmberka: 9. dubna 1456 ještě nařizována jeho pohotovost s 200 jezdci k tažení proti císaři ke Znojmu (AČ. VII. 213—14); 25. července, právě v den, kdy se vojsko již mělo proti císaři sebrati k válce ve větších rozměrech, psal mu král, že „již toho pole . . . nechati musíme“ a všecku moc proti Turkům obrátiti; pan Jindřich měl přivésti raději více pěších dobře ozbrojených i s dobrými vozy, „neb cesta k Bělehradu Řeckému . . . dosti daleká jest“ (tamtéž 214; zde je poznámka o žádosti k Jířkovi). O obsílkách dalších je zmínka v listu z 28. července (tamtéž 214—15). Zástupci stavů moravských měli se sejíti 24. srpna do Vídně, kde se asi mělo jednatí o výpravu do Uher (AČ. X. 271). Snad i stavové jiní sem byli pozváni: k sjezdu však asi sotva došlo pro odjezd králův již 25. srpna. Vratislavští měli co nejvíce lidu pěšího i na koních a s vozy (Eschenloer v SS. rr. Sil. VII. 10—11 i v „Gesch. d. St. Breslau“ I. 27—28). — O povolení sněmu českého sr. podání Jošta z Einsiedelu 21. ledna 1458 ve Vídni (Chmel, Materia. II. 148—49; sr. i Palackého IV. 1. 347 i Tomka VI. 269). O tom, jak král ve Vídni dal „offenlich . . . sold auszruffen, lut damit zu bestellen“, sr. list Norimberských z 13. srpna 1456 (FRA. 42. 199).

³⁾ O vítězství z 22. července se vědělo brzy. Ladislav již 5. srpna o tom rozesílal listy s opisem listu Hunyadova ze 24. července (Eschenloer, SS. rr. Sil. VII. i Gesch. d. St. Breslau I. 33; ve Vratislavi to by o oslaveno slavnou mší a vyzváněním všemi zvony). Již 13. srpna píší o tom, i že Ladislav sbírá ve Vídni, Norimberští, zajímavě akcentující moc modlitby Kapistranovy (FRA. 42. 190—91). V Benátkách již byl císařský kurýr se zprávou o událostech bělehradských 12. srpna (Pastor I. 843 čís. 72); ještě před tím však, hned 7. srpna, dostal dože Francesco Foscari zprávu o tom od arcibiskupa ostřihomského Diviše (tamtéž 843 č. 71).

⁴⁾ Bylo přirozeno, že, jako všude, kde ve střední a východní Evropě šlo o válku, i v Bělehradě byli Češi účastní vítězství. Dluhoše i Heimburkův manifest z r. 1466 (sr. SS. rr. Sil. IX. 184: Hunyad prý sotva kdy vedl válku s Turky, „in quo Boemica militia assignatum sibi munus ullius difficultatis vel periculi metu diffugerit vel declinaverit“) cituje v té příčině Palacký IV. 1. 348²⁸⁾. Dodati lze zmínku u Beheima (Quell. u. Forsch. 1849. 61, verš 865), že v listopadu byl hrad dobře osazen „von peham und auch ungem“.

pomocí nikdo leč bán machovský Jan z Koroghu.¹⁾ Tíha celé obrany v tomto osamocení spočinula na Hunyadovi, jenž právě v této těžké chvíli svou energii, obezřelost i statečnost ukázal v nejlepším světle.

Slavný den z 22. července, jehož předchůdcem byl již veliký úspěch z 14. července, otvírající jemu i Kapistranovi cestu po Dunaji do hradu bělehradského, byl jeho zásluhou poslední a největší v celém jeho životě; o ni se s ním dělil ohnivý kazatel Kapistran, jehož výmluvné slovo bylo neocenitelnou podporou a doplňkem strategického důmyslu Hunyadova, leckdy stojíc s ním přímo v rovnováze. Dojem velikého jejich vítězství byl takový, že nedovede ho zkaliti ani osobní ješitnost obou mužů, nedovolující jednomu ani druhému, aby byl práv zásluhy druhově a aby ji uznal s otevřenou přímostí, jakoby uznáním druhého stírána byla zásluha vlastní a jakoby vítězství bělehradské nebylo dosti veliké, aby sláva z něho stačila oběma mužům: dílo bylo zde větší než osobnosti vítězů, než jejich nepřející a malicherná žárlivost. Bylo by však křivdou zapomenouti tu třetího muže, jehož zásluha o zachránění Bělehradu též je nepopěrná, třebaž v Bělehradě osobně nebyl přítomen: Karvajala, jenž, zatím co Hunyad a Kapistran o Bělehrad zápasili, zimničně pracoval, burcuje svědomí maďarské i ostatního křesťanstva.²⁾ Proto také Eneáš Silvius právem mluvil o třech Janech jako vítězích bělehradských.³⁾ Než, třebaž i součinnosti obou jeho druhů bylo vděčně vzpomínáno, zvláště od kurie římské, přece vlastním ramenem, jež vítězství vybojovalo, byl Hunyad, jemuž skromný Karvajal přičetl zásluhu všecku. Tomuto „velikému bojovníku Kristovu“ kurie zamýšlela se odvděčiti korunou knížecí.⁴⁾ On však zemřel již krátce po svém, bohužel nevyužitém vítězství⁵⁾ 11. srpna 1456, ponechávaje církvi, aby svůj dluh vděčně splatila až jeho synům.

¹⁾ List Hunyadův králi 24. července 1456 z Bělehradu (P r a y III. 180—81). J o r g a II. 76 podle Bonfinia (Decades — vyd. z r. 1699—353^a) jmenuje z magnátů v Bělehradě kromě Michala Szilagyiho, Ladislava z Kaniže a Šebestiána Rozgoně též Mikuláše Ujlakiho, ale tohoto u Bonfina nenajdeme.

²⁾ Sr. o tom Ungar. Revue 1890. 132 a d.

³⁾ De Europa, Opera 403 i Hist. boh. 167 a Hist. Frider. 463. Ovšem Karvajalovi jinak bylo vítězství důkazem jeho silné víry: „Ista res *digito dei* facta est.“ „Erat gubernator, de cuius excellentia et providentia non potest satis dici, sed res paucas gentes habebat suas, sed pauperes cruce signati fuerunt, qui pugnarunt“ (list do Milána 29. července 1456 v Mon. Hung. hist.: Diplom. 33. 211).

⁴⁾ P a s t o r I. 702 i F r a k n ó i, Ung. Revue 1890. 133. Při tom se kurie netajila svými výtkami za jejich nedbalost jak stavům uherským, tak Alfonsovi Neapolskému, jehož politické střízlivosti byly turecké plány kuriální jen sny, pro něž byly poklady papežské oknem vyhazovány.

⁵⁾ Proč vítězství tak skvělé nemělo dalších důsledků, naznačuje hned 29. července 1456 Karvajal v listu do Milána: Hunyad „non poterat eum (Turchum) sequi, quia non habebat equites et cruce signati erant pedites.“ Podobně věci se dotýká 26. července biskup šibenický ve svých novinách do Říma, nevěda ještě o vítězství z 22. července a mluvě zatím jen o srážce ze 14. července: „Si maior *equitum* numerus esset, iam *prelium* fuisset *consertum*, nam *peditum* satis est *magnus numerus*...“ (tamtéž 471).

Časná jeho smrt po tak velikém úspěchu provázena byla srdečným žalem všech těch, kdo zvykli si v něm od dvaceti let viděti štít království. Smrt jeho uváděna v souvislost s kometou, „hvězdou ocasatou“, jež zjevila se na nebi krátce před tím, jako prý smutná předzvěst.¹⁾ Aby vyjádřil mohutný dojem, jež způsobila, neváhá kronikář Thurocz opakovati rozšířenou jistě tehdy tradici, jak prý i sultán Mohamed želel smrti svého velikého odpůrce a řekl, že takového muže nebylo od počátku věků. Ze starověku, kam před šířícím se již vlivem humanismu se obrací o dobu, nachází Thurocz důstojný předmět srovnání v Solonově Athéňanu Tellovi: i Hunyad měl děti, nejlepší svou naději, i on vedl život, ozářený leskem slávy, na jehož konci okusil nejsladšího triumfu vítězstvím bělehradským.

Než, jestliže u Thurocze Kapistran, sám již těžce nemocný, slyše o smrti hrdinově, praví *patheticky*: „Padla jsi, koruno království! Zhasla jsi, svítílno světa! O běda, zkaženo jest zrcadlo, v něž hleděti jsme doufali!“ — uherské veřejnosti s Hunyadem nehasla všecka naděje, neboť zbyli po něm synové, k nimž s důvěrou a láskou hleděla osiřelá strana národní. V nich viděla přirozené jeho nástupce i dědice nejen v příčině majetku, nýbrž i v podobě tělesné a mravní. Oba jí byli pravými syny svého otce. Zatím však zájem obecný k sobě více obracel jen starší z nich, tehdy 23letý Ladislav, jenž nejen svou postavou tolik upomínal na otce, nýbrž po něm zdědil, jak se již vědělo, i vojenské nadání; byl to mladík statečný, odvážný, ale zároveň i společensky obratný, jenž štědrostí i vlídností dovedl si lidi získávati.²⁾ Od mládí rostl již k vládě: sotva dvacetiletý, stal se bánem charvatským.³⁾ Smrt otcova postavila jej v čelo veliké strany; na něj se přenášela popularita otcova i přízeň kurie římské, jež od něho v obraně proti Turkům očekávala stejnou energii, která již otce jeho učinila jejím miláčkem. A mladý Hunyad v dychtivé ctižádosti mládí nemínil zamítati úlohu, jež se mu tak sama, bez vlastních zatím zásluh, nabízela, byť i ho hned uváděla v konflikt s králem a Celským.⁴⁾ To stačilo, aby vzájemná nenávisť, jež jej dříve již dělila od Celského,⁵⁾ se stupňovala v míru nesnesitelnou, tím spíše, když se u obou ještě připojily další podněty, jež jí ještě více jitrily.

U Eneáše Silvia najdeme pozoruhodnou charakteristiku poměru Celského k Uhrám po smrti Hunyadově: byla prý mu vhod stejně porážka turecká jako smrt Hunyadova; první (zde si můžeme vysvětlení doplniti

¹⁾ Ukazovala se od sv. Víta (15. července) po slunce západu, s ocasem dlouhým, jenž se obracel k Čechám: St. letop. češ. 165 a anonym rakouský (S e n c k e n b e r g, Selecta iuris et histor. V.) 9. O kometě té sr. více níže při smrti Ladislavově. O spojitosti její se smrtí Hunyadovou sr. Thurocze 343.

²⁾ Thurocz 344 a 352; sr. i Bonfinia 355^b.

³⁾ Již před tím r. 1452 je hrabětem přešpurským (T e l e k i X. 338 a d.).

⁴⁾ Ebendorfer, Chron. reg. Roman. 160 charakterisuje tuto jeho situaci: „ut alter dyopetres [kdo spadne s nebe], primatum patris sui ambiebat, forti quoque manu novello suo regi adolescenti se opprimere disponebat“.

⁵⁾ Sr. výše 41.

sami) konejšila veřejnost uherskou i křesťanskou vůbec, zneklidněnou rychlým postupem tureckého výboje, druhá jemu otvírala, jak doufal, konečně cestu k uchvácení vlády nad celým královstvím. Než, dodává Eneáš, často to, co pokládáme za užitečné, se nám obrátí ke škodě: Celskému bylo by bývalo prospěšnější, kdyby jeho soupeř, jenž ho stále bezděčně zneklidňoval a v zemi jemu volně jednati zabraňoval, takže se Celský zde cítil stále v jakémsi zajetí, byl zůstal na živu, neboť tak sotva by se byl Celský odvážil pokusu, jenž mu přinesl smrt.¹⁾

V úvaze Eneášově je opravdu klíč k událostem, jež pak následovaly. Vladyčtí Celského²⁾ v smrti Hunyadově tušila odstranění hlavní překážky. Jakmile však vztáhl ruku po toužené kořisti, již sám osud zdál se mu štědře připravovati, poznal, že drží ji již ruka jiná, mladá a silná, jež nepopustí, pokud život v ní trvá, alespoň ne jemu. Toho jeho pýcha, které se již dříve tak bolestně dotýkala vláda Hunyadova,³⁾ snést nemohla, aby nyní ustoupil před mladým jeho dědicem. Tehdy to někdy bylo, kdy pronesl nenávistný výrok: „Ját jsem člověk ten, jenž vyplením ze země té tu psí rotu!“⁴⁾ Z úzkého kruhu výrok ten — nebyl-li opravdu pronesen, ač netřeba o tom pochybovati, přece v Uhrách nacházel víru — rozhlásil se dále a pomáhal hlouběji zakořeňovati starou vzájemnou nenávist mezi Hunyadovci a Celským a lze věřiti, vzpomeneme-li, co se vypravovalo o léčkách, jež Celský strojí dříve Hunyadovi, že i v lidu byla rozšířena zášť a pohrdání k pyšnému Němci. To byl špatný předpoklad pro zdar jeho úmyslů. Je patrné, že co nejdříve strany se musily sraziti. A jakmile boj propukl, musil nabýti tím prudších, vášnivějších forem, ježto za jeho vůdci stálo i široké mínění veřejné, jež mu vtiskovalo kromě rázu stavovského i ráz národní.

Jestliže „Vaidaffy Laszla“, jak znělo lidové jméno staršího Hunyadovce,⁵⁾ se těšil přízni a popularitě u jádra národního, u drobné šlechty, nejmocnější magnáti byli proti němu, třebaž zatím ne veřejně, bojíce se — a právem — že, jsa mocný tím, co mu na statech i klenotech otec zanechal, vstoupí na jeho místo i jako gubernátor a bude jim opět vlád-

¹⁾ Hist. Frider. 463 a Hist. boh. 168. Ve stopách Eneášových najdeme Eschenloera (Gesch. d. St. Breslau I. 34), jenž svou předlohu ještě zaostřuje, řka, že Celský raději slyšel o smrti Hunyadově než o vítězství bělehradském.

²⁾ Thurocz o něm praví (345 a d.): „ambitiosissimus superbiaque humanam supra naturam tumidus“; „velut homo ambitiosus et intime superbus.“ Thurocz je tu sice straníkem Hunyadovců, přes to však je jeho charakteristika správná.

³⁾ Thurocz 345: „dudum concepta invidia“.

⁴⁾ „hoc canile linguagium“ (Thurocz 346). Szalay III. 1. 179 vykládá, že stejný zvuk slov „Hunyad“ a „Hund“ vnukl nenávisti Celského i jejich souznačnost (sr. i výrok Beheimův níže str. 64¹⁾). — Staré letopisy české (rukopis vratislavský), chtějíce vyznačiti stranu mladého gubernátora, užívají též výrazu „psí rota uherská“.

⁵⁾ Sr. listy Kuchaymovy z 8. ledna a 22. března 1457 v Quell. u. Forsch. (1849) 232—33 a 258 i list Jošta z Einsiedlu z 24. března 1457 v AÖG. 39. 261.

nouti. A tento strach hnal je vstříc Celskému jako již dříve za života Hunyadova. Na jejich sliby spoléhal Celský, když jel na konci léta do Uher.¹⁾

Stará nenávist k Němcům, jež tak prudce se proti nim vzepřela za krále Albrechta II., znovu ožívala s příchodem Ladislavovým i Celského. Ladislav, třebaž r. 1452 se ve Vídni k Maďarům hlásil jako Maďar, přece byl od lidu pokládán za Němce,²⁾ a Celskému se nezapomínaly jeho boje s Maďary za Varnenčíka, jež také nebyly bez příchuti národnostní, třebaž u Celského samého nelze mluvíti o nějaké národnostní výbojnosti. Stačilo však, že oba byli Němci³⁾ aby vznikly živé obavy, že živel německý zase v zemi vzroste, že Němci se dostanou v úřady, obavy, jež pak opravdu se alespoň z části plnily.⁴⁾ Byly to zjevny národní žárlivosti, jež jsou vlastní všem státům, kde vládnou králové z rodu cizího. V tom světle hleděli Maďari i na četné německé křižáky, tím spíše, dopouštěli-li se tito obvyklých přehmatů a násilností. Tato nálada protiněmecká nemohla přejíti ani smrt národního hrdiny bez podezření: byly-li v Itálii rozšířeny pověsti o otravě Hunyadově od Celského,⁵⁾ zajisté nebyly původu domácího, nýbrž přešly do Itálie z Uher, jež o věc samu měly zájem větší.

Rub tohoto mínění veřejného pozorujeme v Němcích i v Čechách, v kruzích králi Ladislavovi příbuzných: zde mínění veřejné Maďarům oplácí, nelišíc však valně mezi stranou hunyadovskou a královskou. Hlavním představitelem tohoto ducha protimaďarského byl veršovec Beheim,

¹⁾ Rakouský anonym 19 přímo praví, že „solche der Ungerischen Herren vertröstung“ stála Celského život.

²⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 757^{a)}, kde je i výrok benátského diplomata Thomasiho, jenž znal poměry uherské, že Ladislav „pur era Alemano“.

³⁾ Sr., jak Ladislav charakteristicky zve Celského 21. března 1457: „consiliarius et terrigena noster“ (Telesi X. 540).

⁴⁾ Sr., jak přítel Ladislava Hunyada mluví o Celském, že již krále navedl, „ut tu ceterique omnes Hungari officialatum dignitatibus, quos hactenus tenuistis, spoliemini et eadem dignitates Teutonibus, qui regiae voluntati magis quam Hungari placent, locentur tuque quam primum de hoc castro ejiciaris. Et huic rei sufficienti testimonio est, quod hi Almani crucigeri eadem causa huc adducti sunt“ (Thurocz 346 a po něm Bonfin 356^{b)}). S tím souhlasí i udání Dlužošovo (V. 227.) o bázni šlechty, „ne Almanis (castra) gubernanda committantur“; není však správné, tvrdí-li Dlužoš, že „maior pars Hungariae baronum“ byla na straně Hunyadově, což se opakuje i při vypravování o smrti Celského, k níž prý radili „fere omnes barones Hungariae“. — O náladě protiněmecké svědčí i to, že v pověstech o tajném spolku protikrálovském, o němž dále bude řeč, se vyskytoval i plán zabítí všechny Čechy a Němce (letopisy zhořelecké v SS. rr. Lusatic. I. 77).

⁵⁾ Voigt, Enea Silvio II. 183^{a)} uvádí toho doklady, ale zároveň i přímé udání Kapistranovo, že Hunyad zemřel „ex peste“ (stejně praví i anonym rak. 13: „an der pestilenz“). O moru, jenž řádil již r. 1455 v Uhrách, v Rakousích i Korutanech (sr. kroniku celskou, vydání Kroneso, 116, podle níž naň umírali většinou mladí lidé, i Dlužoše V. 217: „pestis gravissima“), k r. 1456 v Budíně i ve všech krajích uherských se zmiňuje Dlužoše V. 239 („epidimiae morbus“); sr. i Mon. Hung. hist., Dilom. 33. 218 (list do Milána z 12. září 1456). Pověsti o otravě Hunyadově od Celského byly i v Německu rozšířeny: podle kroniky štyrské (Mone I. 410 a d.) vytýkal to syn jeho Celskému v Bělehradě.

jehož nepříznivý poměr k Maďarům se zakládá na jeho osobních zkušenostech a to ještě před tažením k Bělehradu r. 1456, jehož se také zúčastnil. V jeho veršovaném skládání jakoby se vracely dojmy sousedních zemí z uherských událostí na počátku vlády Zikmundovy, kdy zajetí a smrt členů rodu panovnického nebyly zjevy ojedinělými a kdy věrolomnost zdála se býti rysem národní povahy maďarské. Tento tón se udržuje v obecném mínění veřejném v sousedství uherském po celé století 15.¹⁾

Beheimovi je již sám uherský vzduch prosáklý nevěrou a on varuje Ladislava, aby nedůvěřoval Maďarům. Jako přirozená protiváha stoupá u něho význam Němců a dokonce i Čechů, třebaš tito jsou nyní „zmateni“ spory náboženskými: jen jejich silný průvod ochrání krále před osudem jeho otce, jenž se také stal v Uhrách bezděčně „svatým“.²⁾ Tuto náladu pak u Beheima ještě posílily události bělehradské, jež z něho učinily straníka Celského. Ladislav Hunyad zdědil prý po otci se jménem i jeho nevěrnost a lupič v keři není tak falešný, jako byl on k Celskému.³⁾

Toto stanovisko pochopitelně zaujal i straník císařův Eneáš Silvius, třebaš jeho nepřítel k Hunyadovcům naprosto ho nenaklonila Celskému. U něho Hunyad a sultán jsou zjevy podobné: čeho se jeden domáhá mocí, o to druhý usiluje klamem.⁴⁾ A v tom pokračuje, drážděn ostny poštěváků, Ladislav Hunyad, jehož mládí však nemá již rozpaků stáří otcova: otcí nechybělo touhy zmocnití se trůnu, nýbrž jen odvaha.⁵⁾

Svým odporem proti Hunyadovcům je význačná i kronika celská, jež jej sdílí se svým hrdinou Oldřichem Celským. S chutí zaznamenala i pověst, že Jan Hunyad, z počátku jen nepatrný rytíř valašský, byl kdysi služebníkem hrabat celských a ležel na jejich dvoře jen s třemi koni. Stejně jako u Eneáše Silvia je i zde Hunyad svědцем Varnenčikovým a příčinou jeho smrti.⁶⁾ Kromě kroniky této v poměru k Maďarům je v zemích alpských charakteristické stanovisko rakouského anonyma a jeho ironie, jakmile přijde řeč na „guette ungerische wortt und threu.“⁷⁾

Od nich se značně liší v posuzování Hunyada i jeho strany kronikář vratislavský Eschenloer, ovšem až později. On, přejímaje Eneášovo líčení

¹⁾ Sr. Čes. děj. III. 1. 83. Také Unrest 546 praví, že Maďari v Bělehradě „petrachten nach irer alten gewonheit ainen valschen rat“ proti Celskému.

²⁾ „Disz ist von meinem hern kung Lasslaw und von der Beham trew und von der Unger untrew“, v Quell. u. Forsch. (1849) 50—51; sr. i Čes. děj. III. 2. 942—943. O této básni Beheimově sr. též rozbor Hanse Gilla, Die histor. u. polit. Gedichte Michel Beheims (Palaestra 96, 1910) str. 100 a d.

³⁾ Quell. u. Forsch. 57, verš 508 a d.

⁴⁾ Hist. Frider. 463 a Hist. boh. 168.

⁵⁾ Hist. Frider. 466 a Hist. boh. 171. Zde mínění své Eneáš podává jako výstrahy magnátů strany královské, stejně jako dříve při obviněních Hunyada, že dvakrátě Turkům velká křesťanská vojska zradil (1444 a 1448) a že Varnenčíka v boji opustil — se autor skrývá za řeči jeho odpůrců (sr. Hist. Frider. 404—05, Hist. boh. 161), ač jinde (Hist. Frider. 375) porážky jeho prostě konstatoval.

⁶⁾ Sr. vydání Kronosovo 97, 102, 103.

⁷⁾ Senckenberg V. 16 a 19.

zrádných úmyslů Celského proti Hunyadovi, doplňuje je srovnáním, jež je pro něho příznačným, srovnáním Hunyada s Jiříkem. Jestliže Beheima životní zkušenosti pudily proti Maďarům vůbec a proti Hunyadovcům zvláště, Eschenloer se stal chvalořečníkem Hunyadovým z nenávisti proti Jiřímu. Srdce Hunyadovo bylo prý věrnější a upřímnější ke králi než Jiříkovo. Kdyby se byl Ladislav spíše svěřil v ruce tohoto Hunyada — praví Eschenloer, zapomínaje v té chvíli, jak brzo Hunyad sám zemřel — byl by ještě léta žil. Jiřík byl kacír, ale věřilo se mu, a proto musilo přijíti zklamání; Jan Hunyad naopak byl křesťanský rytíř, jemuž se nevěřilo, přes to, že usiloval vždy jen o čest boží a posílení víry křesťanské, a jež pak „někteří zlí Uhři“ ze závisti u krále i Celského osočovali.¹⁾

Tyto ozvěny veřejného mínění se strany maďarské i se strany druhé přispívají dobře k pochopení celkové situace tehdejší. Je patrné, že mezi oběma stanovisky byl smír těžký, když vzájemný odpor obou stran kořenil v starší obecné tradici i v povahách předních vůdců. Jestliže Celský se do Uher ubíral s pevným odhodláním nepřipustiti již pokračování vlády rodiny Hunyadovy, mladý Hunyad naopak byl hotov vsí silou se takovému pokusu vzepřiti: poměry mířily k násilnému řešení.

Zpráva o smrti Hunyadově zastala krále i Celského, právě když se již chystali k nové jízdě do Uher se značnou silou vojenskou zatím sebranou²⁾ kromě křižáků, kteří po Dunaji postupně do Uher táhli.³⁾ Výprava

¹⁾ Gesch. d. St. Breslau I. 24—25. Ve starším, latinském znění své kroniky, do níž prý přešel z Eneášovy Hist. boh. kapitoly 66—69 — ve vydání jsou vypuštěny — sotva asi ještě toto srovnání bylo. — O stanovisku českém k Hunyadovi sr. výše str. 52^a).

²⁾ Z Čechů Březan (ČČM. 1828. IV. 67) uvádí Jindřicha z Rožmberka, Zdeňka ze Šternberka a Hynka Bítovského, kteří se 350 jezdcí jeli za králem do Uher. U P e š i n y, Mars mor. 683—84 najdeme ještě několik jmen ze šlechtý moravské. O hejtmánu slezském Jindřichovi z Rožmberka píše král z Vídně 25. srpna 1456 do Šestiměstí, že s ním pojedje do Uher, aby tedy byli za jeho nepřítomnosti v pokoji (N. Lausitz. Magaz. 72. 145). Jiná zpráva Březanova o panu Jindřichovi (H e e r m a n n - K l i m e s c h, Rosenberg. Chronik 125), jež zde položena je k r. 1455, týká se tohoto tažení (sr. ještě výše str. 45^a): Jindřich jel do Uher r. 1456 též již v lednu). Také z Horních Uher měli s lidem na jih táhnouti Jiskra a Komorovský (listy královské z 14. listopadu a 9. prosince 1456: K a p r i n a i I. 110—11 a 121). — Že král s Celským do Uher přijeli „magno cum strepitu“, obklopeni jsouce „populari Almanica gente crucigera plurima“, praví Thurocz 346. Podle Eschenloera, SS. rr. Sil. VII. 12 král ve Vídni „maxima cruce signatorum stipatus caterva exercitum prevalidum collegit“.

³⁾ Z českých zemí zahlédl pak mezi křižáky Chebské jeden posel v Temešváru (list Jošta z Einsiedlu 26. prosince 1456 v AÖG. 39. 260). Z Vratislavě se vypravilo 800 lidí, jež rada městská opatřila vozy a špíží a kteří se pak ve Vídni sešli s množstvím křižáků z Norimberka a odjinud (Eschenloer, SS. rr. Sil. VII. 11 a Gesch. d. St. Breslau I. 28—29). Norimberští poslali králi pomoc 25. srpna (FRA. 42. 191—92 i Chronik. d. deutsch. Städte III. 415): hejtmáně pomocného toho zástupu Vídeň opustili 21. září (tamtéž 192). — O křižácích dosti zpráv podávají Ebendorfer, Chron. reg. Roman. 160, anonym rakous. 13—14, zvláště však zpráva o osudech křižáků norimberských v Chronik. d. deutsch. Städte III. 409—13: o jejich výzbroji, organizaci (mnoho potřeb, kotlů, mis, stanů atd. daly jim rady městské). Norimberští již

tato sice již předem pozbyla svého vlastního účelu, protože po vítězství bělehradském a ústupu Mohamedově sotva bylo lze za silně již pokročilé doby roční pomýšletí na vpád na Balkán. Přes to však i dále se v listech královských mluvilo o tažení tureckém,¹⁾ křižáci i potom ještě se sbírali do Uher, s králem i za ním, takže veřejnost mohla právem se ptáti, co král i Celský tažením svým zamýšlejí. A veřejnost brzo pochopila z toho, co se v krátce v Uhrách dalo, že cíl Ladislavův byl bližší a osobnější, že, měl-li již po ruce silné vojsko, jež nepřestával zesilovati, chtěl ho použítí ne tak proti Turkům, kteří beztoho již sami odtáhli, nýbrž k posílení své moci královské proti dědicům Hunyadovým. Tím vykládána i přítomnost německých křižáků v zemi, třebaš o boj proti Turkům již nešlo.²⁾

S králem, jenž z Vídně vyjel 25. srpna spolu s Otou Bavorským,³⁾ Celský zatím nejel, pokládaje za nutno, aby se dříve ještě na rychlo dohodl s Jiříkem z Poděbrad. Sjel se s ním v Troskotovicích na Moravě (severozápadně od Mikulova) 3. září a obnovil s ním starší spolek (z r. 1452) za účelem prý nejlepšího prospěchu krále Ladislava, s výhradou však, jež značí rezervu Jiříkovu, že všechna práva a svobody království a zemí Ladislavových zůstanou bez újmy.⁴⁾

V poslední době vzrostlo následkem sporu saského a snad i sporu mezi králem a císařem⁵⁾ napětí mezi Celským a Jiříkem a bylo nutno mocného českého gubernátora usmířiti, aby měl Celský v Uhrách ruce volny, když již v Rakousích se nedávno upravil jeho poměr k Eicingerovi. Osud sám k jeho radosti zbavil ho v Hunyadovi nepoddajného soka: ostatek v Uhrách se musí již jemu poddati, ať po dobrém, ať po zlém.

z Řezna jeli po lodích. Vídeň byla střediskem, odkud, zase po vodě, jeli dále do Budína, kde jedni čekali na druhé.

¹⁾ Ještě v den odjezdu krále z Vídně (v listu do Šestiměstí: N. Lausitz. Mag. 72. 145). — Také v obsilkách Jiskrovi se mluvilo o výpravě „contra Turcos“ (K a p r i n a i I. 110: list z 14. listopadu 1456). — Kdy král zprávu o smrti Hunyadově dostal, nevíme, ale dostati ji mohl brzy, jak ukazuje rychlost, s kterou ho došla zpráva o vítězství bělehradském (sr. výše str. 49^a). Ukazuje k tomu i poznámka u Eneáše Silvia (Hist. Frider. 463 a Hist. boh. 1^o5), že král se vrátil do Uher „audita Hunniadis morte suadente Ciliae comite“. V „Evropě“ (Opera 390) Eneáš ještě určitěji praví: „impellente ipso comite, qui veluti sublatu emulo letabundus id nuncii audiuerat.“

²⁾ Sr. výše str. 53^a), citát z Thurocze. — Že také u kurie se věřilo, že Ladislav do Uher přišel „potiturus regno“, kromě Eneáše Silvia ukazuje i relace Jeronyma Kre.ského z r. 1462 (u K o v a č i č e, SS. rr. Hung. minores II. 23.). — Vídeňští a s nimi jistě mnozí jiní nechápali, co král s křižáky, o něž dále píše, v Uhrách míní (list z 30. září — ne 5. října — 1456: „Was aber sein Gn. mit ja mein zu handeln, ist vns nicht offenbar“: FRA. XX. 103).

³⁾ Anonymus rak. 15. O datování z Vídně ještě toho dne sr. výše 55^a). P r a y III. 187 (a po něm Katona XIII. 1117), ač anonyma užívá, patrně ne správným převodem, udává 26. srpen. V Prešpurce datuje král 3. a 7. září (L i c h n o v s k y VI. Reg. č. 2142 a 2146), 14. září na Vyšehradě (K a p r i n a i I. 124—25) a 15. září v Budíně (L i c h n o v s k y č. 2147).

⁴⁾ C h m e l, Mater. II. 111—12. O smlouvě z r. 1452 sr. Čes. děj. III. 2. 707.

⁵⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 958—59 a 968.

Významného stupně k velikému cíli, k pevnému ovládnutí všech zemí Ladislavových zdálo se již skoro býti dosaženo, jen nebude-li zatím nepřijemných překážek jinde. Možnost jejich na nejnebezpečnějším místě odstraniti bylo účelem sjezdu troskotovického: Jiřík svými styky se stranou hunyadovskou neměl Celskému mařiti jeho postup v Uhrách.

Další průběh událostí však dovoluje souditi, že se sjezd s Jiříkem nestal tím, čím jej chtěl míti Celský, že shodě mezi Jiříkem a Hunyadem nezabránil. Myslí-li Celský, že obnovou starších úmluv, k níž až dosud přes jednotlivé okamžiky patrného sblížení přece nedošlo, připoutá Jiříka k sobě v rozhodné chvíli, kdy je mu toho nejvíce třeba, a to jen zdvořilými slovy, přepočítal se. Jiřík neodmítal ruky sobě nabízené, ale oblouditi se nedal. On dobře věděl, že rozhodný úspěch Celského v Uhrách otřásá jeho vlastním postavením a připravuje jemu v budoucnosti veliké nesnáze. Jiřík si nemohl přát, aby mocné postavení hunyadovské v Uhrách bylo podvráceno, protože tím vznikal průlom v hrázi, jež až dosud stála v cestě překotným snahám Celského, zabírajícím stále kruhy širší. Jiřík musil mysliti s obavou na budoucnost, kdy dojde lhůta jemu povolená a kdy se ujme vlády sám král, jenž sice již jednou dostal se pod jeho bezprostřední vliv, ale jenž se mu zase i prostředím českému postupně odcizoval, maje vedle sebe silnou osobnost Celského. Jak se potom utváří nejen poměr jeho, Jiříkův, nýbrž poměr většiny národa českého ke králi — cizinci, tak odlišnému národnostně i nábožensky? Tento odcizovací pochod Jiřík zatím zastaviti nemohl, ale v jeho a v českém národním zájmu bylo, aby pyšný a vládychtivý Celský ho nepřerostl o tolik, aby nebyl již vedle něho, ale nad ním. A právě úspěch Celského nad Hunyadovci nutně by vedl k tomu, že by se již nemohla udržeti soustava, kterou Jiřík od počátku hleděl udržovati a jež záležela v rovnoběžnosti, souřadnosti všech tří skupin Ladislavových. Ta byla v nebezpečí, že bude zaměněna soustavou nadřadění, takže by Celský, neboť nebylo na dlouho naděje, že se Ladislav vybaví ze začarovaného kruhu vlivu strýcova, nebyl jen jedním ze tří správců, nýbrž byl by vlastně sám a z dálky, z Vídně, by o všem rozhodoval. Jiřík viděl, že, co se děje nyní v Uhrách, mohlo by se pak opakovati v Čechách, třebaš s většími obtížemi, násobnými a stupňovanými vlivy otázky náboženské, již jinde nebylo — zvláště kdyby se oposice panská, lákána a podporována Celským, opět zdvihla, nedbajíc, že pracuje v cizí službě a na škodu národního celku. Jiřík tak byl nucen vlastními i obecnými zájmy udržovati přátelské styky s Hunyadovci, a na to, aby je přerušily, úmluvy troskotovické nestačily: Jiřík, i když nezamítal možnosti lepšího než dosud poměru k Celskému, přece nemohl jej vykupovati odloučením od přirozených svých spojenců uherských.

Tyto styky líčili již odpůrci Jiříkovi z konce let padesátých jako nepřetržitý řetěz úkladů, jenž šel o několik let dále do minulosti až k spolku z r. 1453, jež u příležitosti korunovace Ladislavovy smluvili Jiřík, Hunyad

a Eicinger proti Celskému, nikoli však tajně, jak se tvrdilo,¹⁾ a jehož článkem pak prý opravdu byla smrt Celského. Než vlastní účel mířil prý ještě výše, na sama Ladislava: již tehdy byly chystány úklady proti němu a úmysly o jeho zajetí byly stupňovány až ke královraždě, jedem nebo jinak.²⁾ Proto „snad“ byli Ladislav Hunyad i páni uherští po smrti Hunyadově vyzváni, aby „dobrymi slovy“ vylákali Celského s králem do Uher, činice mu vyhlídky na vládu nad nimi.³⁾

Polemikové zde zmátli obraz událostí a svedli za sebou i značnou část veřejného mínění, nečiníce v Uhrách náležitého rozdílu mezi stranou hunyadovskou a stranou magnátskou, již lze zvatí královskou. Oni „nejmírnější páni“, na jejichž sliby Celský spoléhal, jedá do Uher, náleželi sice k opozici protihunyadovské,⁴⁾ nebyli to však oni, kteří byli účastníky spolku z r. 1453 a kteří by tak byli ve spojitosti s úklady dodatečně předpokládanými, jež byly příčinou smrti Celského. Oni hned po smrti Hunyadově byli ve styku s Celským, nikoli však s úmysly jemu nepřátelskými, nýbrž proti mladému Hunyadovi.⁵⁾

Celský dorazil z Troskotovic ke králi nepochybně v Prešpurce, kde se dvůr zdržel od konce srpna až skoro do poloviny září, načež přes Vyšehrad, patrně zase po Dunaji, společně s ním jel do Budína, kam přibyli 15. září.⁶⁾ Zdrželi se zde několik dní načež jeli dále na jih do Futaku, venkovského městečka při Dunaji, na západ od Petrovaradína, široko svými uličkami rozestřehého v úrodném Alföldu, kam král svolal sněm.⁷⁾ Zde

¹⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 767*).

²⁾ Ve smyslu naznačeném pragmatizuje události zcela proti Jiříkovi předpoutaná „Historia seu epistola de miserabili morte [Ladislai]“ (z r. 1458) ve SS. rr. Sil. XII. 88, podle níž, když král odešel do Slez (o tom sr. Čes. děj. III. 2. 900*), Jiřík si vedl tak, aby nemohl býti zbaven správcovství, ale spíše aby byl „ex vacancie subsecucione tempore oportuno“ za krále povýšen. Podobného rázu, jako „Historia seu epistola“, je přípisek v kronice špýrské po smrti Ladislavově již k r. 1452, že král veden do Uher, „uff daz sie im dest baz kuntten vergeben.“ (M o n e, Quellensamml. I. 388.) — O „tajném“ spolku z r. 1453 a jeho souvislosti s událostmi r. 1456 sr. o něco pozdějšího než „Hist. seu ep.“ anonyma rak. 18.

³⁾ Anonym rak. 18.

⁴⁾ Tamtéž 19.

⁵⁾ Jestliže král 15. března 1457 v listu o zajetí mladého Hunyada píše pánům z Rožmberka, že se to stalo s pomocí pánů uherských, kteří prý litovali krále i království „i té zlé pověsti, kteráž by o nich nevině mluvena býti mohla“ (AČ. VII. 216) — týká se to nikoli podezření o jejich spojení s úklady proti Celskému a králi, jak je podává anonym rakouský, nýbrž obecné výtky věrolomnosti, jež častěji již byla opakována o Maďarech vůbec.

⁶⁾ Sr. výše 56*). — Kritickou úvahu smrti Celského i spojeným s ní okolnostem věnoval již r. 1767 K a p r i n a i ve své „Hungaria diplomatica“ I. 93—134. Novější přehled pramenů k historii rodu Celských a zvláště k jeho tragickému konci podává K r o n e s, Die zeitgenössischen Quellen zur Geschichte der Grafen von Cilli v Beitrage zur Kunde steiermärk. Geschichtsquellen VIII (1871). 3—120 (sr. i VII. 16—21).

⁷⁾ T h u r o c z 346 mluví o několika dnech pobytu v Budíně, anonym rak. 15 praví: „da rasst er ain khllaine zeitt.“ Z Budína král vy e iž 24. září (sr. list Vídeň-

čekalo naň mnoho německých křižáků, kteří se tu dobře okopali. Mezi nimi, z nichž velikou většinu tvořili drobní řemeslníci a sedláci,¹⁾ ve válce nezkušení a těžce nesoucí její strážně, nastávalo již reptání a mnozí se bez svolení vůdců vraceli domů. Příchod králův v jejich rozčarování, na něž působily i dlouhé, zbytečné průtahy, vnesl opět trochu naděje, avšak také peníze královské měly vliv na zlepšení nálady.²⁾ Nebylo jistě zbytečno, že si král je hleděl k sobě i žoldem připoutati: mělať jejich stálost brzy podstoupiti zkoušku.³⁾

Do Futaku volal král i Hunyada, avšak ten odepřel přijíti, dokud nebude i s bratrem Matyášem zbaven povinnosti složení účty z důchodů zemských za dobu správy otcovy.⁴⁾ Jestliže z tohoto důvodu, proč Hunyad tak dlouho do Futaku nepřicházel z blízkého Bělehradu, kde se patrně tehdy zdržoval, mluví řečí dosti srozumitelnou týž sobecký zájem, jež jsme měli příležitost v podobném případě viděti u Eicingera po smrti Albrechtově a jenž nebyl, jak již také víme, dalek ani zemřelého nedávno hrdinského gubernátora — na dlouhém váhání Hunyadově měly kromě toho účast i jeho obavy o vlastní bezpečí. On věděl, že nemá činiti jen s králem, nýbrž a hlavně s Celským, jehož rozhodující vliv na krále při všech příležitostech byl patrný.⁵⁾ Hunyad se bál jeho léček i „lehké mysli“ mladého

ských z 30. září — nikoli z 5. října, jak je zde datum převedeno; podle toho třeba opravití udání T o m k o v o VI. 270, že král vyjel 1. října — 1456 ve FRA. XX. 103). — 15. října král datuje ve Futaku (L i c h n o v s k y, VI. Reg. č. 2157); P a l a c k ý IV. 1. 349^{***}) klade sem pobyt jeho mezi 6. a 31. říjen, snad i déle. Na své cestě k Futaku navštívil Ladislav Kapistran v Ujlaku (Ilok, západně od Futaku, také při Dunaji), kam tento přišel spolu s Karvajalem, chtěje získati Mikuláše z Ujlaku pro další boj s Turky (F r a k n ó i, Ung. Revue 1890, 135). Kapistran, třeba již churav, vyšel králi vstříc a ten dal ho pečlivě ošetřovati svému lékaři (list Jana z Tagliacozzy 10. února 1461: W a d d i n g, Annal. Minorum XII. 392; t ý ž mluví ještě o druhé návštěvě králově, při níž již Kapistran nemohl vstáti). 23. října byl již Kapistran mrtev. — Karvajal jel s králem do Futaku, nikoli však dále do Bělehradu, leč jen do Zemuně (F r a k n ó i 136).

¹⁾ Beheim, Quell. u. Forsch. (1849) 57 (verš 460—61).

²⁾ Ebendorfer, Chron. reg. Rom. 160, Chron. Austr. 881 („praesentiam Regis ardenter expectabant“). Že se dobře ve Futaku okopali, praví anonym rakouský 13—14, jenž vypravuje i o škodách působených od nich domácímú lidu, který se jim za to mstil, kde a jak mohl.

³⁾ O žoldu se zmiňuje Ebendorfer 160, ale slyšíme o něm i v listu hejtmanů norimberských 4. listopadu 1456 (Chroniken d. deutsch. Städte III. 411¹⁾), zároveň však s tím i výhrady, že to vlastně není žold, nýbrž jen podpora a že křižáci nejsou povinni k jiným službám vojenským než podle svého slibu.

⁴⁾ List Ladislavův z 21. března 1457 u T e l e k i h o X. 549, v Quell. u. Forsch. 256.

⁵⁾ Jan z Castiglione, biskup pavijský, píše z Nového Města 29. srpna 1456 Františku Sforzovi: „Lo re se tira in lo reame de Ungaria; el conte de Cili fa tucto“ (Mon. Hung. hist., Diplom. 33. 21^(.)). Ladislav sám o něm praví v dotčeném listě z 21. března 1457: „quem pro decore curie nostre ac direttore rerum nostrarum lateri nostro fidelissime obsequentem iniunctum habebamus“ (T e l e k i X. 549; na str. 540: „Consiliarius et terrigena noster“). Eneáš Silvius tehdejší postavení Cel-

krále, a proto, když král mu povolil již předem absoluci za úřadování otcovo, přijel posléze, ale, jako kdysi otec jeho při takových situacích, se silným průvodem branným.¹⁾

Po laskavém přijetí od krále obnovil Hunyad přátelský poměr s Celským, slibuje mu býti synem a přísahaje na kříž a evangelium, že nikdy nezruší smluv otcových s ním. Zároveň se zavázal, že králi v určité lhůtě vydá Bělehrad i jiné hrady korunní.²⁾ A stejně s ním přísahali zde znova i stavové uherští věrnost a poslušnost králi i Celskému, jenž od krále byl v dohodě se stavy ustanoven za nejvyššího hejtmana uherského.³⁾ Je pravděpodobno, že bylo usneseno dále s vojskem táhnouti i že byl jmenován nejvyšší vůdce vojenský v osobě Mikuláše Ujlakiho, protože hned po ukončení sněmu vidíme krále i křižáky na pochodu k blízkému Bělehradu. Nešlo ještě o jeho předání v moc královskou, neboť pak by nebylo třeba Celskému, jehož důvěřivost nebyla nikdy přílišná, aby si předem ve Futaku od Hunyada dal zaručovat bezpečnost⁴⁾: Bělehrad, tak si to asi představovala většina vojska, je jen jedním z míst na dalším pochodu proti Turkům,⁵⁾

ského charakterizuje v „Evropě“ (Opera 390): „Comes ipse, cuius caput erat a rege secundum et qui iam solus tamquam regis auunculus leges Hungaris praescriberat.“ Ebendorfer, Chron. Austr. 882 vystihuje to slovy: „qui custos lateris regis et cognatus semper fuit.“

¹⁾ Thurocz 346.

²⁾ List z 21. března 1457 (Teleki X. 549), anonym rak. 15—16, Beheim v Quell. u. Forsch. 57 (verš 518), kronika celská 120, Lapiz, Denkwürdigkeiten u W u r m b r a n d a, Collectanea genealog.-histor. 67 (Hunyad i Celský vedle přísahy i hostii spolu sdíleli) i Hartm. Schedel, Chronicon (1430—1490) u O e f e l e, SS. rr. Boic. I. 395 („perversi et infideles Ungari“ zrušili pak smlouvu nad křížem smlouvenou).

³⁾ Kronika celská 120: Celský byl „... von dem könig und von den lant-herren allen... erwelt und gesezt“; Beheim v Quell. u. Forsch. 57. (verš 472 a d.). Eneáš Silvius 27. března 1457 zve Celského „gubernator“ (Opera 785). Pochybnosti P a l a c k é h o IV. 1. 350 o hejtmánství Celského nezdaří se býti oprávněny. Přísahu klade kronika celská na neděli před sv. Martinem, tedy na 7. listopad; ježto však již 8. listopadu dorazili král a Celský do Bělehradu, zdá se mně, třebas vzdálenost sama není přílišná (Videňští 30. září — FRA. XX. 103 — ji udávají jen na 6 mil), že to musilo býti o něco dříve. — S z a l a y III. 179 i F e s s l e r II. 564 kladou do Futaku i jmenování Ujlakiho vrchním velitelem vojska; je to možno jak pro zkušenost jeho v boji s Turky (sr. výše str. 537) o Kapistranovi a Karvajalovi), tak pro pevnější sepětí hrdého magnáta se zájmy krále i Celského. Co bylo však určitějšího o válce turecké usneseno, nevíme: než s úmysly Celského by souhlasilo, kdyby bylo usneseno v tažení pokračovat, ježto jinak by bylo těžko si mysliti, proč křižáci táhli s králem od Futaku dále; také by se to shodovalo s ustanovením Ujlakiho za hejtmana.

⁴⁾ Ebendorfer, Chron. Austr. 881: Celský v Bělehradě nic zlého netušil, „valatus salvo conductu et juratoriae cautionis sub fide christianitatis“; Chron. reg. Rom. 161: Hunyad Celského prý zabil, „licet sub fide sue christianitatis et verbo et scripto eidem sponderit azilum securitatis.“ Sr. i list vdovy Kateřiny Celské z r. 1457 (Teleki X. 535): Celský prý spolehl „auf viel und manigerlei Versprechen, Eid Brif und Wort“.

⁵⁾ Kronika celská 121—22 přímo praví, že přes Bělehrad mělo vojsko vpad-

při čemž bylo v povaze věci, že král se na hradě usídlí. S tím i souviselo, že Hunyad jel do Bělehradu napřed, aby tam učinil přípravy k příjezdu královskému¹⁾; s ním hned jel patrně důvěrník Celského Fridrich Lamberger pod záminkou zúčastniti se těchto opatření, vskutku však asi, aby upokojil bezpečnou zprávou stále bdělou podezřívavost Celského.²⁾

Vzdálenému pozorovateli mohlo se zdáti, že smír mezi oběma stranami, je úplný. Ve skutečnosti však, jako při dřívějších smlouvách Celského s Hunyadem, pod papírem smluv zela propast srdcí, jež se nedala lichůtkami a zdvořilými slovy vyplniti. Smír byl jen zdánlivý a každá strana musila se stříci přílišné víry ve spolehlivost strany druhé, aby se nevydala v její moc. Ve Futaku počínala hra, při níž jedna strana chtěla přelstít druhou, a král sám, zdá se, nebyl na ní bez účasti.

Dva měsíce od smrti Hunyadovy neuplynuly bez vlivu na mladou ctížádostivost Hunyadovu, jež směle sahala po nejvyšší moci v zemi, kráčeje ve stopách slávy otcovy,³⁾ tím spíše, když nechybělo těch, kdož ji ještě více rozněcovali a k činu pobádali. Hlasy, jež ukazovaly tam, kam vlastní dychtivost toužila, snadno přesvědčovaly a poukaz k prospěchu národnímu, jenž kryl se s osobní ctížádostí, celému zápasu dodával ideálnějšího rázu.⁴⁾ Snad již tehdy padl v ruce strýce Hunyadova, bělehradského velitele Michala Szilagyiho, list Celského Jirímu Brankovičovi, že pošle mu, jen co přijde do Bělehradu, dvě koule ke hraní, hlavy obou Hunyadovců,⁵⁾ list, jenž přirozeně rozhodnutí Hunyadovců musil uspišiti, zaplaňuje rozpaky, byly-li tu ještě jaké.

nouti do území sultánova. — Podobným tažením zimmím byl známý pochod Varnenčikův s Janem Hunyadem r. 1443—44.

¹⁾ List královský z 21. března 1457 (Teleki X. 549).

²⁾ Anon. rak. 16—17. Kronika celská 122 vykládá sice, že se to stalo, až když král s Celským přešli Dunaj, tedy již u samého Bělehradu, avšak na to nebylo by již bezpochyby času. Podle anonyma byl Lamberger poslán již z Futaku a tam se ještě vrátil: to vše jen podporuje domněni, že přísaha věrnosti se nestala až 7. listopadu, nebo že alespoň Hunyad odejel z Futaku již dříve.

³⁾ Thurocz i Ebendorfer, třebas jinak jsou v rozdílném táboře, v charakteristice Hunyadově se shodují. U Thurocze 347 je Hunyad „iuvenis homo, magna audaciae virtute fervens, qui effrenum iuventutis suae impetum vix continebat“. U Ebendorfera, Chron. reg. Roman. 161 je H. „iuventutis sue calore et thesaurorum relictorum sibi fiducia deceptus“; Ebendorfer však u něho dodává, čeho u Thurocze ovšem není: „livorem, quem in alium [Ulricum] exercuit“; při tom slyšíme ještě další pozoruhodnou charakteristiku: „qui aperte decipere non potuit, circumvenit fraudulenter“.

⁴⁾ Sr. výše str. 53⁴⁾. U Bonfinia 357^{a)} mluví se o delším popouzení Ladislava Hunyada proti Celskému, jež dovršily „recentiores insidiae“, zachycený list despotovi, o jehož obsahu jen odtud se dovídáme.

⁵⁾ L u g, Das Verhältniss des Grafen Ulrich II. von Cilli zu König Ladislaus Posthumus (program obch. akad. v Liberci 1904) 65¹⁾ pokládá list ten za podvržený, ježto prý Hunyadovci později při svém ospravedlnění jistě by se ho byli dovolávali: než o tom, jak se oni bránili, víme velmi málo a není pochyby, že povaha Celského obsahovou podstatu listu nevylučuje, jak ukazuje mezi jiným též uvedený již výrok

List ten sice by byl stejně působil na dozrání rozhodnutí jejich, kdyby se byl v ruce Hunyadovy dostal až po úmluvách futackých, přece však bylo by důležité, kdybychom přesněji věděli, kdy to bylo. Jestliže jej Hunyad dostal již před jízdou do Futaku a zde ho Celskému nepředložil, pak celé jednání ve Futaku bylo z jeho strany komedií, nastrojenou k tomu, aby Celský byl vláknán do pastí. Skutečně i současníci, kteří o listu Celského despotovi nevěděli, věřili, že všechny sliby a přísahy Hunyadovy ve Futaku byly jen lstivými prostředky, aby si získal důvěru Celského i krále, aby tím snáze mohl Celského zahubití a sám pak jako otec vládnouti.¹⁾ Podle toho byl Celský od svého mladého, ale smrtelnou nenávisť proti němu hořícího soupeře přelstěn. Zdá se, že již před sněmem futackým byl Hunyad odhodlán krále dostatí ve svou moc a odstraněním Celského — netřeba tu hned mysliti, že již od počátku se zamýšlela jeho smrt — zjednatí si postavení otcovo. O králi se předpokládalo, že podvolí se nutnosti, byť i šlo o strýce, jako jí ustoupil ve Vídni r. 1453. I bylo by lze takto pochopiti, proč se nejen do Futaku přece dostavil, že nebylo to jen královské absolutorium, nýbrž proč i na sněmu se podrobil aktům, jež znamenaly jeho porážku, vymknutí moci z jeho ruky.

Než současníci věřili i opaku, že Celský vlastně chystal Hunyadovi

o vyhlazení té „psí roty“ (sr. výše 52). Před L u g e m již list ten měli za dodatečnou fikci strany hunyadovské S u p a n, Die vier letzten Lebensjahre d. Gr. Ulrichs II. von Cilli 100 i K r o n e s v Beitr. VIII. 90 (není však pravda, co zde — 90¹⁵³) — praví o F e s s l e r o v i, že na str. 565¹⁾ též list ten pokládá za výmysl). — Na list však najdeme záhy narážky, jež ukazují, že již krátce po zabití Celského se o listu tom vědělo. Zdá-li se jen, že naň se vztahuje zmínka legáta Jeronyma Kretskeho (E n g e l, Fortsetz. zur allg. Weltgesch. 49/2. 12 i K o v a č i č, SS. rr. Hung. min. II. 23), že Szilagyi poznal, že král se chce lstně Bělehradu zmocniti i se synovci jeho, a proto se smluvil s nimi o zabití Celského — zajisté vztah určitý k němu mají poznámky, jedna v listu Hölzerově z 13. listopadu 1456 (FRA. XX. 105), že Hunyad při srážce s Celským volá, aby utali hlavu Celskému, aby mohla býti poslána despotovi, a druhá poznámka ve zprávě Jošta z Einsiedlu 26. prosince 1456, že při-téže příležitosti Hunyad předložil Celskému nějakou cedulí, načež Celský hned tasil (AÖG. 39. 259). O existenci listu k despotovi mohlo by též svědčiti, že po smrti Celského utatá jeho hlava měla opravdu býti poslána despotovi, snad jako obdoba k tomu, čím v listu Celský hrozil oběma Hunyadům. — Kdyby zastánci Celského i přes to při podvrženosti listu trvali, musili by předpokládati, že podvrh ten měl býti jen záminkou k vyvolání sporu s Celským. I v tom případě byl by zajímavý jako doklad, v co mohli Hunyadovci u Celského věřiti, nebo co mohli jako pravděpodobné veřejnosti předložiti. — Szilagyi zván byl běžně „Syle Mihál“ (sr. list Hölzerův z 13. listopadu 1456: FRA. XX. 104—05).

¹⁾ Tak soudí kronika celská 121: to jsou „die wahren ursachen“ smrti Celského. Sem patří též Ebendorfer, Chron. Austr. 882, u něhož najdeme též ozvěnu pověsti, že Celský měl býti odstraněn, „quatenus ei (scil. regi) commodius insidiaretur solitudine et tandem ipsum regno alienum efficeret.“ A konečně i Thurocz 347 naráží na to slovy: „sceleratissima invidia . . . quae utrorumque comitum corda tanto immundaverat rancore, ut alter alterius abditis appetitibus intime anhelarent in necem.“

úklad, jehož se pak sám stal obětí.¹⁾ Celský patrně podceňoval svého soupeře, netuše, že by se tento odvážil hry tak smělé. Spoléhal při tom nejen na své uherské spojence, nýbrž i na vlastní moc královskou, zesílenou křížáky a rozmnožovanou ještě za tažení posilami, jež později teprve ke králi přirážely.²⁾ Ta byla dosti veliká, aby mohl doufati, že zcela dostačí k dosažení jeho cílů, zvláště když jim povolnost Hunyadova cestu tolik usnadňovala. On sice ani nyní Hunyadovcům zcela nevěřil,³⁾ tím spíše, že ho docházely výstrahy⁴⁾ a roznášely se o Hunyadovi podezřelé pověsti,⁵⁾ do Bělehradu však přece s králem jel.

Tehdy byl již Hunyad se svými přáteli rozhodnut k činu: poslední pochybnosti byly zaplašeny.⁶⁾ Ještě v Zemuni, před osudným vstupem

¹⁾ Mikuláš de Fara v biografii Kapistranově (před r. 1464) praví o tom stručně: „volens occidere, occiditur“ (Acta Sanct. X. Octobr. 460); sr. i citát z relace Jeronyma Kretskeho výše str. 61¹⁾: tak prý se Hunyad upevnil, že král přímo nic nemohl zmocí, jen lstí.

²⁾ Počet všeho lidu, jenž s králem přitáhl k Bělehradu, udává současná zpráva v Quell. u. Forsch. 251 na 44.000 lidí na 103 lodích, také kronika celská 123 má číslo 40.000 lidí. Proti tomu H u b e r III. 107¹⁾ dává víru anonymovi rakouskému 14, jenž mluví jen o 6000 křížáků ve Futaku; Unrest (H a h n, Coll. mon. I. 546) udává jich 5000. Bylo jich však patrně více, i když původně dosti značná čísla byla silně zmenšena jak záhubou, tak také předčasným odchodem mnohých. Zpráva zástupce frankfurtského z Norimberka 11. prosince 1456 odhaduje, zajisté na základě přesných zpráv účastníků norimberských, počet křížáků na 8000 (J a n s s e n, Frankfurt. Reichskorresp. II. 135). Nesmí se zapomenouti na vlastní lid, jež král do Uher přivedl; P e š i n a, Mars Mor. 678 počítá ho 4000 pod vůdci Jiskrou, Janem Obiteckým a Rakušanem Lambergem; je to však jen jeho kombinace, neboť o Jiskrovi víme, že u Bělehradu nebyl, ač ho tam snad ještě z Futaku král volal — ne asi poprvé (sr. výše 55²⁾) — stejně jako Komorovského (sr. královský list o tom z 9. prosince 1456 do Bardějova u K a p r i n a i e I. 123); Komorovský nepřišel sám, nýbrž poslal jen část lidu, jež však ke králi přitrhla asi až později a kterou si král podržel u sebe ke své službě. Číslo 4000 má P e š i n a nepochybně z Eneáše Silvia, Hist. boh. 168. Podle zástupce benátského odhadoval Karvajal jen německé křížáky na 4000 kromě jiných (Mon. Hung. hist., Dipl. 33. 221).

³⁾ Podle anonyma rak. 16 ovšem spoléhal s králem „genzlich auff solche seine (Hunyadovo) Ungerische wortt und threuw.“

⁴⁾ Že byl vícekrát od pánů uherských varován, aby do Bělehradu nejezdil, sr. list Hölzerův z 13. listopadu 1456 (FRA. XX. 105). Beheim (Quell. u. Forsch. 57 a d.) pány ty jmenuje: byli to arcibiskup kaločský (Rafael jím byl ještě 28. dubna 1456: T e l e k i X. 508; 21. března 1457 se již jmenuje Štěpán z Vardy jako elekt: tamtéž 553), hrabata z Pezinku, zvláště Jiří, tři bratři Rozgoňové a jiní. — O poslání Lambergerově do Bělehradu sr. výše 61²⁾.

⁵⁾ K poslání Lambergerovu prý daly podnět pověsti na dvoře královském, že Hunyad skryl 1500 lidí po věžích a sklepech na hradě bělehradském (anonym rak. 16).

⁶⁾ Bonfin 356^b—357^a vypravuje, že zbývající rozpaky zaplašil dávný přítel rodinný Vítěz svou sofistickou výpovědí, že sice plán vraždy Celského neschvaluje, avšak, když byl vykonán, ani by ho nezatratil, vida v tom prst boží (tento a druhý ještě doplněk o listu despotovi — sr. výše str. 61¹⁾) — zaslouží pozornosti v celém vypravování Bonfinově o smrti Celského, jež není leč zpracováním verse Eneášovy

do Bělehradu, byl Celský naposled od jednoho ze svých přátel varován, leč marně¹⁾: zprávy Lambergerovy, jenž se zatím vrátil k němu z Bělehradu, kde nic podezřelého nepozoroval, jej zcela uklidnily.²⁾ To bylo 8. listopadu.³⁾

Král s vojskem přijel po Dunaji.⁴⁾ Od Zemuně, kde přistáli, otvíral se přes Sávu pěkný pohled na slavný hrad na stoku obou velikých řek, skládající se z pěti částí, o dvojí hradbě s mnoha tvrdými věžemi, pod níž leželo město, na západě obtočené vysokou zdí a příkopem.⁵⁾ I po nedávném obležení zůstával Bělehrad pevným hradem, třebaže část vnější zdi byla povalena a více věží pobořeno.⁶⁾ Po Sávě vyjel králi vstříc na dvou lodích Hunyad spolu s palatinem Garou, Vítězem a s mnoha jinými pány a uctivě jej přijal, zaslubuje se mu i s bratrem Matyášem k poslušnosti a znovu se jemu i Celskému zaručuje za jejich bezpečnost.⁷⁾ Po přistání vsedli král i Celský na připravené již koně, patrně dar Hunyadův, a jeli na hrad.⁸⁾ V družině královské byli Ota Bavorský, Oldřich z Werdenberka, Řehoř Frangepan, někteří cizí poslové, mezi jinými burgundští, z české šlechty Jindřich z Rožmberka, nějaký pán ze Šternberka, snad Zdeněk, a Hynek

a Thuroczovy.) Sr. námítky Kaprinaiovy I. 123; Krones, Beitr. VIII. 90¹⁸³) upozorňuje na obdobnou odpověď Jana, arcibiskupa ostřihomského, z r. 1214.

¹⁾ Podle Beheima 58 byl to Rynolt Rozgoň, jenž ho varoval před vstupem na hrad, leč by s sebou měl všechny své služebníky, německé i české (tedy i Čechy měl Celský kolem sebe); ale Celský dal se svéstí „jako liška psy“. Také v kronice celské 122 je zmínka o tajné výstraze „jednoho Uhra“, když král s Celským přešli Dunaj (sr. výše 61^a)).

²⁾ Lamberger oznámil, že příbytky pro krále i Celského jsou pěkně připraveny a že žádného lidu, o němž se mluvilo, tu není; sr. kroniku celskou 122 a anonyma rak. 16, jenž přímo vyslovuje podezření, že „vieleicht“ Lamberger byl získán slibů Hunyadovými ke zradě na svém pánu, jenž jeho služeb již dříve při svých stycích s Janem Hunyadem užíval k jeho oklamání, jak dovede o tom Eneáš Silvius podrobně vypravovati.

³⁾ List královský z 10. listopadu i list Hölzlerův z Futaku 13. listopadu (FRA. XX. 104) i zpráva současná v Quell. u. Forsch. 251. Oba první listy jsou prameny časově událostem našim nejbližší a zvláště důležitý je list Hölzlerův, třebaž s králem na hradě nebyl: měl však zprávy od jiných, kdo s králem jeli (snad od Rynolta Rozgoně, jenž z hradu unikl).

⁴⁾ Kronika cel. 121, Thurocz 346, anonym rak. 17. Lapiz (u Wurmbrañda) 67 udává, že král přijel „zu stund an morgens“, což s vypravováním ostatních pramenů nesouhlasí; přijel nepochybně na večer (sr. i Palackého IV. I. 350).

⁵⁾ Sr. líčení Bertranda de la Broquière (1433) u Jirečka, Gesch. d. Serben II. I. 165 i Jorgu II. 75.

⁶⁾ Sr. současného anonyma v Quell. u. Forsch. 252, jenž v Bělehradě byl po obležení. Turci za kořist tu nechali jaksi v náhradu škod mnoho dělostřelby. Z toho je patrné, že líčení Hunyadovo z 23. července 1456, že hrad není vlastně hradem, ale polem, ježto zeď je až k zemi zbořena (Quell. u. Forsch. 230—31, nyní v Mon. Hung. hist., Diplom 33. 208—09), bylo přehnáno, patrně k zveličení vítězství.

⁷⁾ List Hölzlerův; anon. rak. 17. Současný anonym (Quell. u. Forsch.) 251 přirovnává polibek Hunyadův polibku Jidášovu. Ladislav 21. března 1457 praví, že Hunyad jim přišel vstříc „simulata quadam fiducia“ (Teleki X. 550).

⁸⁾ Souč. anonym 251; konkrétní detaily představují nám autora této zprávy

Bitovský z Lichtenburka.¹⁾ Napřed do hradu vjel Rynolt Rozgoň se svým služebnictvem, které mělo kopí se zelenými praporci. Za ním následoval král s Celským s malou částkou své družiny, načež na rozkaz Hunyadův mocí zavřena brána a kdo se chtěli do ní vedrati, zbraní byli odbiti: ti pak komorníci a služebníci královští, kteří ještě žádali za vpuštění, musili se nechat odzbrojiti.²⁾

To byl překvapující počátek vlastního konfliktu, který, třebaže se snad dal poněkud vysvětliti obavami o důležitou pevnost,³⁾ krále i Celského musil naplniti obavami přese všecko přátelské chování Hunyadovo, jenž přišel ke králi, když tento pojedl, a k němu i Celskému hleděl se zachovati jako uctivý hostitel.⁴⁾ Cítili, že jsou v pasti, a dojem ten byl jen zesilován tím, že již při vstupu na hrad viděli, že je velmi silně osazen.⁵⁾

Noc strávili v bdění a strachu⁶⁾ a Celský, oblečen jsa v prošívaný kabát, jaký nosil na ochranu proti střelbě, umiňoval si, že, vyvázne-li odtud, nevkročí již v Uhrách v žádný hrad, leč by jej měl sám v mocí. Po půlnoci nastalo pískání a bubnování i podivný křik, což vše strachu ještě přidalo, jinak však, zdá se, noc uplynula, aniž by čím bezpečnost

jako účastníka výpravy, jenž, co neviděl sám, věděl od jiných přímých účastníků; zpráva jeho byla psána bizzo po událostech, jimiž se zabývá.

¹⁾ Součas. anonym 251; sr. též list Ladislavův 21. března 1457 (Teleki X. 550), kde se jen obecně mluví o některých pánech českých a uherských. U ostatního vojska zůstali mladý hrabě gorický, Vilém z Lichtenštejna a Hölzler (anon. 251).

²⁾ List Ladislavův z 21. března 1457 str. 550., souč. anonym 251, anonym rakouský 17—18, Ebendorfer, Chron. Austr. 881. Celkem nebylo podle kroniky celské 123 vpuštěno více než 80—100 lidí. Mezi vpuštěnými, Němci i Čechy, byl též Beheim (str. 59). Také Eneáš Silvius, Hist. boh. 168 praví, že do hradu vpuštěn jen král se svým dvorem. — Bonfin 356^b má doplňky, jež však ukazují, že jsou od něho dodatečně vymyšleny. Hunyad prý, odevzdávaje králi klíče, napomínal strážce brány k obezřetosti, ať Němci, jemu nepřátelští, nezpůsobí škod, a krále vítal řečí, kde již — a to právě je nepravděpodobné — je předzvěst toho, co přijde, jevíci se v narážkách na závist a pomluvy Celského, na něž král, klíče zase jemu vraceje, odpovídal výzvou k zachování dobré mysli.

³⁾ Podle Praye III. 188 Hunyad králi opatření to vykládal zákony zemskými, že nelze do pohraničních pevností vpustiti cizince; než ani v kronice celské ani v anonymovi rakouském, jež tu Praye cituje, ničeho o tom není.

⁴⁾ Anonym rakouský 19. („mit viel guetten Ungerischen Wortten ... erbot sich ... auff das höchst ...“)

⁵⁾ Ladislav v listu z 21. března 1452 (Teleki X. 550) praví, že byl přijat ne jako pán, ale jako nepřítel: „O qualis hec hospitalitas!“ — O osazení hradu sr. výše 63^a)), kde jde o 1500 zoldnětů. Kronika celská 122 mluví o 4000—5000. Beheim 61 praví, že v posádce byli vedle Maďarů i Češi. Sr. i kroniku celskou 124.

⁶⁾ List královský z 21. března 1457 (Teleki X. 550), jemuž ovšem, jako apologii všeho toho, co se stalo potom Hunyadovcům se strany královské, nutně všecko, co se dalo v Bělehradě, je „impie concepta crudelitas“ — přiznává strach Ladislavův. O Celském kromě kroniky celské 124 sr. anonyma rakouského 19, jenž je výborně zpraven, maje patrně své informace od některého pána rakouského, jenž se zúčastnil tažení a byl s králem na hradě.

průvodu královského byla ohrožena.¹⁾ Časně z rána — bylo to v úterý, 9. listopadu²⁾ — dal si Celský hlavu polití,³⁾ patrně aby se po probdělé noci občerstvil, a znovu uvažoval, jak by se s králem ze hradu dostal.⁴⁾ Mezi hodinou 7. a 8. byli král s Celským na mši.⁵⁾ Uprostřed ní přišel Lamberger k Celskému se vzkazem Hunyadovým, že on i jiní páni uherští jsou v radě a čekají na něho. Celský však vyčkal konce mše.⁶⁾ Po mši král odešel do svého pokoje a Celský s Lambergerem a s některými jinými služebníky do rady, vida tak zmařen svůj úmysl uniknouti z hradu pomocí krále, ježto nepochyboval, že králi, přijde-li ke bráně, strážní neodeprou ji otevřítí, kteréž příležitosti, třebaš moci, chtěl využítí k útěku i on sám.⁷⁾ On

¹⁾ Anon. rak. 20. Beheim 59 ví však též, že „falešní“ Maďaři sice přišli se zbraněmi vražednými, avšak našli všude dveře zavřeny. On sám byl sice na hradě, avšak jeho strach, zdá se, měl veliké oči. Kronika celská 123, jež také je dobře informována a má o příhodě bělehradské leckterou velmi konkrétní podrobnost, dává v noci k Celskému přijítí opět jednomu Maďarovi, jako dříve v Zemuni, s výstrahou, že mu jde o život; Maďar ten chtěl prý Celského tajně vyvéstí z hradu, ale jen jeho, král měl tam zůstatí, což však Celský odmítl, raději chtěl zemřítí než od krále odejítí.

²⁾ Král sám 10. listopadu stejně jako list Hölzlerův 13. listopadu konstatují, že spor mezi Celským a Hunyadem vznikl 9. listopadu (FRA. XX. 104); totéž datum je u anonyma rak. 23, u Ebendorfera, Chron. Austr. 881 i Chron. reg. Rom. 161, v kronice celské 127, v městské knize celské (sr. K r o n e s, AÖG. 48. 503⁶⁷), též u Unresta 546 (sr. K r o n e s tamtéž 438 i 503⁶⁷) a Beitr. VIII. 70²²⁴). K a p r i n a i I. 121 a d. sice již dokázal, že Thurocz i Bonfin kladli smrt Celského nesprávně do r. 1417 místo 1456, ale dne smrti určitě ještě nemohl určití, nemaje k tomu dokladů a musil se spokojití udáním (str. 127 a d.), že to bylo kolem sv. Martina (tehdy v Uhrách bylo papeže Martina 10. listopadu). Nesprávná udání mají: St. let. češ. 165 (3. listopadu), malá kronika rakouská (11. listopadu: AÖG. IX. 367), Thurocz 347 (15. listopadu) i Lapis 67 (18. listopadu). Sr. i L u g a 64.²⁾

³⁾ „... liess im das haubt zwachen.“

⁴⁾ Anon. rakouský 19—20.

⁵⁾ Tak Hölzler (FRA. XX. 104) i kronika celská 124 a Ebendorfer, Chron. Austr. 881; současný anonym 251 mluví jen o králi a udává čas souhlasně s Hölzlerem: „ain stund auff den tag.“ U anonyma rakouského 20 slyší král mši zvlášť a Celský také zvlášť.

⁶⁾ Tak anonym rakous. 20 i kronika celská 124, kde však Lamberger se výslovně nejmenuje, stejně jako jeho jméno není u Beheima 59; zato je má současný anonym 251. Že byl Celský pozván do rady za mše, ví též Ebendorfer, Chron. Austr. 881. O prostém pozvání mluví Jošt z Einsiedlu 26. prosince 1456 (AÖG. 39. 259) i Eneáš Silvius, Hist. boh. 168 (Hist. Frider. 463). Hölzler (FRA. XX. 104) praví, že byl pozván, když již šli ode mše. — Eneáš Silvius má za svůj pramen (sr. jeho list z 10. března 1457: Opera 782 č. 246) list svědka událostí, sekretáře královského Mikuláše Listia, z 21. listopadu 1456, dosud nevydaný, jenž je v rukopisu university boloňské č. 1200 (sr. F r a k n ó i e, Ungar. Revue 1890, 136⁶) i Mathias Corvinus 29¹⁾), a ještě druhý jeho list, o něco pozdější, jímž list první byl doplňován (list Eneášův z 1. dubna 1457: Opera 788; sr. B i r k a, Quell. u. Forsch. 230, jenž tu upozorňuje ještě na nezvěstný list kancléře celského Štěpána, jenž by též ještě mohl osvětlití smrt pána jeho).

⁷⁾ To vše u anonyma rakouského 20—21: plán útěku byl prý zosnován mezi obojí mši. — Mezi průvodci Celského jmenuje Řehoře Fragepana a 16letého jeho panoše Kaplíře současný anonym 251 a Beheim 60; tohoto Kaplíře „Keppler“ Pa-

neposlechl výzvy Hunyadovy bez delšího váhání a do rady šel, maje dále na sobě prošíváný kabát.¹⁾

Z jeho průvodců k Hunyadovi, kde přítomni byli mezi jinými Szilagyi a Ladislav z Kaniže,²⁾ s ním vešel jen Lamberger,³⁾ jenž však hned odešel.⁴⁾ Mezi Celským a Hunyadem došlo k prudkému výstupu. Hunyad hned jal se Celskému vytýkati, že stále proti otci jeho i proti němu samému u krále intrikoval a chtěl je připravití o čest, život i statky. Proti tomu se hájil Celský, že se mu děje křivda, že přišel do Uher sloužití králi a víře a že chce to dokázati, jak se sluší na knížete; při tom jaksí oplátkou vytkl sám Hunyadovi, že lid královský včera do hradu nevpustil.⁵⁾ Hunyad; chtěl výtýkanou právě zradu na místě dokázati, ukázal Celskému jeho list Brankovičovi⁶⁾ a snad při tom to bylo, že zvolal, že konečně již přišel

I a c k ý IV. 1. pokládal za člena českého rodu Kaplířů ze Sulevic, ale správněji, tuším, míní H u b e r III. 109,¹⁾ že je to syn Jana Kepplera, za nějž se 15. února 1455 přimlouvá Oldřich Celský (jde o dům ve Vídni: C h m e l, Mater. II. 78).

¹⁾ Eneáš Silvius, Hist. boh. 168 (Hist. Frider. 463) i anonym rak. 22. — Podle Beheima 59 vrátil se Celský do svého příbytku, kam hned přišel Hunyad se svými v plné zbroji. Trebas je to svědek, jenž byl na hradě, přece třeba dáti přednost oběma anonymům, kronice celské a Eneášovi, s nimiž souhlasí i Unrest 546. Také Thurocz 347 dává Hunyadovi přijítí k Celskému. Kronika špýrská (M o n e I. 410) podle zprávy, jež o tom došla do Norimberka, líčí věc tak, jakoby spor se strhl před králem, Otou Bavorským a více pány, kteří strany rozvađené snažili se mírniti. U Dluhoše V. 239 Hunyad po mši vyvedl Celského ke bráně, jakoby s ním chtěl důvěrně jednatí, a přepadl jej s ozbrojenci, které tu dříve skryl; král se prý tomu klidně díval, boje se stejného osudu. U Ebendorfera, Chron. reg. Rom. 161 Celský byl zabit po mši nedaleko krále hned před kaplí. Také nejmenovaný kníže německý (patrně Albrecht Braniborský) v dubnu 1458 v listu k papeži myslí, že Celský byl zabit „in conspectu ipsius domini regis“ (FRA. 42. 229).

²⁾ Hölzler 104; Ebendorfer, Chron. Austr. 881. jmenuje tu též „Magnum Simonem“: je to Šimon Nagy, později známý z počátků vlády Matyášovy. Ladislav z Kaniže („vom Sprinczenmarkht“) je uveden i v malé kronice rak. v AÖG. IX. 367.

³⁾ Anon. rak. 21. — Že by byly dveře zavřeny, jak praví Thurocz 347, ovšem o bytí Celského, není pravděpodobno. Thurocz, ač jinak podává zprávy důležité, pro poznání, co se dělo v Bělehradě, je skoro bezvýznamný.

⁴⁾ Sotva lze si myslití, že opravdu pronesl při tom slova, jež mu přičítá anonym rak. 21: „Svedl jsem vás, srovnejte se již sami!“ Proti Lambergerovi zdá se býti autor tento zaujat; není vyl učeno, že takto si s ním vyrovnává nějakou osobní nenávisť. Že by byl Lamberger zrádcem (sr. i výše str. 64²⁾), se nezdá býti správně, protože bychom jej potom při zajetí Ladislava Hunyada sotva našli mezi důvěrníky krále Ladislava (Thurocz 350).

⁵⁾ Eneáš Silvius (na témž místě) praví, že vojsko nebylo vpuštěno do města („oppidum“). Vskutku většina vojska zůstala v Zemuni, ale že menšímu počtu nebylo bráněno do města vstoupití, svědčí současný anonym 251—52, takže výtka Celského se týká spíše nevpuštění družiny královské do hradu z dne předešlého.

⁶⁾ O „ceduli“ sr. výše 61⁵⁾. O sporu přirozeně vznikly pak různé verze, jak dobře to naznačil Jošt z Einsiedlu 26. prosince 1456, píše do Chebu, že pan správce dostal o smrti Celského „mancherley schriff und potschafft. . . die sich nye geleicht haben, allewege eine anders denn die ander.“ Jak se vše stalo, „das kan nach in eingenschafft nach nymant wol gewisen“. Jošt jen konstatuje fakta: Celský byl

den pomsty. A již tasil, volaje vzrušeně na své: „Bijte ho, Celského!“¹⁾ V této osudné chvíli Celský ukázal se mužem, jenž, nemůže-li se již zachrániti, přece se nevzdává: proti veliké přesile bránil se mužsky, jak mu přiznávají i vlastní jeho odpůrci.²⁾ Hlučná vřava přivolala a rozmnožila ještě počet zápasníků: zvenčí vskočili sem, slyšíce hluk, Frangepan a panoš Kaplíř na pomoc svému pánu³⁾ a z druhé světnice vpadli sem Maďaři, kteří tam prý byli ukryti.⁴⁾ Celský udeřil přímo na Hunyada a mocnou ranou po hlavě, přetav rukojet jeho meče, zranil jej na ní i zároveň na čtyřech prstech levé, tuším, ruky, kterou Hunyad na ochranu naproti vzpřáhl, při čemž ještě zlatý jeho prsten ránu poněkud zeslabil.⁵⁾ Kromě něho zranil ještě Szilagyiho do ramene.⁶⁾ Než odpor jeho i statečných jeho společníků, kteří mnoho ran na něho mířených zachytili a jimž se podařilo na konec přece opět uniknouti,⁷⁾ dlouho trvati nemohl: Celský, jemuž velikou službu dělal jeho prošívaný kabát, bránil se sice ještě delší chvíli sám, ale, když klesl, zraněn jsa na hlavě i na nohou, po nichž odpůrci jeho i po rukou hlavně bili,⁸⁾ na lavici, dostal strašnou ránu přes hlavu, takže mu zůstala viseti jen na kůži.⁹⁾ Již před tím Hunyad volal, ať Celskému

pozván do rady, dostal se ve spor s Hunyadem, ukázána mu „cedule“ (to tvrdí i Bonfin 357^a) a on hned tasil „ein schafle“ atd. (AÖG. 39. 259). — Oba anonymové, Hölzler i kronika celská přičítají počátek sporu výtkám Hunyadovým; Eneáš Silvius sice připomíná, že podle některých tvrzení začal spor Celský (tak to líčí i Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau I. 34, jenž i zde straní zřejmě Hunyadovcům), avšak sám již tím, že na první místo klade obžaloby Hunyadovy, kloní se též k výkladu opačnému.

¹⁾ Tak kronika celská 124—25 a s ní souhlasí anonym rak. 22 a nepřimo i Beheim 59 a druhý anonym 251. Jošt z Einsiedlu 259 však praví, že po ukázání „cedule“ Celský „von ersten“ tasil. Je pravděpodobno, že Celský, sám mezi více odpůrci, nezačal boj, leč snad v hněvu, vida, že po zachycení jeho listu vše je ztraceno (sr. i Eschenloera I. 34). Sr. Luga 65¹⁾ i Supana, Die vier letzten Lebensjahre d. Gr. Ulrichs II. von Cilli 101.

²⁾ Eneáš Silvius („magno animo“) i Thurocz 347 („cum virtute“). Beheim 60, rozumí se, líčí, že Celský zápasil „als ein helt“, stejně jako kronika celská 125 („fienger eines leuen gemüth“).

³⁾ Tak věc vysvětluje, myslím, správně Beheim 60. Jošt z Einsiedlu 259 zmiňuje se jen o panoši a to tak, jakoby byl s Celským hned od počátku; stejně Unrest 546 a Eneáš Silvius, jenž vypravuje, že Celský chytil meč „ex manu armigeri“ (nezdá se však, že by Celský v této kritické chvíli si byl dal meč od panoše nésti).

⁴⁾ Kronika celská 125. Podle Thurocze 347 Maďaři vylomili zavřené dveře (světnice Oldřichovy) a vnikli dovnitř; sr. i kroniku štyrskou (Mone I. 410—11). Eneáš Silvius dává též Maďarům vpadnouti, ale nepraví, odkud.

⁵⁾ Jošt z Einsiedlu 259, současný anonym 251 i anonym rak. 22, Beheim 60, kronika špýrská 410—11; o zranění čtyř prstů Hölzler 105, kdežto kronika celská 125 praví, že byl zraněn jen do jednoho (zde je podrobnost o přetnutí jilce).

⁶⁾ Hölzler 105 („vnd sust ist nymantt mer wunt worden“). Avšak současný anonym 251 praví, že Celský ještě více lidí zranil; Beheim 60 ví o třech.

⁷⁾ Kaplíř byl raněn do ruky, do dvou prstů (souč. anon. 251, Beheim 60).

⁸⁾ Anon. rak. 22, kronika celská 125. Do nohy zraněn byl kopím (Thurocz 347).

⁹⁾ Jošt z Einsiedlu 259. Podle anonyma rak. 23, když Celský padl mrtev na zemi, Szilagyí hodil mrtvolu jeho na lavici a utal mu hlavu (podobně, ale bez

hlavu setnou, aby byla poslána despotovi¹⁾; nyní skutečně byla od trupu oddělena, ale její odeslání bylo od některých pánů přece zmařeno²⁾ a hlava pátého dne opět k mrtvole vrácena a spolu s ní vydána křížákům.³⁾

Král, slyše hluk, jenž při bitce vznikl, a vida Maďary obíhati s obnaženými meči, velmi se polekal a jeho zděšení bylo tím větší, když od kohosi, jenž k němu přišel uslyšel, že Celský byl zabit.⁴⁾ Na útěk nebylo pomysleno.⁵⁾ Král sice nemohl ze svého pokoje, avšak na jeho osobu saženo nebylo.⁶⁾ Hned po smrti Celského přišel zraněný Hunyad v průvodu svých straníků a oznámil králi, co se stalo, odůvodňuje čin tím, že jej sama chtěl Celský zabít a že on se musil brániti; ujistil při tom krále, že jemu ani jeho lidem žádné nebezpečí nehrozí.⁷⁾

V této těžké chvíli ukázal král mnoho sebezapření a vpravil se v si-

Szilagyího, v kronice celské 125); u druhého anonyma 251 teprve po smrti Celského vběhne Szilagyí do světnice a hlavu utne. Ebendorfer, Chron. Austr. 881, dává hlavu utíti Šimonu Nagymu. O stěti sr. i Thurocze 347 i Unresta 546.

¹⁾ Hölzler 105.

²⁾ Beheim 60: hlava prý měla býti v pytlí poslána do Turecka, ale posel s ní již vypravený byl zpět povolán; že to zabránili — měla býti poslána Brankovičovi — páni uherští, praví též Hölzler 105.

³⁾ Podle kroniky celské 125 byla hlava vrácena až pátého dne k mrtvole, již před tím vydané křížákům, kteří za ni žádali; s tím se shoduje poznámka králova 21. března 1457 (Teleki X. 5.), že mrtvolu nechali v krvi ležeti až do pátého dne. U anonyma rak. 23 vrácena hlava třetího dne a vydána i s mrtvolou služebnictvu dne čtvrtého. Sr. i níže 71⁴⁾ zprávu Hölzlerovu. — Jiří Sirmijský, historik uherský v 16. století, tvrdí, že viděl ještě v Bělehradě stopy boje mezi Celským a Hunyadem (Krones, Beitr. XIII. 93).

⁴⁾ Anon. rak. 23.

⁵⁾ Ke králi prý přiběhl Rynolt Rozgoň, jenž s ním, nemohl-li se zachrániti, chtěl zemřít. Ale král prý pomohl mu uniknouti (Beheim 61; sr. dále 71¹⁾).

⁶⁾ Někteří Maďaři — vypravuje anonym rak. 24 — chtěli vniknouti ke králi, ale kdosi s mečem jim to zabránil. Podle Beheima 61 Maďaři krále „in ein kemnaten stiessen“ a nepustili ho, až bylo po vraždě. Staří letop. češ. 165 praví, že Hunyad krále „jal a vsadil samého toliko do jednoho pokoje“, což je ovšem přehnáno. — „Historia seu epistola“ (SS. rr. Sil. XII. 88) již r. 1458 tvrdí, že, nebyti prozíravosti královy i těch málo, kdož s ním byli, byl by se všemi svými zahuben „iuxta decretum per hostes interpositum“. To souvisí s léčkami, jež autor sporu toho stále vidí Jiříka strojiti (sr. výše 58¹⁾): aby připravil můstek k dalším událostem budínským. dodává hned autor, že tím machinace proti osobě králově nepřestaly. — S „Hist.“ nějakou obdobu má Dluhoš V. 239: král prý „providentia Bohemorum et Almanorum ... in camera obfirmatus, quadriduum illic, donec furor filii gubernatoris quiesceret, exegit“; Hunyad od vraždy královy byl zdržen zdravější radou. Je možno, že průvodci království za poplachu osadili jeho pokoj (ovšem sr. i 71¹⁾), ale tím není řečeno, že by král byl vězněn ve své komnatě, jak též míní kronika špýrská (Mone I. 411: Hunyad chtěl jej tím přiměti k úmluvě, ale křížáci prý ho donutili, že krále propustil); král nemohl jen vyjít z hradu po pět dní „jako zajatec“ (list z 21. března 1457: Teleki X. 551).

⁷⁾ Eneáš Silvius, Hist. Frider. 464 (v „Hist. boh.“ 169 se o Ladislavu Hunyadovi nemluví) i kronika celská 125. Podle anonyma rak. 24 přišli ke králi jen páni uherští.

tuaci rychleji, než bychom čekali u hochů šestnáctiletého.¹⁾ Dosavadní život naučil ho skrývat pravé city i myšlenky a obratně, s neobyčejnou silou vůle, přizpůsobovat se okolnostem, při čemž však nezapomínal a v nitru svém nátlaku ani pokoření sobě učiněného neodpouštěl.²⁾ Maska přilehla mu tak dokonale, že dovedla oklamati celé okolí; král měl dosti vytrvalé síly a sebekázně, aby nevypadl z úlohy. Jako pružný prut ohnul se včas, ale jen se ohnul: nezlomil se. Byla v tom skrytá hrozba všem těm, kdo na čas měli ve svých rukou moc, již se on musil podvoliti. V jeho nitru číhal dravec.³⁾

Uprostřed zděšení, jež se zmocnilo jeho rádců i průvodčích, že stane se jim podobně jako Celskému,⁴⁾ král se rychle ovládl, přemohl bolest nad ztrátou strýce, k němuž lnul více než ke všem jiným,⁵⁾ přemohl i hněv nad vlastním pokořením a neváhal schváliti, že, co se stalo, stalo se Celskému právem.⁶⁾ Jeho přívětivé laskavosti⁷⁾ se podařilo přesvědčiti Hunyada, že

1) Eneáš Silvius uznává, že král se dovedl opanovati „nad svůj věk“.

2) Nejmenovaný kníže německý (v listu k papeži 1458: FRA. 42. 230) praví u vědomí knížecí solidarity, že Celský byl zabit „non sine gravi majestatis sue (Lad.) lesione miserabiliter et injuriose“.

3) Sr. Čes. děj. III. 2. 755^a) (o mínění Palackého). Také Markgraf v Allgem. Deutsche Biogr. 17. 506 mluví o masce, jež spadla s tváře královny až po zajetí Hunyadovců, a uznává, že při povaze jeho osud mladého Hunyadovce byl i Jíříkovi hrozbou. Bachmann v AÖG. 54. 47 i v Gesch. Böhm. II. 461 kloní se k mínění, že mládí Ladislavovo vylučovalo možnost, aby on s myšlenkou pomsty v srdci vyčkával jen, až se bude moci pomstít, klamaje zatím lstně Hunyadovce, a připouští, že pozdější zajetí Hunyadovo i jeho straníků spíše lze přičísti podněcování magnátů v Budíně.

4) Hölzler 105 i Thurocz 347.

5) Sr. o tom výše str. 35. Král o Celském praví 21. března 1457 (Teleki X. 549): „qui se ad nostra beneplacita obsequiosum ac benivolium exhibebat“; jeho slova o „ujci milém“, nad jehož smrtí má „vždy velikú lítost“ (v listu k Rožmberkům 15. března 1457 v AČ. VII. 216), nebyla pouhou frází. Chron. Buchense (u Gersdorfa, Bericht der deutschen Gesellsch. zu Erforsch. vaterl. Spr. u. Alterth., v Lipsku 1839) praví přímo o Celském: „quem ex corde (Ladislav) diligebat.“

6) Hist. Frider. 474: „iure caesum Comitem“ (v „Hist. boh.“ 169 nesprávně stojí: „vi“).

7) Anonym rak. 25. při vypravování o cestě z Bělehradu do Temešváru žasne nad tím, jak Ladislav, „nevinná ovečka“, dovedl se trpělivě chovati k Hunyadovi, „zuřivému vlku a vrahovi“, „až do svého času“. O laskavosti králově v Bělehradě ví též kronika celská 126: je prý mu líto toho, co se stalo; kdyby byl věděl o sporu mezi nimi, byl by jej srovnal. A kronikář hned dodává: „Jedoch hette er heimlich in seinem muth, das ungerochen nicht gelassen, als er auch das nicht gethan hatt...“ Také Unrest 546 praví, že král by se rád byl pomstil nad „nevěrnými Uhry“, ale zatím nemohl, jsa v jejich moci. Jeronym Kretský ve své relaci má stejně zajímavá slova o Ladislavovi: „non mostrò curarsi di questo, fingendo letizia“ (Engel, Fortsetz. 49/2. 12; Kováčič, SS. rr. Hung. min. II. 23). Sr. Lapize 67: „kunig war selber in grossen sorgen und gab gar süsse wort...“ — Výrok králův u Eneáše Silvia, že třeba nésti, čemu se nelze vyhnouti, má právě onen skrytý osten, pro budoucnost Hunyadovi nebezpečný.

radost, jež klamavým kouzlem ozařovala jeho krásnou, mladou tvář, jakoby se zbavil nepohodlného tlaku poručenství strýcova, je upřímná, takže Hunyad netušil, že odtud kráčí nad pastí, jež každou chvíli může sklapnouti a jej učiniti vězněm.

Zůstal-li král bez dalšího obtěžování, nebylo tomu tak u jeho družiny, jež s ním byla na hradě. Hunyad dal služebnictvo královské svěsti do jedné světnice, kde byli držáni v zajetí, až jim Vítěz vymohl propuštění; při tom byli o všecek svůj majetek obráni.¹⁾ Také v městě, ač tam dali Maďari volati s hradu, že se nikomu nic nestane, byli někteří křížáci oloupeni a tak z města puštěni.²⁾

Na křížáky, kteří se přiblížili k příkopu hradnímu, bylo s hradeb střeleno, ač sem přišli zatím spíše ze zvědavosti, chtějíce viděti jeviště nedávných bojů, než z úmyslu nepřátelského. Ve vojsku samém nastal shon a hejtmané, mezi nimi i Hölzler; tušíce nebezpečí, v němž se král ocitl, chystali se k útoku na hrad. I vzkázal jim král po českých pánech Jindřichu z Rožmberka a Šternberkovi, ať jsou klidni, že se jich záležitosti na hradě netýkají. Hejtmani se tím dali od boje zdržeti, ale starosti o krále tím zbaveni nebyli. Pět dní trvala nepříjemná situace vojska, jehož lodi mohly býti ostřelovány jak s hradu, tak s hradeb městských. Teprve šestého dne mohlo se vojsko přepravit přes Sávu do Zemuně, kde k němu přišel Karvajal, a pak přes Petrovaradin plulo pod hejtmanem Vilémem z Lichtenštejna zpět domů, roznášejíc všude pověsti o vraždě Celského. „A tak — píše jeden z jeho účastníků — vzala konec výprava proti Turkům pro velikou nevěrnost pánů uherských. Buď bohu to žalováno!“³⁾

V Zemuni se patrně setkal legát, jehož snahy bělehradskou tragedií byly zmařeny, s mrtvolou Celského, vezenou v rakvi do Celje, a zaplakal nad smutným osudem ctižádostivého magnáta.⁴⁾ V Celji dostalo se po-

1) Sr. anon. rak. 24 (o zajetí). Že nebylo ušetřeno ani Oty Bavorského a šlechty při obrání a že část družiny královské byla přepadena v kostele při mši, svědčí současný anonym 251 i Beheim 60—61, jemuž bylo vzato 32 dukátů. Sr. i list král. z 21. března 1457 (Teleki X. 550—51) a Krones, Beitr. VIII. 63¹¹⁰). Beheim 61 vypravuje, že Hunyad hlavně se snažil dostati ve svou moc kromě Rynolta Rozgoně i Mikuláše Truchsessa a Wolfganga Ruckendorfera, ale ti v čas vystřežení. O Rynoltovi ví současný anonym 252, že prý jediný vyvázl z hradu s posláním královským (sr. 69⁵); co se stalo s druhými, se neví.

2) Současný anon. 252.

3) Tamtéž 251—52, Hölzler 105, Beheim 61—62, kronika celská 126—127 i list zástupce frankfurtského z Norimberka 135, Ebendorfer, Chron. reg. Rom. 161. Výslední dojem Beheimův byl, že do smrti ho žádný biskup ani papež nepřiměje, aby táhl do Uher, byť i sám měl na sobě tisíc křížů. Podobně píše o křížácích 7. prosince 1456 diplomat benátský z Uher, že vraceli se rozhořčení, ježto je Maďari loupili a zabíjeli, a nechtěli se proto více do Uher vrátiti (Mon. Hung. hist., Diplom. 33. 221).

4) Kron. celská 127. Fra knó i v Ungar. Revue 1890. 136, dotýká se toho, měl v rukou vzácný pramen, dotčený již list Listiův Eneášovi z 21. listopadu 1456. Není možná však, aby tam bylo to, co Fra knó i vypravuje; Celský byl

zůstatkům Celského pohřbu důstojného posledního člena mocného rodu v klášterním kostele. Smuteční obřady protáhly se na celý měsíc. A byl to jistě dojmavý okamžik, jehož melancholii se neubráníl nikdo z účastníků, kdo byl s rodem celským v nějaké souvislosti, když v poslední den kromě jiné symboliky smuteční u jeho hrobu, černým sukrem ověšeného a obklíčeného svitem četných voskovic, při ofěře bylo obětováno i pět korouhví, čtyři za hrabství, jimiž Oldřich vládl, a pátá smuteční, každá se štítem a pozlacenou přílbou, i s dvanácti koni černě pokrytými a když ozbrojený rytíř položil se na zemi a nad ním herold, trhaje korouhve držav celských, třikrát mohutným hlasem povolal do kostelního ticha: „Dnes ještě hrabata celští a již nikdy víc!“: tu rozlehl se kostelem tak žalostný pláč žen i mužů, „že nikdo to vypsat nemůže!“¹⁾ Zavíralo se tím rozsáhlé období jižních zemí alpských, spojených od poloviny století 14. s jménem pánů ze Sannecka, později hrabat celských, a v duších účastníků smutného requiem vyvstávaly předtuchy sporů a bojů, jež dědictví po nešťastném Oldřichovi vyvolá.

Pověsti o zabití Celského se rychle šířily²⁾ a se zájmem byly sledovány. Přirozeně vlastní příčiny i správný průběh zůstávaly utajeny a rozmanitě byly vykládány a posuzovány. Eneáš Silvius, hlavní udavatel tónu ve veřejném mínění poloviny století 15., spojoval s tím moralistické úvahy o marnosti slávy světské: „Padl, jenž svým kynutím řídil největší království. A kdo po krvi žíznil, v krvi zahynul. Jiné proklál mečem a sám jím proklán zašel.“³⁾ A jestliže kdysi sultán a Hunyad byli od něho stavěni jako dvojice králi Ladislavu nepřátelská,⁴⁾ nyní ve dvojici té zaměňuje Eneáš osobu

zabit 9. a nikoli 5. listopadu; Karvajal nemohl již druhého dne po odchodu králově (rozumí se ze Zemuně) setkat se s mrtvolou Celského (sr. list královský na str. 69³⁾). Anonym 252 praví, že Karvajal přišel ke křižákům do Zemuně; podle F r a k n ó i e Karvajal do Zemuně doprovodil krále na cestě do Bělehradu a teprve po shlédnutí mrtvoly Celského jel do Bělehradu. Stalo se to snad již dříve, takže Karvajal by byl mohl mrtvolu vidět v Bělehradě samém a potom se vrátit ke křižákům do Zemuně, aby jim oznámil a vysvětlil rozchod domů. Že mrtvola bude z Bělehradu odvezena až 15. listopadu, víme od Hölzlera 105: to se shoduje se současným anonymem 252, podle něhož teprve šestého dne po smrti Celského se křižáci přepravili přes Sávu, tedy 14. listopadu. Norimberští hejtmané pak svědčí ke konci r. 1456, že doprovodili balsamovanou („eingemacht“: snad v medu) mrtvolu Celského do Petrovaradína, kde ji odevzdali jeho rytířům, kteří sem přijeli v 500 koní (Chronik. d. deutsch. Städte III. 412).

¹⁾ Kron. celská 127–29; Unrest 546. Ještě r. 1811 bylo na lebce Oldřichově znáti dvě rány mečem (S u p a n, Die vier letzten Lebensjahre d. Graf. Ulrich II. von Cilli 118⁴⁵⁾).

²⁾ Ladislav si 21. března 1457 stěžuje na křižáky, že roznášejí světem jeho potupu (T e l e k i X. 551).

³⁾ 10. března 1457 (Opera 782 č. 246). Zde Eneáš praví sám k Listiovi, že těší se, „quod rem gestam ex ordine narrasti, quam prius confusam accipiebamus.“ Sr. výše str. 67⁶⁾, co praví o zprávách těch Jošt z Einsiedlu. Podobně o „vani rumores“ mluví sám král 10. listopadu 1456 (FRA. XX. 104).

⁴⁾ Sr. výše str. 54.

Hunyadovu Celským a v protiváhu ji staví proti víře katolické: jako otec jeho obranou Bělehradu prospěl křesťanstvu, tak mladý Hunyad jemu učinil podobnou službu smrti Celského, jenž byl vnitřním nepřítelem křesťanstva, jako je sultán jeho nepřítelem vnějším.¹⁾ Tento rys, naznačený rukou nenávislného odpůrce celého rodu celského, byl tím ochotněji přijímán, čím více přicházel vstříc pochybnostem, jež již dříve vznikaly u vzdálenějších pozorovatelů, slyšících o jeho příbuzenských stycích s Brankovičem i se samým sultánem: vztahy ty budily dojem, jakoby Celský sám byl kacířem. Vypravovalo se o něm, že jeho žena chtěla od vyznání řeckého přestoupiti ke katolictví, avšak on jí prý v tom bránil, nechtěje pozbyti velikých důchodů, jež ročně dostával z „pohanstva“. Pochybováno předem o upřímnosti jeho úmyslů proti Turkům. V tom světle posuzována i jeho smrt, vyvolávajíc více údivu než soucitu: třeba to byl kníže velmi mocný, nebylo ho škoda.²⁾ A tento dojem nemohli setřítí jeho přátelé, jichž bylo daleko méně než nepřátel: prostý mnich, jenž v kronice celské se svým knížetem upřímně sympatisoval, nemohl se měřiti před veřejností s elegantním humanistou rázu Eneášova, jehož literární působivost brzo potom ještě neobyčejně stoupla s jeho povýšením na stolec papežský. Marno bylo, že vdova po Celském Kateřina, aby ulomila hrot všem pomluvám o poměru Celského k výpravě turecké, dovolávala se svědectví hejtmanů křižáků norimberských, kteří se s ním při výpravě k Bělehradu dobře seznámili,³⁾ a ti před radou městskou dosvědčovali, že Celský byl hotov v boji proti Turkům obětovati jmění i život ke cti boha a církve⁴⁾: budoucnosti zůstal ten obraz Celského, jež ve svých listech i spisech načrtal Eneáš Silvius, obraz nepříznivý a nespravedlivý, a tak pověst jeho byla horší než on sám, třebaže se ve skutečnosti, tak, jak byl, nijak nehodil, aby byl mravním vzorem mladých knížat.⁵⁾ Jeho vady a chyby byly dobové, nad ně však vynikal rys, jenž ho, byť v menší míře, stavěl po bok velikých tvůrců moderních států západních: silná vůle k moci, jež však nedosáhla takových úspěchů, jaké učinily muže tyto slavnými. Kdežto tito hnětli svoje politické

¹⁾ 27. března 1457 Alfonsovi Neapolskému (Opera 705).

²⁾ Špýrská kronika (M o n e I.) 411; byl prý mocnější než falckrabě rýnský a biskup metský, neboť míval s sebou přes 2000 jezdců. Také Chronicon Buchense (u G e r s d o r f a, Bericht atd.) jej zve: „potens valde et magnarum divitiarum“. Karvajal, vzpomínaje 31. prosince 1465 na Celského a jeho sňatek s Kateřinou, vidí přirozený následek toho, že „ipse et sui in favilla conversi fuere“ (FRA. XX. 382).

³⁾ Sami o sobě pravili, že byli králi i Celskému, stejně jako Kapistranovi, „allepot die nesten“. O dobrém jejich poměru k Celskému svědčí i to, že oni byli „die nechsten“ před Bělehradem, když šlo o útok na hrad pro zabití Celského (Chronik. d. deutsch. Städte III. 412; sr. výše 71⁴⁾ i 69³⁾); křižáci to byli, kteří žádali za vydání jeho mrtvoly). — Kateřina žádala za svědectví vrátivších se křižáků i jinde: sr. list k Řezenským z r. 1457 (T e l e k i X. 535–36).

⁴⁾ List Norimberských 27. ledna 1457 ve FRA. 42. 194–95.

⁵⁾ Naproti tomu jistý odraz soucitu s Celským je vidět u Ebendorfera, Chron. Austr. 881 i Chron. reg. Roman. 161., jakož i v „Chronicon Buchense“, i odpor proti zrádným úkladům, jimž podlehl.

útvary z prvků celkem stejnorodých, Celský se o to pokoušel na místě, kde mu zdar nutně musil býti odepřen, v zemích, jež národnostně i nábožensky se od sebe silně lišily. Jestliže mohl Celský doufati v úspěch v Rakousích přese všechny nesnáze, jež ho i zde čekaly, nemohl se ho nadáti v Uhrách a tím méně v Čechách. Zde mohl býti sice vládcem cizinec, jenž, ač zde již pronikaly principy monarchie volební, mohl se odvolati na svůj vznešený původ, spojující jej s dynastiemi domácími, na svůj nárok dědický; zde mohl býti i vládcem kníže cizí, jenž byl volbou povolán na trůn: nebylo však možno, aby se Celský proti vůli odlišných národů i odlišné konfese náboženské dosadil za pána sám, třebaš pod záminkou příbuzenství s králem již uznaným. Celský se o to pokusil a jeho smrt byla jen důkazem, že myšlenky celkem časové, soustředění velké državy s jistým absolutistickým nádechem, chopil se na místě nepravém: ve větší zdar v té příčině mohl doufati jen panovník, jenž by vycházel ze široké základny národní a již tím se omezoval na sféru užší, anebo který, usiluje sloučiti větší území, přesahující hranice národnostní, opíral by se alespoň o jisté státoprávní tradice, jež by soužití různorodých prvků národnostních a náboženských podporovaly.

HLAVA III.

Ladislav a Hunyadovci.

Po odchodu křižáků, za nimiž následovala i většina vlastního vojska královského,¹⁾ král byl teprve v pravém zajetí Hunyadově.²⁾ Aby se nezdálo, že jeho svoboda je omezena, i k rozplášení jiných poplašných pověstí oznamoval král oficielně poddaným různých svých zemí, že Celský „ve sporu jakéms . . . život skončil“ a že on s ohledem na zimu i na to, že slíbená pomoc nepřišla, propustil domů křižáky a sám se vkrátce vrátí na sever; ať nevěří lichým pověstem „lidí zlovolných nebo nevážných“: jeho moc a důstojnost královská nedoznala žádné ujmy a je taková, jak se jemu sluší.³⁾ O výpravu tureckou, stejně však o „bratříky“ na „horní zemi“ svolal sněm do Szegedína, a tam aby přišli, odkazoval ty, kdož měli již dříve k němu přitáhnouti, ale nepřitáhli, mezi nimi i Jiskru.⁴⁾ Ve skutečnosti však bylo jinak. Král sám byl sice zdrav a uctivě s ním bylo zacházeno, avšak zprávy do Čech posílané přece vystihovaly situaci, pravilo-li se v nich, že král „je zcela v moci Uhrů a gubernátor jím vládne“.⁵⁾

Zprávy ty zároveň naznačují proměnu, jaká oficielně nastala smrtí Celského. Král projevil novou přízeň Hunyadovi, ustanoviv jej nejvyšším hejtmanem a potvrdiv Szilagyiho za velitele bělehradského.⁶⁾ Snad nestalo se to bez vlivu Karvajalova, o němž víme, že na krátko přišel do Běle-

¹⁾ Beheim 62 (verš 943 a d.): „all teütschen vnd pehamen“. Sr. i pozn. 4). Mezi těmi, jež si nechal král u sebe, byl lid, jež mu poslal ze Slovenska Petr Komorovský, ale o němž nevíme, kde ke králi dorazil (sr. list královský 9. prosince z Csanadu: K a p r i n a i I. 123).

²⁾ „... also kham Khünig Lassla in die gewaltsamb graff Lasslaus von Huniat“ (anon. rakouský 24).

³⁾ 10. listopadu 1456: FRA. XX. 103—04.

⁴⁾ 14. listopadu 1456: K a p r i n a i I. 111. Zde se praví, že rozpustil „omnes suos stipendiarios, sed et cruciferos.“

⁵⁾ Jošt z Einsiedlu 26. prosince 1456 v AÖG. 39 259.

⁶⁾ Titulu toho užíval Hunyad již 21. a Szilagyí 30. listopadu F r a k n ó i, Mathias Corvinus 26²⁾)).

hradu po smrti Celského¹⁾: přízeň kurie se přenášela s otce na syna. Tak vstoupil Hunyad na místo někdy otcovo a král se skrývanou, zato však tím prudší hořkostí pozoroval, jak Hunyad zabírá všechny důchody královské, málo dbaje nároků Ladislavových, a jak v pýše úspěchu hledí si všechno podřídití.²⁾

Zdánlivě dobrovolně, opravdu však pod vlivem Hunyadovým,³⁾ nastoupil 15. listopadu král cestu z Bělehradu nikoli přímo do Budína, jak se původně čekalo, nýbrž do Temešváru a teprve na vánoce chtěl přijeti do Budína.⁴⁾ Záminku k tomu podávalo svolání sněmu do Szege-dina. Čeští a rakouští páni, kteří s ním byli v Bělehradě, sice jej provázeli i dále,⁵⁾ avšak vliv jejich v radě královské byl jen slabý a nemohl nikterak býti protiváhou Hunyadovcům.⁶⁾ Po cestě byl král vesel a okázale vyznamenával Hunyada svou přízní, přehlížeje nešetrný způsob, s jakým se Hunyad a jeho lidé chovali k členům družiny královské.⁷⁾ Vlídlost k Hunyadovi a jeho rodině pak stupňoval za celého svého pobytu v Temešváru.⁸⁾

Již při vjezdu, když mu přišli vstříc mladší bratr Hunyadův Matyáš i matka jeho Alžběta v smutečních šatech, káral je vlídně za to, že nosí smutek po zemřelém hrdinovi, nad jehož smrtí netřeba truchliti, nýbrž sluší se radovati jako nad účastníkem radostí nebeských, a hned potom dal jim přinést šaty purpurové, zlatem vyšívané, a také dvořanky Alžbětiny

¹⁾ Fraknoi, Ungar. Revue 1890. 136 a d.; sr. výše str. 714).

²⁾ Sr. jeho pozdější stesky v listě z 21. března 1457 (Teleki X. 551).

³⁾ Král v listě z 21. března 1457 praví o Hunyadovi: „nos et colaterales nostros ad manus suas recipiens tenuit ad libitum suum quasi captiuos et ad castrum Temesvar nos tandem deductos“ etc. (Teleki X. 551).

⁴⁾ 14. listopadu ještě byl král v Bělehradě (list k Jiříkovi: Kaprinai I. 110—12). Že 15. odjede, věděl již Hölzler 13. listopadu ve Futaku (FRA. XX. 105), a že bude o vánocích v Budíně, píše i Jošt z Einsiedlu 26. prosince 1456 v AÖG. 39. 260. 20. listopadu byl v Keve (Mon. Hung. hist., Diplom. 33. 473). U Eneáše Silvia, Hist. Frider. 464 i Hist. boh. 169 se mluví jen o „oppidum Hunianum“. Již Kaprinai I. 132 a d. se rozhodl, že nemíní se tím hrad Hunyad, jenž byl s cesty, nýbrž Temešvár, jež jmenoval Arnpeck při této příležitosti. S tím souhlasí i udání kroniky celské 134 o Temešváru, „darin des ungetreuen (Hunyad) mutter wohnhaft war.“

⁵⁾ Jošt z Einsiedlu 259.

⁶⁾ Kronika celská 134 (variant, jenž má jinak patrné sledy vypravování Thuroczova: vsuvka o Němcích je pozdější, ale ne bez věcné podstaty): „so tarfft jm auch kein Teutscher, so vmb in warn, anders rathen noch reden, dan das den Vngern gefelig was.“

⁷⁾ Anonym rak. 25. Zmínka autorova, že dlouhou cestu z Temešváru do Budína „muesten viel guetter leutt mit i en füessen messen, ungeessen unnd ungetrunnken, die dannoch leibs und lebens nicht sicher waren vor Ungern“ — měla jistě platnost již od počátku cesty, třeba ne měrou od něho vytykanou.

⁸⁾ 21. listopadu byl Hunyad v místě „Corona“ (Brassóban: Teleki X. 533—34); 30. listopadu datuje v Temešváru (list do Košice u Kaprinai I. 112—14; sr. i list Jošta z Einsiedlu v AÖG. 39. 259—60).

musily šat proměnit. Než stalo se i více, při čemž klamavá hra králova dosáhla svého vrcholu. Paní Alžběta prosila na hradě znovu krále za odpuštění toho, co tak vzrušilo jeho pobyt v Bělehradě, a uprostřed přítomného panstva, znovu jednání Celského odsuzujícího,¹⁾ Ladislav Hunyad sám klesl před králem na kolena. Pathetický tento výjev nemohl ovšem za daných okolností skončiti jinak než slavnostním prohlášením královským, že vše je odpuštěno. A znovu, jako nedávno ve Futaku, přísaha jeho nad hostií, že nikdy obou Hunyadovců nebude za příhodu bělehradskou poháněti k odpovědnosti a že je oba vždy bude míti za bratry, měla pro budoucnost odstraniti vše, co mezi nimi stálo. Král musil úlohu svou skutečně skvěle sehráti, když mu i po posledních zkušenostech o platnosti slavných přísah přece bylo uvěřeno. Nic u něho nepřipomínalo, že by vzpomínal vraždy strýcovy.²⁾ Působil na všechny dojmem hravého, bezstarostného mládí, jež neví již o věřejším smutku. Při hostinách, jež jemu k počtě byly pořádány a při nichž se zúčastnil i tance, pomáhala smavá jeho tvář zaháněti smutek po nedávno zemřelém hospodáři, na nějž zde vše upomínalo. Svědci toho byli pevně přesvědčeni, že mezi ním a rodinou hunyadovskou je nejlepší shoda, že Ladislav je tu více přítelem než králem.³⁾ Zdá se, že mezi svědky těmi byl i Szilagyi a že také on byl okouzlen laskavostí královskou, jež se i k němu se obrátila se svým sluneč-

¹⁾ Thurocz 348 praví, že do Temešváru jeli též palatin Gara, Michal Orszag a Pavel Banffy z Lyndvy. Hlavně tu záleželo na Garovi, o němž však při zabití Celského, kromě toho, že byl při uvítání Ladislavově (sr. výše 64) není jinak zmínky: Gara ještě za života Jana Hunyada zasnoubil svou dceru jeho synu Ladislavovi (sr. výše str. 41^a); Thurocz 349: Hunyad, ještě když žil otec jeho, dceru Garovu „in consortem ducere disposuerat“; podobný výrok má relace Jeronyma Kret. u Engela 23 a Kovačiče 23, jež dále zve Garu „socer“). Zdá se, že sňatek církevně byl již posvěcen, takže je správně, nazývá-li se Gara tchánem Hunyadovým („aiden“: Quell. u. Forsch. 254, Thurocz 350 i Bonfin 357^a)), a dcera Garova, patrně ještě mladičká, po současném způsobu byla odevzdána rodině Hunyadově: podle Fesslerera-Kleina II. 567 byla v Temešváru, když tam král přijel. Kaprinai I. 136 je Gara však toliko „socer propediem futurus..“

²⁾ Král praví 21. března 1457, že oba Hunyadovci vynutili „a nobis inuitis promissionis juratas eciam et literales obligationes“, že nebude jim minulosti vzpomínati (Teleki X. 551). — Že Hunyad pevně věřil, že přísahou královou hněv jeho na něho vyhasl, tvrdí stejně Eneáš Silvius jako Thurocz.

³⁾ O jeho poměru k Hunyadovcům v Temešváru vypravuje Eneáš Silvius, Hist. Frider. 464—66 a Hist. boh. 169—71, maje i při tom nepochybně za základ informace Listiovy. Obšrně též a přece jinak jedná o tom Thurocz 348, jehož variantou, opět však s doplňky, je verše v kronice celské 133—34 (pod čarou). Odkud Szalay III. 1. 185 a Fessler II. 567 vzali jednak datum přísahy, 23. listopad 1456, jednak podrobnosti, že přítomna byla v kostele i dcera Garova a že druh Kapistranův Gabriel Rangoni při tom četl mši, nevím. — Proti Prayovi, jenž popíral existenci přísahy královny, sr. námitky Kaprinaiovy I. 116 a d. Thurocz, jenž věděl již, jak vše dopadlo, volá rozhořčeně proti králi: „O astutus et ab omni bono homine refutabilis fraternalis contractus... Heu infandum scelus“ etc. a vidí v zrušení přísahy příčinu smrti královny do roka, jakýsi boží soud.

ním úsměvem,¹⁾ takže svolil stejně jako jiní straníci, aby synovec jeho jel s králem do Budína.²⁾

Byl však ještě jeden důvod, který tomuto úmyslu byl příznivý: bylo to spoléhání Hunyadovo i jeho straníků na přátelství palatina Gary, jenž byl již nebo měl se co nejdříve státi jeho tchánem. O něm byli Hunyad i Szilagyí přesvědčeni, že on, i kdyby král změnil k nim své smýšlení, bude míti jako palatin dosti vlivu, aby Hunyada v Budíně, jenž byl svěřen jeho ochraně, proti všem možnostem ochránil a krále jim udobřil. Byť i nevěříme tvrzením, že Gara ještě více než král sám toužil po pomstě za Celského, jenž byl jeho blízkým příbuzným, takže Gara byl i v příbuzenském svazku se samým králem³⁾ — nevíme vlastně vůbec, jaký byl Garův poměr k Celskému při katastrofě bělehradské — přece lze se alespoň domnívati, že znal, stoje králi původem svým ze všech nejbliže a požívaje jeho opravdové důvěry, pravé stanovisko královo k Hunyadovcům a že včasným zdůrazňováním citových svých vztahů k zabitému Celskému hleděl krále k sobě ještě více připoutati, nikoli bez úmyslu využití toho proti Hunyadovi.⁴⁾ Není třeba vylučovati domněnku, že Gara myslil a to ještě v Temešváru, že nyní, po smrti Jana Hunyada i po smrti Celského, nastává v Uhrách jeho chvíle a že neopomenul Hunyada i jeho stoupence utvrzovati v důvěře, kterou k němu měli. Situace se komplikovala v neprospěch Hunyadův.⁵⁾

Z Temešváru přes Csanad jel král v první polovině měsíce prosince do Szegedína, kde však svolaný sem sněm se pravděpodobně nekonal — mnoho času naň nezbývalo — nýbrž přeložen byl do Budína. Přes Kečkemet ještě před vánocemi dojel do Budína.⁶⁾ S ním přijel i Ladislav

¹⁾ Král potvrdil mu 30. listopadu statky, jež mu odevzdali jeho synovci; ti naň přenesli i hodnost hraběte temešského, stejně jako uznali za dobré, právě když král byl v Temešváru, i jiné své straníky úžeji k sobě připoutati zápisy statků, odměnou to za jejich dosavadní, ale i za budoucí služby (K a t o n a XIII. 1134—35, F r a k n ó i, Mathias Corvinus 30).

²⁾ Relace Jeronyma Kret. (E n g e l 12, K o v a č i č 23) mluví sice o obou Hunyadovcích, víme však, že vskutku jel nejprve s králem jen Ladislav (sr. níže str. 79)).

³⁾ Thurocz 349 to vyjadřuje slovem „avunculus“. Matka Garova Anna byla tetou Oldřicha Celského (sr. rodokmen Celských u K r o n e s a, Die Herren von Saneck II. i výše str. 221)).

⁴⁾ Hlavní oporou mínění, že Hunyad byl nadějí v Garu podveden, je Thurocz 349, ale o důvěře v Garu mluví též Jeronym Kretský, třebaš přímo jen u Szilagyího.

⁵⁾ Jako smrti Celského, tak i smrti Ladislava Hunyada věnoval K a p r i n a i I. 134 a d. zvláštní kritickou rozpravu, která ovšem také nyní rozhojněním látky historické nemůže býti leč zastaralou, zabývá se tu otázkou, která již současníky velmi zajímala, co bylo příčinou její: zda pomsta za Celského nebo nová zrada Hunyadova.

⁶⁾ B i r k v Quell. u. Forsch. 231¹⁾ udává jeho itinerář: 9. prosince byl v Csanadu, 13. v Szegedíně (B i r k praví 3. prosince, ale bude to omyl: nejel by přece král ze Szegedína zpět do Csanadu), 17. jej viděli zástupci přešpurští „cestou“ v Kečkemetu a 19. byl již v Budíně. — Jošt z Einsiedlu psal 26. prosince, že král má býti

Hunyad, věře v dobrou vůli královo a nedbaje žalob, jež proti němu po sousedních zemích rozesílala vdova po Celském Kateřina¹⁾ a jimiž nepříznivá nálada cizí veřejnosti, beztoho proti němu zaujaté, byla proti němu ještě více jítřena: jestliže žaloby ty v širších vrstvách uherských, jimž smrt Celského přišla jen vhod, nenalézaly ohlasu, jistě povšimnutí docházely u strany, jež již dříve stála proti správě hunyadovské, u magnátů a také u krále. A Hunyad se brzo mohl přesvědčiti, že jeho důvěra v přízeň královskou neměla pevných opor.

Král se zde sice vymykal z jeho vlivu, ale mládí jeho se neobešlo bez jiných pomocníků, kteří za něho a jeho jménem vládli. Z vlivu jednoho přecházel pod vliv jiný, než přece již ne tak, aby se při tom neuplatnila i vlastní jeho osobnost. Mladík rychle dozrával a rostoucí jeho sebevědomí těžce neslo závislost na jiných. Musil se zatím spokojiti, že, pokud přímo nebude moci vlády se ujmouti sám, vládu za něho povede alespoň ta strana, kterou on si k tomu vybere. A tato okolnost, že mohl voliti mezi stranami, mu dodávala alespoň zdání moci, jakoby on sám stál nad stranami. Zatím to však bylo jen zdání, i v tom případě, když oficiální prohlášení jej vydávala za krále již skutečného.

Na samém konci roku 1456 se scházal sněm do Budína, velmi však pomalu, patrně pro mor, jenž i v hlavním městě mnoho lidí hubil.²⁾ Před pány uherskými prohlásil král již 30. prosince, že až dotud pro mládí jeho zaň vládli jiní, avšak nyní že s pomocí boží, přišed „k rozumu a k letům“, chce již sám svým zemím vládnouti, a proto žádal pány o pomoc, aby ve svou moc dostal důchody korunní. Bylo zjevno, že to míří proti Hunyadovi, jenž většinu příjmů královských měl ve svých rukou a jenž obecně zván byl po příkladu otcově „mladým gubernátorem“,³⁾ a na něj též král narážel, řekl-li, že chce býti již prost všeho poručníkování jiných, ač neodmítal bráti ohled na radu pánů uherských.⁴⁾ Páni rozuměli ovšem

v Budíně na vánoce, „aber fur sol ein tag vmb Temeschwer sein,“ což asi se týká sněmu szegedinského. — O útrapách družiny královské sr. výše str. 76²⁾: Že sněm přeložen byl na později do Budína, zdá se svědčiti zástupce benátský, jenž psal 12. prosince z Uher, že bude zde sněm (Mon. Hung. hist., Diplom. 33. 221).

¹⁾ Sr. výše str. 73³⁾. — Mladší bratr Ladislavův Matyáš zůstal zatím doma, u matky. U Eneáše Silvia (Hist. boh. 171) sice i u anonyma rakouského 26 najdeme poznámky, jakoby byl jel hned i Matyáš, ale od vyslance benátského Thomasiho víme až z listu jeho ze 7. března 1457, že přijel Matyáš do Budína (F r a k n ó i, Mathias Corvin. 31¹⁾)).

²⁾ Hans Kuchaym, zástupce přešpurský, píše 8. ledna z Budína, že ze sněmu (sr. i výše 78⁶⁾) nic nebude, ježto nikdo z pánů sem nepřichází (Quell. u. Forsch. 233). Tak zlé to však nebylo, ježto sám Kuchaym mluví před tím o jednání králově s pány o věcech finančních.

³⁾ Sr. i malou kroniku rakouskou v AÖG. IX. 397: „waydem (= vejda) Lassla, der jung gubernator“. „Mladým gubernátorem“ se však zve také Matyáš (sr. „Hofmār“ v Quell. u. Forsch. 254).

⁴⁾ O tom všem memoriál v Quell. u. Forsch. 252—53. Král tu praví: „... damit wir solhs geschrais (tot. pověstí o vlivu Hunyadově) vertragen sein, das wir bisher

dobře a líbilo se jim odhodláni královo býti králem vskutku vládnoucím a ujišťovali ho, že má volnost a může jíti, kam chce. To se týkalo obrany královny proti pověstem, že chce tajně ujetí ze země, naproti čemuž on tvrdil, že, bude-li třeba jíti jinam, neučiní tak bez rady panské. Než s další odpovědí panskou nebyl již tak Ladislav spokojen: páni souhlasili, aby byl mocen všech důchodů někdy Zikmundových, celkem 171.000 dukátů, od nichž však třeba odpočísti renty povinné k hradům královským i ony, jež v obnosu 50.000 dukátů drží Jiskra.¹⁾ Jak odpověděli páni na námitky královské, že důchody nestačí na obranu země a že on stěží vydrží svůj dvůr, takže bude třeba peníze si vypůjčiti, nevíme.

Král skutečně měl tehdy nemalé obtíže jen s opatřením svého dvora a byl tím velmi rozhořčen, třebas na venek ukazoval velikou trpělivost a „uměl dobře mlčeti“, tváře se k těmto mrzutým a pokořujícím nepřijemnostem vesele. Musil snést, že nepořádek a nedostatek dostoupil u jeho dvora tak daleko, že v kuchyni nebylo dříví a kuchmistr Mülfelder již mínil, že nechá krále u stolu seděti bez jídla. Král neměl dobrého vína. Gara se o Novém roce krále ironicky tázal, zda se chce postiti, a slyšel na to resignovanou jeho odpověď, že neví ani, bude-li se vařiti čili nic.²⁾ Takové poměry krále ještě více rozlaďovaly proti Hunyadovi a od tohoto bylo vysoce neprozřetelné takovým způsobem podporovati snahy, čelící k tomu, aby ho nenápadně vytiskly z postavení, jehož nabyl v Bělehradě. Král sice ani tehdy ještě nepřestával býti k němu vlídný a měl jej stále po svém boku i u stolu, jehož chudoba přiměla jednou Gara k přímé výtce Hunyadovi, že král musí s tak nuzným opatřením vzíti za vděk³⁾; avšak jeho přívětivost nedovedla zakrýti, že váha vlivu se přesunuje se strany Hunyadovy na stranu jeho odpůrců, kteří neopatrnosti i neochoty⁴⁾ jeho dovedli dobře užítí k účelům vlastním.

gehabt haben, wenn wir mainen von nyemants mer geriett zu werden.“ — Královny listy v tom smyslu posílané do jiných jeho zemí mají ozvěnu v novinách, jež 13. března 1457 zaznamenává písař zhořelecký Bereit: že král v Budíně je zdrav, „und S. G. möge von dannen, wenn und wohin er wil, von Vngern ungehindert zihen“ (FRA. XX. 96).

¹⁾ Kuchaym (233) 8. ledna 1457 píše o několika registrech důchodů, jež páni králi ukázali, ale dodává hned: „ich ways nicht, wo das gelt ist“.

²⁾ Kuchaym 233.

³⁾ Anonym rakous. 26. Výtce Garově Hunyadovi, „darumb er mit dem Khünig so dürrftiglich äss zue tisch“, rozumíme teprve v souvislosti s listem Kuchaymovým.

⁴⁾ Z listu Kuchaymova. 232—33 se též dovídáme, že Hunyad nechtěl krále provázeti do území celského. Kromě toho, že by i citově bylo Hunyadovi málo příjemno jíti tam, kde všickni, s nimiž by se tam setkal, v něm musili viděti vraha bývalého jejich pána, a že snad bylo i opatrné nevzdalovati se příliš daleko s bezpečné své základny — bylo sice jeho zdráhání i věcně odůvodněno, ježto se chtěl vypraviti k Bělehradu proti Turkům, ale krále, jenž v rychlém zaujetí strýcova dědictví viděl i úspěch proti nenáviděnému císaři, se to citlivě dotýkalo.

Kolem krále se znenáhla shromáždila celá skoro oposice, s níž kdysi bylo zápasiti otci Hunyadovu.¹⁾ Byli to zvláště Gara, Ujlaki, Rozgoňové Jiří, Rynolt i Osvald, sudí dvorský Ladislav z Paloczi a hofmistr Pavel Banffi z Lindvy.²⁾ Tvořila se z nich i z příchozích z jiných zemí Ladislavových, z nichž vynikal hlavně hubmistr rakouský Konrád Hölzler, strana královská, která od počátku stála v protiváze proti vlivu hunyadovskému. Boj nebyl otevřený, nýbrž kryl se v přítmi dvorských pletek. Někteří páni nebyli hned rozhodnuti, váhajíce ještě mezi stranami. Mezi tyto snad patřil i Ujlaki, jenž nepříznivým okem hleděl na vzrůst vlivu svého starého spojence, palatina Gary.

Rostoucí moc Garova³⁾ neznepokojovala z počátku Hunyada, převšedčeného, že příbuzenské jeho vztahy k němu jsou spolehlivým základem jeho přízně. A zatím Gara hrál dvojí hru! Zatím co u Hunyada hleděl udržeti dojem dobré vůle, snažil se na druhé straně s Banffim a Rynoltem Rozgoněm⁴⁾ podněcovati krále proti němu, za nímž prý jde skoro celá země, takže je strach, aby se nadutý mladík po Celském nepokusil zahubiti i krále: dokud Hunyad prý je na živu, dotud král nebude vládnouti.⁵⁾

Krále nebylo třeba příliš podněcovati: ke zkušenostem bělehradským i temešvářským přidaly se zatím stejně nepříznivé dojmy budínské a král, stejně uražený ve svém citu příbuzenském jako v sebevědomí vladařském, nenáviděl v Hunyadovi původce všeho toho zla. Než král přece váhal: nejen proto, že zatím jeho moc branná se nezdála stačiti na zápas s Hunyadovci a že třeba bylo učiniti pro každý případ přípravy dokonalejší, nýbrž také, že nové jeho zkušenosti dávaly mu tušiti, čeho se může nadíti i od strany druhé, zvítězí-li úplně. Jeho málomoc nutila jej klidně strpěti

¹⁾ Anonym rakous. 26 jmenuje kromě „nejmocnějších pánů zemských“ i biskupa pasovského a jiné pány, kteří ke králi přišli z Vídně; Jiskra ovšem přišel až později.

²⁾ Král v listu z 14. března 1457 podává jejich výčet (i s Jiskrou): FRA. XX. 108. (sr. list z 15. března v AČ. VII. 216); 21. března ještě dodává: Ladislava de Buzlai, nejv. podkoního Henninga Černína ze Szomszedváru, hubmistra rakouského Hölzlera, komorníka Wolfganga Ruckendorfera a Jošta, hejtmana z hradu Vigleše (T e l e k i X. 552). Thurocz 350 ještě jmenuje Benedikta z Thurocze a Lambergera. Beheim 63 má ještě některá jména jiná: voleného a cibiskupa kaločského (Štěpána z Vardy), Tomáše de Corbavia (Frangepana), Oldřicha hraběte z Werdenberka, Michala Orszaga, Jiřího z Volkensdorfu, mladého Konráda Krajiře, (Jiřího) z Bitova, Jana Holuba (snad bývalého vychovatele královského), Jana z Kocova, „Gybische“, Ctibora (snad Tovačovského?) a j. (k jménům též sr. Birka, tamtéž 25—26 i Gilla, Die histor. u. polit. Geschichte Michel Beheims 59 a d.).

³⁾ Thurocz 349 vyznačuje jeho postavení slovy: „qui regem dirigebat“.

⁴⁾ Prvního jmenuje přímo Thurocz 349, druhého, Rozgoně, Jeronym Kretsský (Engel 12 a Kovačič 23). Rozgoň byl úhlavním nepřitelem Hunyadovým. V jakém nebezpečí Rynolt byl v Bělehradě, sr. výše 69^a).

⁵⁾ Tak tvrdí Thurocz 349 i ohlas jeho ve variantě v kronice celské 134 pod čarou, ale též Eneáš Silvius, Hist. boh. 171. Také u Ebendorfera, Chron. reg.¹ Rom. 161 najdeme o Hunyadovi slova: „qui paulo ante elatus regio ambivit stemate decorari, ut vulgatus rumor obtinet.“

i takové pokoření, jakého se mu dostalo od zpupného preláta, biskupa jagerského Ladislava Hederváriho, jenž, když mu král poslal list o nějaké probošství, list ten roztrhal, na zemi pošlapal a posla chtěl dát zmrskati.¹⁾ Zdá se, že mladý král sám již postřehl, že pád Hunyadův by znamenal ne tak posílení vlastní jeho moci, jako spíše oposice protihunyadovské a že bylo by pro něj výhodou, kdyby jedné strany mohl užívatí proti úchvatům strany druhé. Proto váhal s energičtějšími kroky proti Hunyadovi a proto svou laskavostí k němu sledoval jiných cílů, než jak si snad představovalo jeho magnátské okolí.²⁾

Králi začínalo býti uprostřed intrik budínských nevolno a pověsti o tom, že chce ujetí ze země,³⁾ nebyly bez jistého oprávnění. Německé jeho okolí mělo pro jeho nepřijemnou situaci pochopení, ale Němci nesměli do ničeho mluvit. Král doufal, že bude moci již 16. ledna odejetí a tak z rozčilujícího napětí se vyprostí, zatím, nevědělo se, kam.⁴⁾ Dobrou záminku k tomu mu podával mor, jež ze Sedmihrad roznášeli všude křižáci: kde, v kterém domě nemocní z nich leželi, tam i hospodáři umírali. Moru nezůstal ušetřen ani dvůr královský: český kancléř Prokop z Rabštejna ležel nemocen se všemi svými služebníky až na čtyři a sami uherští páni byli plni starostí a rádi by byli odjeli. A krásná hvězda, jež každého večera se zjevovala na jižním nebi, zdála se býti znamením této rány boží.⁵⁾

Bylo by jistě zvláštní netečností a bezstarostností, kdyby byl Hunyad a jeho stoupenec nepozorovali nic z piklů, jež se proti nim strojily, i jak vedení všech záležitostí se přesouvá na stranu druhou.⁶⁾ Třebas oni netušili všeho a ani nemohli, ježto ani plány druhé strany asi neměly hned pevné formy úkladů o život Hunyadův, přece cítili, jak se jim půda sesouvá pod nohama, a uznali potřebným učiniti opatření obranná, zvláště utužení organisací své strany. Z té doby asi, z ledna neb února 1457, pochází zápis spolku mezi Hunyadem a jeho straníky, jenž podle povahy poměrů nemohl

¹⁾ Kuchaym (8. ledna 1457) v Quell. u. Forsch. 233.

²⁾ Thurocz 349 podněcování panskému přičítá význam větší: král prý byl jím velmi dojat „parvaeque scintilla (totiž pomsty za Celského) velut in oblivionem demersa, vernabat (= ožívala) ... ardere cepit.“

³⁾ Sr. výše str. 80.

⁴⁾ Na odjezd králův se i potom mysliho: čekalo se, že na počátku března, na konec masopustu, bude ve Vídni (sr. list Bereitův z 13. března 1457 ve FRA. XX. 96).

⁵⁾ O tom všem Kuchaym ve svých listech z 8. a 13. ledna 1457 (Quell. u. Forsch. 232—33). Píše: „Ich west seiner gnaden (krále) maynung wol, aber es get hart czu. doch hofft sein gnad, er wel hin cziehen. es ret der dewtschen kainer in die sach.“

⁶⁾ Thuroczovi 350 je Hunyad „inscius insidiarum“ (sr. níže str. 92^a) a také Fraknoi, Mathias Corvinus 30 o něm myslí, že neměl ani potuchy o věcech, jež se připravovaly, a že beze všeho podezření („arglos“) trávil u dvora, zabýváje se pracemi v radě královské a válečnými přípravami proti Turkům.

býti leč tajný, a jenž později, když se král o něm dověděl, byl vykládán jako velezrádný pokus proti němu¹⁾

Ptáme-li se, jaký účel spolek ten měl, lze se domnívati, že spíše mířil proti odpůrcům z druhé strany nežli proti králi samému. Co se stalo r. 1453 ve Vídni na prospěch Eicingerův a r. 1455 v zájmu Oldřicha Celského, mělo se nyní státi v Budíně na prospěch Hunyadův. Chyba, jíž se Hunyad dopustil z důvěřivosti v upřímnost Ladislavovu, že bezděky jej vydal v moc strany druhé, měla se napravití. Vůdcové druhé strany měli býti odstraněni ode dvora nebo král měl býti odveden tam, kde by vliv Hunyadův měl převahu naprostou a bezpečnou. Spolek straníků hunyadovských měl býti jen lepším prostředkem v dalším zápase o vliv na krále a nejvyšší moc v zemi, při čemž nelze říci, že se hned mysliho na smrt odpůrců; avšak při vášnivém nepřátelství stran a po příhodě bělehradské nebylo to vyloučeno.²⁾

¹⁾ Nejstarším zachycením pověsti o spiknutí Hunyadově je zpráva ve formě „novin“ tehdejších, známá pod jménem užitým již ve starém rukopise „Hofmār von Vngern“ v Quell. u. Forsch. 253—54, jež je událostem velmi blízká; byla psána hned po smrti Ladislava Hunyada, ještě před koncem března (poslední událost, o níž ví, je odevzdání Vítězovo arcibiskupu ostřihomskému, což se stalo před 24. březnem: sr. AÖG. 39. 261). Podává řadu zajímavých podrobností, při čemž však kromě jiných omylů patrně se mýlí ve věci velmi důležité, v účasti Ujlakiho na spiknutí (sr. o tom níže; že čerpána je z pověsti současných, míní i Fraknoi, Mathias Corvinus 32^a). — Hned za ní časově jde „Historia seu epistola de miserabili morte serenissimi regis Ungarie . . .“ v SS. rr. Sil. XII. 86 a d., jež vznikla r. 1458, v době mezi volbou Matyášovou a Jiříkovou, někdy v únoru, ve Slezsku, v ovzduší prosyceném nenávistí proti Jiříkovi (ve výrazu „gubernator tunc regni Bohemie“ na str. 89 příslovce „tunc“ se vztahuje ne k substantivu „gubernator“, nýbrž k ději běžnému). Zde legenda o zápisu spiknutí je nejobširnější a to s ohledem na Jiříka, o něhož autorovi hlavně jde (sr. již výše 58^a). Jemu je Jiřík prostě úkladníkem, jenž rozhodný čin proti Ladislavovi jen odkládá na příznivý okamžik. V tuto souvislost je zařaděna příhoda bělehradská i spiknutí hunyadovské, o němž se tu dovidáme více podrobností, jež zcela nesouhlasí s „Hofmār“. Místo Ujlakiho, jenž prý zápis spolku prozradil králi, tu přejímá Hölzler. Přílišná pozornost k němu — větší část spisku jedná jen o něm, takže by se mohl zváti jeho apologií — mohla by téměř vésti k domněnce, že spisek vznikl v Rakousích, ve Vídni; v tom případě však jistě by neopomenul se dotknouti poměru Jiříkova k Eicingerovi a zaslechli bychom zde i narážku na účast Eicingerovu při smrti Ladislavově. Toho však není, a zájem o Hölzlera třeba vysvětliti nějakou bližší souvislostí autorovou s ním. — O spolku Hunyadově s několika pány uherskými a s jedním biskupem k odstranění krále i Celského — toho již pověst zde přidala — se zmiňuje též magdeburská „Schöppenchronik“ v Chronik. d. deutsch. Städte VII. 398.

²⁾ „Historia“ 88. udává za účel spolku: „ut rex Ladislaus vel captus abduceretur, aut unda aut simpliciter interficeretur.“ O straně protihunyadovské se tu nemluví vůbec. O čem se tu vyslovuje jen podezření, to v pozdější polemické literatuře proti Jiříkovi nabývá rázu jistoty. Tempelfeld ve svém traktátě z počátku r. 1459 (AÖG. 61. 164—65) podává ještě ozvěnu „Historiae“ s jejím „vel — aut“. Krátce potom v traktátu druhém (Jordan, Das Königthum Georg's von Poděbrad 384) již mluví jen o spiknutí „ad interficiendum regem“; stejně mluví i Rudolf z Rüdeshaimu a Gabriel Rangoni (Die Streitschrift des Minoriten Gabriel von Verona

Jmén účastníků zápisu neznáme, ani nevíme, kolik jich bylo,¹⁾ ale můžeme se jich snadno domyslet: byli to nepochybně všickni ti, kdo později v Budíně byli spolu s Hunyadem zajati. Mezi nimi na prvním místě byl biskup velkvaradínský Jan Vítěz,²⁾ dále Ladislav Kniže, Šebestián Rozgoň,³⁾ Ondřej Modrar,⁴⁾ Kašpar Bodo de Gyurgyi, Pavel Horvat, Šimon Nagy a Němec Eustach Frodnacher.⁵⁾ Spor je o dvě nejznamenitější vedle Vítěze jména, o Jiříka z Poděbrad a o Ujlakiho, k nimž jistou měrou se v té příčině připojuje i jméno hubmistra rakouského Konráda Hölzlera.

O Ujlakim již víme, že kromě výjimečných případů sblížení stál pravidelně proti Janu Hunyadovi a jeho straně. Jeho pýcha na vznešený původ a spojená s ní ctižádost těžce nesla, jak již Jan Hunyad byl nad něho u krále vyznamenáván, a toto jeho stanovisko se přirozeně vůči synovi jeho nezmírnilo: maďarská tradice v něm viděla hlavního účastníka plánu protihunyadovského.⁶⁾ A přece již současníky slyšíme tvrditi, že Ujlaki byl účasten spiknutí hunyadovského jako ostatní, kdož měli podíl na smrti Celského: nechtěje do Budína přijeti, dal si prý zápis poslati, aby též k němu pečeť přivěsil, ale pak, maje listinu v rukou, psal králi o úkladech, jež se proti němu strojí.⁷⁾ Co tu z různých pověstí, jež hned po popravě Hunyadově po zemi obíhaly, je seříděno, třeba opatrně

gegen den Böhmenkönig Georg Podiebrad v. J. 1467: vydal P. Joachimsohn v programu reál. gymn. v Augšburku 1896 str. 23—24; úryvky ze spisu Rudolfova jsou jednak pod čarou, jednak jsou vyznačeny v textu Gabrielově petitem). To je výklad pramenů, jež čerpaly z paměti obíhajících Slezskem. U Döringa (Riedel, Cod. dipl. Brandenburg. IV. 1. 230) jde již o vydání královo v moc sultánovu: zde, jakož i v letopisech zhořeleckých (SS. rr. Lusat. I. 77: zde se mluví o zradě proti králi, při čemž i Češi a Němci — z průvodu jeho — měli býti pobiti), je patrný ohlas z „Hofmār“ 254, že při závodech měl býti král jat, vsazen na loď a vydán sultánovi; všichni Češi a Němci měli býti zabiti a Hunyad se měl státi králem. U Ebendorfera, Chron. Austr. 882 Hunyad hledí častěji krále dostat do pole; v den určený měl býti mladý král při závodech buď zajat nebo zabit. Sr. i magdeburskou Schöppenchronik v Chronik. d. deutsch. Städte VII. 398. Toto pojetí se ozývá i z poznámky v Chronicon Elwacense (MGSS. X. 47): Hunyad byl stat „propter venditionem, quam intendebat in regem Ladislaum“. Palacký IV. 1. 354 spolek Hunyadův vykládá spíše úmyslem obrany než pokusy o bezživotí královo.

¹⁾ „Hofmār“ 254 tvrdí, že bylo při zápisu 25 pečetí. „Historia“ se o jejich počtu nezmiňuje. Döring 230 praví, že u zápisu bylo 11 pečetí a ten, jenž měl přivěsiti dvanáctou, „dei motu correptus“, jej ukázal králi.

²⁾ Jej přímo jmenuje jako účastníka „Historia“ 89.

³⁾ Sr. list královský z 14. března 1457 (FRA. XX. 107).

⁴⁾ List král. 15. března v AČ. VII. 216; sr. list Ladislava Hunyada ze 24. září. 1452 (Teleki X. 339), kde se jmenuje Ondřej. Jinde se nazývá Jiří nebo Pavel (Kaprinai I. 185; Pavlem jej zve i Beheim 64 i Ebendorfer, Chron. reg. Rom. 161—62). Modrar byl „magna rerum opulencia praeditus“ (Thurocz 351). O jménech u Beheima Gille 63 a d.

⁵⁾ Thurocz 351, Ebendorfer, Chron. Austr. 881—82.

⁶⁾ Thurocz 351 vyvozuje z toho přímo „invidiam non modicam“.

⁷⁾ Tak „Hofmār“ 251—54.

vážiti, abychom postihli zrnko pravdy v nich obsažené a abychom odloučili věci přidané, ať omylem nebo vědomou tendencí.

Je velmi pochybné, že by se byl Ujlaki nějak zúčastnil zabiti Celského¹⁾; průkazného dokladu o tom není. Přes to však se v účast jeho ve veřejnosti věřilo, a když se roznesly pověsti, že jeden z účastníků zápis králi prozradil, spojovalo se s tím jméno Ujlakiho a jeho domnělá zrada bělehradská měla býti očištěna novou zradou na Hunyadovi. Jedna podrobnost v pověstech těch je pozoruhodná: že Ujlaki na počátku roku 1457 nebyl v Budíně a nechtěl tam jeti. To by souhlasilo s dohadem vysloveným již výše, že Ujlaki, jako dříve žárlil na Jana Hunyada, stejně po jeho smrti žárlil na Garu. Tento důvod byl by jej mohl vésti k nějakým stykům s Hunyadovci, než nesmíme jich přeceňovati: v rozhodné chvíli král počítá s jeho brannou pomocí a také jeho vystupování po zajetí spiklenců je příliš sebevědomé, aby připouštělo, že tak činí muž, ještě nedávno tak vážně zkompromitovaný styky s Hunyadovci.²⁾ Co by bylo možno připustiti, je, že snad nějak zvěděl podrobnosti o chystaném úkladu a že krále na to upozornil.

Poněkud pravděpodobnější je verse, že Hunyadovci jednali s hubmistrem Hölzlerem o přistoupení k spolku a že on to byl, jenž ze strachu před následky spolek králi vyzradil.³⁾ Znamenalo by to, že Hunyadovci se neomezovali jen na Uhry, nýbrž že hledali styky i s ostatními zeměmi Ladislavovými, což má svůj význam i pro otázku, zda i Jiřík věděl o spolku a nějak ho byl účasten. Než verse tato, ač podává zajímavé podrobnosti, není přece čerpána z pramene zcela věrohodného, i když si odmyslíme tendenční její přehnutí proti Jiříkovi. Slyšíme-li při tom, že Hölzler se prý za odměnu stal rytířem a hubmistrem rakouským,⁴⁾ je to nesprávné, alespoň, co se hubmistrovství týče, jež mu bylo již uděleno v prosinci r. 1455.⁵⁾ Hölzler byl muž obratný, který se již byl v úřadu hubmistrov-

¹⁾ Podle „Hofmār“ 254 padá Ujlaki 15. března před krále na kolena a praví, že měl, bohužel, „rat und wissen“ při smrti Celského, nyní však že králi učinil opak: i praví, aby mu král jedno pro druhé odpustil.

²⁾ Sr. níže o jeho návštěvě ve vězení spiklenců.

³⁾ O tom „Historia“ 88—89.

⁴⁾ Před tím zve se prostě „quidam de Wienna civis, curie regis adherens“ („Historia“ 88).

⁵⁾ Huber III. 114, jenž praví, že Hölzler byl též vícekrát purkmistrem vídeňským. O Hölzlerovi je řada dat v soupisech u Tomaschka, Die Rechte u. Freiheiten d. St. Wien (Gesch.-Quellen d. St. Wien I. Abth.) II. Již r. 1421 a 1422 vystupuje tu jako rychtář vídeňský (str. 288), od r. 1423 častěji jako purkmistr (r. 1424, 1430, 1431—33: str. 270; 1438, 1440—41, 1450—51: str. 271; 1455: str. 272). R. 1438, když byl v poselstvu, jež neslo králi Albrechtovi do Uher dary korunovační, byl povýšen za rytíře (270). R. 1454 v soupisu měšťanů, kteří měli proti Mladvaňkovi vypraviti po jednom jízdném, se jmenuje též „her Chunrat Holzler“ (Copey-Buch, FRA. VII. 10; kromě něho zde jen ještě při 3 jmenech najdeme titul „her“). O uvěznění jeho i amnestování 20. května 1454 sr. výše 15¹⁾. — Ve Vídni r. 1451 byli však, zdá se, dva Konrádi Hölzlerové: alespoň v zápise stavovském proti králi

ském osvědčil a jenž i v jiných věcech dovedl pozornost k sobě obrátiti.¹⁾ Z rakouských rádců královských stál jistě na prvním místě a jeho rostoucí vliv nepochybně upozornil na něj i Hunyadovce; na druhé straně osobivost Garova i jeho společníků, jež hleděla vyloučiti nejen vliv Hunyadův, nýbrž i vliv německých (a jistě i českých) rádců královských²⁾ — v té příčině bylo stejné, měla-li ta nebo ona strana uherská na dvoře převahu — bezděčně Hölzlera s Hunyadem sváděla na jednu cestu. Eicingera tu nebylo a tu bylo možno, že Hunyad chtěl prostřednictvím Hölzlerovým navázati svazky, jež r. 1453 v Praze spojily otce jeho s Eicingerem i s Jiříkem a jež později změnou poměrů se uvolnily. Je možno, že Hölzler s počátku neodmítal a jeho účast byla by svědectvím, že akce mířila nikoli proti osobě králově, nýbrž proti skupině magnátů, kteří krok za krokem si zjednávali více vlivu a moci na dvoře královském; při tom ovšem nevíme, jak by se v případě zdaru Hunyadovci dohodli s Rakušany: není vyloučeno, že by se Hunyad byl spokojil s místem, jaké zaujímal jeho otec a že by byl svolil, aby král opět odešel do Rakous, zůstávaje pod vlivem osob Hunyadovi přátelských a ponechávaje v Uhrách jemu opět volnou ruku. Než hnutí zdálo se snad Hölzlerovi již postupovati přece jen dále, než kam byl on jíti ochoten; snad vášnivost stranická hrozila nebezpečími, za něž on odpovědnost bráti nechtěl: a proto na konec se odtrhl a prozrazením tajného spolku i s možnými jeho důsledky si pro příště zjednal u krále neobyčejnou přízeň, a to způsobem jistějším a kratším. Kdy a proč to Hölzler učinil, zdá se býti v souvislosti s okolnostmi, za nichž došlo k novým stykům mezi Jiříkem a stranou hunyadovskou.

Jiřík se pochopitelně zajímal již dříve o události uherské, jejichž odraz se dříve neb později musil zjeviti též v českých poměrech politických. Vlastními posly hleděl si zjednati bezpečné zprávy o tom, co se událo v Bělehradě i potom. Ještě snad v listopadu vypravil do Uher Bořitu z Martinic a Beneše z Veitmile, o jejichž diplomatické obratnosti byl přesvědčen z jiných příležitostí.³⁾ Jiřík chápal dobře dosah příhody bělehradské pro všechny země Ladislavovy a patrně na jeho popud vyšla, snad ze sněmu, pod pečeti království českého pozvání k stavům morav-

Fridrichovi v Mailberku v Chmela II. 647 (pod čarou) č. 189 je „Her Kunrat Hölczler, Purgermeister ze Wienn“ a č. 194 je „Her Kunrat Holczler Ritter.“ Otázku vzájemného poměru jejich i rozlišení dat svrchu uvedených, kterému z nich co třeba přičísti, bylo by lze řešiti jen na základě vídeňských archiválií, ač netýkají-li se oba záznamy zápisu stavovského téže osoby, což se zdá býti podle uvedené již zprávy o povýšení Hölzlerově na rytíře dosti pravděpodobné.

¹⁾ „Historia“ praví o něm, že se v hubmistrovství „optime“ osvědčil a „in omnibus rerum per ipsum gerendarum commoditatibus laudabili fama inter consiliarios quasi maior existens decorabatur.“

²⁾ Sr. výše str. 82.

³⁾ List Jošta z Einsiedlu z 26. prosince 1456 do Chebu v AÖG. 39. 260: tehdy posel Wolfgang nebyl ještě zpět, ale čekal se každou chvíli, a Martinic a Veitmile měli se vrátiti o Nový rok.

ským, slezským, ale též rakouským k sjezdu do Znojma na 20. leden 1457, jehož program neurčitě byl naznačen slovy, že se tu bude jednati „o čest i prospěch krále i jeho zemí a poddaných“.¹⁾ Vskutku zajisté mělo se tam zaujmouti stanovisko k věcem uherským a pravděpodobně i prostředkovati ve sporu králově s císařem Fridrichem.²⁾

Jiřík se tímto svéprávným svoláním sjezdu jeví jako představitel myšlenky stavovské: o sporu s císařem má se mladému králi znovu dáti na jevo, že sám nemůže rozhodovati o věcech tak důležitých beze stavů. I jinak, nejenom ve sporu tom nebo ve sporu saském, bylo v době poslední pozorovati, že král, nebo lépe ti, kdo stojí za ním, hledí ve věcech zemských rozhodovati samostatně bez ohledu na zemského správce, ač doba jeho úřadování dávno ještě neprošla. Jiřík zajisté neopomenul se toho dotknouti na posledním svém sjezdu s Celským v Troskotovicích. Než i potom se dostavovaly nepříjemné následky samovolných zakročení královských, jež dávaly podnět k tomu, aby stavové všech zemí Ladislavových se proti nim svorně vzepřeli.

V Čechách dosti hluku vyvolala zvláště zástava věnného města Poličky Ješkovi Svojanovskému z Boskovic, jež snad souvisela s četnými jinými zástavami, k nimž se král ve finanční tísní, když se strojí na počátku r. 1456 do Uher, nerozpokoval přikročiti ve všech svých zemích, ne bez protestů stavovských, které ukazovaly, jak se tím menší důchody královské³⁾: v Čechách mohlo se ukázati na obtíže, s nimiž nedávná restaurace jmění královského byla spojena a jež takto hrozily vrátiti se opět. Jiřík v tomto případě nepovolil, pohroziv Ješkovi i vojenským tažením, nevzdá-li se zástavy, jež mu byla udělena bez něho i jeho správčí rady.⁴⁾

¹⁾ Týž list. Sjezdu tohoto se týká list Chebských, jenž jaksi reaguje na sdělení Joštova, jenž však není z 14. června, jak jeho datum „am dinstag nach Anthonii“ převádí Bachmann při jeho vydání (FRA. 42. 197—98), nýbrž z 18. ledna: Chebští předpokládají, že správce Jiří není doma, nýbrž „vif dem dem tag zu Znoym“. Bachmann tamtéž 198¹⁾ uvádí nějaký list Buriána z Gutštejna v archivu chebském, jenž se týká sjezdu znojemského, ale blíže o něm nic nepraví.

²⁾ Bachmann, Ein Jahr böhmischer Geschichte (v AÖG. 54; cituji dále separát) 14—15 myslí, že spor krále s císařem byl jen záminkou a vlastní věcí byla dohoda stavovská.

³⁾ Sr. výše str. 45²⁾.

⁴⁾ List Jošta z Einsiedle 260: král ji dal Ješkovi (ten prý si ji „hatt ... erlauffen“), „derweil er in des hern von Czilij was, an der pehmischen hern vnd meins hern (Georgs) rat.“ Bachmann, Ein Jahr 16 omylem to vykládá, že se to stalo, když se král zdržoval v Celji, zatím co se má doplniti slůvko „macht“ (tedy: kdy král byl v moci, pod vlivem Celského). — K anter, Die Ermordung König Ladislaws (1906) 10 míní, že Jiřík tu chtěl dáti na jevo všecko své pohrdání králem. Proti tomu Novotný, Ueber den Tod des Königs Ladislav Postumus (Věst. Spol. N. 1906. X.) 18 uvedl, že tu šlo o zástavu města, jež není v počtu těch, která směla býti zastavována (sr. „Majestas Carolina“ u Jirečka, Cod. iur. boh. II. 2. 113—16). — Na Moravě v té době víme také o některých zástavách (sr. AČ. VII. 595 č. 71: Bzenec, 25. března 1456; sr. č. 47—48, č. 7, Přerov, ale až 11. září 1457, atd.).

Podnětů k tomu, aby stavové různých zemí se sešli a pojednali společně o svých záležitostech, jež neměly jen ráz zvláštní, jen jednotlivých zemí se týkající, nýbrž jež měly zájem společný, bylo tedy dosti. Významné při tom bylo, že sjezd svolával vlastně Jiřík a že nebyl to jen generální sjezd koruny české, nýbrž že se účast na něm rozšiřovala i na Rakousy, takže málem to byl generální sjezd celé državy Ladislavovy. Že Uhry tu nebyly zastoupeny, zdá se posilovati mínění, že právě věci uherské, prostředkování mezi stavy a králem mělo býti hlavním článkem programu sjezdového. Od prostřednictví však nebylo daleko k tomu, aby spojení stavové většiny zemí Ladislavových si osvojili i moc vyšší a aby se stali po případě soudci svého krále.

Nevíme, zda král to tak opravdu chápal. On se zatím neobracel proti věcné stránce při sjezdu chystaném, nýbrž proti stránce formální, vida v tomto svémocném postupu, jenž vycházel z vlastního podnětu stavovského, neohlížeje se na souhlas jeho, nebezpečí pro prerogativy královské. Proto sjezd ten zakázal.¹⁾ Pro krále sama je zákaz tento velmi charakteristický, protože je odtud patrné, že král nebyl přece jen takovou loutkou v rukou svého magnátského okolí, jak někdy, hodilo-li se to, potom vykládal²⁾: je viděti, že král mohl v lecčems jednati volně, jen když sám chtěl. Zakazuje sjezd znojemský, nemohl však přece Ladislav popřítí věcné oprávněnosti přání stavovských po společném sjezdu a svolal takový sjezd sám do Trenčína, ovšem dosti pozdě, k středopostí, až k 24. březnu, tedy o dva měsíce později.³⁾ Král tušil, že sjezd bude křížiti jeho plány proti císaři, ne-li i jině, a proto sjezd svolával na lhůtu tak pozdní. Novotou při tom bylo, že měli se tam kromě poslušných královských dostaviti i stavové uherští.

¹⁾ Kuchaym 8. ledna píše (Quell. u. Forsch. 232): „der tag ist nicht mit h. k. g. willen, darvmb schafft sein gnad den tag ab.“ Muž, dosti zasvěcený v poměry dvorské (píše později: „Ich west seiner gnaden maynung wol“: sr. výše str. 82⁵⁾) mluví tu jen o králi, ne o jeho rádcích.

²⁾ Takovým způsobem svrhá se sebe odpovědnost na magnáty, když v Ostřihomě propouští zajatého Vítěze, říka (obsah, ne-li formu, lze tu připustiti): „Quum essem Budae, feci, quod voluere barones, neque enim mei iuris eram...“ (Eneáš Silvius, Hist. boh. 173).

³⁾ Dosud o sjezdu tom, zvaném však podle městečka Holiče (proč, sr. níže), známy byly jen dva listy městského písaře zhořeleckého Jana Bereita ze 24. a 31. března 1457 ve FRA. XX. 109–110. Patří však k němu i jiné dva listy téhož písaře, jež dosud kladeny byly k r. 1456 k 22. a 24. únoru, které však náležejí k r. 1457, k 13. a 15. březnu (tamtéž 96–97), takže všechny čtyři listy tvoří jednotu. Nehledě k jiným okolnostem, jež svědčí o správnosti tohoto zařazení, uvádím jen jednu průkaznou podrobnost: Jan z Rabštejna, o němž Bereit píše v prvním z těchto listů do r. 1456 kladených, že v Praze po návratu z Uher zemřel, zemřel, jak víme bezpečně z Cochlaea, Historia Hussitarum 403, 8. března 1457. Tím mizí z r. 1456 sjezd trenčinský a splývá v jedno se sjezdem z r. 1457, zvaným dosud holičským. Bachmann, Ein Jahr 174) místní jméno „Galitz“ (Holič) nesprávně vykládá: „wohl Skalitz“ a mluví proto důsledně o sjezdu skalickém a po něm ovšem to opakuje Kanter 12–13.

Zákaz královský byl splněn, a nevíme přesně, co bylo toho příčinou. Tuším však, že více než váha rozkazu samého, způsobil to partikularismus zemí koruny české, kde vícekrát v té době Morava i Slezsko, z nechuti k hlavní zemi korunní a hledíce zachovati si nezávislost na ní, zdůrazňují svoji legitimistickou loyaltitu silněji, než odpovídalo vlastnímu jejich zájmu.

Zákaz sám, jako projev samostatné vůle královské, mohl Jiříkovi zřetelně naznačiti, že prohlášení Ladislavovy svéprávnosti v Budíně na konci r. 1456, o němž se asi dověděl spolu se zákazem samým, skrývá v sobě pro něho vážná nebezpečí, třebaš jeho ostří zatím bylo namířeno ani ne tak proti němu, jako spíše proti Hunyadovcům. Co však se dalo v Uhrách, ač ani zde zatím nedošlo k formálnímu zbavení Hunyada jeho hodností, mohlo se opakovati i v Čechách. V březnu 1454 dostal se Jiříkovi prodloužení správcovství na tři léta¹⁾ a tu byla otázka, zda král, až doba ta vyprší, dá se vázati tajným potvrzením správcovství Jiříkovi na šest let z r. 1453, jež bylo vlastně dílem Celského.²⁾ Restaurační dílo Jiříkovo nebylo ještě daleko hotovo a zápisy královny po událostech uherských nezdály se podávati dosti jistoty, nebylo-li zde moci, jíž by král respektoval. Nebezpečí, jež hrozilo stále od Celského, že znovu oživí panskou opozici českou proti Jiříkovi, smrti jeho nebylo odstraněno. Tu bylo zcela pochopitelné, že Jiřík hleděl sebe i své dílo zabezpečiti nejen v Čechách, ale i svou politikou uherskou. Ta však zůstala i v té době, jakou byla za života Celského. V zájmu Jiříkově nebylo potlačení Hunyadovců, než ani jejich úplné vítězství. Jiřík se snažil zachovati si dobrý poměr k oběma stranám a byl by nepochybně rád viděl jisté vyrovnání mezi nimi, jež by bylo dodalo potřebné stálosti poměrům uherským uvnitř i na venek. Nějaký kompromis byl by zabránil silnému vzrůstu moci královské, jenž byl ve spojení s povýšením vlivu Garova a jeho společníků, byť ne hned, neboť, jestliže strana Garova proti Hunyadovcům se nemohla na vrchu udržeti bez podpory autority královské, jakmile král dospěl, nemohl mu Gara na dlouho odpirati příslušného vlivu. Kompromis, jehož si Jiřík přál, byl by však dovolil, aby Hunyadovci mohli se věnovati boji s Turky, vůči němuž král i strana magnátská byli celkem lhostejni a jenž si též od Čech vyžadoval zvláštních ohledů a obětí, jak bylo viděti r. 1456. Takové řešení pravděpodobně pokládal Jiřík po smrti Jana Hunyada i Celského za možné. Jestliže v Rakousích mohla nastati jistá dohoda mezi Celským a Eicingerem, jistě bylo to možno tím spíše v Uhrách mezi mladým Hunyadem a stranou Garovou, kde vnější nebezpečí bylo tak naléhavé. Proto, jako prostředkoval Jiřík již dříve, chtěl prostředkovati i nyní přese všechny obtíže, jež akci takové padaly v cestu. Styky s Ujlakim a tím — ne však hned — i se stranou Garovou umožňovalo zasnoubení syna Jiříkova Jindřicha s dcerou Ujlakiho Jeronymou, jež tehdy již patrně byla chována v Praze v rodině Jiříkově. O tom, že i s druhou stranou, s Hunyadovci, byl

¹⁾ Čes. děj. III. 2. 295–96.

²⁾ Tamtéž 710.

Jiřík v dobrém poměru, svědčí přátelské vztahy jeho diplomata Beneše z Veiémile k nim i v době nejvážnější, po jejich zajetí.¹⁾ Právě tyto vztahy, myslím, způsobily, že v pověstech o spiknutí hunyadovském připadalo také Jiříkovi čelné místo v dotčeném již spolku. Dokázati však přímou účast Jiříkovu na něm nelze, a později musil to uznati sám král.²⁾

Za rostoucího napětí mezi stranami přijel na dvůr budínský ke konci ledna 1457 kardinál Karvajal a účel jeho cesty ukazoval, jak pro menší věci osobní zapomínáno na věc hlavní, o níž jinak před veřejností se mluvilo jen největšími slovy a se slavnými sliby ochoty a horlivosti. Po velikém vítězství bělehradském jakoby téměř pro dvůr královský Turků nebylo, přes to, že na samém konci r. 1456 se opět objevili pod Bělehradem a Szilagyí se s nimi vítězně bil.³⁾ Rozladění královo nad tím, jak ostatní knížata špatně plnili své sliby o výpravě turecké, bylo zajisté oprávněné, avšak to nestačilo, aby se odpovědnost jen na ně svalovala. Králi tato záminka přicházela vhod, aby se mohl omluviti, že se proti Turkům nic neděje, a aby se mohl věnovati svým věcem, zvláště sporu o dědictví celské. Vyslancem benátský čekal, jakmile se sejde sněm v Budíně, že se tam bude jednati více o míru s Turky než o válce.⁴⁾ A viděl dobře, neboť Karvajal přijel, aby krále od míru s Turky odvrátil. Pohružka jeho, že vyloučí z církve všechny, kdo by pomáhali při jednání o mír nebo jen o příměří, měla účinek: král nabídky sultánovy odmítl a svolával nový sněm k sv. Jiří, aby na něm jednal o novou výpravu.⁵⁾

¹⁾ Sr. níže.

²⁾ Ani „Historia“ 89 přese všecku svou předpojatost neodvažuje se to tvrditi a jen Jiříka podezřívá: mluví sice o pečeti jeho, ale zeslabuje to hned svým dodatkem, že Jiřík „tocius negotii conscius nedum regi, sed toti mundo non modicum redditur et creditur fore suspectus.“ Stejně i Tempelfeld (Loserth 165) vykládá pověst („famatur“) účast Jiříkovu na spiknutí: list svůj, o němž prý ví více osob věrohodných, Jiřík „furtive“ odstranil po smrti králově; i v druhém jeho traktátu se praví, že Jiřík v Čechách dokonál, oč v Uhrách se již úkladně pokoušel (Jordan 384). — Rudolf z Rüdeseimu i Rangoni (traktát 23—24) samozřejmě nejen tvrdí, že pečeť Jiříkova byla při zápisu spolku o záhubu krále, aby se mohli spiklenci o jeho dědictví rozdělit, nýbrž oni přímo Jiříka činí vlastním inspirátorem, přičítajíce jemu podnět k zabití krále. — Döring (Riedel 230) míní, že podezření o účasti Jiříkově se zakládá na tom, že on — souvisí to asi s jeho jízdou k sjezdu trenčinskému — se po popravě Hunyadově vydal na cestu do Uher se 4000 ozbrojenci, ale pak se vrátil. — Neslyšíme však, že by byl Jiřík usvědčen, jak bylo možno, měl-li král list zápisní v ruce. Také Bachmann, Ein Jahr 17²⁾ uznává, že v pramenech nelze nic najíti o dohodě Hunyadově s Jiříkem: tato alespoň není pravděpodobna ve spojení s úmyslem proti králi. — Až u Dubravia (vyd. z r. 1687) 759 se zachovala podrobnost, že po smrti Hunyadově mezi jinými listinami nalezen prý list Jiříkův, kde vyslovován souhlas s plány Hunyadovými: proto prý potom se Jiřík bál krále a jen za úplného zabezpečení s ním chtěl mluvit. Je to patrně pozdní ohlas zpráv z „Hofmār“ a „Historie“ o spiknutí Hunyadovském.

³⁾ Sr. Kuchaym 8. ledna 1456 (Quell. u. Forsch. 232).

⁴⁾ List z 12. prosince 1456 v Mon. Hung. hist., Dipl. 33. 221.

⁵⁾ Fra kn ó i v Ungar. Revue 1890. 137—38.

Hunyad chtěl již na samém počátku r. 1457 jeti k Bělehradu,¹⁾ pokračuje tak v tradicích otcovských i vycházejí tak vstříc národním nadějím, jež od něho čekaly daleko více než od krále sama. Tehdy sice nejel, ale obavy o Bělehrad jej znovu nutily na to mysliti, když se brzo potom roznášely pověsti, že nový despot Lazar — Jiří Brankovič zemřel 24. prosince 1456²⁾ — jenž zatím se sultánem sjednal novou smlouvu, sám sultána pohne k tažení na Bělehrad, byť i na to měl své peníze vynaložiti, jen aby se pomstil Uhrám za smrt Celského i za to, co Szilagyí učinil zlého jeho otci i zemi: raději prý uvidí Bělehrad v rukou tureckých než maďarských.³⁾ Než právě tehdy zápas o krále a moc v zemi dostupoval na dvoře královském vrcholu a šlo o rozhodnutí. Hunyad nechtěl opustiti pole bez pokusu dostati krále opět ve svou moc a teprve pak, zároveň s ním, měl v úmyslu táhnouti na jih. Garovi a jeho spolčencům záleželo pak na tom, nepouštěti Hunyada již na svobodu, neboť byli již — a s nimi i král — odhodláni zbaviti se v něm mocí populární osoby, ozářené nimbem otecké slávy, jež neodolatelně k sobě vábila lásku lidu. A to bylo jedině možno, pokud byl král v zemi, neboť, odjede-li král z Uher, sotva již přijde taková příležitost, aby se nenáviděného soupeře mohli zmocniti. Ptáme-li se, co způsobilo tak dlouhé váhání, byla to u strany Garovy nejen nutnost přesvědčiti krále, že nezbývá, chce-li se živ a zdrav zachrániti, než Hunyada i jeho přední straníky zajmouti a odstraniti, nýbrž i nedostatek branné moci. Hunyadovi právě úmysl táhnouti proti Turkům pomohl sebrati dosti vojska v samé blízkosti králově⁴⁾; než i on váhal, než se odhodlal této moci použití po druhé k zachránění svých plánů.

Prostředky na obou stranách se stupňovaly. Obě střediska, král i Hunyad, z nichž jeden i druhý hořel nenávistí proti svým odpůrcům a přece se ještě rozpakoval učiniti poslední krok, se stále více oprádala intrikami ostatních straníků.⁵⁾ Konečně přišla chvíle odhodlání, zde i tam. Král se dověděl o tajném zápisu hunyadovském, jakoby měl býti zbaven

¹⁾ Kuchaym 8. ledna 1457 (str. 232—33).

²⁾ Jireček, Gesch. der Serben II. 1. 207—08.

³⁾ List zástupce benátského Petra Thomasiho z Budína 3. února 1457 v Mon. Hung. hist., Dipl. 33. 224 (sr. i Jirečka II. 1. 204).

⁴⁾ O sbírání žoldnéřů zvláště z Horních Uher sr. Thurocze 350, jenž také dramaticky líčí stále živější tempo na obou stranách. U Beheima 63 Hunyad tajně sebere mnoho lidu v Starém Budíně. S jeho přípravami jistě souvisí i jeho krátká čtyřdenní nepřítomnost v Budíně z počátku března, třebas slyšíme, že odejel na rozkaz králův vybaviti jakýsi hrad Garův z obležení „bratříky“ (Fra kn ó i, Mathias Corvinus 31). — O přivedení sebraného lidu k Budínu, avšak též o vystřežení krále, jenž prý pak povolal na svou ochranu i měšťany, takže byl silnější než druhá strana, dovede vypravovati i vzdálená tomu všemu magdeburská „Schöpenchronik“ (Chroniken der deutsch. Städte VII. 198) podle pověstí, jež se o tom rozšířily až do severních Němec.

⁵⁾ Eneáš Silvius, Hist. boh. 171—72 (Hist. Frider. 466) všimá si více strany Ladislavovy, ale — jako leckdy jindy — nerozhoduje o vlastním motivu králově: „Rex sive iis (scil. amicis comilis Ciliae) motus, sive suapte natura incensus.“

vlády, po případě snad i života, což dotvrzovalo i jiné výstrahy, jichž se mu již dostalo dříve,¹⁾ a také s příchodem Jiskry z Brandýsa a jiných spolehlivých pomocníků s lidem branným měl v ruce prostředky, aby svůj úmysl mohl splnit. To bylo 12. března.²⁾ Tehdy již také v Budíně byl mladší bratr Hunyadův Matyáš, jenž přišel k výslovnému přání královi, při čemž opět Gara s přáteli hráli svoji dvojí hru, jednak podněcující krále, aby od sebe nepropouštěl Hunyada, dokud Matyáš nepříjde, patrně jako záruka, jednak Hunyadovi namlouvající, že třeba je zde přítomnosti jeho bratra, aby byl u krále jeho zástupcem a mařil spolu s nimi všechny pletky proti němu. A Matyáš přišel, propuštěn od matky v slzách, jež, pamětlivá prý prozíravé vůle manželovy, aby nikdy oba synové nedleli na dvoře královském, nepřála si jeho odchodu.³⁾ Myslím, že právě splnění tohoto přání králova i panského značí, že Hunyad prohlédl, že se jemu, bratrovi i straně jeho strojí úklad: vyhověl, tvář se, jakoby nic netušil, aby stranu druhou ukolébával v důvěřivý klid.⁴⁾ S Matyášem i po něm přicházeli i scházející ještě straníci, takže před polovinou března skoro celá strana Hunyadova byla shromážděna v Budíně.⁵⁾

Obě strany byly připraveny a záleželo na tom, která z nich překvapí druhou. Tak přišel 14. březen, na nějž Hunyad ohlásil závody.⁶⁾ Král,

¹⁾ Beheim 63 mezi těmi, kdo varovali krále, jmenuje arcibiskupa kaločského, Garu, Ujlakiho a Tomáše Frangepana. Také Ebendorfer, Chron. Austr. 882, jenž věří, že Celský byl zabit proto, aby se usnadnily úklady proti králi (jakoby v Bělehradě a Temešváru nebylo k tomu dosti příležitosti), vypravuje o výstrahách jakéhos biskupa, důvěrníka Hunyadova — je to asi Beheimův arcibiskup — ať nejlí a nepije nic, co mu Hunyad pošle, ať nechodí pod žádnou záminkou k Dunaji ryby chytat! Hunyad sám prý se neprozřetelně prozrazoval: jednou řekl, že podle ptáčka, jenž mu věští, bude-li se míti na pozor, se stane králem. K tomu král, jakoby nechápal, dodal, že snad králem bosenským a že on mu rád pomůže (později králem bosenským se stal Ujlaki). Brzo potom byl prý Hunyad smuten a vysvětloval králi, že mu psal astrolog, ujde-li do 14 dní smrti, že určena mu je koruna (sr. i výše 81^a)).

²⁾ O Jiskrovi Fraknóí, Math. Corv. 31 praví, že toho dne přišel. Přišel „mit ainem guetten Volckh, die haimblich iren harnascht brachten in die Burgkh“ (anonym rakouský 26). O masopustní úterý („zur Fassnacht“: 1. března) zpozoroval prý Hunyad mnoho lidu, Čechů i Němců, na hradě a že je zde král silnější než on, proto vymyslel lest jinou, závody (tamtéž 27). Že měl král mnoho oděnců na hradě ve skrytu, připomíná i Beheim 63. — O Ujlakim, jenž přišel až po zajetí Hunyadově, sr. níže.

³⁾ Thurocz 350. Přišel již na začátku března (Fraknóí, Math. Corv. 31; sr. výše str. 79^a)).

⁴⁾ Tak se, tuším, dá užití onoho výrazu Thuroczova „inscius insidiarum“, jemuž autor sám však věřil.

⁵⁾ „der mertheil der mörder“ (Celského): Beheim 63.

⁶⁾ Den zajetí Hunyadova i jeho popravy neudává se vždy stejně. Dříve byly rozpaky i o měsíci a roku. Kaprinai I. 151 a d. o popravě již zjistil, že to bylo r. 1457 před 19. březnem: mezi 16. a 17. březnem (první udává rakouský anonym 29, druhý Bonfin 359^a) se nerozhodl. Zajetí klade Thurocz 350 a na jeho základě varianta v kronice celské 134 (pod čarou) na 21. březen, popravu Ebendorfer, Chron. reg. Rom. 161 na 10. březen. Obojí je nesprávné. Anonym rakouský 29 myslí, že Hunyad

již dříve vystřežený, věřil, že jde o jeho hlavu,¹⁾ a se svými důvěrníky učinil opatření, aby úmysly Hunyadovy zmátl. Neodmítl pozvání, aby se dostavil ke koňským dostihům,²⁾ avšak učinil tak jinak, než si přál Hunyad. Jel na místo dostihů se silným průvodem branným, při čemž však, patrně v poslední chvíli, pod záminkou, že toho dne bude ještě třeba více věcí vyříditi, vyjednal s Hunyadem, aby slavnost byla posunuta časově o něco dříve. Při tom, zdá se, připadla přední úloha Jiskrovi, který s králem jel vedle obou Hunyadovců, Gary a mnoha jiných pánů z obojí strany. Jestliže dostihy měly býti příležitostí, aby Hunyad dostal krále ve svou moc, byl jeho plán změnou rozvrhu časového zmařen a jeho lid, jenž ležel u Langdorfu, dorazil na místo závodů již pozdě, hodinu po nich.³⁾

byl téhož dne, 16. března, zajat i popraven: správně je toto datum jen o popravě, jak v té příčině souhlasí listy královské ze 14. března i Jiskrův ze 17. března 1457 (A Č. VII. 216 a FRA. XX. 108), „Hofmār“ 254 i zprávy Beneše z Veitmile (AÖG. 39. 261), kde určitě se udává 14. březen jako den zajetí. Datum smrti, třetí den po zajetí (Thurocz 351), sice Jiskra v témž listu udává 15. březnem, avšak nesprávně, neboť dodatek k listu královskému ze 14. března (FRA. XX. 108), Beneš z Veitmile (str. 261) i Hofmār 254 se shodují v datu 16. března.

¹⁾ To nejjasněji vysvětluje z výroků králových z 19. března 1457 k Bardějovským, že „quedam in perniciem capitis nostri regii attemptata fuerunt“ (Kaprinai I. 202), i v manifestu z 21. března 1457, že oba Hunyadové, „cupiditate regni ducti,“ se spikli „in necem et periculum vite Majestatis nostre“ a že „scelus conceptum“ byli by skutečně splnili „intra triduum“ „in sanguine nostro et nostrorum,“ „nisi providere potuissemus“; přímo tu král vytýká, že šlo zvláště o život Garův (Teleki X. 551—52; sr. též list ke Karvajalovi, jež uvádí Fraknóí, Ungar. Revue 1890. 139). To byla ona „vngehorte sache,“ o níž se zmiňuje Jiskra k Vratislavským (FRA. XX. 108). Hned po zajetí se král vyjadřoval neurčitěji (bylo to snad proto, že to bylo ještě před výslechem zajatých?): ještě 14. března dal rozpisovati o zajetí „von merklicher ursach wegen“ (Teleki X. 545 i FRA. XX. 107). Než stejně, jako král, myslili i jiní. Ujlaki a Gara vytýkají ve vězení Rozgoňovi a Knižovi, proč se chtěli „in künickleychem pluet setigen“ (list Kuchaymův 22. března 1457: Quell. u. Forsch. 258). U Ebendorfera, Chron. reg. Rom. 161 Hunyad se zve „sedicionum auctor, homicida et sui regis proditor („homicida“ je charakteristika jeho i v „Annales Melicenses“ v MGSS. IX. 519). Také náš letopisec (St. let. češ. 165—66) praví: „A jsa na Budíně, i ukládal jest [Hunyad] vždy lest o králi, aby sám králem byl. A král srozuměv tomu, že o něm lest zrádnú ukládá . . .“ O úkladech proti králi sr. i list jakéhos knížete německého (Albrechta Branibor.) k papeži z r. 1458 (FRA. 42. 230: Hunyad prý se pokusil „contra personam ipsius quondam regis insurgere et ipsum sua caliditate vita privare“). V Němcích Hartung Kammermeister myslí — kromě jiných příčin, jež král měl proti Hunyadovi — že Ladislav Hunyad (jenž tu omylem se zve otcem Matyášovým) králi „wulde vergeben habe, als die gemein rede in den landen ging“ (Gesch.-Quell. d. Prov. Sachsen 35. 161 a 163). Jak Bleyer, jenž se z uherské strany posledně zabýval Beheimem a tím i naším thematem (v Szazadoku 1902), míní, že úklad životu královi byl vymyšlen, jen aby se mohla ospravedlniti poprava Hunyadova (sr. Gille 58).

²⁾ „Hofmār“ 254: „ain gerenn mit lauffen pfärden,“ Ebendorfer, Chron. Austr. 882: „sub colore ludii equorum currentium.“ Palacký IV. 1. 354 míní, že to byla „slavná kolba“.

³⁾ Tak to líčí „Hofmār“ 254 a lze to kontrolovati podrobností z listu Jiskrova ze 17. března 1457, kde se praví, že, kdyby se byl král zmeškal jen o hodinu, byl

Po závodech jel král s družinou přímo na hrad. Zde sesednuv s koně, vzal Hunyada za ruku a žertuje s ním, vedl jej do pokojů královských, jakoby vše, co se dalo, bylo jen náhodou. Proto oba bratři, Ladislav i Matyáš, nic netušíce, přišli pak, vykoupavše se, ke králi k večerní hostině.¹⁾ Král, přátelsky hovoře se starším Hunyadem — mladší Matyáš byl zatím ve vedlejší jizbě — najednou prohlásil, že Hunyad je vězněm.²⁾ Bylo to za přítomnosti Gary, Pavla Banfiho, Jiskry, Benedikta z Thurocze a Lambergera.³⁾ Hunyad uskočil od krále, jakoby se chtěl pokusit o útěk, ale tu již Gara, ten, v nějž do nedávna Hunyad tak pevně důvěřoval, tasiv, zastoupil mu cestu a zvolal: „Zlosynu, jsi zajat a nic ti již nepomůže!“ Vida nemožnost záchranu, vzdal se Hunyad, zatím co král po česku vzkřikl na Jiskru, ať zajme též ve vedlejší světnici Matyáše. Spolu s oběma Hunyady zatčeno bylo i šestnáct předních jejich straníků, mezi nimi Vítěz, Ladislav Kniží, Šebestián Rozgoň, Modrar a Frodnacher. Než několika stoupcům jejich přece se podařilo utéci pomocí služebníků Hunyadových, kteří právě

by sám zabit a „wir zuvor aus etc.“ (FRA. XX. 108; sr. s tím výrok králův o „triduum“). O „neslychané věci“, jež měla býti na králi spáchaná, měl Vratislavské zpraviti služebník jejich Mikuláš. Čekali bychom proto, že Eschenloer nám podá bližší zprávu o jeho poselství. Než jeho sympatie k Hunyadovcům nedovolily mu leč později opakovati ozvěnu líčení Eneášova, Hist. boh. 172 (Gesch. d. St. Breslau I. 35): „Ap er (Hunyad) diesen tod vordienet hatte oder nicht, ist Gott bekannt. Keine andere Sache wart dornoch nie offenbar, denn das do geschehen was am Grafen (von Cilli).“ — Rakouský anonym 27—28 líčí věc poněkud jinak než „Hofmār“. Hunyad prý, vida, že král je v Budíně silnější než on, zařídil „ain Rennen“ a tajně k němu obeslal 600 jezdců. Ti i se sedláky, kteří v počtu 1000 se sešli z okolí k jeho výzvě a kteří se měli postavit mezi družinu královskou a město, aby se, až uslyší, že krále již odvedli, zmocnili města i hradu — přišli příliš záhy, nežli král přijel, a král, zvěděv o tom, zůstal prý na hradě; Hunyad pak, ježto král na hrad přibral značnou posilu, Čechy i Němce, poručil jízďe jeti přes Dunaj do Starého Budína a sedlákům vrátiti se domů (sr. i námitky K a t o n o v y XIII. 1147 proti možnosti skrytí v okolí Budína takovou moc). — Podle Ebendorfera, Chron. Austr. 882, lid Hunyadův v nemalém počtu přišel k dostihům ze Starého Budína (zde je obdoba s pozdějším anonymem). Při závodech král, jsa zpraven o úkladech, rychle pobodnuv koně, ujel na hrad. — Je-li ve zprávách těch přece jen zrnko pravdy, vypravování kroniky špýrské (M o n e I. 415—16) se pohybuje již úplně v dohaděch a báchorkách. Hunyad krále vodí od hradu ke hradu, „ob er etliche rachtunge mit yme treffen mochte“; při vyjízdce na procházku, při níž ho Hunyad provází se 200 jezci, vybaví ho Jiskra s jinými pány, kteří se skryli v lese se 600—700 jezci; Hunyad se svými však ujede (konkretním rysem tu je pouze účast Jiskrova, jež se jeví vynikající měrou i ve změtené tradici). — Že král opravdu na závodech byl, ukazují i zprávy Beneše z Veitmile (sr. list Bereitův z 24. března 1457 ve FRA. XX. 109): „als her (der konig) zu Ofen im felde uszgeritten“

¹⁾ Tak to (o lázni a zajetí až večer) vypravuje Beneš z Veitmile (list Bereitův 109), kdežto „Hofmār“ 254 dává Hunyada zatknouti, hned jak se žertujícím králem přišel do pokojů královských. — Podle Thurocze 350 byl Hunyad ke králi povolán k rozmluvě a to v poledne.

²⁾ Tak vykládám slova („Hofmār“ 254): „da sprach im der konig zu umb fänngknuss.“

³⁾ Thurocz 350.

byli v městě a kteří za nastalého shonu prosekali hradní bránu, jež byla na rozkaz královský spuštěna. Brzo potom zavřeny i brány městské a nikdo nesměl veň ani dovnitř.¹⁾ Téže noci ještě přišla na Budín posila o 500 jezdcích pod Ujlakim a Rynoltem Rozgoněm, pro něž na rychlo hned posláno.²⁾ Příchod jejich nebyl zbytečný, neboť bylo se báti bouře lidu i vojska Hunyadova v Pešti; před útokem ještě v den zajetí hrad byl ochráněn též tím, že všechny lodí byly na rozkaz královský dopraveny k pravému břehu.³⁾

Druhého dne, 15. března, byl Ladislav Hunyad i s ostatními zajatci postaven před soud a odsouzen k smrti; na statky jeho vyhlášena konfiskace.⁴⁾ Ladislav Hunyad při tom i udal, kde uložen je jeho poklad a popsal jej; sotva však bude pravda, že snažil se svaliti vinu na mladšího bratra a že prosil o milost, nabízejce králi všechny své statky a poklady a slibuje vstoupiti do kláštera kartusiánského a tam se káti.⁵⁾ Ze jmění konfiskovaného hned král se odvděčoval svým pomocníkům, kdo si čeho

¹⁾ „Hofmār“ 254. Že význam Jiskrův při tom všem byl veliký, svědčí Jeronym Kretský (1462): „il quale fu gran causa della morte del fratello di Mathias re“ (E n g e l 49/2. 15; K o v a č i č II. 23). — Právě-li kronika celská 134 (pod čarou), že oba Hunyadové byli zavřeni v jednom pokoji hradském, tu se rozchází se svou předlohou, s Thuroczem 350, podle něhož Matyáš uzavřen v domě na hradě, kde mu byl již dříve vykázan příbytek, odděleně však od staršího bratra; dále Thurocz 353 praví, že Matyáš byl držán v malém domě vedle věže Istvánváru, hledícím k dolním lázním, což K a p r i n a i I. 187 vykládá, že tam byl Matyáš převeden za účelem přísnější vazby. — Výčet zajatých kromě u Thurocze 351 sr. u Beheima 63—64: Vítězovi však prý se stala křivda, „als sich seit hot herfunden“. O nich sr. též K a p r i n a i e I. 179 a d.; ten také dokázal I. 168 a d., že Diviš Szécsi, arcibiskup ostrihomský, nebyl zajat. Anonym rakouský 29 počítá zajatých jen „etlich als auff zehen.“ Nepravděpodobno je, že by byli zajati teprve, „postquam autem subsequens dies in lucem dissoluta est,“ jak praví Thurocz 351. O „tvrdém“ jejich uvěznění sr. list Jiskrův ze 17. března („die swerlich sitzen“) i list Bereitův z 24. března 1457 (FRA. XX. 108 a 109).

²⁾ „Hofmār“ 254, jež si zůstává vůči Ujlakimu důsledna: Ujlaki, jenž zprvu sliboval svou účast na násilném zajetí králově při závodech po své zradě přináší s sebou zápis ligy hunyadovské a kleče prosí krále za milost, načež mu král podá ruku a odpustí (sr. výše str. 85¹⁾). O příchodu jeho v noci píše i Thurocz 351: patrně nemohl král již vyčkati jeho slíbené pomoci, když čas tak chvátal. Sr. i list králův z 21. března 1457, že Ujlaki přišel „cum decenti apparatu armatorum.“

³⁾ F r a k n ó i, Math. Corv. 32.

⁴⁾ Alespoň král 21. března 1457 (T e l e k i X. 552) praví: „seruata iuris forma et post latam contra eos sententiam“; 17. března tvrdí, že poprava Hunyadova se stala „noch rathe der hungerischen herren“ (FRA. XX. 108). Kronika celská 135 vypravuje, že byl Hunyad „für recht geführt und umb den hals verurtheilt“; i dále se zmiňuje o „erkendtnuss des rechtens.“ List královský o konfiskaci statků hunyadovských z 28. dubna 1457 uvádí F r a k n ó i, Math. Corv. 33.¹⁾ Také Beneš z Veitmile přinesl zprávy do Čech, že zajatcům vše bylo vzato (AÖG. 39. 261).

⁵⁾ To uvádí „Hofmār“ 254: Z „nesmírného pokladu“ i velikých statků, jež králi podával, učinil prý jen „ain beschaidne aufzaigung“ pro matku i bratra (sr. i odmítnutí F r a k n ó i o v o 32¹⁾). Zajatcům prý ukázán i zápis, odevzdaný Ujlakim, takže nemohli lháti. — Také Ebendorfer, Chron. Austr. 882 mluví o milosti Hunyadovi odepřené, „quam deludere concupivit.“

žádali: při tom je zajímavé, že Jiskra, ač i jemu odměna nabízena, ničeho nepřijal.¹⁾

Poprava Hunyadova, na níž záleželo jeho odpůrcům nejvíce, byla vykonána již nazejtří, 16. března, patrně proto, aby se předešlo jakémukoli zakročení v jeho prospěch. Bylo to již na večer, po západu slunce,²⁾ kdy odsouzenec vydán v moc rychtáře i konšelů budínských a v průvodu četného zástupu ozbrojenců krácel Budínem, zatím co hlasatelé provolávali veřejně příčinu odsouzení jeho, smrt totiž Celského a porušení přísah králi.³⁾ Došli na první podhradí k domu řečenému „Frispalota“,⁴⁾ v nezvyklou hodinu a na nezvyklé místo, ze strachu prý před lidem, aby mocí nevyrvál svého miláčka z rukou katanů.⁵⁾

Ladislav Hunyad uchvacoval diváky, kteří se sešli k hrozné podívané, svou krásou⁶⁾ i mužným chováním. Byl mladík sotva 24letý, zteplil postavy, širokých plecí, na něž podle zvyku tehdejšího volně splýval dlouhý, kaštanový vlas. Šel s rukama nazad svázanýma, v sukni zlatohlavové, nedávném snad to daru královském z Temešváru, hrdě vztýčen a bez bázně: ohnivé oči jeho z kulaté, snědé tváře bystře se rozhlížely, jakoby chtěly se nasytiti ještě jednou krásou dne i života, jež měl za krátko ztratiti. Když na místě popravním bylo mu poručeno kleknouti, učinil tak, napřed krátce osvědčiv svou nevinu na tom, co biřič provolal, že tak umírají, kdož pánů svých jsou neposlušni. Kat, služebník to z vlastní jeho stáje,⁷⁾ svázav mu vřasy vzhůru, měl se k dílu, ale právě snad proto, že služebník v něm nezapomněl svého pána, chvějící se jeho ruka způsobila odsouzeneci prodloužením muk nečekané útrapy.⁸⁾ Bylo třeba nové a nové rány. I vstal zraněný a hlasem slabým, však přece dosti sroztímitelným, dožaduje se ochrany

¹⁾ List jeho ze 17. března 1457 (FRA. XX. 108).

²⁾ Beneš z Veitmile (u Jošta z Einsiedlu v AÖG. 39. 261) má neurčité udání: „nach mittag“, ale nejen anonym rakouský 29, nýbrž i list královský ze 14. března (v doušce později připsané: FRA. XX. 108) praví „vmb completzeit“, tedy hned po západu; u Thurocze 351 je též poprava na večer po nešporách.

³⁾ O veřejných vyhláškách Beneš z Veitmile (u Jošta z Einsiedlu v AÖG. 39. 261); sr. i kroniku celskou 135 („das were der morder, der sein hend in des königs bludt gewaschen und seinen freundt den graffen von Cilli ermordt hette“).

⁴⁾ „in der ersten vorbürge“: Jiskra 17. března (FRA. XX. 108); „ante castrum Budense in oppositum atrii Fryspalotta denominati“: Thurocz 351; „für die purck“, „Hofmār“ 254.

⁵⁾ Thurocz 351—52.

⁶⁾ „mládenec krásný“: Bartoš z Prachňan (D a č i c k ý I. 37): K popravě sr. Eneáše Silvia, Hist. boh. 172, „Hofmār“ 254, Thurocz 351—52, kroniku celskou 135—36.

⁷⁾ „sein marstaler“: „Hofmār“ 254; Unrest (H a h n I.) 539; Ebendorfer, Chron. reg. Roman. 161: „stabularius“.

⁸⁾ Podle kroniky celské 135 bylo s biřiči smlouveno, že mají mu více ran zasaditi, než mu hlavu setnou. Pravděpodobně však zde vkládá se vědomý úmysl tam, kde šlo jen o bezděčnou neobratnost.

zvyku, jenž v takových případech vracel odsouzeneci nárok na život, snažil se uniknouti z hrozného místa. Než již po několika krocích šlápl si na šat, padl na tvář a zde k rozkazu nesmiřitelných odpůrců kat musil čtvrtou ranou dokonati úkol.¹⁾ A to vše před lidem hrozbami úředními zastrašeným, jenž neodvážil se pomoci nešťastnému synu hrdinovu a jen v němém úžasu, s hlavou svěřenou, s proudy slz a s rukama sepjatýma stál nad nevidaným výjevem „jako v těžký spánek pohroužen“! Bolest nevzmohla se zatím na čin, avšak v žalném tom tichu rostla nerozborná zeď odporu a nenávisti mezi lidem a jeho králem, za jehož souhlasu mohlo dojíti k takovému divadlu.

Mrtvola pokryta černým pokrovem a na márách odnesena do kostela Marie Magdaleny a po celou noc hlídána. Nazejtří, 17. března, za prvního úsvitu pohřbena beze všech obřadů obvyklých v kostele Božího těla, kde odpočívalo i oněch 32 proslulých a stále vzpomínaných obětí hněvu Zikmundova²⁾: přibývala k nim nyní na rozkaz vnuka jeho obětí třiatřicátá, obět největší, její jméno letělo bouřlivě celou zemí jako symbol odboje, třebaš pozůstatky její skryty byly pečlivě pod cihlami dlažby chrámové, aby nikdo netušil, kdo tu leží. Veřejné mínění však nespokojilo se takovou formou utajení: hned se vypravovalo, že mrtvola již 18. března opět z hrobu byla vyzdvížena a dovezena tam, kam patřila: matce Alžbětě. Již v neděli potom, 20. března, dal průchod veřejné náladě neznámý mnich ve Starém Budíně kázáním, že nevinná krev volá k bohu o pomstu.³⁾

Král mohl rozpisovati, že smrt Hunyadova je jen spravedlivý trest za zabití Celského, trest tím spravedlivější, že stupňován byl novou zradou vinníkovou; mohl veřejně ujišťovati, že by byl všecky úmluvy s Hunyadem opravdově zachoval, kdyby se nebyl dověděl o jeho úkladech proti životu svému i svých rádců.⁴⁾ Lid však nevěřil těmto osobním projevům neoblíbeného krále a mohl býti jim práv tím méně, když důvody královny se přímo obracely proti jeho vlastním sympatiím, chtějíce zmenšiti v jeho očích velikost obdivovaného hrdiny národního Jana Hunyada. Jeho veliké zásluhy o obranu země docházely u krále jen pohrdlivého ocenění,⁵⁾ zato tím více odsuzovány jeho činy, jež se obracely proti příbuzným královým nebo proti jeho zemím ostatním, jež však u lidu samého neměly onoho nenávistného rázu, naopak svého času byly provázeny jeho radost-

¹⁾ V kronice celské 135—36 vzchopil se Hunyad již po první ráně; u Thurocze 351 až po třetí. V „Hofmār“ 254 kat dokonává své dílo až jedenáctou ranou, u Eneáše Silvia čtvrtou. — U Beheima 64 jeho nenávist i při smrti Hunyadově se drsně projevila: zasloužil prý si kola a ne čestné smrti, jež však u něho mnoho cti neměla, neboť Beheim dává Hunyadovi zemiřiti provazem (verš 1067 a d.).

²⁾ Thurocz 352.

³⁾ List Kuchaymův 22. března v Quell. u. Forsch. 258.

⁴⁾ List jeho z 21. března 1457 (Teleki X. 551), jež sr. i k následujícímu.

⁵⁾ Král tu praví o Hunyadovi gubernátorovi: „etsi defensionem aliquam regni egerit“ (Teleki X. 547).

ným souhlasem, ať šlo o vpády do Rakous a do území celského nebo o spory a zápasy se srbským Brankovičem: co bylo králi zločinem, lidu uherskému bylo zásluhou. Lid sám ani nemohl se shodovati s královým tendenčním odsuzováním jednání Hunyadova i syna jeho k němu z předešlých let, jež bylo zároveň obranou strany Hunyadovcům nepřátelské, strany v lidu nepopulární. Lid necítil, jak těžce doléhal zločin bělehradský na srdce královo, a neuznával spravedlnosti, jež vinníka všemu lidu milého a draheho postihovala takovým způsobem od krále — cizince a to ještě za obět lidem nenáviděnou. Smrt Hunyadova byla příliš sepredena se stranickými zájmy jeho odpůrců i s prospěchem královým, aby se králi věřilo a aby se mu dalo za právo i v tom případě, že jeho veřejné projevy i jejich ozvěny v ústech jeho straníků byly upřímné a pravdivé. Jestliže docházel král příznivého sluchu mimo Uhry, jeho důrazné akcenty, jak spravedlivě postihl trest mladého Hunyada, v Uhrách z veliké většiny narážely na tuhý odpor: zde král ze žalobce stával se obžalovaným.¹⁾

S králem však nebyl nespokojen jen lid, nýbrž i zástupci kurie římské, především Karvajal, jehož taktu papež ponechal učiniti příslušné kroky. Ten, jakmile se dověděl o popravě Hunyadově a zajetí jeho straníků, okamžitě dopsal králi, že on uvězněním preláta Vítěze fakticky na sebe uvalil církevní exkomunikaci, a jeho energickému zakročení se podařilo, že král vydal Vítěze v moc primasa uherského, arcibiskupa ostříhomského Diviše. Také druhým vězňům vymohl Karvajal alespoň jisté úlevy ve vazbě,

¹⁾ Motiv pomsty za Celského i za vlastní pokoření při tom jako příčina zajetí a popravy Hunyadovy ozve se kromě oněch dotčených již veřejných vyhlásek v Budíně (sr. výše 96¹⁾) v listech královských vícekrát: sr. list z 15. března Rožmberkům o „hanbě a škodě“, jež se mu stala zabitím Celského „při naší přítomnosti“: páni uherští prý litovali krále i království „i té zlé pověsti, kteráž by o nich nevinně mluvena býti mohla“ (AČ. VII. 216); sr. list z 21. března 1457 (Teleki X. 549—50). O touze msty svědčí i cizí výroky současné. Tak Bernard z Kraiburka v listu o smrti krále Ladislava praví: král prý z Uher nechtěl se vrátiti do Rakous, „nisi comitis Cilie interemptorem prius videret interemptum“ (Chmel, Sber. Wien. Akad. 1850, V. 665). Věřili tomu i lidé dobře informovaní jako Jiskra (FRA. XX. 108) i Eneáš Silvius (list ze 7. dubna 1457, v Opera 791: „... verisimile est necem comitis Cilie hoc peperisse“). Sr. i kroniku celskou 136, rakouského anonyma 29, Unresta 546, Kammermeistra (Gesch.-Quell. d. Prov. Sachsen 35. 161) i našeho Bartoše z Prachňan (Dačický I. 37: král dal popraviti Hunyada, „protože Voldřicha, hrabě Cilské, v svádě zabil“). V zorném úhlu pomsty za Celského vidí smrt Hunyadovu a to velmi charakteristicky i kronika špýrská (Mone I. 415—16): král chce si usmířiti despotu srbského, a proto i Hunyad má zemřít jako kdysi Celský; jeden z pánů tne ho do hlavy, dvě rány mu zasadí do nohy a konečně na stole před králem i knížaty mu setne hlavu. Nověji i Katona XIII. 1151—52 vidí pravý důvod smrti Hunyadovy v pomstě za Celského a spiknutí hunyadovské je mu jen výmyslem strany druhé, aby král, jenž přísahal Hunyadům beztrestnost, mohl býti přece k trestu podnícen (sr. i str. 1147). — Thurocz 352 vidí příčinu smrti Hunyadovy ne v zabití Celského, ale v sobeckém podněcování krále od odpůrců Hunyadových: ty by vlastně za porušení přísah královských měl stihnouti soud boží; u lidu jsou již prý beztoho v hanbě a nenávisti.

zproštění pout.¹⁾ Zůstávali ve vazbě²⁾, třeba jim nescházelo přimluvčích ve straně královské: tak Ujlaki se ujímal Šebastiana Rozgoně a Gara Ladislava Kiniže.³⁾ Zajatého Rakušana Eustacha Frodnachera se zastával zástupce Jiříkův Beneš z Veitmile, jenž až dotud zůstal v Budíně. Ten však, poddávaje se dojmu smrti Hunyadovy, neuvaroval se ostrých slov proti králi, takže páni uherští, uslyševše o tom, poslali za ním do jeho hospody, aby byl jat: jen okolnost, že byl včas vystřežen, pomohla mu, že ujel.⁴⁾

Král sice nepřikročil již k popravám dalším,⁵⁾ jinak však byl „velmi přísný a tvrdý.“⁶⁾ Poměr jeho ke Garovi a ostatním pánům nebyl zcela jasný. Na jedné straně slyšíme se krále sama radovati, že je „ein freier regierender konig“⁷⁾ a že nemá již žádné překážky, „by námi kto vládl;“⁸⁾

¹⁾ Fraknoi, Ungar. Revue 1890, 138—39. i Mat. Corv. 33. Vítěz byl vydán Divišovi k soudu církevnímu až po 22. březnu (sr. list Kuchaymův z toho dne v Quell. u. Forsch. 258: mohl čisti denně mši; „Nw der von Gran (Diviš) komen ist, so wirt man im in (Vítěze) anttwurten“; Beneš z Veitmile po svém návratu do Čech mluvil o Vítězovu vydání již jako o faktu: sr. listy Jošta z Einsiedlu i Bereitův ze 24. března v AÖG. 39. 261 a FRA. XX. 109). Sr. též Eneáše Silvia, Hist. boh. 172 i Thurocze 353; o Vítězi, že jej arcibiskup Diviš měl „erhungern“, sr. „Hofmār“ 254 (také podle Jošta z Einsiedlu — list z 24. března: AÖG. 39. 261 — byl mu dán Vítěz „zcu vertilgen in sein gefennknusz; Bereit 24. března též na základě zpráv Beneše z Veitmile psal, že Vítěz dán Ostříhomskému „zu ewigem gefengnis“: FRA. XX. 109.

²⁾ Bereit v Budíně píše o ní 8. dubna (FRA. XX. 110).

³⁾ Kuchaym 22. března píše (str. 258), že zajatci žádali za milost, slibující se zapsati, že potáhnou proti Turkům, nebo kam král poručí. Důvody přimluvčích jsou patrné, pravili Ujlaki ve vězení Rozgoňovi: „Musím hleděti na Tvou sestru,“ a Gara zase, že nezapomene přátelství s Kinižem.

⁴⁾ Kuchaym 22. března (tamtéž). Nelze z tohoto poněkud ukvapeného jednání vysuzovati příliš mnoho, jako je k tomu ochoten K a n t e r, Ermordung str. 12. Beneš nesouhlasí s tím, co se stalo; to však ještě neznamenalo, že by byl zasvěcen jménem pána svého v plány Hunyadovy.

⁵⁾ Že 21. března byli popraveni Frodnacher, Modrar, Kiniži a Rozgoň, jak praví „Hofmār“ 254 (též Jošt z Einsiedlu 24. března píše, že stat kromě Hunyada i Rozgoň a jiní: AÖG. 39. 261; i magdeburská Schöppenchronik v Chron. d. deutsch. Städte VII. 398 míní, že Hunyad popraven sám osmý, „sulfachte“; sr. i kroniku špýrskou u Moneho I. 415) — je nesprávné, neboť Kuchaym 22. března (upozornil na to Szalay III. 1. 191²⁾) tvrdí, že zajatci jsou všichni na živu, stejně jako Bereit 8. dubna (FRA. XX. 110; sr. i jeho list z 31. března tamtéž). Frodnacher žil ještě r. 1461 (sr. Bachmanna, Deutsche Reichsgesch. I. 37), Kašpar Bodo 1458 (Kaprina I. 184); o Modrarovi, bohatém Norimberčanu, na němž se žádalo veliké výkupné, 14.000 zl. (Kuchaym 22. března, str. 258: proto byli též zatčeni Jiří Henckel z Levoče a hospodář Kuchaymův Pankrac, jemuž prý Modrar světil mnoho peněz), ještě uslyšíme (101⁷⁾). Sr. i níže str. 104⁴⁾).

⁶⁾ Kuchaym 22. března: „gar streng und hert, kümbt seinen gnaden volk, er wirt trostlicher reden.“

⁷⁾ Hned po zajetí Hunyadově tak rozpisuje (FRA. XX. 108 i Teleki X. 545) a ujišťuje, že je „frisch und gesunt“ a že nezná nikoho ze šlechty ani z prelátů, kdo by byl proti němu.

⁸⁾ 15. března Rožmberkům (AČ. VII. 216: „jsme ve zdravie a dobře se máme...“).

na druhé straně však se šířily zprávy, že Gara a Ujlaki mají krále v moci.¹⁾ Magnáti jistě nezanedbali vliv svůj, pokud lze, vzrůstat, avšak situace královská byla přece tehdy v Budíně jiná, než byla před tím v Bělehradě a Temešváru. Měl Ladislav při sobě Jiskru s lidem, na nějž mohl zcela spoléhat a jehož proto důvodně nechtěl od sebe propustiti.²⁾ Jestliže proto jeho projevy o poměru k magnátům, jež svým optimismem hleděly působiti na uklidnění veřejnosti, nebyly bezdůvodné, hůře bylo s jeho skutečnou mocí mimo hradby budínské. Čekaje na další posily, neodvažoval se král od popravě Hunyadovy vyjít ze hradu.³⁾

Stav věcí byl daleko horší, než jak král rozpisoval. Nálada v lidu byla krajně pobouřena proti němu i jeho straně. Mluvilo se přímo — a na dvoře se to vědělo — že padla „hlava země“, a steskům, kdo ochrání nyní zemi, nedovedly učiniti přítrž zákazy, že, kdo bude mluviti proti popravě, ztratí hrdlo i statek, ať je to muž nebo žena. Tradice hunyadovská byla příliš mocná, aby s ní mohla soupeřiti vážnost mladého krále. Gara a jeho přátelé viděli, že svým činem roznítí nebezpečný plamen, a byli plni obav, neustávající v poradách, jak čeliti propukajícímu již odboji,⁴⁾ zvláště když sněm, jenž 19. března byl přeložen na 10. duben,⁵⁾ byl jen slabě navštíven.⁶⁾

„Veliké zášti“ o Hunyada již začínalo.⁷⁾ Matka Hunyadova Alžběta i Szilagy, jenž přísahal pomstíti smrti synovcovy,⁸⁾ sbírali vojsko, majíce k tomu dosti prostředků v rodinném pokladu, jež Alžběta bez váhání k tomu účelu propůjčila, takže v krátkce bylo v jejich službách množství žoldnéřů.⁹⁾ Kromě toho Szilagy podřídil si všechna města sedmihradská a všechny důchody korunní v těchto částech království¹⁰⁾ a zdá se, že dovedl pro své plány si částečně nakloniti i přízeň Karvajalovu, jehož ovšem úkolem i potom zůstalo zprostředkovati smír.¹¹⁾ To za prudce vzkypělých

¹⁾ 24. března 1457 Jošt z Einsiedlu (AÖG. 39. 261); podobně soudí i v Budíně samém Bereit 8. dubna (FRA. XX. 110: páni krále „in vliessiger hute haldin.“). Sr. i 88²⁾, jak se vyslovil král k Vítězovi v Ostřihomě i období toho v listu Eneáše Silvia 10. srpna 1457 Vítězovi (Opera 839) o závistivých pánech: „Rex adhuc inuenulus et in regno nouus magnis consultoribus adversari (non) audebat: cessit furori, loco et tempori.“

²⁾ Bereit 8. dubna (FRA. XX. 110).

³⁾ Kuchaym 22. března (str. 258).

⁴⁾ O tom všem tamtéž.

⁵⁾ Kaprinai I. 201.

⁶⁾ Bereit 8. dubna („... und das der gemeine tag off Georgii vor sich gehet“.)

⁷⁾ Týž 31. března (FRA. XX. 110), dodávaje: „Got stehe vnserm g. h. konige bey, das ist noth.“

⁸⁾ Fraknói, Ungar. Revue 1890. 139 (podle zpráv benátských).

⁹⁾ Jeronym Kretský (1462) u Engla 49/2. 15 (Kovačič II. 23): Szilagy hned přišel z Bělehradu k Alžbětě; že tato sáhla na poklad, ví i Dluhoš V. 241; sr. i Ebendorfera, Chron. reg. Rom. 164.

¹⁰⁾ Thurocz 353; Szilagy sbíral domácí žoldnéře i cizí (sr. i list Kuchaymův z 22. března). O tažení k Bystřici sr. Fraknói, Math. Corv. 36.

¹¹⁾ Fraknói, Ung. Rev. 1890, 139 a d.

vášni obou stran bylo velmi těžké a na uklidnění jejich nepůsobily ani znepokojivé zprávy o nastávajícím tažení tureckém k Bělehradu.¹⁾ Odboj rostl a nějaký čas nebyl král ani v Budíně zcela jist před útoky nepřátelskými.²⁾ Hunyadovci i v Horních Uhrách nacházeli pomocníky. Proto tam poslal král Jiskru, nově jmenovaného hejtmanem horní země, s 1000 lidmi.³⁾ A útek, jenž se několika zajatcům budínským podařil za bouřlivé noci na 25. květen pomocí strážců,⁴⁾ zajisté odpor proti králi ještě více rozdmýchal.⁵⁾ To i nezdar nových pokusů o vyrovnání, jež zahájil dvorský sudí Ladislav z Palocz, jimž však Szilagy odepřel souhlasu,⁶⁾ pohnul krále k odjezdu do Vídně.

Král odešel, kdy bouře v zemi beznadějně vzrůstala a kdy v Budíně necítil se již dosti bezpečným, odváděje s sebou i dva zajatce, kteří se mu zdáli nejdůležitější, Matyáše a Modrara⁷⁾; ostatní zajatce, kteří ještě zbývali, propustil, snad aby tím pomohl odpor hunyadovský uklidniti.⁸⁾ Když cestou dojel do Ostřihoma, propustil i Vítěze, s rozličnými omluvami,

¹⁾ Sr. list Eneáše Silvia ze 7. dubna 1457 (Opera 791). — O Szilagyim se vypravovalo dokonce, že se chce podrobiti sultánovi (Kuchaym 22. března).

²⁾ Dluhoš V. 241.

³⁾ 21. dubna 1457 píše král Košickým, ať přirazí 1. května k Jiskrovi s 32 jezdci, 100 pěšimi atd. (Kaprinai I. 204—05; sr. i tamtéž 210—11 list z Vídně ze 16. srpna k týmž). Hunyadovci získali tu Pankrace ze Sv. Mikuláše s jeho 2 syny a 3 bratry (sr. listy Alžběty Hunyadové a Szilagyho v Temešváru 14. dubna a 13. července 1457: tamtéž 197 a d. a 119—20).

⁴⁾ Ebendorfer, Chron. Austr. 881—82 udává noc na Vstoupení páně. Prchli Ladislav Kizi, Šebestian Rozgoň, Kašpar Bodo a Pavel Frangepan a po provazech se zdi se spustili i se strážci svými; v Chron. reg. Rom. 162 se praví, že to bylo právě přede dnem, kdy měli býti popraveni. Thurocz 353 místo provazů mluví o dvou prostěradlech („linteamina“) a klade útek na noc po Božím těle 1458. Sr. i Eneáše Silvia, Hist. boh. 172 (u něho bylo o nich „suspensum iudicium, qui tamen paulo post effractis carceribus evasere“) a Beheima 64 („durch vntrew beschach dis“).

⁵⁾ Thurocz 353. Zákaz královský Jihlavským, ať se nikdo k rebellům nepřidává, sr. u Chlumeckého, Regesten I. 29 č. 141.

⁶⁾ Sr. Fraknói, Math. Corv. 34—35. U Dluhoše V. 241 kromě obav před zpusťšením země a uvedením Turků slyšíme i ozvěnu podmínek mírových: propuštění Matyášovo z jedné a vydání některých hradů z druhé strany. Ebendorfer, Chron. reg. Rom. 164 píše o několika pokusech o jednání: Ladislav „dum... suos repetitis vicibus ad se accersisset Ungaros, venire detrectarunt“ a spojovali se se Szilagyim.

⁷⁾ Fraknói, Math. Corv. 34. Thurocz 354 přičítá to obavě po útěku mnoha zajatců (sr. i kron. celskou 136¹³⁾): Matyáš i Modrar, těžce spoutaný, jeli v jednom voze. Modrara, jehož chtěl král pro jeho bohatství donutiti k velikému výkupnému, zve Ebendorfer, Chron. Austr. 881 „de Nuremberga“. O jejich vydání sice bylo jednáno, „sed (tractatus) sine votiva conclusione vane consumpti“: Ebendorfer, Chron. reg. Rom. 162. Sr. i St. let. čes. 166. — Že král „metu Ungarorum pergit Wyennam“, praví Annales Melicenses (MGSS. IX. 520).

⁸⁾ O propuštění jejich „Historia seu epistola“ 89 („pluribus respectibus eis absolutis“) i Ebendorfer, Chron. reg. Rom. 161.

jimiž se snažil zbýti se odpovědnosti: věřil mu však Vítěz, když král jej ujišťoval, že zajetí jeho bylo dílem pánů, kteří měli jej, krále, v moci, kdežto za propuštění své má Vítěz děkovati jen jemu, králi?¹⁾ Do Vídně král dojel 4. června.²⁾

¹⁾ Eneáš Silvius, Hist. boh. 173; dotčená slova královská mají obdobu i v listu Eneášově králi z 5. srpna 1457 (Opera 835) i 10. srpna v gratulaci jeho Vítězovi (Opera 839; sr. výše str. 100¹⁾); sr. i list jeho z 1. srpna Janu Tröstrovi, jenž před tím dopisoval z Uher i Vídně (tamtéž 833—34). Eneáš tu patrně z ohledu na krále, jemuž byl zavázán za své kardinálství, provozuje prostřednickou politiku. V listu ke králi Eneáš zdvořile předpokládá, že oba listy papežské ve prospěch Vítězův Ladislava nedošly, ani listy jeho, Eneášovy (sr. listy Kalixtovy králi, Diviši Ostřihomskému i Karvajalovi u Theinera, Mon. Hung. hist. II. 287—90; v listu ke Karvajalovi čteme i zajímavý výraz obavy, aby se nesplnilo slovo Šalamounovo: „Vae regno, cui rex puer est...“). O zajetí Vítězově věděl Eneáš již 7. dubna (sr. list ke králi Alfonsovi v Opera 791). — Oním doktorem Albrechtem, jenž se měl státi arcibiskupem kaločským v tom případě, kdyby se byl stal arcibiskup kaločský za odměnu svých služeb nástupcem Vítězovým ve Velikém Varadině (sr. Kuchaym 22. března 1457 v Quell. u. Forsch. 258) — jest Albrecht de Hangach, místokancléř a probošt jagerský (sr. Kato n u XIII. 1185 a 1179; toho se asi týkal zmíněný výše str. 82 list králův biskupu Hedervárimu).

²⁾ Datum to je u anonyma rakouského 32. — Ještě 22. května byl král v Budíně (Lichnowsky VI. Reg. č. 2217). 28. května byl v Ostřihomě; 29. chtěl přenocovati v Nesmilech (Langendorf), 30. v Genyen (Stayhamb) a 31. v Rábu (list Štěpána de Nemeth 29. května z Ostřihoma: Kato n a XIII. 1178—79; 31. května byl král opravdu v Rábu: Lichnowsky VI. Reg. č. 2218).

HLAVA IV.

Smrt Ladislavova.

Jako bouře uherské byly na překážku jednání dubnového sněmu budínského, tak již o něco dříve zmařily obeslání sjezdu trenčinského.¹⁾ Jiřík vydal se na cestu k sjezdu tomu 22. března se znamenitým průvodem. Cestou, míli od Českého Brodu, dostal od krále list o zajetí Hunyadovců a v Německém Brodě 24. března se již setkal se svým zástupcem uherským Benešem z Veitmile.²⁾ 28. března byl Jiřík v Hustopeči, zatím co pan z Wallsee, z Lichtenštejna, Oldřich Eicinger a jiní páni rakouští ve 400 koních přijeli do Holiče. Než zástupci královští nepřijeli, ani páni uherští, a Jiřík s pány rakouskými, když marně čekali až do 31. března, vydali se na zpáteční cestu.³⁾ Přes to pro účastníky sjezdu jízda tato nebyla zbytečná: co zamýšlel Jiřík svoláním sjezdu znojemského, toho jistě alespoň z části dosáhl na kusém sjezdu na hranici moravsko-uherské; zajisté se s nimi, zvláště s Eicingerem, dohodl o zaujetí stanoviska k důležitým otázkám časovým, ke sporu Ladislavovu s císařem se všemi důsledky z toho vyplývajícími pro vnitřní poměry jednotlivých zemí, k novému převratu uherskému a snad i již k rostoucímu vlivu Hölzlerovu na mladého krále.

Poměr Ladislavův k císaři se smrtí Celského ještě zpříkřil.⁴⁾ S Celským sice zmizela osoba, jež spor stále ještě rozněcovala, avšak po něm zůstalo

¹⁾ Sr. výše str. 88³⁾. 12. března zástupce zhořelecký, městský písař Jan Bereit, na cestě ku Praze v Bělé slyšel od hejtmana budyšínského, jenž jel z Prahy domů, že má býti „ein mercklicher tag“ na uherské hranici k 24. březnu. O dva dny později slyšel od samého Jiříka, že „eyn gemeiner herrentag“ bude v Trenčíně, a že Jiřík tam vytrhne za osm dní (FRA. XX. 104—05).

²⁾ Sr. listy Bereitův i Jošta z Einsiedlu z Německého Brodu 24. března (FRA. XX. 109 a AÖG. 39. 261). Jošt píše, že Jiřík jede „mit den Vngern zcu teidingen... und ist... stark“. O svědectví Döringově o silné družině Jiříkově sr. výše str. 90.³⁾

³⁾ Bereit 31. března z Mor. Krumlova ve FRA. XX. 109—10.

⁴⁾ O sporu tom za Celského sr. Čes. děj. III. 2. 963 a d. V Novém Městě 29. listopadu 1456 smlouveny sice mezi císařem a jeho odpůrci podmínky, jež mohly býti základem míru, ale konečné rozhodnutí pak zase odloženo k 29. srpnu 1457 (Chmel, Mater. II. 120—22).

dědictví, na něž si oba, král i císař, činili nároky kromě mnoha jiných ještě nápadníků. Dědictvím celským přibylo o novou spornou věc, jež obě strany dělila tím více, čím houževnatěji lpěly na svých nárocích.¹⁾ Ladislav, jenž ne bezdůvodně se pokládal za jedině oprávněného dědice po svém strýci,²⁾ ani v těžké situaci v Bělehradě a potom v Budíně nezapomínal tohoto dědictví, přes to, že zatím musil odložití zamýšlenou jízdu do území někdy strýcova a spokojiti se jen listy a posly.³⁾ Co bylo v Uhrách majetkem Oldřichovým, dal Ladislav zabrati hned po jeho smrti⁴⁾; sporným však byl ostatek.

Úředníci celští z počátku se usnesli, že nevydají nikomu dědictví, leč až se učiní opatření o vdově Oldřichově Kateřině a také o jejich nárocích, a zvolili si slavného českého kondotiera ve službách celských, jednookého Jana Vítovce, za vrchního hejtmana.⁵⁾ Ten se pak stal ve sporu hlavní osobou. O nárocích nápadníků měl rozhodnouti sjezd v Hradci 14. února 1457. Marně Ladislav I. února protestoval proti tomu, že úředníci tím překročí svou pravomoc; marně jim zakazoval hrady komu vydávati a poslušnost slibovati,⁶⁾ zatím co císař, svoluje k sjezdu, vycházel úředníkům vstříc⁷⁾; sjezd 16. února rozhodl příznivě pro císaře, že dědictví celské, jež leží v jeho zemích, spadá na něho, ovšem bez ujmy spravedlivých nároků ostatních nápadníků.⁸⁾

Na počátku března vydal se císař, jenž v té příčině vyvinul neobyčejnou jinak u něho energii, z Hradce do území celského, provázen jsa hejtmanem Mladvaňkem (Vaňkem z Rachmanova), a přijal ve svou moc více hradů, smluviv se s Vítovcem i s mnoha jinými úředníky, z nichž

¹⁾ Kronika celská 130: „der (Lad.) ein erb wardt und dem es auch Graff Ulrichen von Cilli fürnehmlich gemeinet hett.“

²⁾ Eneáš Silvius ve své „Evropě“ (Opera 411) se zmiňuje o 24 nápadnících dědictví celského, „ut, qui vivens undique bella consciverat, moriens quoque seditiones excitaret.“

³⁾ Již 13. listopadu věděl Hölzler, jak král z Bělehradu rozpisuje všem úředníkům Oldřichovým, že se celého dědictví ujme (FRA. XX. 105). Po svém příchodu do Budína poslal král své zástupce — byli to farář budínský a český kuchmistr — k sněmu do Celje, aby byl za dědice uznán (list Kuchaymův z 8. ledna 1457 v Quell. u. Forsch. 232); jak o cestu do území sporného vznikl spor mezi ním a Hunyadem, bylo již řečeno výše, (str. 80⁴⁾); o kuchmistřovi sr. dále na str. 126²⁾); o listech královských stavům štýrským i korutanským, aby císaře pohnuli k vydání jemu dědictví, sr. Ebendorfera, Chron. r. Rom. 165. — O sporu celském psal Ondř. Gubo, Der Cillier Erbtreit (program gymn. v Štýr. Hradci 1893), k němuž dále přihlédím.

⁴⁾ Eneáš Silvius 27. března 1457 (Opera 785).

⁵⁾ Jednookým byl od r. 1447. (kronika celská 107). Kromě něho připomíná se zde ještě jeden Čech, jenž držel zámek Meichau a jemuž císař zápis Oldřichův nechť obnoviti (tamtéž 133); sr. „Jencko von Meichau“ v AÖG. XI. 142. O jiných Češích ve sporu celském sr. níže str. 105⁴⁾).

⁶⁾ Chmel, Mater. II. 122—23; list jeho dala Kateřina 24. února rozeslati (tamtéž 123).

⁷⁾ Úmluva jeho s nimi 10. února 1457 u Birka v AÖG. XI. 141—43.

⁸⁾ Tamtéž 147—48.

každý nějak byl za to odměněn: Vítovcovi kromě velké sumy peněžité mělo se dědičně dostatí hradu Šternberka a zvláštního postavení, jež ho stavělo na roveň knížatům (též měl pečeti červeným voskem), a on měl se státi hejtmanem císařským, s podmínkou však, že bude propuštěn ze služeb Ladislavových, jinak že smlouva bude neplatna.¹⁾ Když pak císař chtěl mocí zabrati i ostatek dědictví, vystoupil proti němu Ladislav.²⁾

To bylo i znamením k obratu pro Vítovce, jenž byl k Ladislavovi vázán různými ohledy, také tím, že sám měl statky v zemích uherských. Poslal s několika svými hejtmany, vesměs Čechy, císaři opovědní list, jenž byl dodán do Hradce v noci 29. dubna,³⁾ a již nazejtří ráno přepadl město Celji, zajal tu většinu průvodu císařského, i Oldřicha, biskupa krcského, a Mladvaňka, a zmocnil se veliké kořisti; císaře sama na hradě potom osm dní obléhal.⁴⁾ To byl „veliký zločin“ Vítovcův,⁵⁾ jenž však císaři nezabránil, aby svého přece jen v větší části nedosáhl, přes to, že Vítovec s ním vedl válku dále.

Nové jednání mezi císařem a Ladislavem nevedlo k cíli,⁶⁾ ani když se kurie opět pokusila o prostředkování.⁷⁾ Spor trval dále a císař se již v říši dožadoval pomoci proti Ladislavovi.⁸⁾ Mezitím zdá se, na

¹⁾ Smlouva s ním i s jinými úředníky tamtéž 146—47 a 201 č. 143 a d.; sr. i list Eneáše Silvia 27. března (Opera 785). Jošt z Einsiedlu věděl již 24. března, že císař má Celji a jiné zámky z dědictví po Oldřichovi (AÖG. 39. 261).

²⁾ Ze zemí českých sr. k tomu list Ladislavův z Budína 6. května městům moravským, ať nikdo císaři nepomáhá v zášti proti Kateřině Celské (Chmel, Regesten I. 29 čis. 145).

³⁾ Zpráva Jana Taufkirchera ze Št. Hradce z počátku května 1457: Chmel, Sber. Wien. Akad. 1850, V. 648—49.

⁴⁾ Sr. Ebendorfera, Chron. reg. Rom. 165. K tomu se vztahují i nářky papeže Kalixta: v listě ze 24. května ke Karvajalovi o nebezpečí, v němž se císař „nuper“ ocitl (Theiner, Mon. hist. Hung. II. 296), i v listě kardinálovi avignonskému Alainovi de Taillebour-Coetivy (Raynald XVII. 485: „ut, quod quasi abominabile est... Fridericus... in discrimen capitis adductus est“). V moc Vítovcovu se tehdy dostala i malá pečeť císařská (list Bernarda Badenského 2. května 1457 v AÖG. XI. 147—48). Ze 24. srpna 1457 je zápis Mladvaňkův při propuštění ze zajetí, při němž byli svědky: Jindřich Šmikovský ze Žďáru, Mikuláš ze Žďáru, Jindřich z Řepnice, Jan Smolík z Biskupic a Zikmund ze Schönfeldu (FRA. VII. 81—83).

⁵⁾ Eneáš Silvius, Opera 411 (v „Evropě“).

⁶⁾ Vedli je elekt nitranský Albrecht a Jan Rozgoň, jak o dědictví celské, tak o vydání koruny a zámek uherských (list královský z Vídně 19. června 1457: kronika špýrská, Mon. I. 417—18; sr. i Ebendorfera, Chron. Austr. 882). O dohodu poslal papež k císaři i k Ladislavovi již dříve ke konci května svého notáře Jiřího ze Steinu (Katon XIII. 1190).

⁷⁾ Karvajal, jenž od května byl v Bosně, vrátil se v druhé polovině července do Djakova, ale na výzvu papežovu, aby osobně u císaře i krále zakročil, vydal se dále na sever, aby se akce zúčastnil; při tom mu měl býti ku pomoci nuncius Vavřinec Rovarella (Fraknoi v Ungar. Rev. 1890. 141—42); 11. září doufal Eneáš Silvius, že jeho list Karvajala již zastihne v Rakousích (Opera 788—89).

⁸⁾ List Norimberských 21. července 1457 o sjezdu v Rotenburce k 28. červenci o tom (FRA. 42. 198—99).

dvoře Ladislavově vstoupil na místo Celského hubmistr Hölzler i v této příčině.

Již výše byla připuštěna jistá pravděpodobnost toho, že styky s Hunyadovci, vlastně prozrazení jejich úmyslů bylo kromě vlastní jeho obratnosti stupni, po nichž stoupal Hölzler v přízni královské. Jakmile pak Hölzler se dostal v nejbližší okolí královo, je další jeho vzestup již zcela pochopitelný. Ladislav přes svoji poměrnou zralost, jež mu vnukala touhu uchvátiti moc do vlastních rukou, byl přece příliš mlád, aby mohl jíti sám a sám si ve všem poraditi v spleti intrik a různorodých zájmů a to ještě v prostředí cizím, kde mu každý krok připomínal staré bolesti a smutky: stíny zrazeného otce, hrdé, mužné matky, jimž oběma Uhry vykopaly hrob, a s nimi i stín zavražděného nedávno strýce vystupovaly mu za jednotlivými těmi magnáty, s nimiž se musil stýkati a kteří byli kdysi jejich odpůrci a po případě i zrádci. Než i těch, kteří odedávna patřili ke straně královské, ale kteří při tom nikdy nezapomínali vlastní panovačnosti, neušetřující mladého krále bolestných pokoření — bylo srdce jeho daleko. Ladislav cítil se tu cizincem a jeho stesk urovnával cestu vlivu Hölzlerovu. Ten byl Němec, Rakušan — byl z Vídně — a jeho osobnost, snad i jinak sympatická, mluvila k mladému králi domácími, rodnými tóny a připomínala mu všechno to, k čemu lnul. A Ladislav snadno věřil, když Hölzler smělymi rysy kreslil mu velikou budoucnost. Jeho žiznivá touha dostat se ze závislosti lidí jemu protivných a státi se sám vládcem zemí někdy otcových a dědových vycházela vstříc plánům Hölzlerovým, o němž král mohl doufati, že zůstane vždy, čím je, služebníkem svého pána, a že nebude chtít v budoucnu se postaviti na totéž místo jako Celský, krátce že jeho místo nebude nad ním ani vedle něho, nýbrž vždy pod ním. To byla Hölzlerova síla, ale v tom se skrývalo i nebezpečí: nepřehlížel stejně jako Celský, jehož cestami kráčel, různých sil nepříznivých, neodhadoval jejich moci příliš nízko, tak, aby již předem neničily krásného snu králova, jež i on pomáhal tvořiti svými svůdnými slovy? Nesliboval více, než mohl, mladistvému optimismu králova, jenž, zklamán ve svých nadějích, přihodí rozčarování své na váhu svého rádce, jenž je pouze jeho služebníkem?

Vliv Hölzlerův pevně se u krále zakořenil již v Uhrách. Při návratu z Uher vidíme již jej jako jeho důvěrníka.¹⁾ A jeho vliv tím více stoupl, jakmile Budín s Garou, Ujlakim a s jejich společníky byl zaměněn hradem vídeňským, kde udával tón on sám a to přímo, jak slyšíme, proti Jiříkovi a Eicingerovi.²⁾

¹⁾ V Ostřihomě na konci května Štěpán de Németh, chtěl-li věděti přesné dispozice další cesty královy, obrátil se na Hölzlera (to je asi zmíněn zde „magister Huberus,“ vlastně „magister hubarum“), jenž pak jde a krále se táže (K a t o n a XIII. 1178—79).

²⁾ Anonym rakouský 36 praví o něm, že „namb im (roz. se: sobě) für mehr gewalt, dann er villeicht hett, und wolt auch den khünig regieren, darumb im viel

Lze se domnívati, že Hölzler se nijak nepříčinil o urovnání sporu s císařem, naopak že nebylo bez jeho vlivu, jestliže i dále, po smrti Celského, se král v té příčině zcela rozcházel s Jiřím i Eicingerem a s jejich stoupenci: on chtěl, jako dříve Celský, válku, oni mír.¹⁾ Patrně kromě dalších pokusů o vyrovnání v Uhrách²⁾ i ohled na půtky s císařem vedl krále ke svolání sněmu do Prešpurka k 13. červenci, kam zval přátele ze všech svých zemí: byla to náhrada za zmařený událostmi sjezd trenčinský, při níž podnět vycházel od krále.³⁾

Než nejen ve sporu s císařem, nýbrž i v jiných věcech sporných doufal král, posilován v tom Hölzlerem, že odpor Jiříkův i Eicingerův přemůže, a spoléhal při tom na pomoc oposice české, očekáváje, že jejím středem se stane Zdeněk ze Šternberka, jenž dlel na jeho dvoře, znesvářiv se s Jiříkem někdy na počátku r. 1457. Zdá se, že spor se týkal poručení nad sirotky po Janu Smiřickém a že se splétal se snahou Jiříkovou vybaviti statky královské i církevní, pokud lze, ze zástav soukromých; víme z let pozdějších, jak Zdeněk právě v těchto věcech byl citlivý.⁴⁾

S vdovou po Smiřickém Marketou z Michalovic učinil Zdeněk 10. srpna 1456 smlouvu a vydal jí jako mocné poručnici synů Václava a Jindřicha hrad Housku, Jestřebí a městečko Lysou i všechny peníze a klenoty sirotčí, ale ona bez rady jeho a Jana staršího z Rabštejna, které již za

ungunst gegen dem Gubernator zue Böhaimb, herrn Ulrichen Eyzinger, etlichen herrn von Oesterreich und ander gemainen volckh macht.“ Vliv Hölzlerův je patrný i v tom, že dostal ve svou moc i Matyáše Hunyada („hett sich underwonden“) a převedl jej na Lendbach: sr. anonyma rakouského 38. Hölzler, jak víme též odtud 37, získal za svého hubmistrovství (ne sobě, nýbrž králi) krásná panství Guttenstein a Klinberg („der er sich nicht ain wenig trost“). Dostal je ve správu asi r. 1457, ježto Ebendorfer, Chron. Austr. 882—83 klade dobytí Guttensteinu z moci císařské až do toho roku a to s těžkými ztrátami, při čemž autor charakteristicky dokládá: „instigantibus quibusdam (ut ferebatur) parvae conditionis hominibus, qui receperunt, ut vereor, mercedem suam.“ Skrývá se v tom narážka na Hölzlera. — Že při tom vydatně pomáhali Vídeňští, svědčí městské účty u Schlägera, Wien. Skizzen N. F. III. 160.

¹⁾ Jestliže Eneáš Silvius 4. července 1457 psal, že mezi králem a císařem „vetustae contentiones revirescunt“ (Opera 792), 31. srpna psal již papež králi Ladislavovi, že slyší, že mezi ním a císařem „non solum discordia, sed apertum bellum perduret“ (K a t o n a XIII. 1197).

²⁾ O nich 4. července píše Eneáš Silvius (str. 792): „Sed doleo armis plenam esse Vngariam, quibus non in Turcos, sed in se barones eius terrae depugnent.“

³⁾ Tam zval král mezi jinými „svými“ i Vratislavské 8. června, chtěje se prý opřítí o Němce proti Uhrům a Čechům (M a r k g r a f, Zeitschr. f. Gesch. Schles. XI. 271). 2. července psal král do Prešpurka, že tam co nejdříve přijede, aby opatřili byty jeho průvodcům Štěpánu, arcibiskupu kaločskému, Janu Vítězi, Mikuláši, biskupu pětikostelskému, a proboštu jagerskému Albrechtovi de Hangach (K a t o n a XIII. 1185—86).

⁴⁾ Nejsou-li správná slova „Dialogu“ Rabštejnova o poměru Zdeňkově k Jiříkovi („Georgius Ladislaum, Zdenko Georgii voluntatem gubernabat“), za to nás tím více zdě zajímají slova další: „ubi multas ecclesiasticas possessiones Zdenko iniusto titulo acquisivit“ (AÖG. 54. 359). Nešlo však jen o zástavy církevní!

poručníky ustanovil Jan Smiřický, neměla ničím hýbati. Zboží zápisná Roudnici, Helfenburk a Encovany měla býti vydána králi, jenž, vlastně Jiřík, je chtěl vyplatiti.¹⁾ Než k výplatě patrně tehdy nedošlo, ježto zboží ta držel Zdeněk i později²⁾ a to již sám, neboť brzo potom zemřel druhý poručník, Jan z Rabštejna (8. března 1457³⁾). Možno se domnívati, že Zdeňkova špatná správa poručenská⁴⁾ pohnula již před tím Jiříka k nějakému zakročení, jehož výsledkem byla dotčená smlouva s Marketou z Michalovic. Zadržování zástav královských a snad i odpírání účtů poručenských při smrti Rabštejnově vedlo, tuším, ke sporu s Jiříkem. Již v první polovině března jel od krále z Budína český kancléř Prokop z Rabštejna do Čech, aby spor ten urovnal.⁵⁾ Než kancléř sporu toho nesrovnal a spor hrozil nabytí forem nebezpečnějších souvislostí, v niž se dostal s pověstmi o Jiříkovi rozšiřovanými, že byl ve spolku s Hunyadovci proti králi.

Byl-li Zdeněk vskutku oním Šternberkem, jenž krále provázel na tažení do Bělehradu,⁶⁾ chápali bychom tím spíše, že pověsti ty byly v Čechách s jeho jménem spojovány, kde byla povaha Zdeňkova dobře známa;⁷⁾ snad by se tím dalo i z části vysvětliti ono nebezpečí, v němž se octl zástupce Jiříkův v Budíně Beneš z Veitmile.⁸⁾ Spor tak čeřil stále širší kruhy, takže nejenom se Jiřík obrátil přímo na krále, jenž musil prohlásiti, že o těch pomluvách nic neví a že jim nevěří, nýbrž spor se dostal i na pořad jednání sněmovního. Když se 8. června 1457 sešel sněm,⁹⁾ na stížnosti

¹⁾ Diplomatař šternberský v Musejním archivu. Před tím r. 1455 byl poměr mezi Jiříkem a Zdeňkem dobrý, když mu Zdeněk mohl postoupiti své právo na Skuhrov, Solnici i Richenberk, před tím nabyté od krále 12. dubna 1454 (AČ. III. 555—56 č. 631 a str. 560 č. 664); sr. i Čes. děj. III. 2. 866 o poměru Šternberků k Chotěbuzi.

²⁾ Sr. Čes. děj. III. 1. 150.⁴⁾

³⁾ Sr. výše 88³⁾. Eneáš Silvius 3. července 1457 kondoluje k jeho úmrtí („amicus noster singularis“) Prokopovi z Rabštejna (Opera 794).

⁴⁾ O tom sr. narážku bratra Janova Jana mladšího z Rabštejna v Čes. děj. III. 2. 731.⁴⁾

⁵⁾ List Bereitův 13. března 1457 (FRA. XX. 96; o omylu v datování sr. výše 88³⁾ a podle toho třeba opravit zmínku v Čes. děj. III. 1. 192).

⁶⁾ Sr. výše str. 64; že nemohl s králem býti v Uhrách již na počátku r. 1456, sr. výše 44⁴⁾. Snad se sporem mezi Zdeňkem a Jiříkem souvisí i ta okolnost, že s králem v Uhrách byl na rozhraní let 1456—57 též Jan starší z Rabštejna (sr. výše str. 88³⁾).

⁷⁾ Čeho byl Zdeněk schopen ve sporu, ukazuje jeho hanopis ze 24. srpna 1468 v AČ. XX. 554 a d.

⁸⁾ Sr. výše 99.

⁹⁾ Sr. FRA. XX. 112 (odpověď stavů českých 24. června na stížnosti Jindřicha z Plavna: v soupisu přítomných není jména Zdeňka ze Šternberka. T o m e k VI. 276 mluví sice o sněmu až k 24. červnu, avšak sněm se již sešel „auff der Quatuor-temper“: 8. června a d. Fojt drážďanský Baltazar z Redern 27. července praví, že sněm v Praze byl před 5—6 nedělemi (FRA. XX. 113); zde též je zpráva o jednání sněmovním.

Jiříka, jenž stavům oznámil i obsah své korespondence s králem o tom, stavové prohlásili, že budou pomluvače, bude-li zjištěn, trestati a že, „byť i v zemi měl hrad nejtvrdí“, dobudou ho z něho, narážka to dosti světlá, že sněm chápal, o koho jde, třebaš ho zatím přímo nejmenoval. Ježto pak král Jiříka obeslal, aby v mnohých záležitostech k němu do Vídně přijel, stavové panu správci radili, aby tak učinil.

Záležitost nabyla nyní vážného rázu. Za Jiříka se postavil i sněm a to, zdá se, i v jiných věcech, jež se dotýkaly poměru krále k němu i ke království. Tak daleko král jíti nechtěl, aby se snad pro Zdeňka odvážil s Jiříkem přímého zápasu. Jiříkova posice v zemi se ukázala býti daleko pevnější, než jak se zdálo Hölzlerovi a než jak ji snad naznačoval ve Vídni Šternberk. Bylo nutno ustoupiti. Proto král již 2. července sliboval poslati do Čech poselstvo a do té doby měl se Jiřík všech kroků zdržeti a „žádných válek ani nesnázi“ proti Zdeňkovi nepočínati, ježto se on podává k rovnému „o to, což se nás dotýče“ — tu bylo těžisko sporu — a spor vznáší na krále.¹⁾

Než i Jiřík byl dost opatrný, aby nebyl nepovolený nečas, a ani Zdeněk si nepřál, aby spor vedl k vypuknutí boje. Jiřík podal mu snad příležitost k smíru na poli soukromoprávním, v příčině poručenství, a Zdeněk neodmítl. Slyšíme-li, že již na počátku srpna byl Šternberk mezi těmi, kdo ve Vídni králi radili, aby Jiříkovi vyhověl a jel do Čech,²⁾ bylo to znamení, že spor jeho s Jiříkem byl usmířen. Další pak přímé jednání Jiříkovo s králem, k němuž se na radu sněmu Jiří odhodlal, slibovalo, že se povolnost krále projeví i v ostatních věcech, o něž byl spor. Za takových okolností snad vůbec nedošlo k ohlášenému již sjezdu v Prešpurce, jenž by byl mohl staré hněvy znovu rozníti a válku, jež v Čechách visela již jen na vlase, uspíšiti. Ústupek, k němuž se král nepřímo podvolil, byl vlastně porážkou Hölzlerovou, jehož vliv bylo lze za Šternberkem tušiti. Než hlavní boj měl nastati, až Jiřík přijde do Rakous ke králi.

Rozpory mezi Ladislavem a Jiříkem jsou zajímavé, protože ukazují, jak snadno v budoucnosti mohlo dojiti k nedorozuměním a neshodám. Moc a důraz, s nímž Jiřík při obraně zájmů zemských mohl vystupovati, vzbuzovaly u mladého krále žárlivost, stavíce mu před oči nepoměr mezi mocí jeho a vlivem správcovým. Zde hrozily konflikty, až se král ujme sám v Čechách vlády: Jiřík, i kdyby již nebyl správcem, přece byl prvním mužem v zemi a byl by stál nutně králi v cestě, kdyby se tento chtěl dáti cestou, jakou nastoupil nedávno v Uhrách. Takovým sporům a srážkám mohl zabrániti jen nový delší styk obou mužů a lepší poznání českých

¹⁾ Listu tomu v AČ. V. 271 sice schází letopočet, ale nepochybně patří k r. 1457, kam jej zařadil při vydání P a l a c k ý a kam jej klade i T o m e k VI. 277, a nikoli k r. 1456, ač i tehdy byl král 2. července ve Vídni. Stylisace dovoluje souditi, že tehdy, kdy byl vydán, byl Zdeněk ve Vídni, a to (ve Vídni byl na počátku srpna: sr. dále) i s celým rázem listu ukazují spíše k situaci r. 1457.

²⁾ FRA. 42. 201.

poměrů od krále z vlastní zkušenosti, vžití se v ně, zvláště kdyby nebylo osob rázu Hölzlerova, jež, toužíce samy po rozhodném vlivu na krále, stavěly se mezi něho a Jiříka.

Aby krále zase přesadil do českého prostředí,¹⁾ jako se mu to podařilo již r. 1453, bylo jedním z hlavních důvodů, jež Jiříka pohnuly k jízdě do Rakous, třebaž o tom z nedostatečných zpráv o sněmu červnovém nic neslyšíme. Podle toho však, jak si v Rakousích vedl, můžeme se toho se vši pravděpodobností domýšleti. V tom smyslu třeba bráti tvrzení současná, že Jiřík se vydal do Rakous, aby krále, o jehož sňatek se již jednalo, pohnul k svatbě v Čechách. Nešlo však jen o krátkou svatební epizodu, nýbrž o dlouhý, po případě trvalý pobyt králův v Praze.²⁾ S tím ovšem byla v úzké spojitosti otázka vlivu Hölzlerova: v podstatě byl to opět boj o krále.³⁾

O sňatku králově, pokud víme, začalo se jednati jistě již před návratem Ladislavovým do Vídně, někdy na počátku r. 1457.⁴⁾ Nevěsta byla vyhledána na dvoře francouzském v osobě Magdaleny, dcery Karla VII., při čemž zajisté působil ohled na stále trvající spor s Filipem Burgundským o Lucembursko: sňatek měl posici královu na dalekém západě pomoci francouzskou podepřítí. Zdá se však, že hned na počátku byla s Jiříkem o plánu tom zjednána nějaká dohoda, ježto v poselstvu, které r. 1457 přišlo do Lyona ke králi Karlovi, vedle Adama z Dalštejna a rytíře de Maisaubourg byl též straník Jiříkův Fridrich z Donína, jenž králi francouzskému jménem správcovým vyslovil úctu i učinil „veliká podání“.⁵⁾ Donín zastupoval tu Jiříka, stejně jako účast rytíře de Maisaubourg vyznačuje zájem o Lucemburk. V Lyoně patrně sjednány předběžné smlouvy o sňatek i o postup proti Burgundsku. Ladislav zde nabízel, že podrobí se výpovědi krále francouzského, učiní-li tak i Filip; ten však,

1) Příjezd králův do Čech byl již slibován dříve: 13. března 1457 píše Bereit, že král bude k 24. červnu, na sv. Jana, v Čechách „oder yo zu Wien“ (FRA. XX. 96).

2) Že jízda Jiříkova byla podnícena závodem tří hlavních měst jeho zemí, Prahy, Vídně a Budína, o čest býti místem svatebním, praví Eneáš Silvius, Hist. boh. 173 (Hist. Frider. 468). Že by jen to bylo cílem Jiříkovým, pochybuje již Palacký IV. I. 362⁴⁷) i Zeugenverhör 50,* jenž upozorňuje, že šlo tu o spor mezi králem a císařem, o němž Eneáš úmyslně mlčí.

3) To je též „Hauptsache“ u Bachmanna, Ein Jahr 19—20.

4) Barante-Gachard, Hist. de ducs de Bourgogne II. (1838). 153 praví, že se jednalo několik měsíců.

5) Sr. list Karla VII. 9. ledna 1458 Jiříkovi ve FRA. XX. 123. O poselstvu lyonském tu řečeno, že přišlo „anno exacto“. Musilo to býti před výpravou Jiříkovou, neboť o Fridrichovi z Donína víme, že zemřel již před koncem září 1457 (list hejtmaná buďšínského z Prahy 30. září: tamtéž 115). — O tom, že poslové Ladislavovi přišli do Lyona žádat o ruku Magdaleny, je též zmínka v pokračování Jakuba de Bouvier, zvaného Berry (1423—1461), u Denise Godefroye, Histoire du Charl. VII. (1661) 475; před tím je zmínka o poslech španělských, kteří byli též v Lyoně.

když mu to Karel oznámil, nechtěl nabídku tu přijmouti.¹⁾ Co nešlo po dobrém, mělo se státi mocí: již současníci byli si vědomi, že Karel VII. na základě spolku s Ladislavem měl v úmyslu ujmouti se zemí daných Burgundsku v zástavu, a to bez boje nebylo možno.²⁾

Na konci července se Jiřík vydal na cestu do Rakous se silným průvodem jízdým.³⁾ Sešel se s Oldřichem Eicingerem a s jinými pány rakouskými, položil se 2. srpna tři míle od Vídně.⁴⁾ Tam poslal posla, že přišel jednati s králem o „věcech velikých“, ale do hrazené Vídně vstoupiti nechtěl, ač jim král nabízel řádné glejty.⁵⁾ Příhoda budínská byla v příliš čerstvé paměti, aby se co dalo na glejty.⁶⁾ Králi nezbyvalo, když Jiřík nechtěl ani přijíti, ani po poslích jednati, než aby přišel sám. Ani on tak neučinil bez silného průvodu: nedůvěra stála proti nedůvěře.⁷⁾ 3. srpna postoupil Jiřík k vnějšímu mostu přes Dunaj a tu se sešel s králem. Mezi oběma tábory zřízen stan, místo schůzky, kde pak král s Jiříkem jednal důvěrně beze svědků.⁸⁾ Na večer se král zase vrátil do Vídně.

1) Víme to z odpovědi, kterou dal r. 1460 Karel na stížnosti Filipovy, že on jednal s Ladislavem o spolek bez ohledu na to, že je Ladislav nepřítelem Filipovým. Karel při tom se dovolával starých spolků mezi Čechami a Francií z doby Jana Lucemburského, v něž byl pojat i děd Filipův, a ukazoval, že nedávno při jednání v Řezně byl i Filip ochoten spolu s Ladislavem bojovati proti Turkům: sr. Matyáše de Coucy (1444—1461) u Den. Godefroye 725—27. — Teprve po tomto poselstvu, tuším, jednal Karel VII. s Janem z Isenheimu, ježž k sobě povolal ze Štrasburku, důvěrně o sňatku Ladislavově, načež Jan dopsal do Vídně 28. června 1457 Zikmundovi Tyrolskému, že Karel je k dokonání smluv nakloněn, a vybízel, aby byli posláni do Francie poslové, kteří by mohli sjednati smlouvy tak důležité (Teleki X. 558—59). Jan z Isenheimu psal současně i rytíři Jakubu Trappovi, vychovateli Zikmunda Tyrolského, o němž pak víme, že byl v poselstvu, jež se v říjnu do Francie vypravilo.

2) Sr. de Coucy 710; Barante II. 153 míní, že šlo o to sraziti všechny nepřátele proti Burgundsku.

3) S 800 jezdců podle Eneáše Silvia, Hist. boh. 173.

4) Tak praví zpráva poslů saských z Vídně 6. srpna 1457 ve FRA. 42. 199, jež je nejdůležitějším pramenem o jednání od 2. do 6. srpna, i anonym rakouský 32. Jeronym Kretský (1462: Engel 49/2. 12 a Kovačič II. 24) mluví o dvou mílich.

5) Zpráva sas. 199, Jeronym Kret., Eneáš Silv., Hist. boh. 173.

6) Eneáš 173 praví o Jiřím: „Viennam sibi suspectam ait“; a na str. 179 zaznamenává pozdější podezřívání, že Jiřík již při cestě do Rakous byl nepřítelem královým a že králi nevěřil, maje sám špatné svědomí, neboť již od té doby strožil králi úklady (sr. i Hist. Frider. 474). Cochlaeus 400 toto podezření vykládá nedávnou smrtí Jindřicha z Rožmberka ve Vídni. Jeronym Kretský však přímo praví, že Jiřík nechtěl do Vídně, obávaje se osudu Hunyadova. Bachmann, Ein Jahr 18 míní, že Jiřík nešel, maje dosti důvodu k bázni před uraženým králem.

7) Eneáš 173—74: „tria millia equitum, togatus magis quam loratus exercitus“; tedy nepřicházel král „inermis ad armatum“; jak praví Eneáš hned před tím.

8) O tom sluší dáti přednost zprávě saské 200—01 před Eneášem Silviem, podle něhož první schůzka byla veřejná a věnována oficielním aktům uvítacím; při druhé a třetí byli ještě dva svědkové, načež čtvrtého dne prý se král sešel jen s Jiříkem. Sasové, jichž se přidržují, majíce sami spor s Jiříkem, měli jistě bedlivý pozor na to, co se dalo, a mrzelo je, že z jednání nic nevědí.

Stejně jednáno i 4. srpna. Teprve 5. srpna se jednání zúčastnili královští rádcové.

Oč se jednalo tak dlouho, bylo, aby král přijel „pro nutné příčiny“ do Čech, ježto, nepřijede-li, je strach, že proto jemu vzniknou mnohé nesnáze.¹⁾ Když se král nemohl rozhodnouti, navrhl Jiřík, aby k dalšímu jednání přijel do Klosterneuburka, on sám že je povede z protějšího Korneuburka.²⁾

Stejně jako král, byla na rozpacích i rada královská, nemohouc se shodnouti o požadavcích Jiříkových, jež se ovšem neomezovaly jen na příjezd králův do Čech. V tom však byli její členové rakouští i uherští svorní, aby král do Čech nejezdil. Z Čechů v radě někteří s tím souhlasili, ale jiní — byli to kancléř Prokop z Rabštejna, Zdeněk ze Šternberka a mincmistr Jan Calta z Kamenné Hory — byli pro to, ať král do Čech jede. Proto se král obrátil v sobotu, 6. srpna, o radu na přítomná ve Vídni knížata Albrechta Rakouského, Ludvíka a Otu Bavorského³⁾ i zástupce jiných knížat. Ti schválili návrh Jiříkův, žádající však při tom, aby spor mezi králem a císařem se vyřídil dříve, než král pojedje do Čech, a jejich výhrada naznačuje, že i předmět její byl jednou z věcí, o něž Jiřík s králem v důvěrnosti jednali.

Král svolil a v neděli, 7. srpna, provázen zmíněnými již knížaty, jel do Klosterneuburku.⁴⁾ Jiříka, jenž přijel z Kreuzensteina, kde byl hostem Eicingerovým, pozval ke stolu a potom jednáno znovu. Než ani zde se nedohodli a nazejtří, časně z rána, v hněvu⁵⁾ Jiřík odjížděl s Eicingerem z Kreuzsteina do Schrattentalu, kde se několik dní ještě zdržel, očekávaje patrně, že král přece povolí. Králi skutečně nezdálo se rozejiti se takto s mocným gubernátorem. Hned po 15. srpnu přišlo na Schrattental nové poselstvo, Oldřich, biskup pasovský, Michal z Hardeka, Rüdiger ze Starhemberga, Jiří Perkheimer a konečně i sám Hölzler. Několik dní vyplnilo pak horlivé jednání, k němuž poslové královští vždy z Retzu, kde bytovali, dojížděli na Schrattental⁶⁾ Co se dříve nedařilo, stalo se nyní, třebaž ne lehce.⁷⁾ Dosaženo úplné dohody: král měl do 11. listopadu

1) Jeronym vykládá to tak, že prý Jiřík hrozil, nepřijede-li král, že si království zvolí krále jiného. A tu prý, pátého dne — což je nesprávně — král slíbil vyhověti.

2) To ví i anonym rak. 33.

3) Jejich jména u anonyma rakouského 33, zbytek podává zpráva saská.

4) K dalšímu jednání sr. anonyma rakouského 33—35. Další zprávy saských nemáme; Eneáš Silvius 174 nepodává podrobností.

5) Eneáš Silvius: „indignabundus... minabundusque.“ Bachmann, Ein Jahr 20 dává Eicingerovi účastniti se porad a dokonce královu věc zastupovati, avšak u anonyma 34 o tom nic není: tam se mluví jen o Jiříkovi.

6) Gerhard de Roo, Annal. (1592) 229 se dovolává rukopisů o sjezdu tom, ale nic z nich neuvádí.

7) Podle Eneáše Silvia 174 nenechal se Jiřík pohnouti ani k návratu ani k zmírnění svých požadavků.

příjeti do Prahy. Pohružka Jiříkova, s nímž odjížděl, že, zamítne-li rada královská smlouvu a nepřijde-li král ve smluvené lhůtě, on sám přijde s vojskem do Rakous, aby mocí si ho vyžádal na těch, „kteří ho takto mají a jím vládnou“ — ukazovala dobře, že úspěch jeho byl porážkou Hölzlerovou a že on byl odhodlán nedati si jej nějakým úskokem vyrvati.¹⁾

Co bylo obsahem dalších článků,²⁾ určitě nevíme. Jistě tu však již bylo smluveno všecko to, co pak následovalo, nejen o svatbě a spojeném s ní novém pokusu o Lucemburk, nýbrž i další prostředkování ve sporu mezi králem a císařem, o něž se právě s nezdarem pokoušel Ludvík Bavorský, jenž však při jednání s oběma stranami měl i na mysli věci jiné, sobě bližší³⁾; nepochybně tu však i uzavřeno učiniti u kurie nový pokus o řešení české otázky církevní a není vyloučeno, že použito příležitosti této i k obnově jednání o smír s Hunyadovci. Zdá se, že již tehdy se spojovalo řešení většiny sporných otázek se sňatkem královským v Praze, takže by se tu za této výjimečné slavnostní příležitosti, o které bylo předem jisto, že shromáždí množství vzácných hostů, sešel velký kongres politický. Jednání jeho by se tak dostalo skvělého rámce, skvělejšího než mohla podati tehdejší Vídeň nebo Budín.

Praze kynula tak opět skvělá budoucnost, obnova dnů Karlových, ne na krátko jen, kdy zavíří v ní hlučný rej svatebních slavností, ale trvale jako královské residenci. A jako jindy, i tehdy veliký úspěch Jiříkův dalekými výhledy, jež otvíral, ztrácel ráz úspěchu osobního a nabýval povahy výtěžku národního. Svazek již dříve navázaný, ale brzo přetržený, měl se znovu obnoviti mezi Čechami a králem, jenž sem přicházel nikoli uchvácen hrubou mocí, zajat, nýbrž o své vůli, podrobuje se střízlivé

1) „Historia seu epistola“ (SS. rr. Siles. XII.) 89 charakterisuje výsledek tak, že do Prahy Ladislav přišel „volente quasi mandante gubernatore regni Bohemie“. Theobald II. 221 zaznamenává též zprávu Pavla Lucina, svědka ovšem již pozdního († 1595), že Jiřík odcházel, na oko se hněvaje, v skutku však si odnášeje sliby královny. U Rudolfa z Rüdeseimu a po něm u Rangoniho (traktát 24) Jiřík, boje se, že brzo bude zbaven vlády, pohne krále k svatbě v Praze a jeho vliv při tom zmůže více než knížata, kteří tomu nepřáli, „et ut securius proditor fallat, regi gubernacula reddere pollicetur.“ „Rex, non nuptias, sed exequias habiturus, Pragam devenit“. Je to též výklad, jaký všeobecně podává již r. 1458 Albrecht Braniborský, mluvě o „calliditates multimodae cuiusdam Girsici, gubernatoris regni Bohemiae“, jimiž Ladislav zaveden do Prahy (FRA. 42. 232).

2) „menig articl“: anonym rakous. 34.

3) Ve zprávě saské z 6. srpna se praví, že poslové Ludvíkovi se dosud od císaře nevrátili (FRA. 42. 201). O jeho akci prostřednické se zmiňuje i papež 31. srpna v listech k císaři i k Ladislavovi (R a y n a l d XVIII. 485 i P r a y III. 203: „Audivimus... Ludovicum, Bavariae duce, in Austriam descendisse“). Osobní otázkou, o níž šlo při tom Ludvíkovi více než o spor sám, byla obrana proti úsilí Albrechta Braniborského, jenž se souhlasem císařským zabíral v kompetenci svého soudu norimberského stále nové příslušníky. Již tehdy hrozily z toho veliké zápletky a Ludvík o měsíc později, po jednání Jiříkově, 16. září, uzavřel ve Vídni spolek s králem Ladislavem o vzájemnou pomoc vojenskou, jenž mířil proti Hohenzollerům (sr. R i e z l e r, Gesch. Baierns III. 376).

nutnosti. Byla to gravitační síla rozkvetlého království, která přitahovala k sobě v osobě správcově mladého krále; to v krátkce bude silným, spolehlivým pilířem jeho moci a slávy, s nezbytnou ovšem podmínkou, přizpůsobí-li se král zvláštní jeho povaze, smíří-li se s poměry, nesnadnými sice, přece však ne takovými, aby dobrá vůle, jež dovede počítati s tvrdou, silně zakořeněnou skutečností, vyhovujíc jim, na konec jich přece neovládla. Jak bude těžko se vpravovati v cizí, nezvyklé prostředí, české a utrakvistické, králi Němci a katolíku, ukázaly hned první zkušenosti při jeho vstupu do hlavního města.

Situace z r. 1453 zdálo se, vracela se i v tom, že stoupal opět význam muže, jenž od počátku r. 1455 stál v pozadí událostí, víc jako divák než jako jejich účastník, Oldřicha Eicingerera. Smrtí Celského i jeho vyhlídky se zlepšily. Byl dosud činitelem, jehož slovo v rytířstvu rakouském neztratilo váhy, a bylo jen třeba, aby Hölzler učinil špatný krok, jenž by jej zbavil přízně Ladislavovy, a Eicinger zase postoupí v popředí života veřejného. Úmluvy schrattentalské nebyly sice ještě pádem Hölzlerovým, ale byly přípravou k němu, neboť bylo jisto, že v Praze soupeřství proti Jiříkovi v tom způsobu, jak mu Hölzler od krátké doby přivykl, nebylo možné: bylo lze se domnívati, že král svým rozhodnutím jeti do Čech vlastně již Hölzlera obětoval. A Eicinger pravděpodobně se o to přičinil, pokud mohl, třeba zprávy o jednání srpnovém se téměř o jeho účasti nezmiňují: jeho zájem opět se shodoval se zájmem Jiříkovým¹⁾.

Z Vídně vyjel král do Prahy již 19. září, tedy dlouho ještě před lhůtou v Schrattentale stanovenou,²⁾ vypraviv se krátce před tím pěšky na pout do Maria-Zellu.³⁾ V jeho průvodu kromě Eicingerera byl i Hölzler se svým bratrem Leopoldem, nevzdávaje se ještě asi smělé hry.⁴⁾ 29. září o polednách⁵⁾ byl král v Praze uvítán s velikou radostí a veselím.⁶⁾ Mezi

¹⁾ Brzo potom dodatečně se Eicingerovi přičítaly tytéž podněty k radám, aby Ladislav jel do Čech, jako Jiříkovi samému. Nebyl to jen obecný lid ve Vídni, jenž po smrti Ladislavově obviňoval Eicingerera, že z Rakous vedl krále do Prahy „um das leben“ (anonym rakous. 41), nýbrž byl to i jeden z předních politiků tehdejšího Německa, Řehoř Heimburk, který r. 1458 — ovšem při obraně práv Albrechta Rakouského, kdy bylo to dobrým prostředkem — ve své řeči před universitou vídeňskou řekl o Eicingerovi, že jeho vlivem dal se král pohnouti k cestě do Čech (AÖG. 58. 170; Eicinger se tu charakterisuje: „in quorum grege facciosus iste velut dux vel auriga fuit“).

²⁾ Anonym rakous. 35.

³⁾ P r a y III. 207 (podle letopisů melckých). 3. září král psal Eicingerovi, že ve 14 dnech nebo nejvýše o čtyři dny později pojedje do Čech: ať se k němu přidá v Hollabruně nebo ve Znojmě (Teleki X. 560)! — Chebští 4. října praví, že král do Prahy přijel „mechticlich“ (FRA. 42. 203).

⁴⁾ Anonym rak. 36.

⁵⁾ List Chebských ze 4. října.

⁶⁾ St. let. čes. 166, „De Ladislai obitu“; u Chmela, Sber. Wien. Akad. 1850. V. 688; sr. i Bartoška ve FRB. V. 625.

těmi, kdo přijeli k jeho příjezdu, byl i Oldřich z Rožmberka, jenž se byl po smrti nejstaršího syna Jindřicha zase ujal na čas panství, se synem Janem.¹⁾

Králi vstříc vyšel i Rokycana se svátostí uprostřed kněžstva utrakvistického. Král však nebyl tím nijak příjemně dotčen, že při prvním kroku v Praze se setkává s duchovním vůdcem českého kacířství, o nějž mu již tak často bylo jednati. Příkrý výraz ve tváři jasně zrcadlil tento dojem a jen upozorněním Jiříkovým se stalo, že král vůbec Rokycanovi poděkoval. Zato však, vida kapitulou pražskou, vesele seskočil s koně a srdečně ji pozdravoval, uctivě libaje ostatky sobě podávané. Od přítomných utrakvistů bylo to dobře pozorováno a vzbuzovalo to v nich neveselé myšlenky.²⁾

Hned po příjezdu králově myslilo se na výpravu slavného poselstva pro nevěstu do Francie, jež mělo se již vydati na cestu v prvních dnech říjnových.³⁾ V poselstvu byli zastoupeni stavové všech tří skupin zemí Ladislavových i zástupci lucemburští.⁴⁾ Z Čech byli to Zdeněk ze Šternberka, Jindřich z Michalovic, Jindřich z Lipé a Burián Trčka z Lipy. Že by v čele stál Oldřich, biskup pasovský, nezdá se býti správným, když

¹⁾ Hejtman budyšínský píše o tom z Prahy 30. září (FRA. XX. 114). O ujetí panství sr. Se d l á č k a, Hrady a zámky III. 66.

²⁾ Eneáš Silvius, Hist. boh. 175 (a znovu na str. 179); dodává při tom o utrakvistech: „Suppressum tamen ac dissimulatum odium“. Je to jedna z narázek, jež, spojíme-li ji s blízkou smrtí královou, více naznačují, než praví: o smrti samé si nedovolil pak Eneáš říci, že by byla způsobena otravou. — Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau I. 36 přidává ke své předloze určitěji: „Diess war der erste Funk, domit das Feuer hitziges Zornes wider Lasslaw anhub zu flammen.“

³⁾ Plnomoc královská má datum 6. října 1457 (K a t o n a XIII. 1211). Hejtman budyšínský 30. září z Prahy psal, že Šternberk s ostatními pány vyjedou v 8 dnech do Francie (FRA. XX. 114).

⁴⁾ V plnomoci královské se jmenují: z Uher Štěpán z Vardy, Ladislav z Paloczi a lektor ostříhomský Dr. Šimon de Tervisio; z Čech čtyři páni dále dotčení; z Rakous Osvald Eicinger a Rüdiger ze Starhemberga (Katona XIII. 1210). Zpráva o poselstvu ve FRA. VII. 125 udává všechny čtyři zástupce české, z uherských vypouští Dr. Šimona, k rakouským přidává Oldřicha Pasovského; kromě toho pak ještě jmenuje Jakuba Trappa, vychovatele Zikmunda Tyrolského (jenž však snad k vlastnímu poselství nepatřil: sr. o něm výše 111¹⁾) a zástupce lucemburské, hraběte z Rotenbachu a probošta trevírského (Filipa). Ebendorfer, Chron. Austr. 886 podává 12 jmen — také Jeronym Kretský (Engel 49/2. 12 a K o v a č i č II. 24) se zmiňuje všeobecně o 12 poslech — přidává k 3 uherským z plnomoci král. též probošta přešpurského Jiřího ze Schönberga a k dvěma rakouským Oldřicha Pasovského a jakéhosi Mikuláše; Čechy i Lucemburské jmenuje tak, jak je již známe. K správnému jménu čtvrtého zástupce rakouského (Trappa sotva možno zde jmenovati) mohla by snad vésti poznámka Jana Chartiera v historii Karla VII. (1422—1461) u Den. G o d e f r o y e 296, kde uvádí se též jméno „messire Jean Chamberi baron,“ k čemuž se připojuje marginální oprava: „Lamberg“; patrně se tím máni známý nám již z událostí bělehradských Fridrich Lamberger. — Ve St. let. čes. 166 se jmenují jen výslovně „dva pány koruhevna“ Zdeněk ze Šternberka a Jindřich z Michalovic a Burián Trčka „a jiní páni z Moravy, z Rakús, z Uher, dva biskupi.“

zde byl i kancléř uherský Štěpán z Vardy, arcibiskup kaločský.¹⁾ Potíže finanční způsobily, že odjezd poselstva se protáhl.

Hubmistr Hölzler byl již ve Vídni ujišťoval, že o náklady na výpravu poselstva netřeba se starati, avšak v Praze překvapil prohlášením, že peněz nemá, ježto prý sumy, jež měl odjinud dostati, nedošly.²⁾ Věc byla tím nepříjemnější, že král si přál, aby poselstvo bylo skutečně okázalé. Pyšný Zdeněk ze Šternberka, jenž byl zde ve svém živlu, nečinil v té příčině skromných požadavků — šlo prý o 40.000 zl. — a král sám, spoléhaje na dřívější ujišťování Hölzlerovo nečinil námitek.³⁾ Nemožnost opatřiti peníze v tomto důležitém okamžiku dokonala pád Hölzlerův. Byl hned pohnán před radu královskou a nemoha se očistiti, byl se souhlasem královským uvězněn a všecko jmění jemu i bratrovi jeho Leopoldovi zabaveno.⁴⁾ Hölzler tak rázem pozbyl vší moci i vlivu a stal se bezvýznamným vězňem, jenž pak přes rok ještě byl chován v Praze ve věži a propuštění své musil si pak draze vykoupiti, 14.000 zl.⁵⁾ V životě veřejném již potom nikdy svého bývalého postavení nenabyl.⁶⁾

Poslední poznámku chybně rozvádí Cochlaeus 403, že byli to biskupové pasovský a varadínský, kladá zde Vítěze za Štěpána z Vardy. P e š i n a, Mars mor. 681 jako účastníky z Moravy jmenuje též Štěpána z Lichtenburka a Ješka z Horky. Anonym rak. 36 mluví kromě arcibiskupa kaločského jen o dvou pánech uherských a dvou českých; z rakouských jmenuje Oldřicha Pasovského, Eicingera a Starhemberka. Chebští v listu ze 4. října 1457 také myslí, že pojedě do Francie Vítěz s několika pány uherskými, z Rakous Oldřich Pasovský s dvěma (!) Eicingery, z Čech „Kono-pištský“, Jindřich z Lipé a jiní páni, „die do namhaft sind“ (FRA. 42. 203). — Poselstvu uherskému dali přední magnáti strany královské v Rábu 22. září plnou moc, aby jednalo vše, čeho je třeba k svatební úmluvě, ale, ježto se o tom nejednalo na sněmu zemském, vyhrazovali si, aby poslové nečinili závazků, jež by byly stavům na obtíž „praeterquam ad proventus regios“ (FRA. XX. 113—14). Datový doplněk P e š i n ů v, že to bylo ke dni sv. Matouše (jméno je v jeho rukopisné předloze vypuštěno) evangelisty, lépe se k situaci hodí, než časově blízké jméno druhého evangelisty Lukáše (18. říjen). List sjezdu rábského je zajímavý, že podává výčet hlavních členů strany protihunyadovské: jsou to kromě jmen v té příčině nám již známých (Gara, Ujlaki, Jan Rozgoň, Michal Ország, Benedikt z Thurocze) též Diviš Szécsi, arcibiskup ostrihomský, a biskupové Augustin Rábský a Tomáš Záhřebský.

¹⁾ Eneáš Silvius, Hist. boh. 175. Čelné místo zaujímal též Šternberk (sr. poznámku výše str. 115^a): v „Historia seu epist.“ 89—90 při jednáních o nákladech cestovních vystupuje jako vůdce.

²⁾ Anonym rak. 37. Jošt z Einsiedlu 21. ledna 1458 před sněmem vídeňským praví, že Hölzler prohlásil, „es wer kain zerung vorhannden“ (C h m e l, Mater. II. 148).

³⁾ Sr. o tom „Historia seu epist.“ 89.

⁴⁾ Anonym rak. 37—38. Konfiskace zámku jeho neobešla se patrně bez odporu („und sein Geschlösser im angewonnen“). O konfiskaci všech jeho věcí, klenotů a koní se též zmiňuje „Historia seu epist.“ 90. Že statky jeho a zámky opravdu zabrány, sr. list císařský z 18. ledna 1458 v AÖG. I., Heft V. 31—32 č. 158.

⁵⁾ Anon. rak. 38.

⁶⁾ R. 1466 najdeme jeho jméno v soupise mincmistrů: sr. Gesch. d. St. Wien II. 2. 824.

Padl jistě spíše vlastní vinou, tím, že neprozřetelnými sliby, jež byly zároveň i chlubnými projevy jeho moci¹⁾ a jejichž bezpodstatnost, když měl je splniti, vrhala ostré světlo na jeho hubmistrovské hospodaření,²⁾ uvedl krále v trapnou situaci, než intrikou Jiříkovou, o níž se pak románově šíří polemická literatura současná. Není však pochyby, že Jiřík i Eicinger, jenž z vlastní zkušenosti znal všechny možnosti finančního hospodářství zemského, nesnázi jeho využili a jeho pád bezohledně urychlili jako odvetu ne tak za hanbu, již prý králi způsobil, jako spíše za vše to, čím chystal jejich pokoření. Hölzler nastrojil si léčku sám. Musil tušiti, že v Praze se nesmí dopustiti žádné chyby, chce-li si proti mocným soupeřům udržeti milost královskou. A jeho náhlá katastrofa, k níž sám jim zbraně podal, svědčila, jak rychle král k němu ochladl. Vysokého místa, na něž se vyšplhal, Hölzler si uhájiti nedovedl: jeho plány, jež vábily k sobě fantasií mladíkovu, ztroskotavše při prvním prudkém nárazu, ukázaly se ve vší své nemohoucnosti a král v pomstu za svůj omyl, za svůj zrazený sen, neváhal zavrhnouti jeho, inspirátora. Král musil teprve se učiti, jak ve smír uvésti skvělou představu mocného vladaře se slabou skutečností; veliké dílo nedalo se zmociti drobnou lstí a nenadálým úchvatem. Právě po boku Jiříka, jenž mu mohl ukázati na své znamenité dílo obnovné, mohl poznati, co zmůže trpělivé, ale důsledné a stále velikých cílů vědomé přemáhání překážek, pomalý, ale stálý vzestup.³⁾

¹⁾ Sr. poznámku anonymovu o Guttenu a Klinbergu výše str. 106^a.

²⁾ B a c h m a n n, Ein Jahr 13^a) bere Hölzlera v ochranu: on prý, hledě povznésti moc královskou, smýšlel poctivě s králem a zdá se býti bez viny ve věcech finančních, jež mu Jiřík a jeho přátelé v Praze vytýkali.

³⁾ „Historia seu epist.“ 89 a d. je pramenem, podle něhož katastrofa Hölzlerova je dílem lstného úkladu Jiříkova. Jiřík se nám tu líčí jako velmi důvěrný s ním, ač bylo by třeba při tom předpokládati přílišnou naivnost u Hölzlera, aby věřil svému soupeři, jenž mu právě krále převedl ve vlastní dosah svého vlivu. Než „Historia“ žádá víry ve své vypravování, jak Hölzler se dává svést klamnými návody Jiříkovými, jeho poukazy na pýchu Šternberkovu, jenž k ukojení své marnivosti žádá 40.000 dukátů na jízdu pro nevěstu, ač prý by dostačila polovina, i jeho sliby, že, řekne-li Hölzler králi, že nemá více než 20.000 zl., on sám, Jiřík, králi vše vysvětlí a jej vší nemilosti královské uchrání. Když pak Hölzler tak učinil, a král propukl v hněv, broze mu smrti, Jiřík, vzav krále stranou, ještě mu prý namluvil, že se mu Hölzler nikdy nelíbil, ač jej král „super alios omnino multo meliores“ povznesl, a králi sám nabízel, že peníze na poselstvo potřebné opatří. Hölzler, jenž se takové zrady nenadál, byl pak na rozkaz královský uvězněn a všecko jmění mu odňato. — Dále vysvětluje autor „Historiae“, proč si Jiřík přál, aby byl Hölzler svěřen jeho péči: vede nás to k známým již pověstem o Jiříkově účasti na zápisu hunyadovském. Jiřík dal vězně převésti potají na místo sobě vhodnější a v průvodu jednoho důvěrníka a jednoho biřice přišel k němu, chtěje vyzvěděti, zda byl přítomen v radě královské, když tam bylo rozhodnuto, že Jiřík má sejíti krutou smrti. Když byl velmi zmučen, vyznal prý konečně Hölzler, že v důvěrné radě, kde ukázán zápis o spiknutí proti králi se jménem i s pečeti Jiříkovou, bylo ustanoveno, aby při svatbě králově za přítomnosti knížat a Jiřího byla položena otázka, čeho zaslouží, kdo jako Jidáš svého „přirozeného a pravého“ pána zradil,

Po uvěznění Hölzlerově se potřebné náklady na jízdu do Francie sehnaly přece, jednak v Čechách samých od Jiříka a jiných pánů, jednak půjčkami jinde,¹⁾ takže poselstvo konečně se mohlo vydati na cestu, později však, tuším, než 10. října, jak se obvykle udává, právě pro nesnáze s výpravou spojené.²⁾ Byla to nádherná družina asi o 700 jezdcích a 26 vozích, s paními, v skvostné přípravě a se vzácnými dary.³⁾ I v Paříži

jakoby zboží nějaké prodával: Jiřík zajisté neodvází se proti trestu smrti hlasovati a tu usvědčí se zápisem a podle trestu právě odhlasovaného bude vydán na smrt. Kdo při tom líčení nevzpomene na podobný případ při procesu Smiřického z r. 1453 (sr. Čes. děj. III. 2. 728)? Nenávisť odpůrců Jiříkových dala se tu svěsti k napodobení usnesenému domněle v radě královské, jež mělo býti pomstou za Smiřického; motivy se tu sdružují: k apologii Hölzlerově odveta za Smiřického i výklad, proč Ladislav musil zahynouti. — Hölzler prý též vyzradil, že zápis spiknutí je uložen v pevné, dobře opatřené bedně („ladula“), jež stojí blíže lože královského a přikryta je poduškou a k níž klíč prý má sám král u sebe, k rameni připjatý. Po tomto vyznání prý Hölzler byl převeden, nikdo neví, kam, takže lze pochybovati, zda je živ či mrtev. — O pokračování této spleti podezření, jejímž logickým závěrem byla smrt Ladislavova, stane se ještě dále zmínka. „Historia“ je dále pramenem Rudolfa z Rüdeshemu (sr. Markgrafa v SS. rr. Sil. IX. 209—210, kde se udává obsah jeho traktátu). Celá verše se ozývá též u Dubravia (1687) 761, jež nepochybně „Historii“ znal. Hölzlera, tuším, míní, ač ho nejmenuje i Hans Wispeck v písni o smrti Ladislavově (Liliencron I. č. 107 sloka 3—7): jedna ze čtyř osob, jež jednaly o otravu královu, zrazuje před ní, ježto prý to bude k hanbě všech, načež ostatní jí poručí odejít; muž ten pak byl hned zajat a přišel o život pro víru křesťanskou.

¹⁾ Jošt z Einsiedlu 21. ledna 1458 tvrdil ve Vídni před sněmem, že Jiřík, vida nevoli královu, půjčil s jinými pány 6000 zl., jež měly býti z Rakous zaplacený, a žádal za jejich zaplacení (Chmel, Mater. II. 148). Že Ladislav žádal o půjčku 5000 zl. v Řezně a jinde, víme z Gemeinera III. 260—61: Řezenští poslali svého právníka Geislera do Prahy, aby je omluvil, že nemohou vyhověti; sotva Geisler odejel, přišel zákaz od císaře, aby králi, jež s ním je v nepřátelství, nic nepůjčovali. — Na 5000 zl. král vydal dlužní úpis biskupovi pasovskému Oldřichovi a slíbil mu je o nejbližší vánoce zaplatiti. Oldřich si je měl vypůjčiti na své nebo na královo jméno, ježto král, „ditsmals mit vil merklichen sachen beladen“, nemůže jej na takovou cestu „so eylund“ opatřiti; král mu sliboval nahraditi škody na cestě i to, oč by náklad sám dlužnou sumu převyšil (zápis z 21. října 1457 u Telekhiho X. 563—64). Šternberk i ostatní účastníci dostali asi podobné úpisy.

²⁾ Toto datum, přijímané od Palackého IV. 1. 364 i od Tomka VI. 280, najdeme u Cochlaea 403 a Lupáče při 10. říjnu (Balbin, Epitome 510 uvádí dokonce 9. říjen). U Lupáče však i u Hájka 423b je ještě jiné datum: 18. říjen (St. let. Čes. R. udávají: „ten týden o sv. Martině“). Ale zmíněný zápis králův Oldřichovi Pasovskému z 21. října (sr. pozn. 1.) zdá se nasvědčovati, že ani 18. října se poslové nevypravili, leč až po 21. říjnu. To neodporuje tomu, co víme o průběhu cesty ze zprávy o ní ve FRA. VII. 125 a d.; přičteme-li delší pobyt poslu v Amboise (8 dní) a v Toursu (14 dní), byla by doba poslům stačila, i kdyby vyjeli až 22. října. Poslové se asi sjeli ve Vídni: snad se toho týká zmínka u Schlägera, Wien. Skizzen I. 97 o darech (malvasia a ryby), jichž se dostalo mezi jinými též českým pánům, při čemž hned za nimi následuje „ain persevant aus Frankreich“.

³⁾ Chartier u Godefroye 296 má číslo 500—600, Matyáš de Coucy (tamtéž) 600—700 koní; zpráva o poselstvu ve FRA. VII. 125 a Eneáš Silvius, Hist. boh.

se říkalo, že od let neviděli tak nádherného poselstva.¹⁾ Jezdci byli oblečeni podle zvyku svých zemí²⁾: 70 jezdců Oldřicha Pasovského bylo oblečeno v červený šat a mělo bělouše.³⁾ Výprava se brala přes Štrasburk, odkud byli poslové doprovováni přes hory do Lotrinska, kde ve Sv. Mikuláši přišli k nim radové Anjouovce Jana, syna vévody Renata, kteří je dovedli do Nancy k svému pánovi; potom poslové jeli dále přes Barle-Duc, Orléans do Amboise,⁴⁾ beze všech rušivých příhod, třeba Filip Burgundský, jež měl v těch končinách dost mocných přátel, hleděl na cestu jejich s nelibostí, ježto se právem nadál, že dojde k spolku česko-francouzskému proti němu.⁵⁾

Zatím se v Praze konaly velkolepé přípravy k slavnostem svatebním, jež dávaly tušiti, že Čechy uvidí alespoň z části obdobu královské nádhery, jakou před světem rozvinul kdysi při podobné příležitosti Václav II. (1297). Mezi zvanými byl císař, oba svatové Ladislavovi Kazimír Polský i Vilém Saský a mnoho jiných knížat, pro něž a pro jejich průvod bylo třeba chystati příbytky, stravu a vše, čeho žádalo si štědré pohoštění. I z Francie dalo se čekati mnoho hostů. Na Staroměstském náměstí dal král stavěti rozsáhlé lešení, „tanchauz“ na sloupích s podlahou, sroubené z prken ohoblovaných, aby se pod ním mohlo jezdit s koni i vozy; nahoru vedly schody a rovněž i do jednotlivých domů, aby se odtud mohlo přímo na lešení vcházeti, a to vše, „aby tancovali a veselé tu vedli,

175 udávají kolem 700 koní, anonym rak. 500, kronika špýrská (Mone I) 419 jen 300. O 26 vozech a 700 koní mluví Barante II. 153, patrně podle pokračování kroniky Monstreletovy (Chroniques de Enguerran de Monstrelet, Paříž, Marc Orry 1603, III. 72b: pokračovatelem po r. 1444 byl pravděpodobně Jacques de Clerq), kde se mluví též o arcibiskupovi a 12—13 pánech i jiných 30 šlechticích. V době rudolfinské pražský rabin David Gaus (sr. níže) vypravuje o 800 jezdcích dobře vypravených, z nichž 180 mělo vybrané nádherné bělouše (vydání Grünwaldovo 67—68). Od Eneáše víme, že byly tu i „quadrigae auratae“. Kolik lidí měli v poselstvu Češi, víme přesně z listu Sparneckova z 5. února 1458 o vracení se poslech: Zdeněk ze Šternberka měl 70 koní, Jindřich z Lipého 35, pan Michalec a Trčka po 34; Osvald Eicinger měl 30 koní (FRA. 42. 210).

¹⁾ Anonym rak. 36.

²⁾ Chartier 296.

³⁾ Anonym rak. 36, jež však ví jen o 32 koních („apfelgrab“), kdežto ze zápisu král. z 21. října víme, že biskup měl 70 koní; u Eneáše 176 má 80 koní „albicantes“.

⁴⁾ Zpráva ve FRA. VII. 125—26. Dr. Leubing psal 12. prosince 1457 (snad z Vídne), že Fridrich Falcký, ježto prý se Češi u Amberka s ním zneprátelili, udeřil na poselstvo u Met a zajal je, mezi jinými i arcibiskupa Štěpána, biskupa však pasovského nechal prý dále jíti (FRA. XX. 114). Bylo to jistě; alespoň v této formě, nesprávně, ježto do Francie došlo poselstvo celé i zpět a také v širší zprávě nic o tom není. Ze Štrasburka, jak víme, se jim dostalo průvodu a jeli snad oklikou: na to by se jediné mohla zpráva Leubingova vztahovati; šlo snad o chýstané přepadení, jemuž se poselstvo vyhnulo.

⁵⁾ Mat. de Coucy 710.

kolby a jiné ty věci světské.¹⁾ Králi k svatbě byla od stavů povolena obvyklá berně.²⁾

Uprostřed příprav svatebních jednalo se však též o věci vážnější, jež také byly se svatbou ve spojitosti.

Pozvání císaře Fridricha k svatbě předpokládalo nový pokus o urovnání vleklého sporu a zdá se, že i v tom, co se na konci října z Prahy podniklo, byl důsledek úmluv schrattentalských. V Schrattentalu musilo se vyčkati výsledku prostředkování bavorského, ale patrně se v to již tehdy příliš nedoufalo a snad již tehdy se vyskytlo jméno Eicingerovo jako nového prostředníka, což nebylo nevhodné, ježto Eicinger již r. 1455 po svém odchodu ode dvora Ladislavova se s císařem smířil.³⁾ Nové prostředkování Eicingerovo se stalo skutkem až na konci října, při čemž Eicinger vyvodil ve Vídni, kudy jel k císaři, důsledky z pádu Hölzlerova, sesadiv tu 28. října spolu s některými jinými pány jej provázejícími starou radu městskou, nakloněnou Hölzlerovi, a dosadiv radu novou, třebaš k tomu ještě obvyklý čas nepřišel.⁴⁾ Na dvoře císařském, kam 2. listopadu odejel s českými rádci královskými, sice ani Eicinger nemohl dojíti hned konce, přece však dosáhl poměrně více nežli dosavadní intervence knížecí a papežské⁵⁾: po delším jednání se mu podařilo vymoci podmínky smíru, s nimiž i císař souhlasil, takže cesta k smíru znovu byla upravena jako kdysi r. 1453.⁶⁾

¹⁾ St. let. češ. 166—67 a Hájek 433b (podle toho dali „tanchauz“ dělati Pražané) i Eneáš Silvius, Hist. boh. 176. O hostech, kteří se čekali, sr. i list papeže z 1. října 1457 ke Karvajalovi (Eneáš Silv. — ten jej koncipoval — Opera 825). Že přijdou dva bratři nevěstini i Karel Burgundský, zmiňuje se Eschenloer, Gesch. d. St. Bresl. I. 37 (je to snad ohlas „Historie“ 92, domnělého listu Zdeňka ze Šternberka). Dříví, „kteréž mělo k tanchauzu býti,“ užilo se pak na krov kostela týnského (St. let. češ., texty R. a Š.). Hájek 434b diví se tomu: r. 1437 z dříví na krov týnský udělána šibenice Roháčovi a nyní na krov se dalo dříví, určené na „tanchauz“ Ladislavův.

²⁾ Řeč Jošta z Einsiedlu ve Vídni 21. ledna 1458: Chmel, Mater. II. 148.

³⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 930.

⁴⁾ Anonym rak. 38—39. Před tím již byl do Vídne poslán 9. října Zikmund Eicinger a maršálek Mikuláš Truchsess, kteří zde pověděli, proč byl Hölzler sesazen, žádající zároveň o 200 pěších; o Hölzlerovi, „was er wider unsern herrn kunig gehandelt hat“, vše vylíčil pak obci znovu Oldřich Eicinger. Pověřující list královský k Vídeňským Oldřicha Eicingerova i nového hubmistra Hanse Mühlfeldera je ze 16. října (sr. Gesch. d. St. Wien II. 2. 539—40). O libovůli Eicingerově k radě městské sr. i řeč Heimburkovu z r. 1458 v AÖG. 58. 170.

⁵⁾ O těch sr. list papežský z 16. října 1457 Karvajalovi (Eneáš Silvius, Opera 818).

⁶⁾ O jednání z r. 1453, jehož se i Eicinger účastnil a jež se zmařilo, „quia sine patriarum consensu fuere conclusa (pacta),“ sr. Ebendorfera, Chron. Austr. 873. O úmluvě z r. 1457 sr. anonyma rakous. 39—40. Eneáš Silvius, Europa (Opera) 413 o tom praví: „cum Eyzingerus... leges pacis utrique parti gratas dixisset et iam quietura propediem Austria videretur, interitus regis subito nuntiat...“ (sr. i Hist. boh. 175 a Hist. Frider. 469). A Bernard z Kraiburka v listu o smrti Ladislavově (Chmel Sber. Wien. Akad. 1850 II. 664): „Summam itaque concordiam cum

Eicinger nevrátil se pak ihned, nýbrž s českými radami jel dále do Ptuj, aby se pokusil — snad to byla jedna z podmínek dohody císařovy s králem — i o smír mezi císařem a Vítovcem.¹⁾ Čeho tu dosáhl, nevíme, ale snad i tu zjednal podmínky smíru, jehož pak ovšem, když právě zemřel král Ladislav, Vítovec sám byl nucen se dožadovati. Smlouvy s ním i s Kateřinou Celskou, jednak z konce r. 1457, jednak ještě z r. 1458, učinily konec sporu o dědictví celské: zmizelať v Ladislavovi opora všeho odporu. Císař ze sporu vyšel sice jako vítěz, ale získaného území v celku ve své moci neudržel, neboť značná jeho část padla na vyrovnání různých nároků, na císaře vznášených, i na úlevu finanční jeho tísně, z části hned, z části až později.²⁾

Třebas bylo pochybno, přijde-li císař do Prahy, i když se s Ladislavem smíří, přece bylo možno právem čekati, že při svatbě královské, jež měla býti v lednu nebo v únoru 1458, bude „sjezd velmi skvělý“, jak myslila kurie, nařizujíc legátu Karvajalovi, aby se do Prahy bez meškání z Uher odebral: přítomnost jeho bude tu „nejen užitečná, nýbrž nezbytná.“³⁾ Kromě otázky turecké přijdou tu na pořad i jiné důležité otázky veřejné: spor mezi Kazimírem Polským a řádem Německým, procitající poznovu oposice knížecí v Porýní proti kurii a také, nikoli na místě posledním, česká otázka církevní. V Praze bylo již ustanoveno poslati opět do Říma zvláštní poselstvo, jež kromě slibu poslušnosti papeži Kalixtovi patrně by samo bylo nejednalo o zásadních podmínkách konečné unie církve české s Římem,⁴⁾ nýbrž bylo by jim jen připravilo půdu žádostí, aby do Čech poslán byl legát k jednání vlastnímu.⁵⁾ Bylo by se tedy podle toho snad mělo opakovati jednání v Praze jako někdy r. 1448 a opět Karvajal — o něm snad věděli již i Čechové, že k legaci české je určen — by při tom zastupoval kurii, tentokrátě však za příznivějších podmínek pro utrakvisty.

domino caesare diu indignatione pallio clanculo celatam firmavit.“ — Službu tuto císař Eicingerovi odměnil 15. prosince 1458 povolením výplaty zámku Garsu i darováním podílu na obilním desátku v Breitstettenu z 18. ledna 1458 (AÖG. X. 208 č. 207, 209 č. 213).

¹⁾ Anonym rakous. 40.

²⁾ G u b o 24 a d.

³⁾ Eneáš Silv., Opera 819 („conventus celeberrimus“: E. S. z téhož dne tamtéž 825). V Římě se již tehdy mysli, že král Kazimír odejel do Prahy (E. S. I. října: Op. 816).

⁴⁾ Tak myslí Eneáš Silvius, Hist. boh. 175 („legatio, quae controversias de religione dirimeret regnumque Bohemorum Rom. ecclesiae conjungeret“).

⁵⁾ Tak by se dalo rozuměti jedné pozdější narážce u Rudolfa z Rüdeshaimu a Rangoniho (trakt. 24) o žádosti Jiříkově, aby svatba se konala v Praze: „Interea postulandus fuit a papa legatus, omnia pro fidei integritate disponenda vestrique [vlastně „vestraque“: totiž knížat, k nimž řeč Rudolfova se obrací] in presencia regem [má býti „regnum“] absque ullo posse reduci labore fallacissimus asserebat Georius.“ — O otázce církevní v širší souvislosti — šlo tehdy též o arcibiskupa — nelze tu jednat.

Než s přítomností mnoha knížat, jež jistě mohla působiti, aby česká otázka církevní byla hodnocena podle svého dosahu politického, a jež tak mohla vésti k střízlivému jejímu posuzování — mohly býti spojovány i naděje právě opačné, naděje v katolickou restauraci v Čechách, jež silně byly opět oživeny již příchodem královým do Prahy. A nadějí tím odpovídaly na druhé straně obavy utrakvistů. Že obojí, katolické naděje i utrakvistické obavy, měly své oprávnění, ukázala scéna s Rokycanou při uvítání královském. Avšak ani optimismus Jiříkův a jeho přátel nebyl bezdůvodný.

Katolíci ve svém radostném očekávání, že král pozdvihne zase starou víru k bývalé slávě a moci, byli utvrzováni netajenou přízní, již král k nim i při jiných příležitostech skoro na odív vystavoval. Tak se stalo, že král sám nedlouho před svou smrtí, 13. listopadu, uvedl Jana mladšího z Rabštejna v proboštví vyšehradské s velikou slávou a troubením, pod korouhvemi církevními, což prý se zdálo býti mnoha utrakvistům pohanou.¹⁾ Stejně jako cizině se zdálo, že Ladislav přichází do země, aby ji připravil k poslušenství stolice papežské,²⁾ doufali i katolíci čeští a Němci v zemích vedlejších, že katolicismu v Čechách přišla hodina dlouho čekaná.³⁾ S příchodem královým přibýlo též v Praze mnoho cizinců,

¹⁾ Eschenloer v SS. rr. Sil. VII. 13 („quod ignominiosum hereticis fuit“) i Gesch. d. St. Breslau I. 39. Eschenloer byl tehdy v Praze. — Že to bylo 13. listopadu, víme z Cochlaea 403.

²⁾ Ebendorfer, Chron. reg. Rom. 162: „ad componendum Bohemos ad obedientiam sedis apostolice“; německá píseň u Liliencrona I. č. 106b sloka, 21. V řeči poslu Viléma Sas. 3. března 1459 ke králi Karlovi VII. se praví, že s Ladislavem zašly i naděje, jež v té příčině v něj skládal král Karel (Ludewig, Reliquiae manuscript. IX. 730). Sr. výrok Döringův o Ladislavovi: „quem multi quasi fidei et pacis promotorem futurum speraverant“ (Riedel IV. I. 230). Také v Chron. Waldsassense (Oefele, SS. rr. Boic. I. 77a)) je podobný výraz: „magna re christianae religioni profuturus“.

³⁾ Náladu katolickou vyjádřil autor veršů „De Ladislai obitu“ asi ještě z r. 1457, kde praví o Jiříkovi a Rokycanovi (Chmel, SB. 1850. II. 688):

„cudunt et fabricant,
ut sectam suam servant (!).
Rogemus dominum,
ut destruat consilium
istorum amborum,
ut scitur, scismaticorum.“

A zmar nadějí katolických patrně projevil jiný veršovec katolický („Cancio de autoribus bohemicis scismaticis“, jež vznikla někdy na konci r. 1457, rozhodně před volbou Jiříkovou: Höfler, SS. rr. husit. I. 560):

„Heu caput nostrum cecidit,
quod huic heresi resistit,
Ladislavus occubuit:
sic totus orbis doluit,
de tanti regis morte.“

a letopisec si stěžuje, že „již jsou zjevné Čechy kaceřovali“¹⁾. Sebevědomí katolické očividně rostlo a jeho projevy naplňovaly leckterého upřímného utrakvistu obavou, že vrací se nebezpečí krátké vlády Zikmundovy, nebezpečí o to horší, oč král byl mladší. I mohlo jim připadat, že nastává soumrak, doba útisku.²⁾

Nastávající sňatek proto působil rozdílně na obě strany. Jestliže katolíci s radostí hleděli mu vstříc, majíce pevnou důvěru, že dcera „velikého a mocného krále francouzského, nejkřesťanštějšího“, přiveze i jim posilu — utrakvisté, kteří neměřili tak události měřítky politickými, jako spíše je prostě odhadovali podle svých osobních vztahů k nim, neubránili se pochybnostem o tom, co jim sňatek přinese, třeba uznávali, že případ Ladislavův nezlepšil by se pro ně nikterak, i kdyby stála na místě francouzské Magdaleny princezna jiná: to věděli, že katolička bude to vždycky.³⁾

Než obavy utrakvistické před blízkou svatbou a spojením s ní příchodem mnoha knížat katolických do Prahy byly pak dodatečně se strany katolické přeháněny, aby se jich mohlo užítí jako prostředku k vysvětlení náhlé smrti královny: král měl býti zabit, aby tak bylo zabráněno svatbě i příchodu knížat. Domněnky ty byly stejně nesprávné jako jejich předpoklady, že při svatbě šlo o jakousi bartolomějskou noc proti utrakvistům.⁴⁾

Potom autor vzývá boha i P. Marii za ochranu víry v Čechách. — Vratislavští psali 13. prosince 1457 králi Kazimírovi o zemřelém Ladislavovi: „sub cuius iam felicissimo regimine fides catholica maxime triumphaverat... Mors autem terribilis disruptit gaudia nostra“ (SS. rr. Sil. VII. 16). Letopisec žitavský (SS. rr. Lusat. I. 79) míní, že třeba žalostniti, „quod (Ladislavus) fuit multum christianissimus et sine dubio auxiliante deo multa bona christianitati intulisset.“ Podle Rudolfa z Rüdeshaimu (list k Svídnickým 5/IV. 1467: SS. rr. Sil. IX. 224) za další vlády Ladislavovy by byl nastal v Čechách „ein rechter ganczer gotlicher bestentlicher fride“: „... die keczerey were von ir selbis verlossen, so hette der kunig Laslaw und die fromen bani heren zu Behmen wol mogen dieselbe keczerey, wo sie were, und alle andere bufferey... awrsroten...“

¹⁾ St. let. češ., text Š., ale hned dodává: „ale když král Ladislav umřel, rozprchli se.“

²⁾ Můžeme věřiti vzdechu úlevy, jež nám zaznamenal městský písař česko-brodský, němysle při tom na veřejnost, na konci r. 1457 po smrti Ladislavově, že navštívil bůh své věrné milostí svou a ochránil zákon svatý, který z velké části jeho dopuštěním byl pod lavicí („sub scampno“): neopouští však svých a v pravý čas je jim „post nebulas... validus et severus adiutor et solator“ (Schulz, Věst. Spol. Nauk 1899. 23).

³⁾ Dojem utrakvistický zachytila nám o něco pozdější tradice bratrská v listě Tůmy Přeloučského k Albrechtovi ze Šternberka r. 1502. Podle Tůmy katolíci kněží prý nad sňatkem s Magdalenou plesali, kdežto kněží „čeští“ se třáslí. Jako bychom slyšeli písaře česko-brodského, praví-li Tůma dále, že Ladislav „dopuštěním božím“ zemřel: „i přišel z toho římským kněžím zármutek veliký a českým obveselení, nebo bývá po jasnu mračno a po mračnu jasno“ (z III. foliantu herrnhuťského opis v Zem. archivu 455—56).

⁴⁾ Domněnky, že král za přítomnosti četných knížat „potenti manu“ potře kacíře a že Jiřík i Rokycana, předem to zvěděvše, nastrojili králi záhubu, zaznamenává Eneáš Sil., Hist. Frider. 474 i Hist. boh. 180 i v konceptu citace Jiříkovy

Té se utrakvisté báti nemusili; násilný převrat náboženský v samém středu utrakvismu, v jádru jeho moci a síly nebyl možný a z rozhodujících činitelů nikomu jistě ani na mysl nepřipadl: předtucha jeho byla jen v předrážděné fantasii polemiků, odkud teprve vnikala do mínění

z r. 1464 u Eschenloera, Gesch. d. St. Breslau I. 248, ale jako mínění cizí. Jinak k tomu tón udává nejprve „Historia seu ep.“ 91—92 (z ní jistě čerpal de Roo — r. 1592 — 230), v níž se již nachází zmínka o dopise Zdeňka ze Šternberka Jiříkovi z Francie, že nevěstu bude provázeti jeden nebo dva její bratři s mnoha šlechtici z Francie i ze zemí sousedních, takže spolu s knížaty německými bude v Praze shromáždění, jakého tu nikdy nebylo. A Zdeněk, o němž autor ne dosti informovaný zapomíná, že je to magnát katolický, zcela ve smyslu utrakvistickém táže se Jiříka, zda bude to k užítku zemi i Jiříkovu správcovství. Co po této výstraze, jejíž základní chybou je nepravděpodobnost, že by byla sotva došla do Čech, i kdyby ji Zdeněk hned z Francie poslal po svém příchodu, Jiřík vymyslel („sagax et discretissimus valde“), bůh prý jen ví: avšak v několika dnech potom král zemřel. — V podobném smyslu v písni německé po smrti Ladislavově (u Liliencrona I. č. 208*) král francouzský v psaní Ladislava napomíná, aby, chce-li se v Čechách udržeti, vyhnal kacíře; za to bude mít čest a chválu. List jeho Ladislav zapomněl na stole a jakýs „falešný kacíř“ jej přečetl a pověděl o něm Rokycanovi, jenž svolal schůzku, kde král, „německý pes,“ tupen „od srdce“ a kde usneseno připraviti jej o život. Po jeho smrti Jiřík praví, že král přišel o život „seines falschen glaubens willen“ (sr. k tomu Theobalda III. 9—10). — V jiné písni (Liliencron I. č. 107, sloka 10. a d.) sice není zmínky o listu, ale mlčky se předpokládá. Ladislav žádá Jiříka, ať se s ním, ježto mu přijede nevěsta, srovná u víře. Jiřík to oznámí Rokycanovi, jenž radí krále otrávit, neboť, přijdou-li do Prahy knížata němečtí, je po utrakvistech veta: ať raději zemře jeden než mnozí! Tradice tato se vrací též u Jana z Brzostkova v Krakově (po r. 1458), jenž praví, že král francouzský slíbil dceru Ladislavovi jen pod tou podmínkou, že vykoření kacíře z království (stejně v Chronicon Buchense u Gersdorfa, Bericht etc. 1839); Ladislav skutečně prý poslal pro různé doktory, kteří v disputaci kacíře přemohli, načež tito byli uvězněni; za to byl král od jiných kacířů brzo potom otráven (Loserth v MVGDB. 22. 275—76). Tradice o příčinné souvislosti mezi obavami utrakvistickými a smrtí královou byla i jinak hojně rozšířena. Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau I. 37 věřil, že Ladislav chtěl pozváním mnoha hostů prospěti křesťanstvu, neměl však prý věřiti Jiříkovi, jenž chtěl sebe i spolu kacíře zachrániti, a měl vzpomenouti, co mu bylo řečeno ve Vratislavi. Dále u téhož autora (na str. 39) Rokycana hned po smrti králově lid klidní, řka, že netřeba ho litovati, neboť chtěl jejich víru i „svaté jejich zákony“ (kompaktáta) vyhladiti, takže potom o pohřbu byl zachován klid. Patrná tendence autorova užívá zde ohlasů z „Historie“ a z Eneáše Silvia. Podobně Dluhoš V. 265. podkládá Jiříkovi při otravě králově kromě ctizálosti i motiv náboženský, ježto prý viděl, že král je „infestus suo ritui plurimum“. V Schedelově „Historia rer. memorab.“ (1439—1460: u Oefele, SS. rr. Boic. I. 396) při smrti Ladislavově praví se o Rokycanovi: „qui tunc fuit pessimus haereticorum in Praga, qui timuit exterminationem sui et suorum complicum“. — U polemiků proti Jiříkovi příchod králův do Prahy je roven odsouzení k smrti. Ten smysl mají různé výstrahy, jež po smrti jeho nabývají rázu iprorockého (tak výstrahy Kapistranovy); v tom smyslu v německé písni z r. 1458 Oldřich Pasovský („ein weyser man“) před odjezdem do Francie vystřihá krále před ženou Jiříkovou Johannou: „sy wer ein falsche Fraue“ (Liliencron I. č. 106^b, u Palackého, Zeugenverhör 22; sr. i píseň jinou u Liliencrona I. č. 107, sloka 8—9).

veřejného. Jiřík sám, jenž si vynutil příchod králův do Prahy, byl si vědom důsledků, jež pobyt královský v hlavním městě českém přinášel. Jeho snaha o to, aby se král v Praze usídlil, je v přímé protivě s obavami před následky četné návštěvy slavností svatebních, jež polemické prameny jemu i druhému reprezentantu husitství, Rokycanovi, tak horlivě přičítají.¹⁾

Není pochyby, že trvalý pobyt královský v Praze vzbuzoval nebezpečí, jichž si byl volený arcibiskup utrakvistický dobře vědom: ta však hrozila ne tak násilným převratem jako spíše klidným, pozvolným postupem, jenž, opíraje se o podporu královskou byl nebezpečnější než pokusy násilné, které by byly utrakvismus vydráždily k energické obraně.²⁾ Stanovisko Jiříkovo k těmto možnostem, zdá se, bylo daleko optimističtější než Rokycanovo. On si přál míti krále raději v Praze než v cizině a nebezpečí, spojená s pobytem jeho v Čechách, pokládal za menší než škody, jež mohl království i utrakvismu zadati král v cizině, odvyklý českému prostředí. Jako reální politik počítal Jiřík se silou času a zvyku. Jako skutečnost si vynutila jistý modus vivendi mezi utrakvisty a českými katolíky, tak i král, vida nezbytí a nauče se z blízka správně si ceniti utrakvismu i jeho nezdolné vnitřní síly, nebude mrhati silami v boji proti nemožnostem a smíří se s poměry, jichž nelze přemoci ani odstraniti. Jiřík mohl doufati, že přispěje tu i jeho vliv, aby král se vžil v český život, aby se vpravil z nutnosti, když ne z náklonnosti, v úlohu královu v zemi s utrakvistickou většinou. Čas mnoho vyrovná a uhladí. Kouzlo mladé krásy Ladislavovy, zvláště když se spojí s laskavostí i k těm, kdož s ním zcela nesdílejí jeho názorů náboženských, překlene mezery mezi ním a jeho poddanými a přemůže chlad srdcí.

Z z části se to již dělo. Dlouhá doba bouří a bezvládní nevyhladila z českých duší royalistického citu a také utrakvisté přivykali nové situaci, že mají krále, třeba katolíka, při čemž jeho znalost češtiny usnadňovala jim zapomínati v něm cizince.³⁾ Záleželo zcela na králi, jak se utváří poměr mezi ním a jeho poddanými. Než třeba přiznati, že na počátku nescházelo

¹⁾ Na to upozornil již Palacký, Zeugenverhör 50.*)

²⁾ O stanovisku Rokycanově v té příčině budu míti příležitost se šíře zmíniti na místě jiném.

³⁾ Sr., jak ve Vídni v lednu 1458 Jošt z Einsiedlu ukazuje na poměr Čechů ke králi. Proč by ho trávili? Ukázalíť mu mnoho věrnosti a poslušnosti, a to dobrovolně, „an all swertsleg“, jak toho ani děd jeho Zikmund, ani otec jeho Albrecht nemohl dojíti „mit grosser müe.“ Oni povolili mu berni na výplatu zástav i nedávno berni svatební; „sy habn auch mit im gelebt vnd er mit in nicht als herr, sunder genedichleich als ainer, der in gleich wer“ (Chmel, Mater. II. 148). Sem se dá, tuším, zařaditi i výrok Kazimírův po Janu z Tenčína v Petrkově 1. května 1458 k Jiskrovi, že mrzí ho, že podle pověsti zahynul Ladislav otravou, a že za to nehněvá se na jiného leč na ty pány české, „quibus ipse se in totum propriis etiam Australibus praetermissis permiserat“, ježto tak nedbale střežili jeho života (Dluhoš V. 269; Voigt v Histor. Ztschr. V. 419⁷) upozornil, že podrobnost ta ušla Palackému v „Zeugenverhör“).

disonancí, jež se mezi ně i krále loudily, jak v ohledu náboženském, tak národnostním.

Král přišel z Němec a jeho dvůr stále měl na sobě toho ráz: většina jeho byla německá. Jiřík jako nejvyšší hofmistr, jehož právomoc se dotýkala i složení dvora královského, jistě i tu brzo zasáhl v českém smyslu, aby král v Čechách měl kolem sebe i české služebníky, asi tak, jak tomu bylo r. 1453,¹⁾ avšak ještě v době smrti Ladislavovy nové počestění dvora královského bylo v počátcích.²⁾ Německým dvořanům české sebevědomí, rozkvetlé na bojištích let dvacátých a třicátých, ukládalo míru sebezapření, již, zdá se, málo šetřili, takže mezi nimi a Čechy, těžce nesoucími vypínavost německou, docházelo k četným rozmlíškám. Bylo pak tím hůře, že nevraživost národnostní měla zároveň příchuť náboženskou.³⁾

¹⁾ Sr. Čes. děj. III. 2. 758 a d.

²⁾ Jošt z Einsiedlu ve Vídni 21. ledna 1458 odmítá možnost otravy poukazem na to, že, kdyby co takového se stalo, musilo by se to státi „villeicht durch die, die albeg nahent bey ym gewesen sein, vnd nicht durch die Behem.“ Týž praví, že při poslední rozmluvě králově s Jiříkem byli „bischof, vil grafen, herren, ritter vnd knecht,“ a také za nemoci královny byli u něho „bischof, rêt, kammrer, ärcht vnd annder“ (Chmel, Mater. II. 148). Kdo byl onen biskup, nevíme. Z ostatních, kdo při králi byli, jmenuje píseň německá, krátce po smrti jeho, ještě než se vynořila různá podezření, M. Pavla (patrně lékaře), Oldřicha hraběte z Werdenberka, (Volfanga) Ruckendorfera, Krajíře, Mikuláše Trachsessa (Liliencron I. č. 106^a), sl. 4—8). Eschenloer, jenž byl při smrti králově v Praze, svědčí: „cubicularii, qui plures fideles fuerunt et Australes, Bohemi quoque partim infecti“ (SS. rr. Sil. VII. 14.). Podle Tempelfelda, snad právě na základě Eschenloerových informací, král měl s sebou komorníky, žijící s ním od mládí (AÖG. 61. 165); jinde praví týž autor, že král měl „curienses plurimos insignes, spirituales et seculares“ (Jordan 383). O své dvořany německé, z Rakous i odjinud, král prosí krátce před svou smrtí Jiříka, aby se mohli svobodně vrátiti (Eneáš Silvius u Palackého, Zeug. 32; Denis, Konec samost. čes. 53¹⁾) vidí mezi touto žádostí a uznáním věrnosti Jiříkovy rozpor, ale, myslím, ne zcela právem: starost královu odůvodňoval příkrý poměr mezi Čechy a Němci vůbec; týkala se více lidu než správce). Touž prosbu známe i z německé písně (Liliencron I. č. 107, sl. 35: ať rádci jeho odejdou „mit lieb“) i z kroniky špýrské (Mone I. 420¹⁾: král prosí knížata a rádce, aby mohli „dy Dutschen, dy in dem hoffe werent“, odejiti do Němec „unberaubet“). Jiná píseň (Liliencron I. č. 106^a), sl. 14) vypravuje, jak dvořané rakouští po pohřbu smutně odcházeli. Sr. i Unresta (u Habna I. 549), že Ladislav přijel do Prahy „mit seinen getrewen Diennern, die nicht Pehaym warn“. — Komorníka Čecha, jenž měl službu u krále při jeho onemocnění, uvádí Eneáš Silvius (sr. Palacký, Zeug. 32); k tomu sr. níže, co se praví o vypuzení německých komorníků od krále nemocného a ponechání kacířských, což též svědčí, že někteří Češi byli mezi dvořany. Z Čechů při dvoře Ladislavově znám je kuchmistr Jan z Kocova (tomu král 4. května 1455 udílí absoliuci za účty kuchyně z pobytu ve Vídni, v Praze a Vratislavi: Třeboň, Hist. 1712; 13. července 1455 jmenuje ho purkrabím v Pisku: tamtéž č. 1728; téhož se týká nové udělení požitků z úřadu píseckého v Budíně 26. prosince 1456, ne 20. srpna 1457, jak má AČ. III. 556 č. 712: Třeboň, Hist. č. 1757). To byl snad onen český kuchmistr, jenž byl poslán od krále do Celje (sr. výše str. 104³⁾).

³⁾ Sr. výše str. 123¹⁾ citát ze St. let. čes., jehož počátek zní: „Tehdáž Němci již byli v Praze rozmnoženi a již jsú zjevně Čechy kaceřovali...“

Král mezi těmito protivami nedovedl hned zachovati rovnováhu, a přízeň jeho, zřejmě a ne vždy vhodně k Němcům projevovaná, bouřila zlou krev u Čechů. Avšak případ, jenž stal se nedlouho před smrtí královou a jehož okolnosti nejsou zcela určitě a věrohodně zjištěny,¹⁾ lze, tuším, pokládati za ojedinělý: Jiřík se zajisté přičinil, aby král českou veřejnost nijak neurážel, ať již úmyslně nebo bezděky. Před králem konal se 19. listopadu zápas mezi nějakým českým utrakvistou a Němcem, katolíkem, při němž Němec zvítězil a ceny nemalé tak došel. Král prý uděleje Němci cenu, pravil s veselou tváří: ať děkuje bohu, neboť kdyby Čech byl zvítězil, nebyl by ho nechal na živu! Z toho mezi utrakvisty bylo „veliké skřípání,“²⁾ že se králi nelíbí, co oni činí, ale, když se Němci stane co dobrého a Čechovi zlého, tu prý pomáhá a rád to vidí.

Že taková rozladění budou pro budoucnost řídkší, zdál se zaručovati i poměr mezi králem a Jiříkem, jenž se za krátko opět vyjasnil a nabyl staré důvěrnosti z r. 1454. Král viděl, jak pokračuje dílo Jiříkovo a že je to pevný základ další jeho vlády, a mohl se přesvědčiti, že u Jiříka není toho hrubého egoismu, na nějž narážel stále v Uhrách i v Rakousích. Lepší poznání a stálý styk spojoval oba újeji a stíny, jež byly mezi nimi, mizely.³⁾ Nebylo též, jako za časů Celského a Hölzlera, nepřátelských živlů, již by krále proti Jiříkovi podněcovali k nedůvěře. A tak, i když nebereme doslova výrok vratislavského svědka posledních dnů králových, Eschenloera, připouštějící, že je v něm snad něco tendenčně nadsazeno, přece výrok ten nebyl jen holou frází: „Ubohý Ladislav miloval Jiřího až do smrti...“⁴⁾ Byl-li r. 1453—54 poměr obou jako otce a syna, nyní nabýval spíše rázu přátelského; společný zájem o veliké dílo Jiříkovo dával jim zapomínati na to, co je nedávno ještě dělilo: podezřívavá nedůvěra králova ochladala a k slovu se hlásila srdečná přítulnost mladická. Přirozeně vliv Jiříkův na krále byl veliký, ale Jiřík, dobrý znatel lidí, se nepochybně vystřehl, aby poměru svému ke králi vtiskl ráz nucené závislosti.⁵⁾

¹⁾ Vypravuje to pouze Eschenloer, jenž v starším textu latinském (SS. rr. Sil. VII. 15) praví jen, že při zápase před králem Němec nad Čechem „singulari miraculo dei“ zvítězil a získal „lucrum non parvum“; v něm. textu (I. 43) dodává, že vyhrál — na hradě — 400 zl., koně i zbroj, a zde teprve též je zmínka o jednání králově. V latin. textu mluví se o „duellum“, v německém o zápase „nach ritterlicher Weise“.

²⁾ „ein gross Knirssen“.

³⁾ Jiřík provázal krále i na mši a vodil se s ním za ruku (Eschenloer, Gesch. I. 40).

⁴⁾ SS. rr. Sil. VII. 5 (již k r. 1453): „Miser Ladislaus amabat Georgium ad suum interitum, surgit inter ambos mutua relacio: Ladislaus patrem Georgium, Georgius Ladislaum appellat filium; sed heu differentia sub amoris (sic! „amore“): Ladislai clara intencio, Georgii vero tradiciosa fuit voluntas.“ Denis, Konec sam. čes. 51¹⁾) výrok ten, jenž nemluví přímo, ale více tendenčně naznačuje, pokládá za frází.

⁵⁾ Jošt z Einsiedlu 21. ledna 1458 na sněmu vídeňském ujišťuje, že král „bey in (u Čechů) frey gewesen vnd als ain freyer herr vnd kunig bey in gehalten worden“.

Za příprav k sňatku, uprostřed rušného života a zábav, jež opět nastaly v Praze s příchodem královým, pojednou král ochuravěl. V neděli, 20. listopadu, byl na hradě spolu s Jiříkem a s jinými pány při křtu děcka, jež se narodilo nepřítomnému Zdeňkovi ze Šternberka, a když se na večer vracel dolů do města do dvoru králova, „hned jeho hlava zabolí.“¹⁾ Toho

Je to tón, jež jsme již slyšeli dříve v Uhrách od krále samého (sr. výše str. 99⁷⁾) tentokrátě však v Čechách, tuším, oprávněnější. — Dojem, jakoby král byl mentován od Jiříka, vzbuzuje líčení Eschenloerovo, jak bylo od krále a Jiříka přijato vratislavské poselstvo. Když 19. listopadu odváděli dar, zlatou číši v ceně 100 dukátů, ptal se jich s úsměškem pan Calta, jenž nesl meč před králem, přijímaje ji, svou špatnou němčinou, kde jsou zlatáci, proč ji dávají prázdnou. Král přívětivě hleděl na dar Vratislavských. Když však podával jim ruku, strhl mu ji Jiřík zpět a tu prý král se rozpaky zarděl a nemoha jim ruky podat, alespoň celým tělem se jim ukláněl a tak jim svou přízeň dával na jevo. — Eschenloer tu pravděpodobně přehání. Od Jiříka se Vratislavští za své předešlé chování nemohli se nadíti nějaké ochoty, jsouce jeho přímými odpůrci, a ani král po nedávném jejich odboji neměl důvodu k přílišné milostivosti k nim. Eschenloer vypravuje zde ne jako objektivní historik, nýbrž jako straník, jenž chce úmyslně rozdělit mezi krále a Jiříka světlo a stín. Líčení jeho v textu latinském (str. 15) liší se od textu německého (I. 40—41), kde se jednotně vypravování textu latinského dělí na dva dny a odtržení ruky královy klade se na den druhý, kdy šel král ze mše, provázen Jiříkem, Caltou, Zajímačem z Kunštátu a třemi jinými „zlými kacíři“.

¹⁾ St. let. čes. 167. Lupáč, Ephemer. k 20. listopadu praví o počátku nemoci, kterou ovšem již tehdy vidí ve formě, v níž patrna byla až později (puchýře atd.): „Manuscriptis nostris omnibus, quotquot mihi videre contigit, de hoc die *consentientibus*“; podle svého mechanického způsobu práce, jenž při řazení fakt nedbal vždy jejich kritického zjištění, vsouvá však zprávu o počátku nemoci i k 22. listopadu kolem hodiny 24. (hodina ta se jinak dobře hodí k návratu královy 20. listopadu ze hradu). — U Bonfina 362^b najdeme detail, jistě dodatečně domyšlený, že král několik dní před smrtí trpěl bezesností: svěřoval prý se komorníkům, že se mu rodiče i jiní předkové zjevují a k sobě jej zvou; den před nemocí byl zasmušilý. Že král nespál již v noci z 20. na 21. listopad, má též Pešina, Mars mor. 681 — (sr. i Palackého, Zeug. 12*) — jenž kromě toho vsouvá v převzaté zprávy ze St. let. čes. i jiné podrobnosti, které si patrně sám zkombinoval, že totiž synek Šternberkův po královském kmotru nazván byl Ladislav a že král již ráno byl na hradě při mši. — Také v písni u Liliencrona I. č. 107, sloka 17 a d. byl král v neděli na mši a zval Jiříka, jenž mu přišel vstříc, ke stolu. S tím jsou zde ovšem spojeny nemožné detaily o Johanně, jejím přestrojení atd. — O počátku nemoci, o němž máme spolehlivou zprávu St. let. čes., uvedenou zde na místě prvním, jsou v jiných pramenech zprávy nejrozmanitější, jednak udávající určitě dobu nemoci královy, jednak určující, kdy nemoc začala. Jan Roth 20. prosince 1457 v listu k Eneášovi Silviovi praví, že král byl nemocen 37 hodin (sr. Palackého, Zeug. 19 č. 10); Eneáš Silvius sám (tamtéž 33) udává nejdříve 36 hodin, ale r. 1464 v konceptu citace Jiříkovy 60 hodin (Cugnoni, Aen. Sil. . . opera inedita 467: „subito morbo correptus, intra sexaginta horas, ut ajunt, spiritum exhalavit“; Eschenloer, Gesch. I. 248 překládá to až příliš volně: „geschah es leider, dass Lasslaw in wenig Stunden starbe“). Ebendorfer, Chron. Austr. 885 (Palacký 35) udává 31 hod. a v Chron. reg. Roman. 165 32 hod. Schedel, Liber cronic. (1493 fol. 250^a) 33 hod., kronikář žitavský (Palacký 30), ač u něho král onemocní již 21. listopadu, 24 hod., Eschenloer, Gesch. I. 38 (Palackého 20.) 20 hod. — Počátek nemoci udává Eneáš Silv. na 22. listopad („X. Cal. Decembris hora circiter XII noctis“: Palacký

dne nebo již před tím napadlo v Praze mnoho sněhu¹⁾. V noci s neděle na pondělek se králi již tak přitížilo, že, nemoha patrně na sobě snést těžšího šatu, přišel v pondělí k soudu zemskému, jen v lehkém, plátěném

31), což se shoduje s jeho 36 hodinami, počítáme-li hodiny podle velkého orloje (sr. k tomu Kaprinaie I. 221—22 i Palackého 41 a Kantera 24); byla by to asi 4. hodina ranní 22. listopadu. Eschenloer udává jej na týž den, tedy, počítaje jen 20 hodin nemoci, na večer, ač to tak přímo nevyjadřuje (Gesch. I. 38, sr. u Palackého 20 a 40; v latinském textu opakuje znění Eneáše Silvia); podle jeho zpráv psali podobně Vratislavští — vlastně on sám — králi Kazimírovi (SS. rr. Sil. VII. 16: král zemřel „die sequenti . . . tam brevissima infirmitate prepassa“; Eschenloer, Gesch. I. 45. v překladu toho listu praví: „und (ist) alleine einen Tag gelegen und gestorben“) a podle toho listu podává svou zprávu Dluhoš V. 259 (Palacký 36). Německá píseň (u Liliencrona I. č. 107 sl. 36) klade smrt královy na třetí den, kronika špýrská (Mone I. 420) — se špatným datem onemocnění, 30. listopadem — na den druhý. — Jak vnést světlo do této spleti? Víme, že král zemřel 23. listop. kolem 4. hodiny odpolední (sr. níže). Podle toho by král, odpočítáme-li hodiny jeho nemoci, onemocněl nejdříve 21. listopadu ve 4 hod. ráno (Eneáš Silv.: 60 hod. nemoci), nejpozději 22. listopadu v 8 hod. večer (Eschenloer: 20 hod.); mezi tím je udání Rothovo (v úterý 22. listopadu ve 3 hod. ráno: 37 hod. nemoci), Eneášovo (22. listopadu ve 4 hod. ráno: 36 hod.), Schedelovo (22. listopadu v 7 hod. ráno: 33 hod.) a Ebendorferovo (téhož dne v 8—9 hod. ráno: 31—32 hod.) a letopisec žitavského (22. listop. ve 4 hod. odpo.: 24 hod.). — Paprsek světla vpadá v tento zmatek určitou zprávou letopisce žitavského (sr. Palackého 30) a Eschenloerovou (SS. VII. 13 a Gesch. I. 38, u Palackého 20), že král v pondělí seděl na soudě, načež na večer („super sero“) — to však praví jen letopisec žitavský — ochuravěl (že ochuravěl v pondělí večer, když chtěl jít spát, svědčí též anonym ve FRA. 42. 204, o němž ještě dále bude zmínka). Ovšem letopisec žitavský i Eschenloer přímo tvrdí, že při soudu byl ještě král zdrav. To však, vidíme, je nesprávné: svědčí o tom detail u Eneáše Silvia (Palacký 32), že král na soudě byl již oblečen v lehké, plátěné roucho, přes nějž přehodil šubu, z čehož jde, že král již na soudě byl nemocen (Eneáš sice praví, že to bylo jen „signum animi praesagentis aegritudinem“; vskutku byla to již choroba sama, kterou však král ještě tajil). Spojení zprávy Eneášovy o soudu s letopiscem žitavským a s Eschenloerem ukazuje, že v nepravu jsou ti, kdo souhlasí s udáním Eneášovým až na úterek (Kaprinaie I. 243 a d., Pešina, Mars mor. 681, ale i Kanter 24,¹⁾ ač Palacký 39 již určil pravý stav věci): následkem toho u Eneáše úterek skoro vůbec mizí a jen naž zbývá, co Eneáš vypravuje o lékářích (Palackému 40 a 51 se zdá, že u Eneáše obě noci, na úterek i na středu, splývají v jedno). Takovým způsobem zpráva St. let. čes. o ochuravění královy již v neděli večer nabývá plné věrohodnosti (sr. Palackého 39). Kdyby tedy šlo o otravu, musila by býti posunuta již na neděli (Palacký 41). Je-li ověřena správnost českého letopisce, že již v neděli král byl churav, je patrné, že tvrzení Rothovo z 20. prosince 1457 (Palacký 19), že před pondělním večerem král („adolescens rex robustissimus“) nepocítil „nullum prorsus vel doloris indicium“, je nesprávné a — co značí již více — tendenční.

¹⁾ O množství sněhu ke dni 21. listopadu svědčí známý opisovač a sběratel Kříž z Telče, jenž se tehdy jako učitel stěhoval na Vyšehrad (Mareš v ČČM. 1896. 529). Že bylo té zimy, jež trvala od sv. Martina, od 11. listopadu, až do 18. února 1458, mnoho sněhu a ledu, praví i „Abrégé“ při Chartierově „Histoire de Charles VII“ u Den. Godefroye (1661) 355.

rouše, přes něž přehodil šubu.¹⁾ Z toho bychom mohli souditi, že, nevyvrhly-li se mu ještě tehdy hlízy, tělo mu již alespoň odulo²⁾ a bylo velmi citlivé.³⁾ Na soudu se jednalo o více věcech: o záležitosti Žitavských, o sporu mezi Vratislavskými a Zhořeleckými o clo, jehož se Zhořelečtí ve Vratislavi domnívali býti prosti,⁴⁾ a o sporu Procka z Kunštátu s Hynkem Bítovským z Lichtenburka.⁵⁾

¹⁾ Eneáš (Palacký 31–32). Hájek 433b) praví: „vzav na se toliko (vedle na ten čas obyčeje) [to je špatný a špatně umístěný překlad předcházejícího výrazu Eneášova: „neque de more suo indutus prodierat“] čechel, čubu a botky červené“. „Čechel“ je též v českém překladu Konáčově z Eneáše: tehdy to značilo košili (Winter, Děj. kroje 93). — O datu soudu sr. poznámku předešlou.

²⁾ O nadutí těla sr. níže 138⁴⁾.

³⁾ St. let. čes. 167 (Palacký 11): „A nazajtrí v pondělí vyvrhly se jemu dvě hlízy, a on jich tajil pro dolejší hanbu.“ Anonym ve FRA. 42. 204 klade to až na úterek v noci: „Vnd darnach an dem eritagen zu nacht ist seinen gnaden ein zeichen aufgeschossen an dem rechten fuss in der schoß...“ Král asi již v pondělí cítil ve slabínách ostrou bolest. Shody mezi oběma zprávami, jinak dobře informovanými, snad by bylo lze dosíci tak, přijmeme-li, že hlízy se objevily již v noci s pondělí na úterek. Král to zprvu tajil a zpráva anonymova vlastně snad naznačuje, kdy to bylo až známo lékařům, tedy v úterý večer; u letopisce není řečeno, kdy v pondělí se hlízy objevily. — U Bartoše z Práchnan (Dačický—Rezek I. 37–38) jsou dvě zprávy: jedna, k r. 1483, známá i Palackému (Zeug. 13–14), o svědectví „doktora starého“ v Norimberce, jenž byl r. 1457 ve službě královské, že král „jest měl hlízy vnitř v sobě a že jest se mu po smrti ještě pryskýt vyvrhl a že to i jiní doktoři viděli“; druhou Palacký neznal: král umřel „od bolesti morní, v rozkrokách ji maje“ (třetí zpráva na str. 28 praví jen, že král umřel „nenadále“). Zprávu druhou slovně opakuje Kuthen (ve vydání z r. 1817 str. 511 až 512). Zpráva ta ze zápisků Bartoše, jenž narodil se r. 1444 a zemřel r. 1510, je již v nejstarším textu paměti Dačického z r. 1593 anebo 1594; kronika Kuthe-nova je z r. 1539. I zdá se, neužil-li Kuthen přímo zápisků Bartošových, což zdá se býti méně pravděpodobné, že oba, Bartoš i Kuthen, užili některého neznámého textu St. let. čes., o něco pozdějšího než rok 1457, ježto přímý současník by nepsal o králi, že zemřel v 15 letech; jinak však je autor zprávy, ať je to Bartoš sám nebo někdo jiný, dobře zpraven, neboť přesně ví datum příjezdu králova do Prahy i den jeho pohřbu. O zprávě Bartošově k r. 1483 bude ještě zmínka níže. — Také Eneáš (Palacký 31) svědčí: „Sunt, qui eum (regem) ulcere pestifero in inguine percussum...“

⁴⁾ Letopisec žitavský (Palacký 30), Eschenloer, SS. VII. 13 a Gesch. I. 38. O spor Zhořeleckých byl již v březnu před tím vypraven jejich městský písař Jan Bereit do Prahy k správci Jiříkovi i ke králi do Budína (FRA. XX. 96–97 i 109–10).

⁵⁾ U Eneáše (Palacký 31) omylem vystupuje Jiřík sám proti Černo-horskému, tedy pánu z Boskovic (1456 se připomínají Beneš a Václav: AČ. X. 269). Po něm to stejně opakuje Hájek 433b; Cochlaeus 404 zaměňuje Černo-horského Janem Tovačovským z Cimburka. Eschenloer, SS. VII. 113 prostě praví, že 21. listopadu i v dnech předcházejících byly projednávány „multae quaestiones atque differentie inter baronem de Vettow et illos de Cunzenstat utrorumque amicos.“ V Gesch. I. 42 přímo jmenuje Procka a spor prý byl „o Tafelordnungen und viel ander Sache wegen“ (u Eneáše: „de nobilitate“). Že druhou stranou byl pan Hynek Bítovský, zdá se ukazovati poznámka Rudolfa z Rüdeshheimu (traktát Rangoniho 25), jak král si stěžoval panu Hynkovi („unus ex consiliariis suis“) v Praze, že

„Spor tento vznikl udělením komornictví olomouckého Prockovi z Kunštátu, na něž si činili nároky synové Jana Bítovského z Lichtenburka Albrecht, Hynek a Štěpán na základě „toho dáni neobyčejného ani slýchaného, jímž komornictví míti chtěli“, patrně nějakého zápisu na dědičné držení úřadu toho. Než král nedbal zápisu toho a Prockovi úřad ponechal. Za sporu Bítovští pohaněli pana Procka, upírajíce mu příslušnost k stavu panskému, při čemž se zároveň i dotýkali Jiříka a kancléře Prokopa z Rabštejna, kteří se nepochybně Procka zastávali. Procek se proto hájil před králem (někdy r. 1455) „bezmal dvě neděli“ a dokazoval, že jeho děd, otec i on sám požívali práv panských, avšak Bítovští „pro nic“ nechtěli na králi ve své při přestati. Na to si Procek písemně stěžoval 25. února 1456 sněmu brněnskému, nemoha sám „pro svojoj úraz“ tam přijeti.¹⁾ Spor se dostal na český soud zemský a zde soupeřové jeden druhého vyzývali k souboji.²⁾ Všickni utrakvisté stáli za panem Prockem a král prý jen „mocí a důrazem“ zabránil násilí na straně druhé.³⁾ Spor ten, jenž se přímo i Jiříka dotýkal, je důležitý pro další poměr Jiříkův k Hynkovi Bítovskému: vysvětlíme si tak motivy jejich pozdějšího sporu, jenž je předehrou českého odboje panského.

Král byl při soudě smuten, ale přece přemohl bolestnou sklíčenost, takže mnozí přítomní ani netušili jeho churavost, vidouce jej jinak zdravého, ano i s úsměvem.⁴⁾ Při obědě opět se ho zmocnila truchlivá nálada: nestěžoval si sice, ale v hovoru se zabýval jen věcmi vážnými.⁵⁾ Než nálada ta nepotrvala, a když král večer byl odveden do ložnice, dal si sem

musí umítni. — Ve St. let. čes. o soudu zemském není nic, než to není „přirozeným“ zamlčením, jak míní Kanter 38, narážaje na tendenčnost autorovu: autora textu B, z Hradecka, nezajímaly spory na soudu zemském, ale osoba králova.

¹⁾ AČ. X. 268–69. O Janu Bítovském sr. Sedláčka v OSIN. IV. 113; se ženou Annou ze Šenvaldu držel i Malenovice; od krále Albrechta dostal Jemnici. V zápisu landfridním v Brně 26. února 1456 jsou jména všech tří synů jeho (AČ. X. 269). „Úraz“ Prockův souvisel snad se sporem lehnickým (sr. České dějiny III. 2. 862²⁾).

²⁾ Eneáš Silv. (Palacký 31–32).

³⁾ Eschenloer, Gesch. I. 42. Jiříka prý mrzelo, že král nechtěl učiniti podle jeho vůle. „Diess — dodává autor po letech — half wol zu seinem Tode.“

⁴⁾ Že se král ani neusmál, takže si toho všickni všimli, praví Eneáš (Palacký 32), ale až ve vsuvce v „Hist. boh.“ kdezto v „Hist. Frider.“, kterou v této části (patrně pro její větší stručnost) pokládá Palacký (str. 31) za starší, poznámka tato schází. — Letopisec žitavský (Palacký 30) svědčí o opaku: „et fuit valde laetus tota die usque ad XXII. horam.“ S ním souhlasí i Eschenloer, SS. VII. 13: „quem... vidi nulla egritudine affectum“ (Gesch. I. 38: „einen frischen schönen gesunden Menschen“ a dále: „einen sulchen starken Jüngling in der besten Complexion“). To byl ovšem zevní dojem.

⁵⁾ Eneáš Silv. (Palacký 32). Sekretář královský Jan Roth 20. prosince píše jemu: „cum quo (rege) die lunae praeceunte moitem usque ad noctis horam tertiam summa postrema et facili laetitia fui.“ Je viděti, že Eneáš více věřil druhým svým zpravodajům, Prokopovi z Rabštejna a Listiovi, o nichž Roth sám poznamenává, že Eneášovi „aliter“ psali.

přinésti řetkvičky a pivo, pojedl, popil a vesele se bavil s komorníky svými.¹⁾ Po modlitbě, když již chtěl ulehnouti, stěžoval si na bolení žaludku, ale komorník, Čech, mu radil, ať jen si lehne, že spánek bolest zažene. Za hodinu však bolest zdála se býti králi nesnesitelnou, i zavolal komorníka, jenž mu pak opět radil, aby spánkem hleděl bolest ukonejšiti. Král poslechl, ale ani potom neusnul a probděl noc v bolestech; snášel je již tiše, nechtěje druhým činiti obtíží.²⁾ V této noci, ne-li již dříve, vyvrhly se mu

¹⁾ Eneáš Silv. (Palacký 32). Podle Ebendorfera, Chron. reg. Rom. 165 král „vivacissimus et letissimus“ jí řetkvičky „inter Bohemos“ a tu „subito alteratus concessit in fata, spe sua vacuus“. Že by tam byli jenom Češi, lze pochybovati, víme-li, jak byl složen dvůr královský. — Odchod do ložnice u Eneáše je „post multam noctem“ u Hájka 433^b, jenž jinak tu opakuje Eneáše, určitěji: „druhou pak hodinu na noc“; sr. Rothovo udání „usque ad noctis horam tertiam“ (sr. předešlou poznámku).

²⁾ Eneáš Silv. (Palacký 32). Sr. i anonyma bavor. ve FRA. 42. 204, jenž praví, že churavost krále napadla, když šel spat. Zpráve jeho, jež je stejně jako St. let. čes. věrohodná a událostem zcela blízká a jejíž význam stoupá tím, že není to patrně zpráva původu českého, třebaž v Čechách vznikla, je věnovati trochu pozornosti, protože svou chronologií způsobila pochybnosti. Vydavatel její Bachmann má ji za zlomek zprávy nějakého agenta bavorského na dvoře královském, kdežto podle Kantera 38⁴⁾, jenž se snaží všechny prameny, svědčící o přirozené smrti králově, znehodnotiti, jakoby měly apologetickou tendenci, je to oficielní německočeská verze, v níž Kanter tuší nezvěstný list Prokopa z Rabštejna. To však je více než pochybno. Anonymní zpráva má ráz nikoli důvěrného listu, jaký asi poslal Rabštejn Eneáši Silvioví, nýbrž „novinek“, jež o běžných událostech byly rozesílány, jak toho podobné příklady současné najdeme ve FRA. XX. 95—96 a 126; jejich ráz je zcela objektivní: podávají fakta, nikoli soudy o nich. Autory jejich lze hledati v zástupcích městských nebo knížecích, kteří tímto způsobem své přátele a známé o nových událostech informovali. Zdálo by se, že autor zprávy naší mezi nedělí bezprostředně před smrtí královou a mezi druhou nedělí předcházející byl mimo Prahu; nepatřil asi ke dvoru samému, ale přece byl s ním ve spojitosti, aby mohl pověděti podrobnosti o králi z úterka a zvláště ze středy o rozmluvě králově s Jiříkem, již líčí tak, že bychom se mohli právem domnívati, že byl jejím svědkem. Zájem diplomatův lze viděti i ze zprávy o opatření Jiříkově ve správě zemské po smrti králově. — Námitka Kanterova (38⁴⁾), že počítání hodin podle celého orloje, jehož se ve zprávě užívá, nebylo zvykem v Bavořích, mnoho neznamená: šloť o Čechy a zpravodaj se mimoděk vmýšlí do poměrů českých (v Čechách samých se leckdy užívá i počítání podle půlorloje: sr. zprávu Jiříkovu do Vídně z 28. listopadu 1457 u Palackého 7). — Pochyby o věrohodnosti anonymově vzbudil omyl v datu, jímž zpráva jeho začíná: „Item am suntag nach Allerheiligen tag...“ (což by bylo 6. listopadu, takže podle toho by smrt králova připadla o týden dříve, na 16. listopad). Již Novotný, Ueber den Tod etc. 7³⁾ myslí, že tu jde o chybu písařskou nebo o chybu v čtení rukopisu. Myslím, že se tu nemíní neděle po Všech svatých, nýbrž neděle po svátku Pěti bratří, jenž, protože nebyl německému zpravodaji běžný, zavdal podnět k záměně za svátek Všech svatých. Pěti bratří bylo r. 1457 v sobotu 12. listopadu, neděle po nich padá na 13. listopad, a po této neděli, jak udává anonym, za osm dní v pondělí (21. listopadu) na večer opravdu byl churav (k datování na den Pěti bratří sr. AČ. XIV. 6 č. 1481, 72 č. 1638, X. 39; tak datuje i r. 1439 Jan z Bischofwerdy do Zhořelce v Cod. dipl. Lusat. sup. IV. 102: „an der heiligen fünff brüderstag“). — Anonyma ještě před

dvě hlízy „v rozkrocích“, jež však král utajil „pro hanbu dolejší.“⁴⁾ Avšak král přece neztrácel naděje, třebaž i pověrečná nálada časová jistě přispívala k jeho vnitřní tísní. Ve lvárně královské již od 14 dnů lvi strašně řvali a byli tak zuřiví, že prý hlídači, kteří jim žrádlo nosili, utekli.⁵⁾ V listopadu objevily se nad Prahou dvě komety s dlouhými ocasy, jedna větší, druhá menší: když zmizela větší, objevila se menší. Král často se na ně smuten díval, říkáje komorníkům: „Vpravdě, tyto hvězdy značí, že velmi velcí páni umrou. Bůh nás opatruj!“⁶⁾ Obracel se tím vroucněji k bohu. Ještě v úterý slyšel mši a také tělesně se mu opět ulevilo.⁴⁾

Než bolesti se dostavily opět a donutily ho povolati lékaře. Zdá se, že ani nyní ze studu nepřiznal hned pravý svůj stav, protože by jinak jeden z nich, asi hned na počátku, nemohl říci: „Králi! neškodí nic!“⁵⁾ Teprve druhý lékař, kterému se král snad již svěřil, řekl: „Králi, zle se máš!“ Lékaři — byli to Němci⁶⁾ — nemohli nic zmocí, ať mu dávali léky, aby se vypořádal, nebo aby dával, nebo aby ho proskočilo, nebo konečně pouštějící mu žílu. Za jejich bezradnosti⁷⁾ pozbýval král naděje, jíž se dosud držel.⁸⁾ Mladý život, jenž s takovou touhou se bránil úkladné chorobě,

Bachmannem znal již r. 1865 Stöckheim, Herzog Albrecht IV. von Bayern I. 1. 52,¹⁾ ale nijak ho neužil.

¹⁾ Sr. výše str. 130³⁾.

²⁾ Eschenloer, Gesch. I. 43 vidí v tom znamení smrti královny. Lidé prý se tomu divili. Mohlo to však působiti i na krále sama.

³⁾ Tamtéž 43. I z Ebendorfera (Palacký 35) víme, že prý den před smrtí královou objevila se nad Prahou „cometa novus coloris sanguinei, quem et ipse rex contuitus est.“ K věci se ještě vrátím níže.

⁴⁾ Anonym ve FRA. 42. 204: „vnd am eritag ist sein gnad nach auff einem sessel [na stoličce?] gewesen vnd hat mess gehort vnd sein gnade troset sich wol, wie seiner gnaden nicht gewur.“

⁵⁾ O lékařích kromě všeobecné poznámky Eneášovy (Palacký 32) se šíře zmiňují jen St. let. čes. (Palacký 11). Zda byli odstranění důvěrní služebníci královi, sr. níže. — Palacký 39 a 40 míní, že lékaři u krále byli již v pondělí, ale, protože nic zvláštního nebylo shledáno, mohl král ještě na soudě zasedati. Podle Eneáše však, jemuž v té příčině lze věřiti, byli lékaři zavoláni až po pondělku, kdy král byl na soudě, po probdělé noci, a to — zde lze užiti zpráv anonymových, Palackému neznámých — ne hned ráno, nýbrž až později: král byl ještě na mši, a to snad v kapli (kdyby mu byla mše sloužena v jeho pokoji, byl by to anonym pravděpodobně poznamenal). Také by se bylo o nemoci více do veřejnosti proslouchlo, kdyby byli lékaři u krále hned v pondělí. Ani zpráva St. let. čes. (Palacký 11) nevyklučuje možnost povolání lékařů až v úterý.

⁶⁾ Eneáš Silv. (Palacký 33: vrátili se pak do Vídně; sr. i zprávu Bartoše z Prachňan o „doktoru starém“ výše str. 130³⁾). Co tvrdili později na svou obranu, sr. až níže.

⁷⁾ To naznačuje i Eneáš: „quod suarum partium erat, desperata salute fecerunt.“ U Hájka 433^b) lékaři „spatřivše jeho obličej a způsob, puls i skrze vodu způsob vnitřností, o jeho zdraví pochybovali.“

⁸⁾ Sem snad patří stesk jeho Hynkovi Bítovskému, jednomu z rádců jeho, jenž ho zastihl plačícího, že musí zemřít (sr. výše str. 130³⁾). Ovšem Rudolf z Rüdeseimu i Rangoni (traktát 25; sr. i SS. rr. Sil. IX. 209—10) detail ten, odjinud

viděl posléze nezbytí a resignoval. Do poslední chvíle si král zachoval mysl jasnou¹⁾ a konec jeho krátkého života ukazoval, že v něm umírá skutečný král. Jestliže dříve leckdy, unesen hněvem, vášní, byl hotov obětovati veliké zájmy svých zemí osobním choutkám — před smrtí myslil na své poddané a obracel se k Jiříkovi jako k jedinému muži, jenž poslední jeho přání mohl splniti. Bylo to ve středu, 23. listopadu, nedlouho před jeho smrtí, kdy povolal jej k sobě a před mnoha svědky děkoval mu za to, že byl vždy jeho věrným služebníkem a že Čechy uvedl v řád a pokoj; pak v nalehavé důvěře umírajícího člověka žádal jej, ať se i dále přičiní, aby Čechy i jiné země k nim příslušné zachoval v klidu a pořádku a aby všem, bohatým i chudým, vdovám i sirotkům, dala se spravedlnost, aby tak svědomí jeho, Ladislavovo, bylo zbaveno těžké odpovědnosti. Nezapomenul ani na své německé dvořanstvo, prose, aby mu bylo dovoleno volně, beze vší překážky, vrátiti se domů. Jiřík, hluboce dojat, konejšil krále, že se ještě uzdraví a že bude sám vládnouti, ale král nedal se již svést k žádným nadějím a v jistotě, že na živu nezůstane, žádal Jiříka, ať mu rukou dáním slíbí, že jeho přání vyplní. A to Jiřík učinil, nemoha se slz zdržeti.²⁾ Zároveň král odkázal kostelu svatovítskému i služebnictvu

neznámý, zařadili zcela podle svých účelů. Král prý po svém příchodu do Prahy poznal vražedné úmysly Jiříkovy a boje se smrti; plakával o samotě. Tak ho zastihl jednou Hynek a na jeho ustrašené otázky, proč pláče, slyšel smutnou odpověď: „Video, quod me oportet mori.“ To Hynek téhož ještě dne oznámil jiným vážným osobám. Odtud prý i jeho pozdější zarputilost proti Jiříkovi: raději chtěl býti vyhnán a žítí nutný život (a polemikové dodávají o jeho přítomném stavu, že jej „patientissime suffert“), než by přísahal věrnost královrahu a kacíři. — Odraz toho najdeme i u Dubravie (1687: 762) a Gerharda de Roo (1592, str. 231).

¹⁾ O jeho „dobře myslí a paměti“ kromě St. let. čes. (Palacký 11) sr. též listy Jiříkovy: do Vídně 28. listopadu 1457 (Palacký 8: „mit guter gewissen vnd vernunft . . . vncz in sein end“) i Vilémovi Saskému 29. prosince 1457 (FRA. XX. 120), řeč Jošta z Einsiedlu v lednu 1458 (Palacký 9) i Ebendorfera (Pal. 35: „quomodo tam prudenter et seriose, tam constanter et animose tamquam potenter se gesserit verbo et actibus“).

²⁾ Sr. anonyma ve FRA. 42. 204, Eneáše Silvia a St. let. čes. (Palacký 32—33 a 11). Kromě dokladů těchto, jež citují i Tomek VI. 285⁴⁴⁾ (ten sem vztahuje i slova Eschenloerova: „Miser Ladislaus amabat Georgium ad suum interitum“) a Tobolka, O volbě a korunování Jiř. z Pod. 7¹⁾ (ten uvádí též německý text Eschenloerův, Gesch. I. 41) lze ještě k rozmluvě této citovati list Jiříkův do Vídně 28. listopadu 1457 (Palacký 8), řeč Jošta z Einsiedlu v lednu 1458 ve Vídni (Palacký 9: zde je též zmínka, že při rozmluvě byli „bischof, vil grafen, herren, ritter vnd knecht“) i nepřímé zmínky v poznámkách o odkazech královských (Ebendorfer u Pal. 35 a Rangoniho traktát 25). I v písni německé (Liliencron I. č. 107, sl. 35) doporučí král Jiříkovi své rádce k odchodu „mit lieb.“ V kronice špýrské (Mone I. 420) žádá král knížata a pány, jež dal k sobě povolati, o pomoc svým dvořanům německým a prohlašuje zde, že vše, „waz er bey yme hette, daz zu dem huss von Osterich gehorig were.“ žádaje, aby si páni za krále vzali jeho strýce Albrechta Rakouského. U Eneáše král praví k Jiříkovi: „Mihi moriendum est, regnum in tua manu erit“ a český letopisec, jenž psal již po zvolení Jiříka za krále, obdobně praví, že Ladislav Jiříkovi poroučel „zemi českú k vlád-

svému své klenoty, a aby prý žádná marnost po něm nezbyla, přál si též, aby mu byly ustříženy i jeho zlaté vlasy, což však služebníci pod různými záminkami neučinili.¹⁾ Pak přišli kněží a krále zaopatřili svátostmi.²⁾ Cítě, že se již blíží konec, žádal o posvěcenou svíci a drže ji i patře na kříž, modlil se „Otče náš“. Avšak nedomodlil se: po „libera nos“ se zamlčel, jakoby chtěl spáti; bolesti, zdá se, necítil. A za krátko vydechl naposledy: bylo to odpoledne mezi třetí a čtvrtou hodinou³⁾ a krátce potom zvěděla

nutí.“ Nelze tomu rozuměti tak, že by tím jej předurčoval za krále (sr. i Tobolku 7²⁾). V listě Jiříkově do Vídně i v řeči Joštově se praví, že netoliko země české svěřil král k ochraně Jiříkovi, „sunder auch all ander kunigreich, fürstenthumb, land vnd lewt, daz ain yederman geistlich vnd weltlich, reich vnd arm, witiß vnd waisen bey dem rechten vnd der gerechtikait möchten in iren standen vnd wesen beleiben vnd behalden werden.“ O ochranu tak širokou mohl král Jiříka žádati, znaje jeho rozsáhlé styky se stavy všech zemí. U Theobalda II. (1621) 221 král chápe Jiříka za ruku a zapřisahá ho, aby mu slíbil vyplniti jeho požadavky, a Jiřík, nemoha ani pro pláč mluvit, dá mu ruku a pro bolest odejde z pokoje. O rozmluvě pochyboval již Voigt, Hist. Ztschr. V. 419 a po něm Denis, Konec samostat. čes. 53¹⁾, jenž ku podivu, ač znal již Tomka, mluví jen, jakoby o ní se zmiňoval jedině Eneáš Silvius, a pokládá ji za pouhou anekdotu, čemuž nelze přivědčiti. Tím spíše ovšem je rozmluva báchorkou Kanterovi 39—40, jenž ve všech zprávách o přirozené smrti králově vidí jen patriotická falsa a naivně o všem chce míti notářské zápisy; Novotný Ueber Tod 6—7 správně mu namítl, že Jiříkovi, kdyby byl chtěl, nebylo by těžko opatřiti si takové oficiální doklady, i kdyby pravdě neodpovídaly.

¹⁾ Sr. Eneáše Silv. (Palacký 33) a Ebendorfera (Pal. 35), jenž dodává: „cujus tamen effectus (ut fertur) decidit in puteum.“ Rangoni (traktát 25) přímo praví, že si Jiřík přisvojil všechno nářadí královské, ač král slíbil, že je rozdělí chudým; že vykonání závěti svěřil král Jiříkovi, praví výslovně Ebendorfer. — Balbin, Miscell. IV. p. II. 89 dovolává se jakýchsi rukopisů souvěkých, že Ladislav přikázal, aby jeho křtice pověšena byla pod krucifix (ač není-li to jen rozvedení textu Eneášova).

²⁾ Eneáš Silv. (Palacký 33). Ebendorfer (Pal. 35) dává krále o zaopatření žádati tajně, opíraje se snad o píseň (Liliencron I. 106^a, sl. 4: Palacký 16), podle níž M. Pavel tajně posílá pro svátost, „das es nicht sachen (die ketzer) mit augen.“ Avšak stalo se to tak, že o tom mluví i Jiřík (Pal. 8). Sr. i anonyma rakous. 40 a kroniku špýr. (Mone I. 420). Tempelfeld v jednom svém traktátě (u Loserta 165) praví, že po odeslání komorníků nesměl kromě Jiříka a jeho lidí nikdo ke králi, ani kněze prý tu nebylo k útěše, jenž by se modlil a svíci dal umírajícímu do ruky (to je přímo proti Eneášovi u Pal. 33); ale v druhém traktátu (Jordan 383) připouští, že se hned po onemocnění král vyzpovídal a svátosti přijal.

³⁾ Hned 23. listopadu psal Jiřík do Uher, že král umřel „sub vesperam“ (Pal. 7); zápis v městské knize vídeňské — do Vídně poslán rychlý, posel se zprávou o tom — klade úmrtí mezi 3. a 4. hodinu (Pal. 7); ale Ebendorfer — tamtéž — udává hodinu smrti mezi 4. a 5. Jiřík v listu do Vídně 28. listopadu určitěji řekl: „in der vierden stund nach mittag“ (Pal. 7). Na hodinu 23. ji kladou St. let. čes. (Pal. 11), poznámka v slovníku Ladislavově (vydání Zahradníko 6 str. 6), Bartošek ve FRB. V. 625, anonym ve FRA. 42. 204; letopis žitavský kolem 24. hodiny (Pal. 30). — Datum smrti uvádí Eneáš Silv. v první své zprávě z ledna 1458 omylem jako „VIII. Kal. Decembris“ (24. listopadu) místo „IX. Kal.

již celá Praha, že nemá krále.¹⁾ Katolický letopisec po letech provází smrt královu slovy, kde katolík, žalostníci nad zmařenými nadějemi v restauraci katolickou, vítězil nad Čechem spravedlivým k Jiříkovi: „zhasl jest jako jasná svíce, když temnosti osvěcuje, a jako veslo kdyby od lodi na hluboké vodě ztratil, a jako huol podpory všech klecavých; neb když se najlépe Čechové nadáchom země zvelebenie, po jeho pak smrti sta se jejie zahubenie.“²⁾

Téhož dne, kdy zemřel král, byl přiveden z Rakous do Prahy Matyáš Hunyad a Jiřík jej přijal v opatrování.³⁾

Smrt mladého krále položila české veřejnosti politické otázku nové úpravy věcí veřejných a Jiřík ještě v den úmrtí jeho učinil opatření, aby nenadálou událostí, jež přetínala pravidelný vývoj politický, nebyl způsoben zmatek a aby bylo jasno, že i přes úmrtí královo trvá autorita,

Dec.“ (stejně chybně i Chronicon Walsaeense u Oefele, SS. rr. Boic. I. 77^a), kronika rožmberská v AÖG. XII. 354 i u Höflera, SS. rr. Husit. II. 77: „feria V. die S. Clementis“). Sr. též Kaprinaie I. 219 a d. — O smrti samé sr. Eneáš Silv. (Pal. 33), Ebendorfera (Pal. 35; užil asi Eneáše, jak myslí Novotný 13). St. let. čes. 167 (Pal. 11): „A tak leže ve mdlobách tento krásný mládenec, i pustil duši . . .“

¹⁾ Eschenloer, SS. VII. 14.

²⁾ St. let. čes. 167 pod čarou.

³⁾ Přivedli jej Zikmund Eicinger a jiní páni na rozkaz královský z hradu Lengbachu (anonym rakous. 38; Vancsa v Gesch. d. St. Wien II. 2. 538 myslí, že později byl Matyáš z Lengbachu převeden na Guttenštejn). Že přišel do Prahy 23. listopadu, svědčí Eneáš Silv. (Opera 390) i Thurocz 358, jenž myslí, že byl převeden z Vídně, kde jej král prý zanechal „firma in custodia“ (str. 354). O příchodu jeho až 24. listopadu se zmiňuje Dr. Leubing (ve Vídně?) v listu k Vilémovi Saskému 12. prosince: jestliže praví o něm, že byl „zcirlich ingefurt“ a že Jiřík mu zasnoubil svou dceru, a hned připojuje pověst, že král nezemřel smrtí přirozenou, zdá se v tom býti spojitost, kterou v události ty vkládal ať již Leubing nebo veřejné mínění (FRA. XX. 116). Heimburk r. 1458 přičítá převedení Matyášovo vlivu Eicingerovu („... cum Mathiam Hunyad usque in suam suorumque forciam fere perduxisset“: AÖG. 58. 170). — Již datum příchodu Matyášova vyvrací tradici, jež pak vznikla s ohledem na to, co po něm následovalo, motivujíc převedení jeho egoismem Jiříkovým. Již Thurocz 358 uvádí mínění, že prý Jiřík, zatajiv zatím smrt Ladislavovu (sr. naproti tomu jeho listy a poselstva ještě 23. listopadu: Pal. 7 a 35), stáhl s prstu zemřelého krále prsten a dal napsati pod pečeti královskou list strážcům Matyášovým, aby jej jeho doručitelům vydali a tito aby ho do Prahy dovedli; prý Ladislav před odjezdem z Vídně nakázal strážcům nevydávati Matyáše nikomu, leč kdo se vykáže pečeti jeho, podobnou té, kterou jim zanechal. Strážci se podle toho zachovali. Matyášovi vstříc, ještě než vkročil do Čech, přišli mnozí ozbrojení Češi, aby ho dovedli v bezpečí do Prahy. Vida to Jiřík, zaradoval se, neboť doufal, že za Matyáše dostane mnoho zlata výkupného. — Totéž po Thuroczovi vypravuje Ranzanus (u Schwandtnera, SS. rr. Hung. I. — 1766 — 498 — 99), jenž versi tu obohacuje ještě svými omyly (král volá před smrtí Jiříka z Vídně do Prahy atd.), i Naclerus II. (1516). 289^a) a z Čechů Hájek 434^a) (Jiřík poslal do Jihlavy vstříc Matyášovi 20 jezdců), Dubravius 763 i Tanner, Historia heroum de Stellis (rukopis v knih. mus.) II. 452 (podle Hájka). Již Kaprinaie I. 192 to klade „aniles inter fabulas et palmaria commenta.“

jež bdí nad pořádkem veřejným. Hned ve středu na večer povolal k sobě úředníky zemské, pány, kteří právě v Praze meškali, i zástupce městských rad pražských¹⁾ a požádal je, aby se sešli do Prahy k sněmu k příštím suchým dnům vánočním (k 14. prosinci) a aby svou radou i pomocí přispěli k tomu, aby Čechy i ostatní země byly udrženy v klidu a míru²⁾; zároveň jim ohlásil, že moc správčí podrží nadále — snad do dalšího usnesení sněmovního — dovolává se při tom přání umírajícího krále i patrně jeho dřívějšího potvrzení správy zemské. Přítomní k tomu beze všech námitek svolili.³⁾ V souhlase s tím druhého dne purkmistři a rady všech tří měst pražských svěřily se v ochranu Jiříkovi, „správce království Českého“, a spolu usneseno, aby až do nového krále purkmistři podrželi svou moc.⁴⁾

Mrtvola královská, nebalsamovaná a snad ani pro nebezpečí nákazy nemytá,⁵⁾ byla nazejtří, 24. listopadu, veřejně na márách vy-

¹⁾ O těchto se zmiňuje Theobald III. 5.

²⁾ Anonym ve FRA. 42. 204—05. To je ohlas poslední jeho rozmluvy s králem.

³⁾ Podle Theobalda III. 5 ukázal prý Jiřík instrukci královskou o tom, že má jeho správa potvrditi do příštích letnic, což není leč rozvedení slov Eneášových, Hist. Frider. 474 (Hist. boh. 180) o správcovství, že smrtí královou nekonečí, „quae gubernatio usque ad Pentecosten commissa fuisset.“ Ovšem podle Eneáše se to stalo až 24. listopadu. Dubravius 763 praví, že „subtenticibus aliis“ (to je opět náhradou slov Eneášových, jen však v Hist. boh. 180—81: „Arma tenenti nemo finitum morte mandantis imperium objicere ausus“) Pražané — zde již je souhlas s Eneášem — bez váhání se Jiříkovi podřídili a potom i jeho přátelé a stoupenci („caeterorum silentium pro approbatione acceptum“: u Dubravia je to až 25. listopadu po pohřbu. — O letnicích je zmínka v zápisu sněmovním ze 27. dubna 1452, kdy Jiřík byl ustanoven za správce na dvě léta do letnic 1454 (sr. AČ. II. 312); toto ustanovení bylo později 19. března 1454 prodlouženo na tři léta (sr. Čes. děj. III. 2. 795—96) a k podobnému prodloužení snad došlo i r. 1457. Ten smysl mohou míti i slova, jež cituje Theobald III. 5 ze Šimona Slánského: „Non tantum rex, sed et ordines regni fuere mandantes.“ Od krále bylo Jiříkovi potvrzeno správcovství na šest let již 2. května 1453 (AČ. XIV. 212—13): ustanovení to sice smrtí královou pozbylo významu o lhůtě zde stanovené, ale, spojeno s poslední rozmluvou královou s Jiříkem, mohlo býti Jiříkovi i stavům oporou k dalšímu jeho dočasnému uznání (sr. i Tolkou, O volbě etc. 8^a). S tím souhlasí i slova Dialogu Rabštejnova (AÖG. 54. 359): „Potestas imperii Bohemorum iure gubernacionis apud Georgium extabat . . .“ a také jistou měrou i výrok Hilaria Litoměřického (Traktát jeho k Janovi z Rožmberka str. 14), že po smrti králově Jiřík „svým gubernatorstvím“ zmocnil se zámek královských (ovšem hrady královské náležely již dříve pod moc Jiříkovi: sr. Čes. děj. III. 2. 787.^a)

⁴⁾ Sr. manuál novoměstský u Čelakovského, Soupis rukopisů I. 92—93; je tu o purkmistrovi jen usnesení novoměstské, ale Tomek VI. 286 právem míní, že se tak usnesli jistě i Staroměstští (a patrně i v Menším městě praž.).

⁵⁾ Ebendorfer (u Pal. 35): „sed non exenteratur more regum et suorum progenitorum Bohemis repugnantibus, nisi causam assignent, cur? praecipue, quia viderunt ejus versus finem oculos et nasum et linguam penitus denigratos et in spina dorsi per extensum ac sinistro latere maculum nigrum similiter apparere.“ Sem náleží i podrobnost z Rudolfa z Rüdeseimu a Rangoniho (traktát 24): „Vociferat eciam contra te (scil. Georgium) vehementer ista pestifera sollicitudo tua,

stavena ve veliké síni ve dvoře královském: tělo bylo od prsů až k nohám pokryto purpurovým zlatohlavem, aby nebylo viděti odulý život jeho¹⁾; z ostatních známek, jež při smrti králově a po ní vystoupily na jeho těle, naznačující příčiny jeho rychlého skonu (ztemnění bělma očí, zčernání jazyka i černé skvrny na páteři a na levém boku), nebylo na venek kromě zčernalého nosu ničeho pozorovati.²⁾ U mrtvoly byl čten žaltář a po celý den, zatím co dály se horečně přípravy k brzkému pohřbu a hotovily se černé a tmavě šedé šaty smuteční,³⁾ přicházeli lidé dívat se na mrtvého krále: „a byl veliký dav a pláč v lidech.“⁴⁾ Dojímal osud krásného, tak záhy zničeného mládí nešťastného sirotka a smutek dával z části zapomenouti na obavy před další jeho vládou, jež krátce před tím se šířily, a kde toto vědomí přece potrvávalo, bylo zmírněno a usmířeno náhlým jeho úmrtím: to zkrášlovalo a zjasňovalo jeho obraz.⁵⁾

V pátek, 25. listopadu, byl slavný pohřeb.⁶⁾ Obřady byly kratší, ježto šlo o morový případ;⁷⁾ mrtvola nebyla, jak bývalo zvykem, několik dní vystavena na hradě ani nebyla potom vožena po předních kostelích a zde vždy nechána do druhého dne.⁸⁾ Jiřík k té příležitosti učinil i pří-

qua semper ad malum presto es, qua mox regium cadaver regum more lavare (lavari) condique prohibens stricto in panno consui fecisti, ne scilicet corporeus tumor tuum patefaceret scelus.“ Tomu zdá se odporovati, co dále bude uvedeno o zachovalosti mrtvoly královské při pozdějších jejích prohlídkách, ale není vyloučena možnost, známá z jiných případů, že i nebalsamované mrtvoly zvláštní suchostí vzduchu v hrobce se dlouho udržují neporušeny.

¹⁾ Eschenloer, SS. VII. 15: „cadaver in aula tectum purpur a omnium visui patet“; v pozdějším německém textu (u Pal. 21) praví: „ein gulden Stucke uf eine ploen Sammt word uf seinen Bauch bis ober die Füsse bedackt. Sein Bauch was aus der Masse sehre zuschwellen.“ O odulém břichu sr. i Ebendorfera (Palacký 35: „corporis discrasia“) i poznámku předešlou. Tomek VI. 286 se přidržel „modrého aksamitu.“ — Ze zpráv Eschenloerových, ale i z nejstarší písně německé (Liliencron I. č. 106^a), u Pal. 16, sl. 10: „Ist das nicht ein senleich klag, er sturd hiez [? biss] auf den dritten tag, man liess In da peschauen...“ je viděti, jak nesprávné je udání jiné písně (Liliencron I. č. 108, u Pal. 30, sl. 20): „Man lies ihn niemand anschawen.“

²⁾ Ebendorfer u Pal. 35 praví, že král zemřel „trigesima prima hora, postquam sui corporis sensit discrasiam.“ — Že se po smrti vyvrhl ještě jeden puchýř, sr. Bartoše z Prachňan (Pal. 13).

³⁾ Eschenloer, SS. VII. 15 („disponuntur nigre pulleque vestes“).

⁴⁾ St. let. češ. 167 (u Pal. 11); sr. i Eschenloera (Pal. 21) a písně (Liliencron č. 106, sl. 3 a 10 a č. 108, sl. 20; u Pal. 15–16 a 30).

⁵⁾ I Jiřík 29. prosince 1457 v listu k Vilémovi Saskému praví, že bůh si Ladislava k zármutku všeho křesťanstva, jemuž mohl tolik prospěti, zapsal „in das puch des ewigen leben“ a přijal jej mezi své svaté a anděle, „wanre sein gnad nicht allain menschlichen, ader auch engelisches lebin gefurdrt had“ (FRA. XX. 120).

⁶⁾ V manuále novoměstském (Čelakovský; Soupis I. 93) datum „in crastino s. Katherine“ (26. listopadu) má býti vlastně „in crastino, die s. Kather.“

⁷⁾ A nikoli návodem Rokycanovým, jak se domýšlí Cochlaeus 407.

⁸⁾ Sr. obřady při smrti Karla IV. u Tomka III.²⁾ 318 a d. Eneáš Silv., Hist. boh. 180 praví: „circumvectio per urbem more majorum neglecta.“

slušná opatření bezpečnostní: dal osaditi všechny brány, takže nikdo nemohl z města vyjít leč až po pohřbu.¹⁾

Po kázání v Týně Rokycana, v černém ornátě, učinil v dvoře králově výkrop²⁾ a průvod pohřební hnul se ulicemi pražskými na hrad. Za cechy se svícemi rozžatými, za žáky škol městských i za mnichy, prý nemnohými,³⁾ šel rektor — snad Stanislav z Velvar⁴⁾ — s mistry a studenty. Potom vedeno bylo deset koní černě pokrytých, na nichž seděli mladíci též černě oblečení,⁵⁾ vždy asi jeden za korouhvi jedné ze zemí Ladislavových. Za zástupem kněží utrakvistických se svícemi planoucími i se svátostí⁶⁾ kráčel Rokycana, za ním rytíři dvora královského, každý jako mnich v černém rouše a s černou svící. Teprve pak následovala mrtvola králova pod zlatohlavem vysoko na márách, nesených od konšelů staroměstských: král měl tvář odkrytou a na zlaté jeho vlasy, kol ní rozeštěné, vtištěn byl zlatý věnec.⁷⁾ Kolem rakve šli páni čeští a rakouští s odznaky královskými a za rakví kráčel smuten Jiřík s ostatním panstvem, s cizími hosty i s nescíslným množstvím lidu hořekujícího jako někdy při pohřbu císaře Karla slavné paměti.⁸⁾ U mostu zaměnili konšely

¹⁾ Eschenloer, Gesch. I. 39 dodává, že proto mezi cizinci v Praze vznikl strach; již před tím (str. 38) mluví o sbězích lidu, takže se každý bál jít na ulici a raději se doma zavřel na závoru.

²⁾ O výkropu sr. píseň (Liliencron č. 106^a), sl. 13 u Pal. 13): za to prý by měl býti Rokycana upálen.

³⁾ Eschenloer, SS. VII. 15: „Postea clerus probus paucus id facit...“; on ovšem dává kléru katolickému jít až za Rokycanou. Později v textu německém (Gesch. I. 39) však praví: „Kein christlich Priester noch Schuler was do richt, sunder seire Ritterschaft etliche...“ To je jen důsledek rozdílu v celkovém líčení obou jeho textů; praví-li text latinský, blízký událostem: „fit tandem processio satis longa“ — po letech volá autor v textu německém: „O eine schentliche unerliche Procession wart do gesehen...“ — V dalším držím se pořadu, jak je podán ve St. let. čes. 168.

⁴⁾ Winter, O životě na vys. škol. praž. 570 k r. 1457 klade vedle jeho jména do závorky i jméno Jana z Jemnic s otazníkem.

⁵⁾ Píseň u Liliencrona I. č. 106^b), sl. 15: „Man opfert yem zechen gedackte Phert.“

⁶⁾ Eschenloer, SS. VII. 15: „sacra ferentes et candelas ardentis.“

⁷⁾ Král prý měl na sobě kříž, jež přijal při výpravě do Uher (Eschenloer, Gesch. I. 39). Podle něm. písně (Liliencron I. č. 106^a), sl. 12, u Pal. 17) na hlavě králově byla zlatá koruna.

⁸⁾ Eschenloer, SS. VII. 15: „... Georgius tristis sequitur... Fit luctus et ploratus a populo maximus“ (ohlas toho je v listu Vratislavských z 13. prosince 1457, konceptu tu Eschenloerově, ke králi Kazimírovi: „Omni populo in Praga lugentibus et ullulantibus“; tamtéž 16); v něm. textu (I. 39) je zmínka jen o smutku nečetného rytířstva. Letopisec český, utrakvista (St. let. čes. 168*, text H.) praví: „s velikú žalostí všech pánuv českých, od malého až do velikého, a zvláště pana zpráve...“ A stejně svědčí i Eneáš Silvius (u Pal. 34): „Illud constat... et Georgium et reliquos regni proceres extincto rege in magno moerore fuisse.“ Písní německé (Liliencron I. č. 107, sl. 39) bédování Jiříkovo a Johannino po předchozím líčení nemůže býti leč licoměrnictvím; o žalu pánů svědčí jiná píseň (tamtéž I. č. 106^b),

rytíři,¹⁾ načež za mostem máry nesli konšelé malostranští až ke bráně hradčanské, kde je přejali kanovníci hradští se žáky svými a nesli je do chrámu svatovítského, aby zde, v kůru P. Marie, byl král pochován v hrobě svého praděda císaře Karla.²⁾ Proti vůli pánů, kteří se tomu vzpírali jako věci neslýchané a neslušné, kanovníci „pro své lakomství“ dali žákům do chrámu uvést i koně sukrem pokryté, jen aby jim připadli podle zvyklosti jako součást pohřební, jež přišla do kostela.³⁾ Páni rakouští při obřadech smutečních, jdouce k ofěře, dávali též peníze chudým lidem, z nichž mnozí zneužili jejich ochoty, peníze sobě schovávajíce, místo aby s nimi šli též k ofěře. I zde mocným dojmem působila smuteční symbolika a byli to zvláště prý Němci, jimž vyloudilo slzy, když viděli, jak zkaženy pečeť královská i jablko, jak zlámány žezlo i meč — tento ne bez obtíží — jenž byl před rakví nesen obnažený, s hrotem k zemi, a jak na konec Jiřík, vzav korouhev českou a obešed třikrát hrob králův, trhal ji se žerdi a na zemi hodil a šlapal a stejně i činil s korouhvemi ostatních zemí Ladislavových. Nad hrobem Rokycana kázal na text ze sv. Bonaventury: „Est mors ventura, non curat regia iura“ k veliké nespokojenosti kapituly, takže posléze Václav z Krumlova přerušil jej: „Mistře, přestaň, však již dosti jest toho kázání!“⁴⁾ Teprve ke druhé hodině odpolední obřady skončeny a Jiřík i páni ostatní jeli do města.

Po pohřbu obeslal k sobě Jiřík zástupce vedlejších zemí, pokud byli v Praze přítomni, a ohlásiv jim, že jeho správa potrvá i dále, žádal je, aby se k němu až do nového krále obraceli, a sliboval jim svou ochranu. Vyžádal si od každého z nich odpověď, propustil je a opatřil glejty.⁵⁾

sl. 14). O žalu svém nad smrtí královou píše Jiřík sám 23. listopadu do Uher (Pal. 7): „Dolenter nec sine lacrymis significo . . .“ a o pět dní později do Vídně (tamtéž): „Derselb tot vnd abgankch . . . ist vns ein grossew betrubnuss vnd getrews laid“; podobně též 29. prosince 1457 k Vilémovi Saskému (FRA. XX. 120). Sr. i tabulu kalendární ve Světlé (1462–1533): „plactu et fuerat non modico . . . sepultus“ (Zahrádník ve Věst. Čes. Ak. 1902. 147) a Dubravia 762 („Illud palam fuit, etiam ab iis, qui suspecti habebantur, moerore tristi completam fuisse domum, in qua funus iacuit.“)

¹⁾ Tak píseň něm. (Liliencron I. č. 106^a), u Pal. 17, sl. 11–12).

²⁾ Schedel, Chron. (1439–1460) u Oefelee, SS. rr. Boic. I. 396^a) praví, že král pohřben „in Praga in monasterio S. Wenceslai“.

³⁾ St. let. češ. 168 užívají tu ostrého výrazu, že krále „vzemše nesli, sletěvše se jako havrani k umrlému tělu, krákajíce.“

⁴⁾ Ve St. let. čes., v textech R a S, k přerušení Václavovu je poznámka: „A to učinil, neb by ji rád, ofěru, v měšci měl.“ Eschenloer, Gesch. I. 39 chybně tvrdí, že, když chtěl Rokycana kázati, Václav jej mocí a s hanbou z kostela vystrčil; Jiřík prý, ač ho to mrzelo, musil to pro přítomnost mnoha cizinců strpěti (již Palacký v Monatschr. d. Gesellsch. d. vaterl. Mus. 1828. I. 235–36 ukázal nesprávnost toho). — O korouhvích zemských jiný text St. let. čes. 168* (H) praví, že, visí „i podnes“ nad hrobem Ladislavovým. — K pohřbu sr. i píseň u Liliencrona I. č. 106^b), sloku 14 a dále.

⁵⁾ Eschenloer, Gesch. I. 41. Nikdo prý nebyl při odjezdu raději než Vratislavští. Eschenloer prý procítil při tom všecku úzkost i radost: „Wenn bei diesem

Podobně v důsledku posledních přání královských jednal Jiřík, napomínaje Vídeňské, ať trvají v jednotě a nedopouštějí roztržek, a slibuje jim svou pomoc, ježto prý vždy snažil se o mír v zemích Ladislavových, ještě než mu byla svěřena správa zemská.¹⁾ Pod jeho též zajisté ochranou podle slibu daného králi odešli krátce po pohřbu němečtí služebníci a dvořané.²⁾

Zpráva o smrti králově byla poslána též za poselstvem, jež jelo jemu do Francie pro nevěstu.³⁾

Poslové se zdrželi v Amboise osm dní. Sem přišli k nim zástupci královští, mezi nimi kardinál, tuším, Richard Olivier de Longueil.⁴⁾ Do Toursu poselstvo české přijelo 8. prosince,⁵⁾ při čemž se na jeho vjezd do města, sama jsouc nepozorována, dívala z jednoho domku v předměstí princezna Magdalena spolu s královnou matkou.⁶⁾ Museli se tu zdržeti více dní,⁷⁾ než byli povoláni před krále, jenž se zdržoval na blízkém zámku Montils. Byli přijati s velikou ctí u přítomnosti královny Karla, princezny Magdaleny, hraběte de Foix, členů rady královské i jiných vysokých úředníků.⁸⁾ Mluvcím poselstva byl arcibiskup kaločský Štěpán, jenž zdůrazňoval staré styky králů českých a uherských s Francií: je-li Francie sloupem křesťanstva, je král Ladislav jeho štítem; v jeho přirovnání Francie s domem Čechy a Uhry jsou obrannou zdí. Kdo odolá spojené moci spojených těchto říší?⁹⁾

V zámecké zahradě ve velikém sále uspořádán byl tanec paní a slečen, ale královna a princezna se zatím slavnosti této přímo nezúčastnily, zdr-

unseligen ketzerischen Volke fromen Leuten und zuvoran den Deutschen kein Sicherheit ist.“

¹⁾ List z 28. listopadu 1457 u Pal. 7–8.

²⁾ Sr. píseň u Liliencrona I. 106^a), sl. 14 (u Pal. 17): „dy tzugn darvon gar trauricklich vn warn in grossm layde . . .“ i Eneáše Silvia, Hist. Friedr. 475 (Hist. boh. 181). Že jim Jiřík dal silný průvod, čteme jen u Theobalda III. 8.

³⁾ Podle Hájka 434^b) stalo se to den po pohřbu.

⁴⁾ K dalšímu sr. zprávu ve FRA. VII. 126 a d. Zde se prostě praví „des kunigs von Frankreich Rät; der Cardinal vnd ander Fürsten.“ R. 1455 byli z Francouzů kardinály: Vilém d'Estoutville, arcibiskup rouenský, Alain de Taillebour-Coetivy, biskup avignonský, Jan Rolin, biskup autunský, Vilém d'Estaigne, Petr de Foix a nedávno; r. 1456, jmenovaný biskup z Coutences Richard Olivier de Longueil, za něhož se horlivě přimlouval tehdy Karel VII. (sr. Pastora I.) 635 a 745).

⁵⁾ Zpráva 126 praví, že z Amboise vyjeli „an ainem Suntag“. Přesnější je udání v pokračování kroniky Berryho (u Den. Godefroye 477), že do Toursu přijeli 8. prosince.

⁶⁾ Chartier (u Godefroye) 296.

⁷⁾ Zpráva 126 praví: „wol (tedy to neví přesně) vierczehen tag“. Pokračovatel Monstreletův (vyd. 1603) 72^b a podle něho Barante II. 153 mluví o 10 dnech, než došlo 18. prosince k audienci, což souhlasí se zprávou, jež udává, že slyšení bylo „an ainem Suntag“ (tedy 18. prosince), i s udáním o příjezdu 8. prosince.

⁸⁾ Pokračovatel Monstreletův 72^b a Chartier 296. Poselstvu se dostalo darů na jídle a pití.

⁹⁾ Pokračovatel Monstreletův 72^b.

žující se v uzavřeném letohrádku. Teprve když sňatek byl určitě smluven; poslové Ladislavovi byli jim v zahradě předvedeni a těšili se z krásy příští své královně.¹⁾ Na oslavu smluv svatebních vesele se troubilo a poselstvo s radostí vrátilo se zpět do Toursu.²⁾

Při smlouvě se jistě jednalo též o Lucembursko, ale, co bylo smlouveno, nevíme.³⁾

Po návratu do Toursu třetího dne hrabě de Foix v opatství sv. Julia pohostil poselstvo Ladislavovo hostinou, jež byla bohatou ukázkou nádherné okázalosti, jaká byla zvykem při podobných příležitostech na západních dvorech knížecích. Známe jídelní lístek této hostiny, na němž najdeme bažanty, koroptve, dropy, pávy, divoké husy, jeřáby, tučné kapouny, zajíce, králíky atd. a z různých vzácných vín zvláště ceněný druh bílý jako stříbro, a to vše za průvodu rozličných her a výstupů zpěváků i trubačů.⁴⁾ Vrcholem však při tom bylo několik jídel („entremets“), jejichž úprava svou nádhernou velkolepostí byla hostům nevídanou podívanou: jedno takové arcidílo umění kuchařského představovalo zámek se čtyřmi malými věžemi v rozích, nad něž vynikala uprostřed velká věž, na jejímž vrcholku byl prapor se znakem Ladislavovým, kdežto vížky ostatní byly ozdobeny korouhvičkami se znaky předních osob poselstva; jiné mělo podobu studnice ve skále, z níž vyjel rytíř na šedém koni v plné zbroji, a konečně bylo tu i jídlo představující peklo, z něhož vyběhlo několik ďáblů a zatančilo.

24. prosince došly zprávy o smrti Ladislavově, jež uprostřed velikých příprav k odjezdu nevěstinu⁵⁾ způsobily veliký žal poselstvu i nevěstě

¹⁾ Že se líbila „všemu světu“, píše zpráva 126. Sr. i chválu její krásy i mravů, kterou jí vzdává „Historia seu ep.“ 91 (v domnělém listu Zdeňka ze Šternberka Jiříkovi). Unrest (u H a h n a I. 549) Magdalenu zve „ein lobliche wohlgetzogene Frawn“.

²⁾ Kronika špýrská (M o n e I. 420), vlastně tradice, kterou ona reprodukuje, jistě předbílá událostem, vypravuje-li, že po smlouvě došlo již vlastně k sňatku „per procuracionem“, při čemž zástupcem královským byl „graff von Cleinu, der was ein Behemer“ [Šternberk?] způsobem, jak prý je „der grossen herren sitte, off daz, das yre morgengabe vnd yre wiedemen gefallen vnd versichert muest werden“: nevěsta prý lehla si vedle tohoto zástupce do postele a ležela tak, nahým mečem od něho oddělena, za svitu asi 400 svící půl hodiny. Lze tu vzpomenouti na obdobné líčení Eneášovo v „Hist. Frider.“ 303 v Neapoli, kde jde o Fridricha III. a Leonoru Portugalskou. — Chartier (u G o d e f r o y e 296) míní, že vlastní zasnoubení mělo se státi až po vánocích.

³⁾ Jen špýrská kronika 420 se zmiňuje, že Ladislav svou nevěstu prý obvěnil Lucemburskem: to sice držel vévoda burgundský, ale tomu prý je oba králové chtěli mocí odníti.

⁴⁾ Sr. o tom Chartiera 296 (zmínka je i v pokračování Berryho 477). De Foix, toť onen „graf Contrasaffy“ ve zprávě 126, kde jsou i podrobnosti o překvapeních hostiny, jež však ještě širě, zvláště ona „entremets“, popisuje pokračovatel Monstreletův 73^a). Sr. líčení proslulého „Banquet du Faisan“ na dvoře burgundském v Lillu r. 1454 u Lavisse (Petit-Dutaillis), Histoire de France IV. 2. 172.

⁵⁾ O přípravách se zmiňuje „Historia seu epist.“ 92. Datum, kdy zprávy

a jež vyvolaly i proměnu celé nálady veřejnosti francouzské: svatby se nekonaly ani jiná hlučná veselí, jež byla zvykem. Smrt mladého krále provázena byla i ve vrstvách lidových nelíčenou účastí: i děti na ulicích ji oplakávaly. Ve veřejnosti politické nastalo rozladění zmarem plánů proti Burgundsku.¹⁾ Na dvoře se hned vypravovalo o předzvěstech, které již dříve neštěstí to naznačovaly. Ještě čtyři až pět dní před příchodem poselstva zdálo se králi, že se mu zlomil meč; princezně Magdaleně po dvě noci — na 20. a 21. prosinec — se zjevil Ladislav jako nebožtík a její zármutek ráno stěží matka dovedla zaplašiti. Králi, jenž churavěl, nesměla se smutná novina, o níž ještě pochybováno, oznámiti. Nestalo se tak hned, ani když poslové Zikmunda Tyrolského potvrdili její pravdivost, až posléze královna sama se odhodlala zjeviti mu ji.²⁾

Královna již před tím přikázala konati tajně přípravy k smutečním obřadům. Jen vosku bylo pro chrám sv. Martina opatřeno za 2000 korun. Zhotoveno bylo na 800 znaků zemí Ladislavových, z nich 300 pro dotčený právě chrám. Nočních vigilií se účastnilo 500 osob černě oděných, každá s velikou svící v ruce. K zádušním obřadům všechny oltáře byly černě zastřeny a upevněny na nich znaky zemí Ladislavových a opět 500 lidí tu stálo s voskovicemi, na nichž též podobné odznaky byly pověšeny, kolem hrobu, čtyři sáhy vysokého, na němž plálo na 1000 svící. V kůru zaujalo na jedné straně místo poselstvo, na druhé dvůr královský, mezi ním i bratr královnin.³⁾

Potom král 1. ledna 1458⁴⁾ bohatě obdařil účastníky poselstva a také ono odevzdalo dary: královně i Magdaleně po drahocenném šatu ze zlatohlavu s perlami a drahými kameny,⁵⁾ králi z kořisti turecké čtyři krásné bělouše, skvostně přistrojené.⁶⁾ Zároveň král nařídil, aby v Paříži i jinde při jejich návratu se s posly uctivě jednalo.⁷⁾ Při rozchodu, když král

o smrti Ladislavově došly, určitě podává pokračovatel Monstreletův 73^b) („la veille de Noël“).

¹⁾ Sr. Mat. de Coucy u G o d e f r o y e 710. K dalšímu sr. zprávu 126 a d.

²⁾ Podle pokračovatele Monstreletova 73^b) smrt byla králi utajena šest dní.

³⁾ Král nebyl přítomen, třebaže to tvrdí de Coucy 710, nikoli však obšírná zpráva 128 a pokračovatel Monstreletův 73^b): zde naopak se praví, že obřady se konaly bez vědomí krále.

⁴⁾ Datum je v pokračování Berryho 477; Barante II. 154 uvádí 30. prosinec, asi na základě pokračování Monstreletova, že král se o smrti Ladislavově dověděl až po 6 dnech.

⁵⁾ Chartier 296, jenž se též zmiňuje o nákladném pružném, houpavém („brantante“) vozu; že to byl dar český, sr. článek K. T i t z e v ČMM. 46. 186 a d.

⁶⁾ O darech zpráva 128, de Coucy 710 i Barante II. 154. Coucy praví, že král dal poslům vyplatiti 30.000 fr. ke krytí jejich nákladů; poslové kromě toho dostali i stříbrné nádoby, takže prý byli spokojeni (pokračování Berryho 416).

⁷⁾ Coucy 710. — U Hájka 434b najdeme naproti tomu versi docela jinou. Již kronika špýrská (M o n e I. 420) ví, že ve zprávě se mluvilo o otravě („alz es auch war waz“). Totéž z české strany praví Zdeněk ze Šternberka, účastník poselstva, avšak až ve svém hanlivém listě Viktorinovi 24. srpna 1468 (AČ. XX. 555): přišly

propouštěl poselstvo, rozplakal prý se spolu s nevěstou Magdalenou celý dvůr.¹⁾ Dlouho ještě potom nemohla se Magdalena zbýti smutku pro ženicha z dalekých Čech.²⁾

Na zpáteční cestě, provázení jsouce čestným průvodem královským, zastavili se poslové v Paříži, kam přibyli 7. ledna 1458. Přední hodnostáři, královští i městští, zpraveni již napřed o jejich příjezdu, vyšli jim vstříc až k větrnému mlýnu za bránu sv. Jakuba spolu s mnoha měšťanstvem a šturem.³⁾ Poselstvo bylo rozsazeno jednak v ulici sv. Jakuba a ulici de la Harpe (blíže Notre-Damu), jednak v ulici sv. Antonína (blíže bastilly). Vozy, spojené řetězy, zůstaly v ulicích i s lidem strážným, jenž se z nich nehnul ani v noci.⁴⁾ To vzbuzovalo veliký zájem lidu, jenž tak z blízka mohl viděti obávanou hradbu husitskou.

9. ledna byly v Notre-Dame opět slavné zádušní obřady za krále Ladislava. Než také jinak jevila se k poselstvu pozornost: správa městská mu poskytovala chleba i vína v hojnosti a všude, kam poslové přišli, prohlížejíce nádherné město, byli zdvořile přijímáni; všude jim vůle králova otvírala i upravovala cestu. Ježto byly právě kruté mrazy a z vody prostě na ulici vylévané vznikalo nebezpečí náledí, nikdo z poselstva se neodvažoval do ulic pěšky ani koňmo, někteří však dali se voziti, kde

prý hned „noviny zlé“, že Ladislav je otráven a „inhd na otce tvého ten hlas šel.“ Lze však o tom vážně pochybovati. Sám Zdeněk dále praví, že Jiříka často z toho „odmlúval, dokud jsem tak jist nebyl, jakož jsem.“ U Hájka již král podezřívá posly, že chtějí dceru jeho podvodně „vymluviti“, takže se tito báli, že budou zjímáni (u Theobalda III. 9 dokonce se král domýšlí, že ji chtějí poslové na cestě zahubiti. Ale opatrný Zdeněk ze Šternberka dovedl prý krále upokojiti, ač tento na něho i na druhy jeho hleděl „křivolace“: radil „ať jim dá král syna za krále, že oni se doma na sněmu přičiní, aby byl v Čechách i v Uhrách přijat. Potom je král s dary propustil, žádaje, aby splnili, co slibovali. Později však, když mu odepsali, že lid k tomu nechce svoliti a že oni sami nic nemohou svěsti, litoval prý král, že je pokojně propustil. — To opakuje i Dubravius 764. V německé písni (Liliencron I. č. 107, sl. 43) král přísahá pomstíti smrti Ladislavovy: je to jen důsledek přání, jež mu tradice vůči Čechám přičítala. Podle Dluhoše V. 259 vrátila se Magdalena již z půli cesty.

¹⁾ Zpráva 128. I anonym rakouský 50 má zprávu o hoři Magdaleny a o skvělých obřadech smutečních v Toursu.

²⁾ Když uprostřed let šedesátých jel švagr Jiříkův pan Lev z Rožmitálu Toursem, chtěl viděti tam i Magdalenu, jež zatím se byla provdala za hraběte „de Foix“ (de Foix), jenž byl v Toursu velitelem. Když Magdalena uslyšela, že pan Lev je z Čech a že je to bratr královny Johanny, nechtěla ho vůbec k sobě předpustiti. Druhého však dne ráno viděli ji Češi na mši a tu na pozdrav páně Lvův jen prostě pokynula hlavou. Češi tu doslechli, že prý ji po smrti Ladislavově nikdo neviděl se smáti (Slavík, Cesta p. Lva z Rož. po záp. Evr. 44). — Commines (u Pal. 24) praví o ní, že užívala tehdy jména „la Princesse de Vianne“.

³⁾ O pobytu v Paříži sr. Coucyho 710 a zvláště Chartiera 297—98, též zprávu 128. Rektor university přišel poslům vstříc až k Jakobitům u brány jakubské: študentů prý při tom bylo na 12.000.

⁴⁾ Řetězy prý byly zavřeny zámky, od nichž klíče odnášel vždy večer jeden ze správců.

bylo třeba, i k prohlídce památek městských po saních, za něž i posloužil dřevěný sud čtverhranný s jedním nebo dvěma koni. Mezi jiným byli přední členové poselstva i v klášteře sv. Diviše, kde konvent — opat byl právě nepřítomen — je uctivě přijal hned u brány, podáváje jim k polibení zlatý kříž s třískou svatého kříže. Byli uvítáni, jakoby král sám sem přišel, a ukázány jim všechny poklady a vzácné ostatky; při odchodu podán jim chléb a víno a některé drobnosti na památku. Všude je na rozkaz královský provázel tlumočník.¹⁾

11. ledna odjížděli poslové z Paříže opět za velikých poct. Protože pak měli obavy před Filipem Burgundským, dal jim král k průvodu své ordonance, 100 kopí, což činilo znamenitý průvod několika set lidí, až prošli Lotrinskem.²⁾ Jeli Champagní, kde se setkali s houfem 200—300 dětí ze Šváb a Porýní, pod korouhvemi putujících za Paříž do Saint-Michel, kde moře se třikráte za den na krátko otvírá, takže lze přejíti suchou nohou.³⁾ Dále jeli přes vévodství Barské a Lotrinky. Ve Virtembersku se Češi spolu s Osvaldem Eicingerem oddělili od ostatních, kteří jeli přes Ulm do Pasova, kde se opět Uhři oddělili.⁴⁾ Češi se chtěli původně vyhnouti Bavorsku a jeti přes Tyrolsko, pak však plánu toho zanechali a jeli přece přese všechna nebezpečí, jichž se patrně obávali, snad od Fridricha Falckého,⁵⁾ přímou cestou, provázení jsouce poselstvem francouzským o 22 koních. 6. února byli již v Norimberce, kde vyčkali přes 7. únor, načež 8. jeli dále.⁶⁾ Nebezpečí obávanému se přece nějak vyhnuli a na ostatky masopustní přijeli do Prahy.⁷⁾

¹⁾ Tak Chartier 297—98. Podle Coucyho 710 byli v královské kapli sv. Jiří v Palais 8. ledna, kde viděli drahocenné reliquie, sv. korunu, kopí i hřeb Kristův, ale též i prut Mojžišův. Sr. i zprávu 128. — Pokračovatel Monstreletův 73b vyprávuje též o žalu Filipa Burgundského nad smrtí krále Ladislava bez ohledu na to, co na francouzském dvoře královském se proti němu chystalo: také v Bruggách byly za Ladislava konány slavné obřady zádušní. Pověst přičítala Ladislavovi, že Lucembursko odkázal své nevěstě a že vykonavatelem tohoto svého pořízení učinil krále Karla.

²⁾ Coucy 710.

³⁾ Zpráva 129, při čemž si její autor též všiml, že tu „man mit Kreiden mawrt“. Dětské pouti k sv. Michalu připomíná i Chronicon Elwacense v MGSS. X. 48 a Dluhoš V. 261.

⁴⁾ Zpráva 129. Češi poslali již před tím list Jiříkovi, že jedou „durch welhische land“ „vnd auf die Etsch zukomen werdn vnd an die ennd, da der herrn von Osterreich lannd anstossen“, a prosili, ať Jiřík jim u Habsburků vyjedná bezpečí; jinam prý již dopsali sami (Chmel, Mater. II. 148). — 29. ledna psali Norimberští Jiříkovi, že poselstvo již bude za Rýnem, v Pforzheimu (FRA. 42. 208).

⁵⁾ Sr. výše str. 119⁴⁾.

⁶⁾ Otto ze Sparnecka 6. února píše o tom z Norimberka Chebským (FRA. 42. 211) jako o úmyslu: první noc Češi budou v Gräfenberce, druhou v Bayreutě, třetí ve Wunsidlu a čtvrtou v Chebu; Chebští mají jim připravit byty. Jeden z Kolovratů k nim přirazil v Norimberce se 17 koni. — Před tím týž psal z Ansbachu, že tu Češi i s Eicingerem přes 5. únor odpočívají: nevědělo se však ještě, pojedou-li dále k Chebu přes Bamberk nebo bližší cestou přes Norimberk: povede je markrabě Albrecht. (tamtéž 209—10.)

⁷⁾ St. let. češ. 169: přijeli „o masopustě“; text R určitěji: „na ostatku maso- R. Urbánek: Konec Ladislava Pohrobka.

Zde ovšem zastali poměry naprosto změněné: octli se uprostřed volební agitace, jež na trůn měla povznést jediného kandidáta, kterého měly utrakvistické Čechy, Jiříka. Volba sice ještě nebyla rozhodnuta, avšak sebevědomí utrakvistické většiny národní, tak posílené obnovným dílem Jiříkovým, nedovolovalo pochybovati, že tentokráte každá jiná kandidatura narazí na tuhý odpor utrakvistické veřejnosti. Proto ani kandidatura francouzská, s níž se čeští poslové domů vraceli, již předem neměla vyhlídek na zdar.

HLAVA V.

Rozvoj legendy o smrti Ladislavově.

Smrt Ladislavova působila na současné veřejné mínění ještě mohutnějším dojmem než kdysi smrt jeho otce. S ním, jenž zván byl „miláčkem světa“,¹⁾ mizely i naděje na vyhnání Turků z Evropy; katolická veřejnost s upřímným steskem cítila, že jeho smrt je v té příčině ztrátou dotýkající se všeho křesťanstva,²⁾ že jeho rozsáhlá říše se rozpadne a poddaní jeho navzájem se sobě odcizí,³⁾ že sotva lze nyní doufati i v redukci Čechů. A protože těžko se chápalo, že by smrt jeho byla jen osudnou náhodou, ozývaly se hlasy, aby knížata křesťanští mečem jí pomstili.⁴⁾

Okolnosti, za nichž král přišel do Čech, donucen k tomu důrazným zakročením Jiříkovým, i to, že právě Jiřík se stal jeho nástupcem, nutně vzbuzovaly podezření, že tu jde o více než o pouhou nahodilost, a domněnkám těm nálada, jež byla v cizině proti Čechům i proti Jiříkovi zvláště jako reprezentantu českého kacířství, připravovala úrodnou půdu.⁵⁾ Těchto pro sebe příznivých momentů pak využili, dříve než později, kandidáti, kteří se proti Jiříkovi o český trůn ucházeli nebo později proti jeho volbě protestovali. Zvědavost veřejnosti, toužící po vysvětlení záhadného případu, osobní ctižádosti, zaujatost národní i náboženská: vše tu splývalo v jedno.

Věc sama i okolnosti byly takového rázu, že brzy o smrti Ladislavově musila vzniknouti legenda, při níž více záleželo na fantastických, romaneskních podrobnostech než na přesném zjištění fakt. Tehdejší mínění veřejné bylo ještě příliš naivně lehkověrné, aby dovedlo ovládnouti ukva-

pustu“. Masopustní neděle r. 1458 byla 12. února. Spíše však přijeli až v úterý, 14. února. — Lupáč klade chybně příjezd jejich k 8. únoru, ač datum, jež udává, čtvrtek po popěleční středě (feria quinta postridie, quod vocant Cinerum“), připadá na 16. únor; stejně s Lupáčem udává 8. únor i Theobald III. 9. — Již před tím, 11. února, vrátil se domů Oldřich Pasovský (anonym rakous. 50).

¹⁾ „Orbis deliciae“ (Chron. princip. Polon. v SS. rr. Sil. I. 169); sr. i Bonfina 361.

²⁾ „Kalendarium Zwetlense“ (Pa. I. 27, též MG SS IX. 698) praví: „Unus magnus planctus factus fuit in universis regnis.“ Epitaf z latinského rukopisu mnichov. č. 476 praví: „Dura Ladislaus in Turcos bella parabat . . . ut validum fidei trans Pontum pelleret hostem . . . et Turcis iam metus acer erat.“

³⁾ Bernard z Kraiburka u Chmela, SB. Wien. Akad. 1850. 665 píše: poddaní budou si „pro lingue varietate mutuo extranei“.

⁴⁾ Píseň u Liliencrona I. č. 106^{b)}, sl. 18 (Pa. I. 22).

⁵⁾ Sr. Čes. děj. III. I., první kapitola „Předpokladů“.

penou podezřívavost, jež výmysly a domysly své, ať bezděčně nebo vědomě, hned stavěla na úroveň ověřených fakt. Podezření otravy v podobných případech bylo tehdy ve vzduchu a lze uvést mnoho dokladů, jak při smrti knížat a osob významných hned byla otrava předpokládána.¹⁾

Stavši se heslem stran, byla smrt Ladislavova záhadou své době a v jistém smyslu zůstala jí až dodnes. Vášnivě obžaloby katolických odpůrců Jiříkových stvořily rozšířenou tradici, v jejímž polosvětle nabyt Jiřík povahy zločince, královraha a současná tradice česká, jež vykládala smrt královi způsobem přirozeným, nebyla s to, aby se zdarem mohla čelit této nenávislné tendenci předpojaté ciziny a z části i vlastních, katolických soukmenovců a krajanů, potírajících v Jiříkovi představitele husitství, kacíře a z části i Čecha. Ozvaly se sice i cizí hlasy, jež při posuzování smrti Ladislavovy si vedly střízlivěji, ať již z důvodů jakýchkoli, ale to byla malá menšina, jež neměla buď autority k tomu potřebné nebo zájmu, aby správnému poznání dovedla zjednatí váhu. V nejlepším případě na Jiříkovi, nebyl-li přímo pokládán za královraha, zůstalo alespoň tkvěti podezření, jež se nerozprchalo, zvláště když bylo to v zájmu vlivných činitelů, aby Jiřík tohoto stínu zbaven nebyl: v tom smyslu vyslovil Eneáš Silvius své „Veritas in obscuro est“, upravuje tak tradici formu, v níž tato částečně trvá i ještě dnes.

Nová historiografie sice se většinou dovedla vybavit z klatby předpojatosti, jež nesoudí, ale hned odsuzuje, a vrhla více světla a pochopení na spornou otázku, aby mohla říci, že žaloby minulosti, pokud je známe, nestačí k důkazu viny Jiříkovy. Přes to však i dnes ještě vidíme podobné zjevy jako ve století 15., jež, sdílejíce s minulostí alespoň z části její předpoklady, ne-li náboženské, tedy alespoň národnostní, vyslovují se o Jiří-

¹⁾ Sr. Ludolfa Zahaňského o Güntherovi ze Schwarzburka a Karlovi Neapolském v Uhrách r. 1386 (AÖG. 60. 406 a 408); St. let. české 14 k r. 1411 o arcibiskupu Zbyňkovi Zajíci z Hasenburka, o Kateřině, dceři Jiříkově a choti Matyášově (str. 198); Dluhoše V. 487 o biskupu varmijském Pavlu Legendorfovi; při smrti Jindřicha z Plavna byl z otravy podezříván jeho syn, jenž byl z toho od něho sama před smrtí veřejně viněn (Schmidt, Burggr. Heinrich IV. str. 19, jenž zve to „jenes Vergiftungsmärchen“). I smrt Albrechta Rakouského 1463 tak byla vykládána (sr. Ebenendorfera, Chron. Austr. 984, anonyma rakous. 255, Eschenloera SS. VII. 102, FRA. 46. 290d.), téhož, jemuž jeho lékař M. Řehoř věnoval svůj traktát „de evitanda ex venenis morte“ (Truhlář, Codic. lat. I. 97). O podezření Zdeňka ze Šternberka na vlastní ženu sr. Čes. děj. III. 1. 190, stejně jako o otravách mužů od záletných žen píše r. 1438 Eneáš Silvius jako o všedním zjevu (FRA. 60. 83–84). Svou podezřívavostí v té příčině je charakteristická kronika t. zv. Beneše minority. Otravou byla vykládána i smrt obou rodičů Ladislavových, Albrechta II. i Alžběty (sr. Čes. děj. III. 1. 453^a) a 615^a). Podobné podezření vůči Jiříkovi se ozvalo při smrti Menharta z Hradce (Čes. děj. III. 2. 355). A co vše na jeho vrub nepřipočetl v Římě r. 1462 Kitzing, zástupce Vratislavských (Jordan 392–93)! Také smrt biskupa olomouckého Bohuše ze Zvole krátce před smrtí Ladislavovou byla přičítána otravě kacířů (Augustini Olompcensis Episcop. Olom. series, vydání Richtero v o 1831 str. 161).

kovi stejně jako ona, ač mají k lepšímu poznání více prostředků, než měla ona. Jestliže ani dnes nelze podati plného důkazu, zcela průkazného výkladu všech okolností při náhlé smrti králově — a důkazu takového snad nedostaneme nikdy — přece přesvědčivost přirozeného výkladu úmrtí Ladislavova stále stoupá. Kritickým přehledem zpráv dosud známých a v otázce té uváděných i těch, jež od doby řešení Palackého během času byly buď nově objeveny nebo k nimž se dosud náležitě nepřihlíželo, dovedeme si nejen s dostatek vysvětliti, že zjištěná fakta jsou ve shodě s míněním o přirozené smrti králově a že není důvodu, jenž by nutně vyžadoval jiného o ní výkladu, nýbrž my dovedeme si též vyložiti, jak a proč vznikla legenda o jiném způsobu jeho smrti. Při tom se znovu přesvědčujeme o tom, co tvrdil již Palacký, že v málokteré jiné otázce českých dějin se projevují současné proudy a snahy v zemích českých i jejich vztahy k cizině tak výrazně a plně jako právě zde: tím se nám otvírá pohled v samu duši doby, v její pravou povahu.

Smrt Ladislavova vábila k sobě právě proto i později pozornost historiků, třebaš tito si vždy dosahu svého thematu plně neuvědomovali.

O jakýsi „výslech svědků“ se pokusil již v 16. století, zatím ovšem v drobném měřítku, Lupáč.²⁾ Ten postihl čtvero mínění: 1. Ladislav byl otráven od svých nepřátel; 2. byl tajně zahuben úklady Jiříkovými a Rokycanovými³⁾; 3. podle Commina otráven byl v lázni jakousi šlechtickou jablkem, jež rozříznuto bylo nožem jedem potřeným; 4. zemřel morem (v lůně se mu vyvrhly dvě hlízy). K mínění poslednímu jako očitého svědka událostí uvádí Lupáč M. Šimona Slánského a potvrzují prý je spíše, než ho následují, nejen Kuthen, jenž užíval tu staré kroniky, ale i všechny jiné staré rukopisy „jednomyslně“.³⁾ Lupáč ponechává čtenáři rozhodnutí, pokud lze věřiti ostatním autorům, kteří tehdy pro víru byli Čechům nepřítelny. Že by se byl Lupáč jinde k smrti Ladislavově vrátil, aby o ní podal širší výklad, jak sám slibuje, je pochybno. Jeho z části potom užil Theobald,⁴⁾ jenž však dodává i pověrečný důvod smrti královny, kometu, jak prý dokazoval ve své knize o kometách M. Mikuláš Pražský.⁵⁾

¹⁾ Ephemer. při datu pohřbu králova, 25. listopadu (u Pa. I. 12–13, neúplně však). Při 23. listopadu Lupáč klade Ladislavovu smrt morem („pestilencia correptus“) prostě jako fakt.

²⁾ Tu se Lupáč dovolává písně, jež „etiamnunc circumfertur“; míní se jí č. 108 u Liliencrona I. (stejně jako u Theobalda).

³⁾ „...et alii omnes (quotquot nos quidem vidissemus et legissemus) manuscripti chronologi uno ore eademque consensione non tam sequuntur, quam confirmant.“ Ani Hájek prý nezdá se jinak mysliti, ač je vlivem Eneášovým poněkud „praeoccupatus et haesitabundus“. O Prokopovi z Rabštejna a Mikuláši Listiovi ví Lupáč z Cochlaea. — O Kuthenovi sr. výše str. 130^a).

⁴⁾ II. (1621) 226 a d.

⁵⁾ O otravě odkazuje i k „Annales academiae Viennensis“, avšak lékaře srovnává se střelci a myslivci, kteří také vždy důvod dovedou najíti. Při smrti násilné, o níž pověsti charakterisuje jako „diess Teuffelische Landlügen“, cituje jako doklad 18. sloku z č. 108 u Liliencrona I., s nepatrným variantem v 4. verši; dále ještě v díle

Později historikové čeští i cizí, jednáje o době této, zdrželi se vždy více méně při smrti Ladislavově i příčině její.¹⁾ Z nich nejvíce místa otázce naší věnoval Kaprinai, jenž nepřiznává se sice k mínění, že Ladislav zemřel morem, avšak zamítá i jeho otravu, domnívaje se, že zemřel jakousi neznámou nemocí.²⁾ Zvláštní pojednání, jímž hleděl zachrániti Jiříka od podezření z vraždy královny, r. 1806 věnoval sporu o smrt Ladislavovu Lužičan Schulz³⁾: je zajímavé ne tak jako vědecký pokus o nové řešení otázky — za takový, ani autor sám si nepřeje, aby práce jeho byla pokládána — nýbrž jako charakteristický příspěvek k dějinám vztahů česko-německých na počátku století 19., kdy německý autor neváhá státi se přímým apologetou velikého krále českého, nejsa v té příčině ojedinělou výjimkou.

Než v plné světlo bádání historického otázku tuto povznesl teprve Palacký svým rozbořem z r. 1856, k němuž Dr. Vil. D. Lambl připojil s medicinského stanoviska odborný doplněk o nemoci i smrti Ladislavově.⁴⁾ Ještě r. 1828 nedoufal Palacký, že se kdy podaří tajemství smrti královny úplně objasniti, a podezření otravy nezdálo se mu alespoň beze vší pravděpodobnosti.⁵⁾ Víme již, že rozřešení sporu o smrti Ladislavově bylo otázkou, jež se dotýkala i srdce autorova: šloť zjištěním pravé skutečnosti o vlastní apologii milovaného krále. A Palacký, jež jeho odvaha pravdy byla by posílila, aby vyznal i nepřijemnou sobě pravdu, kdyby ho k ní jeho přísně kritické bádání přivedlo — právě týmž důvodem byl pohnut k důrazné obraně i propagaci svého vědeckého přesvědčení, k němuž došel cestou nikoli snadnou a krátkou. S výsledky své práce se obracel předem k cizině: ona, jež pověsti Jiříkové kdysi tolik ublížila, měla nabýti o něm mínění lepšího a spravedlivějšího. Při tom nebylo z ješitnosti, přidal-li Palacký v titule k svému jménu různé pocty, jichž se mu za jeho dosavadní práci v učeném světě dostalo. Šloť o odstranění legendy, na jejíž vznik i udržení působil především národnostní antagonismus, a Palacký mohl se nadíti, že výtky nenávisti k Němcům, předpojetí, neúplnosti i stranictví v užití pramenů, jež se proti němu již dříve ozývaly, ozvou se opět. On sice, jak sám praví,⁶⁾ vyhýbal se polemice toho druhu, přece však v tomto případě nemohl mlčeti, i když tušil, že se podobné výtky proti němu vrátí.

III. 8. (1621) se dovolává sloky 6. Výklad morem i on pokládá za nejpravdivější. Čtenář má dojem, jakoby Theobald byl četl i nezvěstné dnes listy Rabštejnův a Listiův a spisy Šimona Slánského.

¹⁾ Sr. přehled historiků rakouských i uherských, kteří se toho dotkli, u Palackého 5.

²⁾ Hung. diplom. I. 211—68.

³⁾ „Versuch einer Ehrenrettung Georg Podiebrads, Königs in Böhmen und Markgrafen der Lausitz, von dem Verrat des Königsmordes“: Neue Lausiz. Monatschrift 1806. 294—345. O věci samé Schulz jedná v § IIII. 312—21.

⁴⁾ Sr. výše str. 5 a d.

⁵⁾ Monatschr. d. Gesellsch. d. vaterl. Mus. I. 234—35.

⁶⁾ Str. 58.

Jestliže pak prohlašuje, že sláva dějin německých nikterak neutrpí tím, dokáže-li on v té neb oné věci, že zde jí hledati nelze — je v tom výraz respektujícího sebevědomí, jež však s plně oprávněným důrazem i žádá býti samo respektováno.

Polemiky proti své práci se Palacký nedočkal. Byť i ne ode všech německých historiků bylo jeho znamenité pojednání, jemuž osobní zájem autorův na leckterém místě dodává živosti výrazu a individuálního zabarvení, uznáno za zcela přesvědčivé,¹⁾ přece jeho mínění ovládlo. I Jiří Voigt přes svá omezení prohlásil, že, pokud se nenajdou přesné zprávy přímých svědků (Prokopa z Rabštejna, Mikuláše Listia atd.), nelze mluviti o otravě: to je hypothesis, již si nesmí dovoliti historik, jež přistupuje k osobě Jiříkově, ani v pozadí svých myšlenek.²⁾ A to po něm opakuje i Loserth.³⁾ Markgraf připouští sice, že Jiřík měl ze smrti královny největší zisk, ale pokládá zprávy o jeho nemoci za dosti zřejmé, aby se přijal mor jako přirozená příčina smrti.⁴⁾ Stejně Grünhagen uznává, že okolnost, že smrt králova vybavila Jiříka z povážlivě se horšící situace, nestačí při nedostatku jiných důkazů zatížití památku Jiříkovu hrozným obviněním úkladné vraždy.⁵⁾ Také Bachmann trval až do posledka při mínění, že pověsti o úkladech Jiříkových, Johanniných i Rokycanových proti životu Ladislavovu jsou bezdůvodné, ač uznává, že ničím nebyla ctižádost Jiříkova tak podporována jako smrtí králova.⁶⁾

Rok po Bachmannovi (1906) vystoupil proti Jiříkovi autor, jež připomíná polemiky století 15., jimž tak ochotně on sám věří — jak svou předpojatostí, jež ráda domněnku a podezření bere za důkaz, tak svou methodou, jež vychází z návěsti o vině Jiříkově a k ní pak hledá teprve dokladů: E. W. K a n t e r. Titul jeho práce „Die Ermordung König Ladislaws“ praví vše: vše se tu stylisuje za tím účelem, aby nabyla víry charakteristika Jiříkova jako „bezohledného snaživce bez věrnosti a víry“.⁷⁾

¹⁾ Jiří Voigt ve svém obsažném a podnětném referátě („Georg von Böhmen, der Hussitenkönig“) v Histor. Zeitschr. (1861) V. 419 praví, že nelze nazvati pádnými důvody Palackého, že Ladislav zemřel nikoli otravou, nýbrž hlízovým tyfem, a ještě méně pádnými prý jsou vývody Lamblovy; podobně zní i výrok Kronesův, Die Freien von Saneck II (1883). 45 o práci Palackého: „die apologetische, aber nicht ganz überzeugende Abhandlung“. — Z r. 1865 je úvod Liliencronův (Die historischen Volkslieder der Deutschen I. 489 a d.) k několika německým písním o smrti Ladislavově, jež se také naší otázkou zabývá.

²⁾ Hist. Zeitschr. V. 421.

³⁾ AÖG. 61 (1880). 107.

⁴⁾ V článku „Ladislaus Posthumus“ v Allgem. Deutsche Biogr. 17 (1883). 506.

⁵⁾ Gesch. Schlesiens I (1884). 293.

⁶⁾ Gesch. Böhmens II (1905). 465, kde podává výsledky svých studií o věku poděbradském, k jehož poznání tak vydatně přispěl. Již r. 1876 v práci „Ein Jahr“ etc. 41—42 praví, že není důkazu o vině Jiříkově: kdyby tento důkaz byl možný, bylo by jeho jednání vůči Maďarům a Matyášovi „einfaches Ergebnis der getroffenen Verabredungen und die weiteren Consequenzen eines gelungenen Planes“.

⁷⁾ Str. 3.

Jeho nezralá, povrchní a naivně nároková práce našla zničující kritiku v posudku V. Novotného, jenž prokázal autorovu neznalost pramenů a jejich nedostatečnou kritiku spolu s naprostou neinformovaností o českých poměrech, takže nezaslouží, aby jméno jeho kladeno bylo vedle jména Palackého, přes to, že si jej s prostořekou opovázlivostí dovoluje ironizovat.¹⁾ V meritu dochází Novotný k mínění, že vůči osobě tak nenáviděné, jako byl Jiřík, proti němuž nebylo odpůrcům žádné obvinění dosti těžké; není příliš shovívavé, nespokojíme-li se jen s podezřeními, nýbrž žádáme-li pozitivní důkaz viny a jestliže v případě, že nelze ho podati, pokládáme to za znamení nevinu.²⁾ Nejnověji, r. 1917, se ohlasy smrti Ladislavovy v literatuře německé zabýval A. Kraus ve spise „Husitství v literatuře, zvláště německé“.

O tom, zda v Čechách samých, především v Praze, hned po smrti králově se ujaly pověsti, jež smrti podkládaly příčiny nepřirozené, nevíme.³⁾ Z toho však, co jest o prvních projevech českého mínění známo, možno souditi, že české mínění veřejné bylo svorné v tom, že král zemřel hlízovým morem. Nejenom to udávají oficiální zprávy Jiříkovy, kde však nepostřehneme, o který druh moru jde,⁴⁾ nýbrž pravděpodobně stejně

¹⁾ Ueber den Tod des Königs Ladislaus Posthumus (SBer. d. Gesellsch. d. Wiss. 1906). — Nejnověji B. Brétholz, Gesch. Böhmens u. Mährens II. (1922) 103 sice praví, že Ladislav podlehl „einem pestartigen plötzlichen Anfall“, hned však dodává: „Aber der Verdacht, dass er vergiftet worden sei, entweder auf Veranlassung Johannis von Rokitzan oder Georgs Gemahlin Johanna von Rozmital oder gar des Gubernators selber, erhob sich sofort“ (podškrtnuji já); v pozn. pak 20. na str. 252 přidává o smrti Ladislavově zprávu z Dialogu Rabštejnova a z r. 1489 zmínku Hasištejnského.

²⁾ Str. 4—5.

³⁾ Eschenloer (P a l. 21) sice vypravuje, že v Praze nastaly sběhy lidu: „Sie schriegen oberlaut und hiessen Girsik einen Mörder“ (sr. výše str. 139); avšak v latinském textu (SS. VII. 14—15) se o tom nezmiňuje, naopak praví: „nemo quid opinionis dicere ausus.“ — O pověstech pozdějších mezi českými katolíky sr. níže — Že však později pomluvy proti Jiříkovi šířené nacházely i v českém a utra- kvistickém prostředí jistý ohlas, zdají se svědčiti dvě zprávy o českých pomluvačích Jiříkových, při čemž však bohužel se nedovídáme, v čem pomluvy ty záležely. Již 12. května 1458 Martin z Březnice, jenž byl ve Slaném vězněn pro urážlivé řeči o králi Jiřím a mistru Rokycanovi, odvolává urážky a slibuje Slánským, že králi i arcibiskupovi zachová věrnost (regist o tom v Zemském archivu z listu v archivu m. Slaného). A 26. září 1462 purkmistr a konšel kouřimští odpouštějí, hlavně na přimluvu Mirka ze Solopisk, Oneši Tluksovi z Čechtic všecka provinění, jichž se byl řeči proti králi, právu i jim dopustil (regist tamtéž z památní knihy m. Kouřimě fol. 36^a).

⁴⁾ V listu k stavům uherským z 23. listopadu 1457 se Jiřík o příčině smrti nezmiňoval, ale v listu k Vídeňským z 28. listopadu praví: „an der pestilenz“ a Vídeňští si to stejně zaznamenali v knize městské (P a l. 7). Zpráva o smrti králově, jistě však jiná než zmíněný list Jiříkův, do Vídně došla v pátek (sr. píseň u L i l i e n c r o n a I. č. 106^b), sl. 17); že byl vyslán rychlý posel z Vídně do Pahe, jenž měl přinésti přesné zprávy, sr. Ebendorfera u P a l. 35. Stavové uherští z Budína píší již 27. listopadu do Bardějova o smrti králově (K a p r i n a i II. 110—11).

soudili i pražští přátelé Eneáše Silvia, kancléř Prokop z Rabštejna a dr. Mikuláš Listius¹⁾: bylo-li tomu opravdu tak, bylo to tím významnější, ježto oba byli katolíci a Listius cizinec, vůči němuž tendenční narážka stranického Rotha o zaujetí pro Čechy mnoho neplatí. Na jejich informacích, zdá se, zakládala se první zmínka Eneáše Silvia z počátku roku 1458, že Ladislava zahubila „crudelissima lues“.²⁾

Proti svědectvím Rabštejnovým i Listiovým vystoupil sekretář královský Jan Roth, jeden z těch dvořanů královských, kteří po smrti králově odešli z Prahy do Vídně, a jeho list ukazuje veliké roztrpčení proti Čechům, jež bylo zajisté nejen u něho, nýbrž i u jiných průvodní náladou exodu německého dvořanstva.³⁾ List sám je více než polemikou proti Rabštejnovi a Listiovi, je odvetou za křivdu, jež podle Rothova domnění se stala jemu i jeho druhům. Lze věřiti, že v informovanosti nezadal Roth nikomu jinému, ale je podezřelý, jestliže svědek tak dobře zpravený se spokojí jen vzbuzením podezření o smrti králově a vyvoláním pochybností o líčení strany druhé. Nestačilo v takovém případě „raději mlčeti než mluvit, ježto vím, že věc se denně více vyjasňuje“, čímž Roth nepochybně naráží na tvrzení lékařů královských, když tito jako on se ve Vídni cítili bezpečnými. Právě jeho povinností bylo mluvit zřejmě a potvrditi výroky lékařské; ježto tak neučinil a pohyboval se při své polemice jen v pološeru polovičitých a neurčitých narážek, zdá se, že, nechtěl-li se zaplésti v nepříjemné následky odpovědnosti za tvrzení, jichž dokázati nemohl, neboť vliv Jiříkův i ve Vídni měl svou váhu, nemohl říci více, než řekl v listu do Říma. Jeho spoléhání na autoritu výpovědi lékařských prozrazuje, že on sám si nebyl jist toho, co si přál, aby věřili jeho přátelé a známí. Jeho tvrzení, že nedovede si mysliti, aby tak mladistvé a silné tělo, jako měl král, zničila nějaká nemoc v 37 hodinách, věčně neobstojí. Tvrdí-li pak dále, že ze dvora královského nikdo podobnou nemocí ne-

¹⁾ Jan Roth zmiňuje se o jejich, nyní bohužel neznámých listech 20. prosince 1457, v listu k Eneášovi Silviovi, jenž je polemikou proti nim, kteří psali prý „aliter“ než on, Roth: „quibus certe nihil cedo huius rei notitia. Nam neuter eorum regem aegrotantem alias vidit; et ut quisque optime de Bohemis sentit, ita hanc rem maxime dissimulat“ (P a l. 19). P a l a c k é m u 44 zdá se býti poslední věta podezřelá: „alias“ zde nemůže míti význam „jiný“. K a n t e r 25^a) to vykládá jako „überhaupt“. Již P a l a c k ý však namítl, že není pravděpodobno, že by Rabštejn ani Listius krále v čas nemoci neviděli. Myslím, že Roth chce říci: oba neviděli krále „jinak“ nemocného než já, totiž s příznaky otravy. — Theobald II. 227 se dotýká obsahu listu Rabštejnova, ač není-li to jen jeho kombinace: psal prý, že králi naskočily v slabinách dvě boule. Lupáč sám o listu tom i listu Listiově věděl jen z Cochlaea 406, kdež se jen otiskuje list Rothův. Sr. i 149^a) i 156^a).

²⁾ P a l. 31 č. 23^a). Na oba tyto přátele patrně myslil též Eneáš, pravil-li o něco později v Hist. Frider. i v Hist. boh. (P a l. 31): „Sunt, qui eum ulcere pestifero in inguine percussum... asserunt“ (v „Evropě“ někdy tehdy mluvil též o „morbus pestiferus“).

³⁾ Není to jistě „ein so ungefährlicher Zeuge“, jak míní K a n t e r 25 a d., hledě ho obhájeti proti výtkám P a l a c k é h o. List je otištěn u P a l. 19.

zemřel ani před králem ani po něm, tedy že nelze mluvit o nákaze králově ani koho jiného od krále — i když připustíme, že tak tomu opravdu bylo,¹⁾ souvisí to se snahou pisatelovou vyloučiti možnost případu morového, samo o sobě však to nevyklučuje možnost individuální, ojedinělé nákazy, k níž bylo dosti příležitosti i mimo dvůr vlastní. Sotva však lze tak určitě popřítí, že v Praze tehdy nikdo morem neumřel; nedostatek zpráv svědčí nepochybně jen o tom, že mor zde tehdy tak neřádl jako jinde, že zde zachvátil jen jednotlivce. A mezi tyto vzácné případy patrně náležel i král sám. Současníci z vlastní zkušenosti dobře znali mor i jeho příznaky, a veřejné mínění bylo těžko v té příčině klamati.²⁾

Znaky, jež se u krále vyskytly, shodují se se symptomy, jež věrohodná svědectví ze století 14. i 15. podávají o moru hlízovém, takže je pravděpodobno, že v nemoci králově máme sporadický jeho případ. Slyšeli jsme již, jak král již v neděli, 20. listopadu, dostal bolení hlavy a později prudké bolesti žaludeční, jak záhy mu naskočily hlízy v slabinách, u žlaz tríselných. Delirium se žádné nedostavilo: až k smrti si zachoval král jasné vědomí. Po smrti shledáno břicho odulé, vyvrhl se ještě jeden puchýř a na páteři a na levém boku vystoupily černé skvrny; také oči, nos a jazyk zčernaly.

Nejvíce zpráv o příznacích morových je z r. 1348, z doby „černé smrti“. Boccaccio podává tyto známky: vředy zvící vejce nebo jablka, z počátku na slabinách nebo pod pažďím, později i po ostatních částech těla; černé nebo modré skvrny na ramenou, stehnech a též jinde; smrt se dostavovala ve třech dnech, tu dříve, tam později, většinou bez horečky; nákaza se šířila i dotykem věcí a šatů po nemocných.³⁾ A podobná líčení najdeme též u Byzantinců Nikefora (též krvavý výmět) a Kantakuzena (zde však po dvou až třech dnech se objevuje prudká horečka; páchnoucí výdech; bezesnost; černé nádory⁴⁾), u Šimona de Covino, Guye z Chauliacu i Gabriele de Mussis a Michala de Piazza.⁵⁾ To byli svědkové o sto let starší.

¹⁾ Po Rothovi ještě Eschenloer (u P a l. 20) tvrdí, že v Praze tehdy nebylo moru, ale autor hned dodává (patrně nejen v souhlasu s Rothem, nýbrž pod jeho vlivem), že, kdyby i mor byl, sotva by byl krále zabubil, jenž by byl „etliche Tage“ všem nemocím a morům vzdoroval; v latinském textu o tom autor nic nepraví. — Svědectví opačná, jež přímo tvrdí, že tehdy mor náhle mocně v Praze vypukl a že král k sobě porůznu („promiscue“) lidi připouštěl, jsou příliš pozdní a osobami, u nichž je nacházíme — jsou to Theobald II. 223 a Pešina, Mars mor. 681 (u P a l. 12*) — málo věrohodná. Věc sama však tím vyloučena není. Je snad vzata od Theobalda z nějakého textu St. let. čes. a z něho ji patrně přejal Pešina. O moru, jenž řádl tehdy na více místech, zvláště v Uhrách, se zmiňuje též Eneáš Silvius 27. března 1457 k Alfonsovi Aragonskému (Opera 785).

²⁾ Palacký 41—42.

³⁾ Haeser, Lehrbuch der Gesch. der Medicin u. der epidemischen Krankheiten III.³⁾ (1882). 163 a d., na nějž již upozornil Novotný 11 a d.

⁴⁾ Tamtéž 162—63.

⁵⁾ Na rychlost umírání upozorňuje Covino (tamtéž 170 a 173: „Arripitur

Svědék současný, vídeňský profesor Ebendorfer, praví, že, byl-li král stížen morem hlízovým („pestis inguinaria“), mělo býti při tom jako příznak bolení hlavy a údů, a dále dodává, že, měla-li to býti nemoc, kterou zmirali křižáci, vracející se od Bělehradu, „jak někteří míní“, byly by nutné toho příznaky, zvláště otok života, se jevily již po měsíce. O tom ovšem, že by se příznaky takové u krále objevily již dávno dříve, nevíme. Ebendorfer sám praví, že otázku, zda král umřel smrtí přirozenou čili nic, ponechává bohu, ježto prý mu nepřísluší bezdůvodně podezřívati. Co však dále od něho slyšíme, zdá se ukazovati, že se Ebendorfer přece bezděčně klonil k víře, že mor byl příčinou smrti královny. Není to jen podrobnost, jejíž bezprostřední zařazení v tuto souvislost i formální přechod k ní¹⁾ jsou tak charakteristické, o tom totiž, jak v noci před svou smrtí se král díval na novou kometu, která se objevila na nebi a jež vyvolávala běžnou tehdy domněnku o příčinné souvislosti mezi ní a morem — nýbrž je to i následující potom zpráva o tom, jak se Češi vzpírali proti balsamování mrtvoly královské, zvláště protože videli, že králi ke konci zčernaly oči, nos i jazyk a na zádech i levém boku naskočily černé skvrny; pochybnosti Ebendorferovy též potvrzuje ironická jeho poznámka, že lékaři ovšem praví, že žádný příznak moru hlízového nevěštil tak rychlou smrt královu: „Avšak — dodává náš autor — co se skrývalo v jeho svalech, ponechávám těm, kdož se shánějí po věcech hlubších.“²⁾ Lze se domnívati, že mínění Ebendorferovo bylo by vyznělo rozhodněji, kdyby byl věděl též o králově bolení hlavy na počátku nemoci a o hlízách, jež se mu pak vyvrhly. Než klonil-li se Ebendorfer krátce po smrti Ladislavově poněkud k přirozenému výkladu jejímu,³⁾

comedens vel bibens, et qui modo sanus ludebat, subitum percepit in *inguine* morbum. Fit humor et febris, sequitur mors immediate“). Podle Chauliacu 175—76 se vyskytují u těl již zeslabených boule a puchýře (za trvalé však horečky) „in exterioribus, potissime in subasellis et inguinibus“ a smrt nastává ve 3—5 dnech. O prudké horečce s bolením hlavy se zmiňuje i Gabriel de Mussis kromě nesnesitelného zápachu, výmětu krevního a nádorů na zádech, na prsou i na stehnech: lidé zmirali prvního i druhého dne, „alii pluriore“ ve 3—5 dnech (sr. str. 160—61). Dionys Colle (169) připouští, že u různých lidí různé symptomy se jevily, jak u koho byly „temperies et habitus corporis et victus“. Jako u jiných i u něho a Michala de Piazza (str. 179) najdeme podrobnější zprávy o puchýřích a nádorech při nemoci vystupujících. Obvyklé tehdy, r. 1348, jméno nebylo „mors nigra“, nýbrž „pestis, pestilencia, mortalitas, epidemia“ (str. 104).

¹⁾ „Audivi tamen...“ (u P a l. 35).

²⁾ „Sed quid in ejus latuit musculis, altiora rimantibus derelinquo.“ Tuto nestrannost Ebendorferovu, jenž sice nechává z počátku otázku příčiny smrti nerozhodnutu, přes to však dodává pak poznámky, jež naznačují něco jiného, proti Kanterovi zdůraznil Novotný 12—13, jenž též upozorňuje na to, že Ebendorfer měl dvojí zpravodaje: jakéhos učence, zcela důvěry hodného, jenž mu pověděl, jak se král díval na kometu, a jiné ještě osoby, tvrdící, že byly u krále až do posledního jeho dechu.

³⁾ Zpráva v Chron. Austr. 885 je ještě z konce r. 1457 nebo z počátku r. 1458,

později, snad již pod vlivem projevů Eneáše Silvia, zaujal zase stanovisko nerozhodné.¹⁾

To, co se u Ebendorfera ozvalo jen nesměle, zcela určitě praví čeští letopisci Šimon Slánský a Bartoš z Práchnan, shodující se v tom nepochybně s Prokopem z Rabštejna i s Mikulášem Listiem. Ze svědků těchto mohly by snad nějaké pochybnosti vzniknouti o současníku Jiříkově Šimonu Slánském, jenž byl Jiříkovi oddán a jemu též svůj „Panegyricus“ věnoval, přes to, že o něm slyšíme svědectví Lupáčovo ze století 16., že to byl muž zcela věrohodný, jenž jako očítý svědek událostí mohl o všem, co se na dvoře královském dalo, věděti ze své zkušenosti i ze styků s většinou šlechty tehdejší.²⁾ Než anonymní letopisci čeští ani Bartoš z Práchnan žádného úmyslu apologetického neměli, prostě zaznamenávají, co se o smrti králově vypravovalo nebo co ve svých předlohách o ní našli: nebyla to však pouhá pověst, jejíž neurčitý ohlas by oni zachytili, nýbrž v jejich vypravování se zachoval vzácný a hodnověrný pramen, svědectví nějakého přímého účastníka.³⁾ Není tedy proč pochy-

jak je patrné ze slov na str. 889: „Interea, dum haec scriberem, Matthias captus olim de Huniad nominatur in regem Hungariae...“

¹⁾ Zpráva v Chron. reg. Rom. 165, že Ladislav umřel „sibi et omnibus inopinate infra triginta duarum horarum spacia, dum vivacissimus et letissimus Prage nocte inter Bohemos rapulas ederet, subito alteratus concessit in fata“, nebyla psána dříve, než po volbě Pia II. (19. srpna 1458: sr. str. 166) a zmínka o řetkvičkách zdá se býti psána až pod dojmem jeho „Historia boh.“ Zase se tu mluví o kometě. — V témž díle na str. 207 — r. 1463 — praví Ebendorfer o Ladislavovi: „... quo citius an fraude vel defectu nature sublato de medio“, což ještě určitěji zní jako ohlas z Eneáše než místo první.

²⁾ Lupáč, Ephemer. k 25. listopadu i Palacký 12. Nevíme, z kterého jeho spisu čerpal Lupáč zprávu o dvou bouřích, jež králi naskočily v slabínách, zda z dotčeného „Panegyriku“ nebo z jeho latinských záznamů letopisných (o obou spisech sr. zmínku v Lupáčově úvodu, v seznamu užitých autorů). O smrti Ladislavově morem cituje Šimona také Theobald II. 227 a III. 5, ač není-li to jen ohlas z Lupáče; Theobald praví, že spisy současníků smrti Ladislavovy, světských i duchovních, jsou až podnes po ruce a z nich prý si Hájek vypůjčil, co o tom píše (sr. výrok Lupáčův výše str. 149^o).

³⁾ Sr. u Pal. II a 13 i výše str. 130^o). Oba tito svědkové ovšem Kanterovi nic neplatí. Letopisec prý leccos zamlčuje a naopak dodává podrobnosti pro Jiříka příznivé, jsa prý skoro v každé větě ze lži usvědčen (str. 37—38 a 42). Dokud nebude opatřeno nové vydání St. let. čes., jež slibuje prof. Šimák, nelze určitěji chronologicky zařaditi jednotlivé jejich verze. Nepochybně však je, že v textech B, G, I, L, M, jež podávají zprávu o smrti Ladislavově, ozývá se zřejmě stará předtoha, událostem velmi blízká (Šimák v ČČH. 1912. 10 a d. klade text B za r. 1475 — podle Palackého je současný — G prý je kompilace asi z r. 1515; J vznikl okolo 1505; při M. Šimák, ČČH. 1910. 191 a d. určuje autorem Matouše z Chrudimě, jenž zemřel někdy po r. 1521; L je opisem z M.). — Nekritičnost Kanterovu však ještě v ostřejším světle ukazuje to, čeho se u něho dočteme o Bartošovi z Práchnan. O Rezkově vydání „Paměti“ Dačického Kanter ovšem neví a udáním Palackého nevěří: tak se může státi, že Kanter nespokojí se tím, aby vypravování starého lékaře z Norimberka u Bartoše prohlásil za pouhý výmysl k libosti Horníků, nýbrž prostě upře existenci i samému Bartošovi a versi jeho zápisů u Dačického prohlásil

bovati o bezelstné upřímnosti autorově ani v případě českého letopisce, když vypravuje o hlízách, jež se králi v pondělí (nebo, jak lze dodati, snad již dříve) vyvrhly, ani v případě Bartošově, třebaš jeho zpráva o tom, že Ladislav měl „hlízy vnitř v sobě a že jest se mu po smrti ještě pryskyř vyvrhl a že to i jiní doktoři viděli“¹⁾ — časově náleží až r. 1483, kdy to jakýs doktor starý v Norimberce, jenž prý byl doktorem někdy Ladislavovým, prohlásil „před Horníky, kupci, dobrými lidmi“. Udání Bartošovo je příliš určité, aby se mohlo přes ně prostě přejíti. Ani při něm nevádí, že je provázeno poznámkou, nepochybně nikoli Bartošovou, nýbrž až Dačického, o tom, jak Češi s Jiříkem byli u nepřátel v podezření, že Ladislava „otrávití nebo zadávití měli“, jak prý v kronikách odpůrců jejich je „lživě a nepravě“ položeno; poznámka ta je jen rozvedením zmínky doktora samého, že Ladislav „jest od žádného trávení neb udávení neumřel“, jež naznačuje, jak asi došlo k tomuto svědectví se strany německé: stalo se to nepochybně při nahodilé rozmluvě o minulosti, při níž právě proto, že šlo o věci již odbyté, nemající k přítomnosti přímých vztahů, mohl doktor říci upřímně pravdu. A Bartoš z Práchnan si neopomenul zprávu tu připsati k jiné, domácího původu, podle níž též král zemřel „od bolesti morní, v rozkrokách ji maje“.

Kromě těchto zpráv domácích, jejichž cena by teprve stoupla, kdyby se ještě snad podařilo najíti někde dotčené již listy Listia i Prokopa z Rabštejna, jež byly současny se smrtí královou — ještě k přirozené smrti Ladislavově ukazuje římské vystoupení českého premonstráta, bratra Lukáše Hladka, známého z různých českých poselstev ke kurii, založené na informacích českých podobného rázu, jež však, nemajíc neúmyslné objektivnosti zpráv předešlých, samo o sobě by nemělo veliké průkaznosti. Hladek, jsa právě v Římě, kdy mnozí Němci u kurie utrhalí dobré pověsti české v příčině nenadálé smrti Ladislavovy, energicky se ohradil u papeže proti takovým pomluvačům, nabízejí se proti každému, kdo by vystoupil s tvrzením o nepřirozené smrti králově, k důkazu nepravdy pod trestem vězení a po případě smrti; čím vykládal smrt královu, se při tom bohužel nedovídáme, ale je velmi pravděpodobno, že se v tom nelišil od ostatních svých krajanů.²⁾ Oficiální postavení Hladkovo jako prostředníka styků mezi kurií i stavy českými i jeho energie, s jakou se

za „täppische Fälschung aus dem XVII. Jahrhundert“ (str. 36—37, 42). Nelze se tomu diviti u autora, jemuž po více než 30 letech po vydání latinské kroniky vratislavského Eschenloera zůstal tento významný pramen pro dobu Jiříkovu zcela neznám. Jména osob výslovně jmenovaných, které byly při výpovědi doktorově („Mates Straskitl, Nekeš bakalář, Zivald, Michal Zlatník“), zdá se, udávají blíže ty Horníky, kteří pak to do Hory donesli a Bartošovi z Práchnan pověděli (Dačický I. 37—38).

¹⁾ Sr. výše str. 130^o).

²⁾ Sr. list římského faráře Václava Jiříkovi 20. března 1458, jenž zve Hladka „fidelissimus patriaeque nostrae zelator et amator“, i list správce basiliky P. Marie („agri dei“) Jana Lichtenfelsera také Jiříkovi z 3. dubna 1458 (FRA. XX. 141—142

ujímal svých krajanů, způsobily sice, že papež Kalixt, jenž nadějí na možnost smíru s Čechy byl k nim příznivě naladěný, neváhal ho ujistiti, že hanlivým pověstem o smrti králově nevěří, avšak tím pomluvy takové přece zcela nebyly zastaveny.¹⁾

Než nebyli to jen Čechové, kdo věřili v mor jako ve vlastní příčinu smrti Ladislavovy, jež nabývala tím větší věrohodnosti a váhy tím, co již bylo uvedeno o tom, že královská mrtvola nebyla podle starého zvyku myta ani balsamována. Takové mínění, jak již bylo naznačeno u Ebendorfera, bylo rozšířeno i mezi cizinci, a to jak mezi těmi, kdo byli vzdálení jevišti tohoto sensačního případu, tak oněmi, kteří byli jeho, ne-li bezprostředními, tedy alespoň blízkými svědky. Z oněch je kromě Eneášova výrazu již z ledna 1458 o „moru nejkrutějším“²⁾ nejdůležitějším anonymní původce současné zprávy německé z Prahy, o níž jsem měl příležitost se zmíniti již dříve.³⁾ Zde poznámka o znamení, jež se králi objevilo v úterý v noci na pravé noze, nedopouští pochybnosti o tom, že král zemřel morem. Z druhých, vzdálenějších současníků cizích, zasluhuje pozornosti list německého preláta Bernarda z Kraiburka nedlouho po smrti králově, v němž najdeme též slova o „otravném moru“, třebaš poněkud zmírněná slůvkem „prý“.⁴⁾ Zvláštní zájem budí zmínka v současné jedné písni německé, kde lékaři, ač král praví, že je otráven, stáhli mu šaty, tvrdíce, že je stížen morem.⁵⁾ Také v jednom polském kalendáři se setkáme s poznámkou o moru.⁶⁾ Z toho je nejlépe viděti, jak povrchně zběžné a tendenční je tvrzení, že ze současníků jediný Šimon Slánský prohlásil mor za příčinu

a 144–146; u Palackého, Zeugenverhör 14–15); ten mluví o „diffamatores occulti praedicti regni Bohemiae“.

¹⁾ Palacký, Zeugenverhör 15 se dovolává listu Jiříkova, někdy z počátku let šedesátých, kde tento nějakému českému duchovnímu v Římě zakazoval, aby se nepouštěl v žádné disputace o smrti Ladislavově; list ten, na nějž se Palacký jen pamatoval, však až dosud nebyl znovu nalezen a publikován.

²⁾ Sr. str. 153.

³⁾ Sr. výše 132^a).

⁴⁾ „Cepit igitur prohdolor in ipsum fortunae et pestis venenatae, ut dicitur, seuire imperium ultricemque subito in eius juvenili corpore materiam invenit, velut fit, ubi in magnorum mole crepitanus sevit incendium“ (Chmel, SB. Wien. Akad. 1850. II. 663–666. Bernard byl r. 1442 na universitě vídeňské; r. 1463 byl kancléřem arcibiskupa salcburského Burcharda z Weissbriachu a r. 1467–1471 biskupem v Chiemsee (Widmann, Gesch. Salzburgs II. 228, 293, III. 64¹)). Zvěsti o smrti Ladislavově, jež prý uslyšel „paucis diebus elapsis“, označuje jako „amaros rumores“.

⁵⁾ Liliencron, Die histor. Volkslieder der Deutschen I. (1865) č. 107, sloka 30. O písni té i jiných více sr. dále.

⁶⁾ „Calendarii Cracoviensis notae histor.“ v Monum. Polon. histor. VI. (1893) 675: „de peste epidemie“; slova o pochování v hrobě děda Karla se zdají býti ohlasem z Eneáše Silvia „Histor. boh.“. Záznamy tohoto kalendáře, (ostatně již otištěného r. 1853 od L. Letowského, Katalog biskupów i prelátów IV. a pak r. 1872 od Bielowského v Mon. Pol. hist. II. 906–941) jdou nepřetržitě až do dubna 1469; potom jsou tu již jen dvě data (1480 a 1491).

smrti Ladislavovy.¹⁾ V této souvislosti lze uvést i dodatečnou marginální poznámku v jednom rukopisu vídeňském, jež, nesvědčí-li o moru, udává alespoň jinou přirozenou příčinu smrti královny v mrtvici,²⁾ stejně jako výrok zástupců frankfurtských z Nového Města za Vidní z ledna 1458, že podle lidí rozumných smrt Ladislavova byla přirozená.³⁾

Při výkladu o nákaze morové u Ladislava nesmí se zapomenouti na důležitou okolnost, dotčenou již při Ebendorferovi, jež, přicházejíc vstříc časové pověřivosti, obracela pozorný zájem právě k příznakům morovým, takže, ne-li hned při ochuravění králově, tedy alespoň po jeho smrti mohl býti pravý důvod jeho smrti zjištěn, jak se tomu zdá nasvědčovati i jiná, zmíněná již podrobnost o tom, že mrtvola nebyla myta ani balsamována. Byla to současnost s objevením se komety, jež vzbouzela domněnky o moru jako příčině smrti mladého krále, domněnky, jež okolí jeho jistě jen pobádaly k náležité všímavosti k různým příznakům na jeho mrtvole.⁴⁾

Již r. 1456 v červnu „ukázal se zázrak v nebi, hvězda ocasatá; a co a proti čemu se okázala, sám pán buoh vie a zná; neb ten zázrak nikdy se neokáže proti dobrému.“⁵⁾ A r. 1457 o sv. Duchu (5. června) „ukázala se druhá hvězda ocasatá a trvala až k S. Bartoloměji (24. srpna). A tak, jakož vypravují mistři hvězdáři staří, že, když se ten zázrak okáže nad kterou zemí a na ni hledí, že se ukazuje a znamená, že v těch zemích bude hlad nebo mor anebo krve prolití veliké, anebo že umře některý mocný král neb pán; jakož se to i stalo.“⁶⁾ O nových kometách se mluví toho roku ještě v listopadu, právě v čas smrti krále, o němž víme, že

¹⁾ Kanter 42. Zpráva St. let. čes. i onoho — bavorského — anonyma o hlízách mu nic neplatí a také zmínka Eneášova o „crudelissima lues“ nedochází u něho žádné pozornosti.

²⁾ Palacký 10*: při místu z odpovědi stavů rakouských českému poselstvu 24. ledna 1458 při slovech, že král zemřel „von gotzgewallt“.

³⁾ Janssen, Frankfurt, Reichskorrespondenz II. (1866) 138: sr. níže str. 163^a).

⁴⁾ Nověji o poměru pověřivosti k astrologii jednal Bezold v článku „Astrologische Geschichtskonstruktion im Mittelalter“ (r. 1892 v „Deutsche Ztschr. f. Gesch. wiss.“; nový otisk v jeho knize „Aus Mittelalter und Renaissance“ 1918).

⁵⁾ St. let. čes. 165: „o S. Vítě“ (15. června). Sr. i Rosice v SS. rr. Sil. XII. 71 (k 13. červnu), Annales Melicensis v MGSS. IX. 519 („Cometa apparet, versus aquilonem desuper quasi stellas plurimas habens“), kde také hned potom následuje v nikoli náhodné spojitosti zpráva o smrti Celského i Ladislava Hunyada spolu se zmínkou o „magna pestilencia in cruciferis“ — a Lupáče, Ephemeris k 13. červnu (jako prý předzvěst smrti Ladislavovy) i k 16. červenci. Podle Hájka 432^a) objevila se hned po sv. Vítě a trvala 28 dní; i Vít Arenpeck, studující tehdy ve Vidni, viděl ji po celý měsíc „super hemisphaerium“ (Pez, SS. rr. Austr. I. 1162). Sr. i Catalog. abbat. Sagan. v SS. rr. Sil. I. 340 a kroniku špýrskou (Mone I. 407). — 13. ledna Kuchaym z Budína psal o moru a spolu i o krásné hvězdě, zjevující se každého večera na jižním nebi („do ist vil sehens nach etc.“: Quell. u. Forschungen, Vídeň 1849, str. 233). Sr. i výše str. 82.

⁶⁾ St. let. čes. 166; Rosic i Froben v SS. rr. Sil. XII. 71 a 7/17).

se na zvláštní ten zjev nebeský díval.¹⁾ Byly to dvě komety s dlouhými ocasy, jedna větší a druhá menší; místo větší se pak objevila jiná, menší, a za nějaký čas obě, tato i ona druhá menší, zmizely; Eschenloer, později ovšem, to aplikoval na změnu nastalou smrtí Ladislavovou, již v Uhrách i Čechách království přišlo na „prostřední lidi.“²⁾

V předtuchách příštích nehod a neštěstí, jež byly hned s kometami spojovány a z nichž nás hlavně zajímá mínění, že je to předzvěst moru a náhlé smrti mocných osob, shodoval se učený Ebendorfer s prostými letopisci v Čechách, ve Slezsku i v Rakousích.³⁾ Dokonce i skeptického Eneáše Silvia přistihneme v dosahu těchto doktrin.⁴⁾ V Čechách byl to zvláště „hvězdář znamenitý“, mistr Mikuláš Pražský, žák kdysi Křišťana z Prachatic a profesor na universitě pražské, jenž tvrdil, že kometa z r. 1457 značí především zlo pro Čechy, a upozorňoval prý ještě před příchodem královým, smíme-li tomu věřit, že je strach, aby jim král nebyl odňat nenadálou smrtí; avšak smáli prý se mu, „to za věc básnictví majíce“.⁵⁾ Výklady takové však přece u mnohých docházely sluchu, zvláště

¹⁾ Ebendorfer (u P a l a c k é h o 35: „praecedenti nocte diem sui obitus Pragae cometa novus apparuit coloris sanguinei, quem et ipse rex contuitus est“; Ebendorfer to věděl „a fide digno quodam ducto et collateraliter“); sr. i výše 133. Hájek 423^{b)} praví, že 13. listopadu se „opět ukázala hvězda velmi ocasatá“.

²⁾ Eschenloer (něm. text) I. 43; aplikace jeho je ohlasem Eneáše Silvia, jenž se však při tom nezmiňuje o kometách. Sr. výše 133^{a)}.

³⁾ Anonym rakouský 9. r. 1456 vykládá kometu, o níž tu praví, že její ohon „der khert sich gegen Böheimb“, na příští „grosse pestilenz“ i jiné pohromy. Sr. i Dluhoše V. 226, avšak zvláště Ebendorfera. Ten (Chron. Austr. 877) při r. 1456 vykládá podle Ptolemaia etc., že kometa značí též „mortes subitaneas, febres acutas et similia“; nynější prý větší „infirmities siccas in hominibus: ut scabies, pruritus, multa pestis boum et quadrupedum“. K r. 1457 (ib. 883—884) praví o kometě, že značí smrt mocných tohoto světa i spory zemí. Ladislav se na ni díval a ona „et sui abscessus ab hoc nequam seculo protendit presagium“ (to u P a l a c k é h o 35 je vynecháno). Na str. 895 mezi „fructus et syntomata“ obou předešlých komet vyčítá i smrt Ladislava, jež i jiné ve Vídni předešlo 300 křižáků, kteří tu byli do jednoho hrobu pochováni, a dodává: „Ecce pestis, quam cometa solet praesagire.“ Také v Chronic. reg. Roman. 165 praví, že kometa „suum virus . . . exercuit“ na Alfonsovi Aragonském i na papeži Kalixtovi.

⁴⁾ 28. prosince 1456 v listu k císaři píše o zemětřesení v Itálii i o těžké nemoci Alfonsově: „Quod si moriatur tantus rex (quod absit), non frustra cometam vidimus“ (Opera 768); 27. března 1457 píše Alfonsovi o kometě letošní, že „opinionem, que de se fuit, abunde satisfacit“ (zemětřesení, mor v Uhrách, smrt Celského atd.). „Sed majora sunt, quam astrorum periti vel vates timenda predicant, quos ut deus ipse mendaces arguat, optandum est“ (Opera 785). O zemětřesení v Itálii sr. i Dluhoše V. 239, Cartierovu Histoire de Charles VII., 293 a d. (vydal Denys Godefroy 1661) i magdeburskou „Schöppenchronik“ (v Chroniken d. deutsch. Städte VII.) 395—96.

⁵⁾ Hájek 433^{a)} a Lupáč, Ephemeris k 5. červnu („Fuitque perquam verus vates . . .“) i k 13. listopadu 1457. Dubravius 241. (1602) klade jeho předpověď k příjezdu královu a podle něho, tuším, i de Roo, Annal. 209 (zde již najdeme střizlivý výklad: „eius modi praedictiones, utique plerumque vanae sunt, ita vix nisi post rei eventum aliquid fidei nanciscuntur“). Theobald II. 319 se zmiňuje o rukopise

když se roznášely zprávy o moru v Bělehradě, jež křižáci, domů se z Uher rozcházející, pomáhali šířiti i jinam: mezi těmito opozdilými křižáky, z nichž leckterí jistě až po měsících se i přes Čechy domů vraceli, třeba hledati nahodilý podnět náказы královny, jež měla tak osudné následky.¹⁾

Než od tvrzení, podle nichž král zemřel morem a jež mají více věrohodnosti i vnitřní pravděpodobnosti, než připouštěli současní odpůrci Jiříkovi, snažice se přirozeně tento výklad co možná nejvíce znehodnotiti, přejdeme k míněním jiným, vyslovujícím pochybnosti o tom nebo dokonce podezíráním nebo přímo obviňujícím Jiříka a jeho okolí z královraždy, ať již otravou nebo jinak — je nutno si ještě všimnouti, že celá řada zpráv současných se spokojuje prostým konstatováním smrti královny, nehledíc k příčině její. Tato konstatování v případě tak záhadném a též pro vzdálenější pozorovatele zajímavém mají dosti značnou váhu, posilující vydatně mínění o přirozené smrti Ladislavově. U některých z nich z jejich mlčení o povaze jeho smrti lze přímo vyvoditi, že u nich podezření ještě nenašlo místa. Tak v české, katolické písni „Cancio de autoribus bohemicis scismatis“, jež v této versi vznikla někdy na konci r. 1457 nebo na počátku r. 1458, jistě ještě před volbou Jiříkovou, přes její polemický ráz se prostě dí:

„Heu caput nostrum cecidit,
quod huic heresi resistit,
Ladislavus occubuit.“

A ani druhá verse, vzniklá později, nemá o smrti Ladislavově nic, co by naráželo na její nepřirozenost.²⁾ Také v jiných současných verších latin-

(v Kutné Hoře) „so M. M. Nicolai Pragensis de cometis anno 1457 seyn sollte“: „dieser giebt aus seiner aristotelischen Meynung nicht allein alle Ursache dem Gestirne des Himmels, als die eines Cometen Ursache, und von desselben Wirkung . . . des königlichen Todes seyn sollen.“

¹⁾ O zmírání křižáků morem sr. výše 82, 159^{a)} i 160^{a)}. V Německu z této nemoci morové, již umírali křižáci při návratu („in eundo“), byli podezříváni Maďaři, že jim míchali vápno do mouky („calcem farine immiscuere“), z níž byl pečen chléb, takže prý z toho vznikal „contagiosus quidam morbus intestina eorum (křižáků) exurens“: na vlepených listech k Schedelově „Chronica imperator. et pontif.“ (v Mnichově Cod. lat. 215) u Chmela, SB. Wien. Akad. 1850. II. 689. — Mor ten byl nepochybně příčinou i smrti předního českého magnáta Jindřicha z Rožmberka, jehož případ jest i zajímavou obdobou smrti Ladislavovy, neboť i zde se vyskytlo podezření z otravy, jež pak přičítáno Jiříkovi. Sr. o tom exkurs. — O moru („pestis gravissima“) v Uhrách, Rakousích i Korutanech k r. 1455, jenž ve všech skoro krajích uherských potrvál i roku následujícího („epidimiae morbus“), se zmiňuje též Dluhoš V. 217 a 239 a kronika celská 116 o něm zajímavě praví (k r. 1455), že jim umírali většinou mladí lidé.

²⁾ První verse, starší, je u Höflera, SS. rr. husit. I. 560, druhá, vzniklá až po volbě Jiříkově („Haec secta fortissima . . . caput huius validum Podiebrath Georgium, regem hunc modernum“), u Jordana, Das Königthum Georg's von Poděbrad (1861) 475—6.

ských čteme jen výraz lítosti, avšak žádné podezření.¹⁾ A tak bylo též u různých pisarů městských, v Praze i jinde,²⁾ u rozličných soukromníků, kteří zcela příležitostně a beze všech zvláštních úmyslů si zaznamenali úmrtí královo, ať to byl přípisek při explicitu³⁾ nebo na desce nějakého rukopisu,⁴⁾ u prostých kronikářů zemanských⁵⁾ nebo v klášterních nekrologiích.⁶⁾ Než i v cizině najdeme tato prostá konstatování,⁷⁾ leckdy i tam, kde bychom čekali pravý opak, jako u Vratislavských⁸⁾ a v nejstarší písni německé o smrti Ladislavově, jež přes svůj rakouský, vídeňský původ přece ještě neprojevuje žádného podezření a o smrti králově mluví jako o prostém faktu,⁹⁾ nebo u zástupců papežských.¹⁰⁾ Nelze-li cenu těchto prostých záznamů a poznámek přepínati, nesmíme jich ani podceňovati. Není to jen bezvýznamná statistika nahodilých zpráv: psali tu lidé bez předpojetí a tendence, nezmýleni pověstmi, ať současnými, ať o něco pozdějšími.

¹⁾ V „De Ladislai obitu“, jež také ještě náleží v dobu před volbu Jiříkovu, u Chmela, SB. Wien. Akad. 1850. II. 688 i v epitafu zachovaném v rukopise mnichovském č. 476 („cum rapuit iuvenem precipitata dies“).

²⁾ V pražské knize novoměstské (1455—1463) v Čelakovského Soupisu I. 193: „Nota lugubre factum, quod rex Ladislaus gloriosissimus mortuus est quasi insperate et inopinabiliter“; v pamětní knize českobrodské: „post mortem ipsius regis felicitis recordationis, qui obiit feria IIII... post XXIII^{am} horam, ut promulgatum est“ (Schulz, Histor. zprávy v nejstarší knize m. Brodu Českého ve Věst. Spol. Nauk 1899. 23).

³⁾ V rukopise kapituly pražské B VI. 4. fol. 271^a) (Podlaha I. 180 č. 294).

⁴⁾ V rukopise universitním 12 B 14, se špatným však datem („in vigilia s. Katherine“ [24. listopadu]: Truhlář II. 178; sr. i dva stejné zápisy v slovníku Ladislavově (edice Zahradníková str. 6 a 10) i poznámku v sborníku M. Václava z Chrudimě z pozdních jeho let (v rukopise universitním 1 D 12), jež uvádí J. Truhlář ve Věst. Č. Akad. 1897. 474).

⁵⁾ U Bartoška, FRB. V. 625.

⁶⁾ Ve vyšněbrodském (Millauer, Fragmente aus d. Nekrolog d. Zisterz. St. Hohenfurt 61), v novobenateckém (Emler, Zprávy Spol. Nauk 1880, 302).

⁷⁾ Z Němec: anonym z Tegernsee (Pez, SS. rr. Austr. II. 470), jehož kronika sahá do r. 1496; „Chronicon brev.“ (1301—1497) u Menckena, SS. rr. Germ. III. 60. Z Rakous: malá kronika rakouská (u Zeibiga v AÖG. IX. 367). Z Uher: „Offner Chronik“ (poslední strana vydání Fraknóiova z r. 1900), Ephemerides (až do r. 1457) u Kovačiče, SS. rr. Hung. I. 13 i „Anonymi series... usque ad 1490“ (tamtéž I. 10).

⁸⁾ U Rosice v SS. rr. Sil. XII. 72 („doleat deus“) i Frobena (tamtéž 72^e): v Ladislavovi zemřel „eyn zckonfftiger trost aller desser lannndt unnd gantzen cristenheit“). V letopisných záznamech v městské knize vratislavské až do r. 1459 též se jen konstatuje smrt a pohřeb Ladislavův (rukopis psán asi r. 1465: Emler, Zprávy Spol. Nauk 1877. 366).

⁹⁾ Jde o č. 106^a) u Liliencrona I., o níž sr. více dále str. 167^a). Rakouský původ její je patrný, že z dvořanů královských, kteří bĕdují nad smrtí královou, jmenuje samé Rakušany, Oldřicha z Werdenberga, Volfganga z Roggendorfa i Mikuláše Truchsessa; k nim širší verze (č. 106^b) připojila ještě Konráda Krajíře.

¹⁰⁾ Výběrčí papežský v Míšni Marinus de Fregeno psal 7. dubna 1458 papeži o Ladislavovi, že „superioribus diebus... ab hac luce migraverit“ (Jordan, Das Königthum Georg's von Poděbrad 432).

Pověsti takové nedaly na sebe dlouho čekati, zvláště když mezi příznaky krátké nemoci Ladislavovy byly některé, jako bolesti žaludeční, jež měly podobu otravy. A chápeme, že prvním východiskem podezřívavých pověstí byla Vídeň, kam se vrátili královští komorníci i lékaři, kteří, v dálce a nekontrolování, mohli ovšem leccos vypravovati, co, i když u všech netřeba předpokládati zlý úmysl, mohlo býti podnětem k různým pověstem nepříznivým předním osobnostem pražského dvora královského, na prvním místě Jiříkovi a Eicingerovi. Oba, tento celým způsobem svého vystupování, zvláště nedávnou proměnou rady městské, již způsobil jménem královským, onen, jenž krátce před tím pohnul krále k odchodu z Vídně do Čech, kromě nenávistné značky kacírství a češství i snahou po novém počestění dvora Ladislavova, měli zde dosti nepřátel, jimž bylo vhod vše, co vrhalo stín na pověst jejich mocných odpůrců, a kteří neváhali povážlivé okolnosti smrti královny ve svém smyslu zmocniti a tak na veřejné mínění proti nim působiti. Již 12. prosince 1457 mohl probošt naumburský dr. Jindřich Leubing, zástupce Viléma Saského, předního kandidáta trůnu českého, pánu svému oznámiti, nepochybně přímo z Vídně, že se mluví, že král Ladislav sešel „jinak než způsobem přirozeným“.¹⁾ O týden později, 20. prosince, slyšíme přímo jednoho z dvořanstva Ladislavova, jež přišlo zpět do Vídně, Jana Rotha, sekretáře královského. Ve svém listě do Říma Eneáši Silviovi, kde se zmiňuje o veliké rozmanitosti pověstí o tom, jak král zemřel, měl Roth odvalu k nárážkám dosti průzračným, přece však, ač byl z vlastního dosahu moci Jiříkovy, se neodvážil bez obalu své podezření vysloviti, řka, že zatím lépe jest mlčeti než mluvit, ježto sám vidí, že podstata věci den ze dne se vyjasňuje.²⁾ Spíše však opak byl pravdou, zvláště když bývalí dvořané Ladislavovi sotva vždy zachovávali opatrnou zdrželivost Rothovu, aby neřekli více, než zač by se mohli po případě zodpovídati, při čemž již tato opatrnost, tvářící se, jakoby věděla daleko více, než povídá, a přece se neodvažující překročiti hranici pouhých nárážek — sama o sobě podávala doklad vlastní nejistoty; není pochyby, že lidé rázu Rothova byli by mluvili jinak i v takových případech, jako byla korespondence s mužem postavení Eneášova u kurie, kdyby si byli své věci jisti. Přes to pověsti o nepřirozené smrti králově se rychle šířily a zástupci frankfurtští se s nimi setkali již před polovinou ledna v Novém městě za Vídní, nevěříce však jim.³⁾

A tak Jošt z Einsiedlu již 21. ledna mohl jménem Jiříkovým si sta-

¹⁾ FRA. XX. 116.

²⁾ Palacký 19 a 44—45; sr. výše 153.

³⁾ Janssen, Frankfurt. Reichsrespondenz II. 138 („Die sage ist mancherley, doruss können wir uns nit gerichten etc., aber die verstendigen sagen, der dot sy naturlich gewest. Nit me zu dieser zyt“). Podobně anonym rakouský 42 (u Palackého 37) praví: „Etliche sprachen, Ladislav were gestorben an der Pestilenz, und gie ain red hin, die ander her“.

vům rakouským ve Vídni stěžovati, že od těch, kdo v Čechách byli, vznikla ve Vídni řeč k hanbě a potupě správci i koruně české, jakoby král byl otráven, a Jošt přímo vyzýval, kdo má odvalu to tvrditi, ať jen vystoupí.¹⁾ Stavové byli by mohli již ukázati k tomu, jak městská rada vídeňská již 14. ledna zakázala, ovšem jen všeobecně, o někom neslušně a hanlivě mluvit, psaní skládati i zpívat pod pokutou 32 zl.²⁾; spokojili se však zatím ujištěním, že sami pověstem těm nevěří a že na to, co se mluví po krčmách, netřeba klásti váhu, ježto je to již jejich „svoboda“ a král i císař musí to strpěti, aby se o nich mluvilo: sami již tomu věnovali dosti pozornosti a také příště se zachovají tak, aby Jiřík i ostatní páni čeští viděli, že jim, Rakušanům, není pohana koruny české k libosti.³⁾

Již zprávy tyto by samy stačily, aby usvědčily z nepravdy tvrzení vzdáleného ovšem pozorovatele až z Porýní, že lstivým nastrojením účastníků komplotu nebylo možno sehnati pro krále lékaře,⁴⁾ nehledíc ani k přímým svědectvím o přítomnosti lékařů, kde také se dovídáme, jak si vedli při nemoci králově i co se o jejich dodatečných výpovědích vídeňských proneslo do veřejnosti. Lékaři snad, dávající králi „lékařství, aby ústy vyvrátil“, i pak, „aby jeho proskočilo“, měli nějaké podezření otravy⁵⁾; kdyby však byli opravdu našli stopy otravy, proč by mu ještě pouštěli žilou?⁶⁾ Po svém návratu do Vídně sice tvrdili, že, jak byli ke králi povoláni, hned v moči postřehli stopy otravy — o takové zkušenosti v urologii, jež na první pohled pozná otravu, lze ovšem silně pochybovati⁷⁾ — že však v cizině, bojíce se mocných původců otravy, se neodvážili o zločinu mluvit a jen prý králi tajně oznámili, co shledali, načež král řekl, že ví o otravě, a poručil jim, ať mlčí, aby se tak alespoň vlastní záhubě vyhnuli; zdá se však, že vlastním důvodem jejich obžalob byla snaha ospravedlniti jimi před veřejností sebe sama a obrániti tak svou vážnost lékařskou proti výtkám neschopnosti.⁸⁾

Kromě lékařů, kteří však se neodvažovali veřejně vystoupiti se svými

¹⁾ Palacký 9.

²⁾ V „Copey-Buch“, FRA. VII. 73. Eneáš Silvius (Palacký 34) vyložil to tak, že městská rada „*medicorum sermones prohibuit*“, bojíc se, aby proti sobě nepodráždila „*Bohemorum ferociam*“; sr. i Gerh. de Roo, Annal. 232.

³⁾ Palacký 10.

⁴⁾ Špýrská kronika (Mone I. 420).

⁵⁾ Podle „*Historia seu epistola*“ 92 byly králi podány i protijedy („*nec profuit antidotorum remedio applicacio, quibus natura cum naturali spiritu hominis potuisset sustentari*“).

⁶⁾ Lambl (u Palackého 64) to pokládá za pláštík jejich ignorance.

⁷⁾ O opatřeních lékařských sr. St. let. čes. 167 (sr. o tom i výše str. 133); o dalších tvrzeních lékařů ve Vídni sr. Eneáše Silvia (u Palackého 33—34).

⁸⁾ To naznačil též Palacký 52, jenž jinak je mravně rozhořčen nad jejich podlou zbabělostí. Že však mezi lékaři nebylo shody, vidíme z případu onoho „starého doktora“, jež zaznamenal Bartoš z Prachňan: bylo by se ovšem lépe hodilo, kdyby se svým svědectvím se byl přihlásil k slovu dříve než teprve r. 1483. (sr. výše 130^a).

žalobami,¹⁾ šlo ještě ve Vídni o jinou skupinu, jejíž příslušníci mohli jako první svědkové mluvit o tom, co se ke konci listopadu 1457 v pražském králově dvoře dalo. Byli to němečtí komorníci Ladislavovi a jiní sluhové, kteří byli s ním v osobním styku. I o těch část polemické literatury proti Jiříkovi tvrdí, že po onemocnění králově Jiřík je odstranil a nikoho kromě svých stoupenců ke králi nepřipustil.²⁾ Míni se tím nepochybně úsilí jeho o počestění dvora Ladislavova, jež však v době smrti královny bylo ještě na půli cestě, jak víme z posledních jeho přímluv za německé služebnictvo.³⁾

¹⁾ Tempelfeld (u Jordana 384) tvrdí, že již rok a tři měsíce uplynuly od smrti královny a dosud nikdo z lékařů nevystoupil, aby podal pravdivou o ní zprávu; Tempelfeld mluví jen o „*publica vox et fama*“.

²⁾ Tak tvrdí „*Historia seu epistola*“ 92. Tempelfeld (u Losertha 165) praví, že „*singulariores sui [regis] camerarii*“, od mládí s ním žijící, byli rozesláni, jedni pro lékaře, druzí pro léky nebo za jinými vymyšlenými úkoly a potom žádný již ke králi nesměl „*clanculo vel patulo*“ mimo Jiříka a těch, kdo byli „*sibi in crimine participantes*“; sr. i druhý jeho traktát u Jordana 383—84. Také Eneáš Silvius, avšak až r. 1464 v konceptu citace proti Jiříkovi (sr. u Eschenloera, Gesch. I. 248), míni, že bylo snadno krále otrávit, ježto byl v Jiříkově moci „*und keinen andern Diner, denn Ketzer' při smrti u sebe neměl*. Také Rudolf z Rudesheimu a Rangoni (traktát 24) mluví o tom: „*te (Georgium) culpato regis camerariorum emissio, absque enim arbitris tam horrendum facinus perpetrare conatus es*“. Z největších historiků i Markgraf (v „*Allgem. deutsche Biographie*“ 17. 506) věří, že němečtí dvořané byli od umírajícího krále vzdáleni. — Kanter 27^a) z onoho Rangoniho „*camerariorum emissio*“ činí zvláštní spis. Zde však výraz ten toho významu nemá a ani výrazem Tempelfeldovým (u Jordana 384) „*secretariorum regis ab eo expulsorum manifesta querela et narratio ex narratione bene credenda*“ nemíni se nějaký obžalovací spis dvořanů královských, jak Kanter myslí (sr. též výše pozn. 1.) výrok Tempelfeldův o „*publica vox et fama*“, jenž je v bezprostřední souvislosti s výrazem právě dotčeným). Spíše by se mohl Kanter dovolávati citátu z latinské kroniky Eschenloerovy (SS. rr. Sil. VII. 14), které však nezná, že komorníci všickni, „*licet dispersi in una sententia concordabant, altis et maximis viris petentibus ordinem et mortis tanti regis facta conscripserunt in modum suprapositum*“. Než myslím, že se zde Eschenloer mýlí, domnívaje se, že vypravování Eneášovo o lékařích (Palacký 33), jež z něho přejímá (to je onen „*modus suprapositus*“), se zakládá na nějakém společném osvědčení dvořanů královských, jehož vznik při jejich rozptýlenosti, již sám Eschenloer přiznává, bylo by si těžko představit. Eschenloer sám, v pozdějším textu německém (I. 38; u Palackého 20), jda ve stopách uvedené již citace Piovy z r. 1464, věří, že němečtí komorníci, jakmile král onemocněl, k němu nesměli, přece však i tu dává jim i s lékaři „*svorně*“ tvrditi, že král byl řetkvičkami otráven. — Určitěji než písemného svědectví komorníků se Tempelfeld dovolává listů některých šlechticů (u Losertha v AÖG. 61. 166 „*Scribunt hincinde plures magni viri et nobiles*“), že byl Ladislav otráven a že oni jsou hotovi to dotvrditi „*more nobilium*“ hlavou. Něco podobného tvrdil Zdeněk ze Šternberka 22. srpna 1468 (v AČ. XX. 556: „*... jsou toho svědci a hlas od moře až do moře*“). Ozvěnu mínění německého služebnictva, avšak až v daleké perspektivě jeho stáří, slyšíme z paměti Lapizových, o nichž bude ještě dále zmínka.

³⁾ Sr. výše str. 134.

Jestliže u Ebendorfera najdeme výraz, že král již za nemoci „mezi Čechy jedl řetkvičky,“¹⁾ inde u něho se vyskytá odkaz na svědectví těch, kdo až „do posledního dechu“ při králi byli a vypravovali, jak si on zachoval až do konce pamět i jasný rozum²⁾: těmito zpravodaji zajisté však byli Němci a není třeba mysliti, že musili to býti jen lékaři, zvláště když víme, nejenom od zástupce Jiříkova Jošta z Einsiedlu na lednovém sněmu vídeňském r. 1458, nýbrž i od Jana Rotha, že u krále až do jeho skonu byli i jiní dvořané němečtí než pouze lékaři.³⁾

Soukromé výroky lékařů i komorníků, kteří se svými obžalobami a insinuacemi mstili za ztracené ambice i hájili své dobré pověsti, podávaly dosti podnětů, jež v pověsti, ne bez vědomého přičinění některých odpůrců, předpojatých proti Jiříkovi i Čechům,⁴⁾ se doplňovaly, vysvětlovaly a splétaly v neproniknutelnou spleť, o jejíž spravedlivé řešení se kromě Čechů, kteří tím byli citelně postiženi, se téměř nikdo nestaral. Smrt Ladislavova se stala heslem, pod nímž byly vypořádávány v nové formě staré hněvy a nenávisti. Kromě motivů náboženských proti českému kacířství⁵⁾ byly to především rozpory národnostní, jež tu našly svůj výraz.

Mezi Němci bylo smrti Ladislavovy vůbec želeno.⁶⁾ V té příčině je zajímavý výrok Bernarda z Kraiburka, že nebylo „národu našemu“ smrti

1) „Chronic. reg. Roman.“ 165. Také u Eneáše Silvia („Historia Friderici“: u Palackého 32) komorník, jenž krále pobízí, aby si lehl, je Čech; snad tu byl Eneáš Ebendorferovi předlohou.

2) Chron. Austr. u Palackého 33. Třeba lišiti tyto svědky od onoho „fide dignus doctus et collateralis“ (sr. výše str. 160^{b)}), jak autor sám naznačuje plurálem „asserunt etiam...“. Sám Kanter 31, ač by rád oslabil tvrzení Ebendorferovo, přece přiznává, že není možno zavrhnouti svědectví jeho zpravodajů, připouštěje, že šlo jen o vyloučení komorníků a osob Jiříkovi nepohodlných.

3) Jošt praví (Palacký 9), že u krále za jeho nemoci byli „bischof, rêt, kamrer, ärcht und annder“ (sr. též výše str. 134^{b)}). A Jan Roth ve svém listu k Eneášovi (Palacký 19): „qui quam creberrime apud regem etiam aegrotantem sim versatus“, což platilo i o jiných, jak svědčí slova: „ullus etiam eorum, qui ei aegrotanti quotidie astetimus“. — Právili Eneáš Silvius (u Palackého 31), že má o smrti Ladislavově zprávy od těch, kdo „diligenter cum medicos, tum cubicularios audivere“, není vyloučeno, že to jsou ještě jiné zprávy než listy, jež Eneáš dostal od Rabštejna, Listia a Rotha.

4) Odpůrci tito ovšem ochotně přiznávali svědectvím lékařským velickou autoritu. Sr. Eschenloera (v SS. rr. Sil. VII. 14): „his maxima fides medicis adhibenda est“. Rudolf z Rudesheimu a Rangoni (traktát 24) soudili podobně: „te (Georgium) convincunt testes fidelissimi, te denunciarunt medici“.

5) Sr. na př. kroniku celskou (vydání Kronesovo 144–45): „Und also kam leider der frombe jungling, der edel könig Lassla, bösslich vmb sein leben, der ahn zweifel ain treulicher fromer furst wer worden.“ V německé písni (Liliencron I. č. 408) Jiřík praví, že král zemřel „pro falešnou svou víru“.

6) Sr. verš v „De Ladislai obitu“: „Theutonici plorant, flent simul atque Bohemi“ (Chmel, SB. Wien. Akad. 1850. II. 688) i výrok v listu knížete německého (nepochybně Albrechta Braniborského) k papeži r. 1458: „quam flebilis, lamentabilis et miserabilis occasus“ (FRA. 42. 230). O kalendariu světelském sr. výše 147^{a)}.

horší; které obránce zanechal Ladislav „svým Alamanům“¹⁾ Nejvíce však jeho ztráta byla pocíťována v Rakousích, jež v něm, potomkovi domácího rodu knížecího, přede všemi druhými zeměmi viděly svého pána, a z nich opět hlavně ve Vídni.²⁾ Zde právě vznikaly ony písně německé, jež jsou nejlepším dokladem veřejné nálady německé³⁾ a jež zákazy městské rady, ostatně ne příliš přísné, nedovedly utlumiti. V nich Ladislav vystupuje jako zástupce německý a jako takový i hyne.⁴⁾ Vídeň tak se stala hlavním

1) Chmel, SB. Wien. Akad. 1850. II. 665.

2) Nejřednějším mluvčím jejich byl Ebendorfer, jak svědčí jeho verše „Hoc me pungit, hoc me angit...“ (Chron. Austr. 885–86) i jeho epitáf Ladislavův (tamtéž 887–92), a vedle něho anonym rakouský 41: „Den schendlichen todt haben beclagt mit haissen zähern seine getreuen Underthanen, Arm und Reich, Edl und Unedl, in dem Landt zue Oesterreich und nambleich in der Stadt Wien...“ Jemu, později pišícímu, se již smrt Ladislavova jeví na pozadí pozdějších zmatků a záhub, o nichž se hned v této souvislosti zmiňuje. Sr. též píseň německou (u Liliencrona I. č. 106^{a)}, sloku 2):

„In klagenn frawen vnd dy man,
payde reich vnd armen“,

a o nátku, jenž se strhl ve Vídni, když tam v pátek zpráva došla, píseň druhou (tamtéž č. 106^{b)}, sl. 17.). O „grosse clag“ svědčí i kronika celská (vydání Kronesovo 145). Bonfin 362^{a)} zajímavě to vyjádřil tak, že Rakušané v něm želeli „nativum dominum“. Zahradník ve Věst. Čes. Akad. 1902. 139 z jednoho rukopisu melckého zaznamenává německý nárek nad smrtí Ladislavovou i jeho náhrobní nápis.

3) Známý jsou tři písně, jedna o dvou versích, jež všechny jsou otištěny u Liliencrona I. jako čísla 106^{a-b)}, 107 a 108. Číslo 107 Palackému známo nebylo; číslo 106^{b)} bylo již též otištěno u Hormayra, Hist. Taschenb. 1833. 156 a 106^{b)} u Peze, SS. rr. Austr. II. 679–81, číslo 108 u Senckenberga, Sel. iur. et histor. V. 42–49. Píseň č. 106^{a-b)} Novotný 17–18 nepokládá za dvojí redakci, jak myslil Palacký, Liliencron, Zeissberg (ten v AÖG. 58. 91^{a)} shledává, že v kratší redakci, č. 106^{a)}, není ještě obžaloby z vraždy, kdežto verše mladší, a delší, č. 106^{b)}, jež vznikla až po vydání Eicingerově císaři 26. října 1458, po případě ještě o něco později, ji již má i Kanter 31–32 a 41 (ten ovšem vytýká hned Palackému, jenž uvedl obě verše na str. 15–17 a 22–23, druhou jen ve zlomcích, avšak bez určitějšího rozlišení — „neupřímnost“); Novotný myslí, že text čísla 106^{a)} je neúplný a že číslo 106^{b)} představuje text celý. Sám bych souhlasil se starším názorem o dvou redakcích: v textu širším teprve byly přidány náladová sloka 9. a sloky 14–24, kde teprve našly výraz pověsti o vraždě i podezření proti Jiříkovi. Z čísla 108 Palacký 28–30 má sloku 7–20. — Autor čísla 106, snad obou versí, byl dobře informován o osobnostech dvora královského a je možno, jak Kanter 41^{a)} myslí, že byl v Praze. Autorem čísla 107 se jmenuje na konci písně Hans Vispeck ve Vídni, rytíř na dvoře královském, a autorem čísla 108 byl podle poslední sloky „ein gelehrter Mann“, přidává se však hned kritika: „ist ihm nicht wohl gelungen“. — Číslo 107 je v souvislosti s číslem 106^{b)}: jeho sloka 2., 8. a 38. je v čísle 106^{b)} slokou 21., 20. a 24.; sloka 7. v čísle 106^{a)} schází v č. 106^{b)}. — Jejich obsah podává A. Kraus, Husitství v literatuře zvláště německé I. 106 a d.

4) V čísle 108 se praví, že Uhři jej zvali „ein teutscher knabe“; ve schůzi, svolané Rokycanou k úmluvě o smrti jeho, nazývá se „der teutsche hund“ a „der konig aus teutschen landen“.

střediskem, odkud se pověsti nepříznivé Jiříkovi i Čechům šířily po zemích rakouských, do Německa i do Itálie¹⁾ a Francie.²⁾

Obdobou Vídně v českých zemích vedlejších byla Vratislav, jež k tomu byla svým dřívějším odporem proti Jiříkovi dobře připravena a kde proto agitace proti volbě Jiříkově, pracující též horlivě podezříváním jeho z vraždy královny, našla půdu nejplodnější. Jako již dříve byly na Jiříka skládány hanlivé písně, tak i nyní, po smrti králově, hlučely jimi krčmy a kazatelé, s Mikulášem Tempelfeldem v čele, podezření svými prudkými invektivami jen posilovali a utvrzovali. I zde sice městská rada z opatrnosti užívala zákazů, avšak ty vašeň lidovou zmocí nemohly a přilévaly jen oleje do ohně.³⁾ A jako z Vídně se pověsti toho druhu šířily na západ, z Vratislavě opět šly do Polska a severovýchodního Německa.⁴⁾

Nebyla to však v zemích vedlejších jediná Vratislav, kde r. 1458 slyšíme o prudké agitaci o smrti králově. Stejně ve Zhořelci na kazatel-nách se horlilo proti jeho travičům.⁵⁾ Německé obyvatelstvo zemí vedlejších tak většinou hledělo na otázku smrti královny pod úhlem silné národní předpojatosti protičeské, a kdo jinak psali o králi, nežli že zemřel otravou,

1) O této svědčí uvedené již výše (str. 157²⁾) listy z Říma, kde farář Václav již v březnu 1458 mluví o tom, že „plurimi Alamanni“ viní Čechy ze smrti královny, kdežto Lichtenfelser se zmiňuje jen o tajných pomluvačích. Sr. hned na počátku r. 1458 i výroky Eneáše Silvia (u P a l a c k é h o 31) i r. 1459 arcibiskupa florentského Antonína (tamtéž 23). Průběhem roku 1458 nepříznivé informace o Čechách podávaly kurii i stížnosti knížat německých proti volbě Jiříkově.

2) Prostředím, jímž zprávy na západ se šířící pronikaly a kde dostávaly i formu, bylo Porýní, jak lze v tomto případě ukázat na kronice špýrské, jež působila i na veřejné mínění francouzské (na Commina). Než byl i přímý způsob, jakým se tehdejší Francie dovídala o českých věcech. Že by již noviny, poslané ještě v listopadu za českým poselstvem do Francie, mluvily o otravě, je velmi nepravděpodobné (sr. výše 143⁷⁾). Proto také domnění Lupáčovo (Ephemer., při 25. listopadu), že poslové čeští rozšířili ve Francii podezření o otravě jablkem, jež se pak u Commina vyskytuje, sotva má důvod. Pravděpodobnější je, že pověsti ty přinesli až francouzští poslové, když se vrátili z Čech po volbě Jiříkově, a ne-li ti, zajisté to byli zástupci Viléma Saského r. 1459, o nichž sr. dále 175³⁾.

3) Eschenloer v SS. rr. Sil. VII. 14 a Gesch. I. 44. Líčení jeho se tu liší: v latinském textu mluví o zákazech, hlavně vlivem těch konšelů, kteří s ním byli v Praze — detail to jistě pozoruhodný — kdežto v německém textu tuto podrobnost vypnechal, zato však tím šíře polemizuje proti pošetlosti takového hanění, „wenne Schelten Schaden bringen mag und doch damit nicht ausgerichtet wird“; někteří konšelé přišli tak v podezření a nepřázní lidu, avšak Vratislavským přišlo potom toto hanění velmi draho.

4) Sr. list Vratislavských ke králi Kazimírovi z 13. prosince 1457 (SS. rr. Sil. VII. 16; u P a l a c k é h o 30). To byly ony „rumores varii“, jichž se dotýká Długoš V. 259; dále u něho (str. 269) se praví v řeči Jana z Tenčina 1. května 1458 k Jiskrovi, že pověst o otravě Ladislavově naplňuje celé křesťanstvo.

5) K ä u f f e r, Abriss der oberlausitz. Gesch. II. 178 (pod čarou), jenž se dovolává Skulteta, že kazatelé veřejně prohlašovali Jiříka za králova traviče. Zde se též uvádí nápis z malované kroniky na stolicích kanovníckých v kostele S. Trojice, že Ladislav „insidiis haeticorum mortuus est in die Clementis“.

o těch se tvrdilo, že, přejíce Čechům, pravou příčinu smrti zakrývají.¹⁾ Veřejné mínění nabývalo tak vášnivého vzrušení, nad něž za tehdejší nepatrné ještě kritičnosti k hojným a často se vzájemně potírajícím pověstem²⁾ se málokdo dovedl povznést. Přece však slyšíme takové rozvážné a střízlivé hlasy, jež si hledí zachovati samostatnost a na vratké i pochybné pověsti mnoho nedají. Ovšem není to vždy jen skepticky nalaďená, politická zkušenost³⁾ nebo mravní rozvaha, jež nechce hned druhého podezřívati,⁴⁾ nýbrž je to leckdy i politická předpojatost, jež se tu vzpírá kvapné lehkověrnosti: v takovém postavení je Maďar Thurocz, jenž spolu s jinými krajany nemohl se ubrániti dojmu, že náhlá smrt Ladislavova je trestem za smrt Ladislava Hunyada, jenž přišel právě rok potom, co král přísahal Hunyadovcům odpuštění.⁵⁾ Než nebyly to jen

1) Jakoby za ně mluvil Jan Roth, když 20. prosince 1457 napsal o Rabštejnovi a Listiovi: „et ut quisque optime de Bohemis sentit, ita hanc rem maxime dissimulat.“ — Sr., co praví Lupáč k 25. listopadu 1457 o autorech, „qui tum erant animis a Boemiarum ecclesiarum... religione omnino alienis atque adeo abhorrentibus: et in nostram gentem alias sub acerbiore odio“. V tom smyslu i de Roo řekl 1592 (Annales 232) o tom, že lid uvěřil tvrzení lékařů o otravě: „verene an odio Bohemicae gentis, cui tum ea propter religionem obnoxia erat, incertum. Boemi certe iniuriam hic suis hominibus fieri affirmant.“ Sr. o tom i mínění Dačického výše na str. 157. Podle Theobalda III. 7 ještě r. 1593 při vyzdvižení ostatků královských do nového mausolea vznikl mezi Čechy a Němci spor a málem bouře.

2) K charakteristice tehdejších „novin“ z let 50. a 60. lze tu ještě uvést Jošta z Einsiedlu, jak píše 26. prosince 1457 do Chebu: „achte wol, nachdem ewr stat an vil landen gegrenczt ist, vnd die lewt, die hin vnd here wandern, die horen vil, si sagen auch vil“ (AÖG. 39. 259) — a 21. července 1458: z téhož důvodu prý tu, v Chebu, „mancherley rede geet wider einander, eine, die euch erfrewen mugen, die ander, die euch erschrecken mugen“ (tamtéž 265). Na konci let 60 psal z Vídně chebský patricij Hausner: „Item fil newer mer ist werhanden, aber ess ist ales czwyfflich.“ O vzniku takových „gar mancherley vnd selczame rede“, jak je zvou r. 1470 na dvoře saském (FRA. 42. 503), soudí téhož roku velmi rozumně Eschenloer: „Mirabiles relaciones et diversimode oriebantur, quilibet loquebatur juxta suam opinionem“ (SS. rr. Sil. VII. 232). Zajímavě o takových pověstech soudí též princ Jindřich Minstrberský, nebo kdo list ten koncipoval (2. října 1470: FRA. XX. 635): „solchen leichtfertigen vnd vnwarhafftigen lewten mag nyemants jre rede vnd schreiben erweren; es ist zu czeiten solchen lewten nach der natur angeboren, vnd zu czeiten noch influßen der lewft der planeten zugeeignet, das sye zu allen czeiten suss, pittter, clar vnd lawter trüb, vnd was do gut ist, zu vbel auslegen, als dann des feints mundt gewonheit hat.“ Na konec připojím drastický požadavek Židkův ve „Spravovně“ 61: „ať žádný škodných novin nenese, ani klevet babských, co se tkne obecného dobrého, ale leckterých babských klevet že sobě kurvy dávají, než že sobě kurvy děti nadělaly, kdy jich nehubily, by se pak i rvaly na ně, nic neračte dbáti!“

3) Sr. výše str. 163³⁾, co psali z Nového města zástupci frankfurtští.

4) Tak Ebendorfera, horlivého katolíka, stejně zaujatého proti Čechům jako oddaného Ladislavovi, jen ctí, namítá-li: „Unde, quia temere non suspicari deobo, divino iudicio recommitto“ (u P a l a c k é h o 35).

5) On dí (354—55), že, zda byl Ladislav otráven k rozkazu Jiříkovu či zemřel smrtí přirozenou, „ipse pro comperto dicere nequeo. Saepe enim multorum ora multas

o jediné výjimky, jež se nedaly pověstmi o otravě Ladislavově, tak rychle se rozšířivšími, přesvědčiti. Vážné pochybnosti o nich najdeme na různých místech.¹⁾ Takovým způsobem se tyto pochybovači volně připojují k oné skupině, shora dotčené, u nichž smrt králova byla jen prostě konstatována bez přihlídnutí k její příčině.

Za nimi pak následují, kdo zůstali státi mezi míněním o smrti morem a mezi podezřením otravy. Mezi nimi najdeme i Eneáše Silvia, jehož mínění jako papeže bylo směrodatným u kurie a jako duchaplného spisovatele i v širokých kruzích čtenářských. Skeptický humanista vyslovil své mínění o smrti Ladislavově několikrát, ale ne vždy stejnou formou a se stejnou určitostí. Od prvního úsudku, že Ladislav zemřel morem,²⁾ rychle ustoupil. Pravil-li brzo potom v „Evropě“, že o moru svědčí „většina“ („plerique“) a o otravě „jiní“³⁾ v hlavních jeho pracích, dotýkajících se dějin českých, v „Historia Friderici“ a „Historia Bohem.“ se tento, moru ještě dosti příznivý akcent obrátil.⁴⁾ Eneáš však ani zde nechce rozhodovati, ponechávaje to jiným. „Mně, co z toho se pravdivějším zdá, nepadne bych řekl ani neodvážil bych se nejisté za jisté tvrditi. Výroky jiných podávám („recenseo“) a více píši, než věřím.“ Později sice již o moru nemluví, jen o domněnce otravy,⁵⁾ ale i na konci života, když, poháněje Jiříka před soud, mohl býti prost všech ohledů, o nichž by bylo možno

discoloratas in narrationes dissolvuntur: omnibus tamen fidem adhibere quis queat?“ O pojetí smrti jako trestu za Hunyadovce sr. i Bonfina 359^{a)} i 362.^{a)}). Theobald II. (1621) 218 nezapomněl uvést, že Dusanés Orzegius, „ein schöner ungarischer Author“, dodává, jak Ladislav Hunyad veřejně krále vyzval na boží soud do roka, což se prý i splnilo.

¹⁾ Výraz tomu dala „Chronicon Buchense“ (u Palackého 27) svým rozhodným výrokem: „*Et hucusque nemini compertum est, qua morte (Ladislavus) obierit*“. Teprve pozdější příspěvek připojuje výhradu: „*nisi quod intoxicatus fuerit*“. Hartung Kammermeister (Gesch.-Quell. d. Prov. Sachsen 35. 162), purkmistr v Erfurtě, jenž zemřel 15. března 1463 (tamtéž 220), mluví o „*gemeyne rede in den landen*“ a dodává: „*wie is un dorumbe ergangen ist, das ist god allirbest wissintlich*.“ A podobně zní i „*nota*“ v rukopise melckém 658 (L 88) fol. 176: u Zahradníka, Věst. Čes. Akad. 1902. 139), že Ladislav zemřel „*veneno infectus secundum communem famam, licet certitudo non haberetur*“.

²⁾ V lednu 1458 (u Palackého 31 číslo 23^{a)}); sr. výše 153.

³⁾ Tamtéž 31 č. 23^{b)}.

⁴⁾ Tamtéž 31 č. 23^{c)}.

⁵⁾ Kromě citátů uvedených u Palackého (str. 31–34) lze ještě uvést z „Evropy“ kapit. 34 (Opera 427): „*qui (Ladislavus) apud eos veneno extinctus creditus est*“ (zde pro působivý kontrast autor nemluví o svých pochybnostech, neboť v první části věty praví, že Ladislav ani jeho předchůdci nemohli v Čechách „*extirpare pestiferum virum*“); v „Commentarii“ 53 a 327: „*apud Bohemos in adolescentia (ut fama est) veneno periit*“ a „*subito morbo correptus interiit. Quidam toxico periisse tradiderunt, quod sibi Georgius, regni gubernator, propinaverit et heresiarchae Rochezanae ministerium*“. A poslední místo z r. 1464, z konceptu citace Jiřího, kde se praví: „*subito morbo correptus intra sexaginta horas, ut ajunt, spiritum exalavit*“. O pověsti otravy míní, že to nebylo nepadne Jiříkovi, „*regem in potestate habenti*“ (Cugnoni 467; sr. i výše str. 165²⁾), překlad Eschenloerův).

říci, že dříve jeho stanovisko ke králi Jiřímu určovaly — z politických důvodů zajisté bylo nejhodnější udržovati otázku smrti Ladislavovy nerozhodnutou — nemohl při opětném opakování tvrzení lékařů než prohlásiti: „*Veritas in obscuro est*.“¹⁾

Podobně nerozhodné stanovisko zaujali letopisec žitavský, jenž sám byl tehdy asi přítomen v Praze jako zástupce městský,²⁾ Ebendorfer,³⁾ anonym rakouský,⁴⁾ anonymní kronikář z počátku let sedmdesátých, u něhož se jinak ozývají ohlasy Eneáše Silvia,⁵⁾ Dluhoš,⁶⁾ z Čechů pak též Jan z Rabštejna.⁷⁾

Zajímavo je, že stanovisko toto původně sdílel i Eschenloer, jenž byl ve dnech nemoci i smrti královny v Praze přítomen, takže oba přední historikové éry poděbradské nepatří v příčině smrti Ladislavovy mezi přímé žalobce Jiříkovy, alespoň ne hned. V městské knize vřatislavské, patrně hned po svém návratu z Prahy, zapsal Eschenloer verše o smrti králově, kde o otravě není zmínky; teprve později menším písmem připsal k nim čtyři verše, kde již věří se v otravu a proti Jiříkovi se vyslovuje podezřením, že tuto smrt lstně nastrojil.⁸⁾ S původním zápisem veršů souvisí i stylisace listu, jež o tom Vřatislavští 13. prosince 1457 poslali králi polskému Kazimírovi⁹⁾; je to pochopitelné v době, kdy obsazení osiřelého trůnu bylo ještě otevřenou otázkou a Vřatislavští byli proti mocnému svému sousedovi Jiříkovi bez opory. Později ovšem Eschenloer své mínění změnil. Ještě však ve své „Historia Wratislaviensis“, jejíž první část vznikla nepochybně až r. 1463, zůstal státi při otázce smrti Ladislavovy na rozcestí. Ani jemu, jenž sám v rozhodné chvíli, r. 1457, byl

¹⁾ Cugnoni 467 (Eschenloer, Gesch. I. 248).

²⁾ „*Conclisit diem suum, ignoratur, utrum in apostematibus aut intoxicationibus*“ (u Palackého 30 čís. 21).

³⁾ Sr. výše 155–56.

⁴⁾ „*Etliche sprachen, Er were gestorben an der Pestilenz, und gie ain red hin, die ander her*“ (u Palackého 37 čís. 26).

⁵⁾ Zlomek v rukopise petrohradském F IV. čís. 102 fol. 5^{a)} („*sed sponsa in via, ut dicebatur, in peste finivit. Alii autem aliter autumabant. In quadam bulla Pii pape dicitur: Medici wienenses dicunt eum veneno interisse*“).

⁶⁾ Dluhoš V. 259–60 (u Pal. 36) praví však, píše o věci po letech, že pověst o otravě byla „*vulgatior et crassior sermo, in annos etiam plures productus*... Idque quam maxime publica tenet opinio“.

⁷⁾ Dialog 389 („*cuius mortem multi naturalem, multi veneno obtigisse dicunt, quam illis constare credimus, in quorum scola et regimine adolescens versabatur*“, ironická to narážka na Jiříka) a 359 (Ladislav byl uveden od Jiříka a Zdeňka ze Šternberka „*in brevi moriturus*“); první doklad uvádí též Bretholz (sr. výše str. 152¹⁾).

⁸⁾ SS. rr. Sil. VII. 16–17; sr. tamtéž 17¹⁾ poznámku Markgrafovou o zápisu v městské knize.

⁹⁾ Neurčitými slovy: „*diem taliter qualiter clausit extremum*“: tamtéž 16. Téhož výrazu užila i „Historia seu epistola“ (SS. rr. Sil. XII.) 92: „*diem suum taliter qualiter et prout deus novit et ut fertur, violenter clausit supremum*“, a obrat „*taliter qualiter*“ se vrací i v pozdějším listě Vřatislavských k Filipovi Burgundskému 17. června 1467 (SS. rr. Sil. VII. 135).

v Praze a jenž při své úřední činnosti měl ku pomoci různé písemné i ústní informace, nezbyvalo než vůči rozmanitým pověstem o způsobu smrti královny prohlásiti svou nerozhodnost¹⁾; je to jistě při poměru Vratislavských k Jiříkovi r. 1463 nanejvýš příznačné. Ač svědek událostí, nepřidal přece Eschenloer k líčení Eneášovu nic, čím by zesílil podezření otravy; osobní jeho stanovisko je jen vyznačeno jeho důvěrou, avšak jen povšechně vyjádřenou, v tvrzení lékařů, jinak se zatím ještě k samostatnému projevu neodvážil.²⁾ Jeho vypravování o průběhu nemoci i o smrti Ladislavové má více nových podrobností až po letech, v textu německém, kdy již byl Jiřík mrtev. Zde již zcela věří „svornému“ tvrzení komorníků i lékařů, že král byl otráven řetkvičkou od ženy Jiříkovy Johanny, ač ještě v latinském textu lišil zprávy komorníků a lékařů: jen lékaři mluvili zde o otravě, komorníci (zcela podle Eneáše) jen o řetkvičce, avšak ne s Johannou, nýbrž „inter cubicularios“. Podobně podle latinského textu se nikdo neodvážil vysloviti mínění, kdežto v německém textu již autor tvrdí, že pražský lid volal, že Jiřík je vrahem.³⁾ Netřeba sice vše zamítati, co v německém textu Eschenloer přidal, avšak v hlavní otázce je patrné, že jeho mínění se postupně vyvíjelo a že na ně působily kolující pověsti i stanovisko jeho města k Jiříkovi.⁴⁾

Právě jmenování autoři, třebaže se určitě nerozhodovali, přece alespoň jistou měrou smrt Ladislavovu morem uznávali, kladouce ji v alternativu s otravou. K podezření otravy blíže již byli ti, kdo mluvili jen o otravě, dokládajíce ji však pouze pověstí. Z nich ještě před volbou Jiříkovou autor „Historiae seu epistolae“, jenž jistě žil ve Vratislavi a byl blízek radnici,⁵⁾ věří tvrzením lékařů, že snad byla způsobena otravou, proti níž podání protijedů bylo již marné.⁶⁾ Již však zde, u autora, kde z celé spleti podezřívání při událostech předcházejících, při spiknutí hunyadovském

1) „Michi quodque dubium“ (tamtéž 14). — Eschenloerovy kroniky se pak dovolávají annály vratislavské, sahající až do r. 1491 u Sommersberga, SS. rr. Sil. I. 175 (též v MGSS. XIX. 530: Ladislav „misere occubuit... dum altera die bene sanus fuisset... uti invenitur in maiore libro, in quo tota historia dicti Georgii Podiebradii conscripta est“).

2) Jestliže za dotčeným listem Vratislavských ke Kazimírovi pojal v text své kroniky i ony verše z knihy městské, umístiv však čtyři verše dodatečně připsané na místo vhodnější, doprostřed, nebylo to vybočením z jeho linie dosavadní, ježto i v nich nebylo leč podezření („Suspisor de Podiebrat dominum...“).

3) Sr. výše str. 152³⁾.

4) Také Hájek užil líčení Eneášova a také on vůči domněnkám, že král zemřel „od nemoci vnitřní jsa přemožen“, nebo podle jiných, „nějakým jedem jsa otráven“, stojí nerozhodný: „Pán Buoh sám ví najlépe, proč ho v tom věku s tohoto světa k své milosti povolati ráčil.“ Stejně i Dubravius (1687) 762 při alternativě, „cruditate an veneno extinctus fuerit“, dodává slovy Eneášovými: „sed quis incerta audeat pro certis affirmare.“ — Z cizinců de Roo (1592) 231 soudí podobně, že bezpečnější je v takových případech dokládati se svědectví pověstí než něco přímo tvrditi.

5) Sr. výše str. 171⁹⁾.

6) Sr. výše str. 164⁵⁾.

i pádu Hölzlerově, po nichž Jiřík, utvrzován prý zprávami Zdeňkovými z Francie, je důsledkem svých předešlých pletek hnán k tomu, aby krále odstranil a nebezpečného dokladu, smlouvy s Hunyadovci, se zmocnil — čekáme smrt královu jako konečný logický závěr,¹⁾ uslyšíme charakteristické „nebo alespoň,²⁾ za nímž pak hned následuje ona již uvedená charakteristika smrti Ladislavovy „taliter qualiter“, při níž však autor ještě slovem „jak se praví“ („ut fertur“) provází alternativu mezi otravou a smrtí násilnou.³⁾ Je to vlastně jen chabý výraz nejistoty, které bychom se právě u tohoto autora nenadáli: autorita lékařů přece se na konec ani jemu nezdá býti tak spolehlivou, aby jí uvěřil cele. Spis tento se pravděpodobně brzo rozšířil i do Polska a v jednání květnového sněmu petrkovského lze již viděti jeho reflex, kde král Kazimír v odpovědi, již jeho jménem Jiskrovi z Brandýsa dal Jan z Tenčina, zazlívá českým pánům, že tak nedbale střežili svého krále, jenž se jim zcela svěřil.⁴⁾

Jestliže takovou, na konec přece jen zdržlivou nejistotu vidíme u předního polemika vratislavského, není divu, že ani rada vratislavská, i když město jejich stálo již v tuhém odporu proti Jiříkovi, se neodvážila r. 1459 tvrditi více, než že Jiřík je „nejvíce podezřelý“ ze smrti svého „přirozeného“ pána a že se dosud neočistil ze zločinu urážky majestátu.⁵⁾ Byl-li to jeden z prvních pokusů veřejné žaloby z vraždy Ladislavovy,⁶⁾ nedopadl příliš přesvědčivě. A stejný základní tón se ozývá v invektivách vášnivého agitátora proti Jiříkovi, kazatele vratislavského Mikuláše Tempelfelda. Podle něho je Jiřík pověstí všude obviňován, že usiloval všemožně o život mladého krále, jak při smrti Oldřicha Celského, tak při dalších úkladech hunyadovských.⁷⁾ Co se dále stalo, je známo celému světu: Ladislav byl otráven a za „původce a hlavního účastníka“ při tom se pokládá Jiřík; to „křičí již skoro celý svět“. Není sice o tom dokonalého důkazu, ale je při tom důvodné podezření, na základě mnoha

1) Sr. výše při pádu Hölzlerově na str. 117³⁾.

2) „per intoxicationem vel saltē veneni infectionem.“

3) Výše str. 171⁹⁾.

4) Dluhoš V. 269. Je otázka, zda Vratislavští, o nichž již víme, že králi psali 13. prosince 1457, sami králi neposlali „Historiam seu epistolam“.

5) List k papeži 30. dubna 1459 v SS. rr. Sil. VIII. 21; zde se též praví (str. 23), že Jiřík jako „Nero sevissimus“ a „Decius secundus“ „in matris ecclesie domini et regis sui necem crudeliter exarsit“. Srovnání s Deciem se opakuje r. 1462 v řeči Kitzingově v Římě (u Jordana 393) i v Annal. Glogov. (SS. rr. Sil. X. 6).

6) Prvním pokusem list ten zve Markgraf v SS. rr. Sil. VIII. 21¹⁾, avšak při tomto prvenství záleží na tom, kam časově zařadíme píseň německou, o níž sr. 175 i 167³⁾.

7) AÖG. 61. 164 („vehemens ingensque... presumpcio“). To je v prvním traktátě (Kanterovi opět neznámém), jenž byl napsán někdy na počátku r. 1459. I v druhém traktátě, jenž vznikl o něco později, ještě r. 1459 a jež otiskl Jordan 372 a d., je tento tón zachován. Co se nestalo v Uhrách, to Jiřík „modo capta oportunitate complevit crudeliter in Bohemia“ (Jordan 384).

okolností při smrti králově.¹⁾ A Jiří se neočistil a ani se o to nesnažil, a proto pro podezření takové neplatí ani jeho volba ani jeho korunovace.²⁾ Tempelfeld je zajímavým dokladem k psychologii zaujatého polemika, jemuž podezření, založené na pouhé pověsti, platí hned za důvod.³⁾

S pověstí jako oporou podezření otravy operují i v době Pia II., většinou v přímé shodě s jeho stanoviskem, i polemikové kuriální. R. 1463 biskup z Feltri Theodor de' Lelli v řeči k Ludvíkovi XI. se též zmiňuje o podezření proti Jiříkovi, avšak skepse, žádající nejen věřiti, nýbrž býti přesvědčenu, u něho vítězí.⁴⁾ A za tuto skepsi vlastně nepokročil ani při zahájení procesu proti Jiříkovi 16. června 1464 „advocatus ecclesiae“, u něhož také při obvinění Jiříkově slovíčko „creditur“ obžalobu silně zeslabuje.⁵⁾

Také z více německých kronik vyznívá při podezření otravy jen neurčitá pověst: stále se tu vrací výraz „ut dicitur“, „ut creditur“, „famabatur“ atd.⁶⁾

K míněním dosavadním jakési levé křídlo tvoří prameny, kde se podezření nadhazuje, třeba se o otravě samé nemluví. Typického představitele známe již v Janu Rothovi, jenž odpírá, že by Ladislav zemřel morem, avšak sám zatím mlčí, ač tvrdí, že nikomu v znalosti věci nezadá.⁷⁾ Z roku 1458 slyšíme takových narážek více, při čemž se silně uplatňuje zřetel politický. U Řehoře Heimburka, později znamenitého obhájce

¹⁾ „Cuius enim licet non sit demonstrativa probacio, est tamen ex coniecturis probabilis presumpcio“ (AÖG. 61. 165), „Publica vox et fama“ (Jordan 383 a 384), to je hlavní důkazní prostředek Tempelfeldův; „ex talibus evidentissimis notis et signis exorta est vehementissima suspicio“ (tamtéž 384). Způsob jeho argumentace naznačí příklad, jak autor zařízení o hradech královských, jež Jiřík svěřil kacířům, spojuje se smrtí Ladislavovou: je mu to hned „machinacio in necem regis... preconceptum evidens... argumentum et multum probabilis coniectura“ (AÖG. 61. 157).

²⁾ AÖG. 61. 166 a Jordan 384.

³⁾ Z Vratislavi ještě lze tu jmenovati též přídávky mnicha kláštera sv. Vincence Mikuláše Liebenthala (na počátku 16. století), kde se též najde podezření otravy: „non sine prebiti veneni suspicione“ (SS. rr. Sil. I. 169). Tempelfeld náležel též mezi prameny autora polemické práce proti Jiříkovi „De Georgio Bohemiae rege“ as z počátku r. 1470, kde se praví o Ladislavovi: „quem plerique fraude Georgii extinctum putant“ (Höfler, SS. rr. hus. III. 211).

⁴⁾ Theodor výslovně při tom praví: „nobis nihil compertum est praeter opinionem famamque multorum. Sed malo potius tam scelerata non credere, quam incerta pro certis astruere [zase ozvěna výroku Plova]. Sit falsum omne, quod probari non potest“ (FRA. XX. 299).

⁵⁾ SS. rr. Sil. IX. 79; ovšem on nemluví přímo o otravě, nýbrž o „subita et violenta mors“.

⁶⁾ Kromě interpolace v „Chronicon Buchense“ s význačným „nisi“ i Hartunga Kammermeistra (sr. výše 170^a) sr. itinerář Wolfganga ze Šteyeru, Chron. terrae Misnensis, anonyma jemnického (ten přičítá smrt královu kacířům pražským) u Palackého 26 č. 18 b), d) a h). Také Ranzanus (u Florianu, Hist. Hung. fontes domestici IV. 254) praví: „veneno, uti plerique credidere, necatus“.

⁷⁾ U Palackého 19.

Jiříkova ve veliké jeho při s Římem, takové neurčité narážky jsou jedním z důvodů, jimiž opíral svou obhajobu Albrechta Rakouského pro zajetí Oldřicha Eicingeru, a proti tomuto vlastně se obrací, ne tak proti Jiříkovi.¹⁾ U Albrechta Braniborského při jeho akci u kurie²⁾ i u Viléma Saského na dvoře francouzském³⁾ opět rozhodovaly tendence zmařiti vykonanou již volbu Jiříkovu.

Ve zprávách toho druhu sice se nevyslovuje určité podezření, ale narážkami se chce vyvolati dojem o nepřirozené smrti králově, takže tato skupina, tvářící se, jakoby věděla více, než co sama praví, tvoří již přechod k pramenům, které přímo mluví o otravě, neomezující své obvinění jen poukazem na veřejné mínění, a které, přesvědčeny jsouce o vině Jiříkově, váhu své výpovědi, svého určitého tvrzení nijak nezeslabují.

Plný výraz obvinění slyšíme nejprve z písně německé, jež právě více než jiné druhy publicistické byla způsobila mocně rozvířiti veřejné mínění a vtisknouti mu ráz svého přesvědčení.⁴⁾ Nevznikla sice hned pod čerstvým dojmem zdrcující události, alespoň ne v té části, kde jde již o obvinění z otravy a jež je o něco mladší než většina slok ostatních, avšak přišla přece ještě včas, aby rukou nepřiliš váhavou neurčitým pověstem dala pevnější tvar. Vyznívá z ní dobře prostředí, v němž vznikla a na něž opět chce působiti, německé a katolické, oddané kultu mariánskému, zaujaté stejně proti českým kacířům jako proti císaři a Eicingerovi⁵⁾ a sympa-

¹⁾ AÖG. 58. 170. Jednání s králem Ladislavem v červenci a srpnu 1457 u Dunaje je mu jen přípravou k tomu, co v Praze pak následovalo. „Omnibus tandem machinationibus consummatis Ladislaus innocens spiritum exalavit vitaeque cum gemitu fugit indignata sub umbras“.

²⁾ Albrecht — on to patrně je, ač list je bez podpisu — v dubnu 1458 papeži vykládal, že chytrostmi Jiříkovými byl Ladislav vylákan do Prahy, a jaký zde žalostný konec vzal, ví prý svět: volba Jiříkova je „certissimum indicium“, proč byl Ladislav života zbaven (FRA. 42. 232). — Později, 5. března 1468, Albrecht, chtěje svého bratra Fridricha odvrátiti od české kandidatury, psal mu, jak králové čeští se na trůn vkupovali, i Ladislav, jenž „gab am jungsten sein leben darumb, er were sunst nymmer einkommen“ (Riedel, Codex diplomat. Brandenburg. III. 1. 474; k datu sr. Bayera ve Forsch. zur brandenburg. u. preuss. Gesch. XI. 94¹⁾). U Minutoliho, Kaiserl. Buch 454 je variant „umkommen“, avšak Kanter 35¹⁾ zjistil, že i originál listu v Berlíně má „einkommen“.

³⁾ Vilém Saský se sice v listech, jež posílal již na počátku prosince 1457 po českých zemích vedlejších o smrti svého švakra Ladislava se žádostí za uznání dědických nároků své choti Anny (sr. list z 4. prosince ke Zhořeleckým v N. Lausitz. Magaz. 1858. 519—20), nedotýkal způsobu jeho smrti, jistě proto, že mu šlo o to, aby si nezneprátil Jiříka. Jinak ovšem bylo po volbě Jiříkově, jak ukazuje řeč jeho poslu 3. března 1459 ke králi francouzskému Karlovi VII.: zde smrt Ladislava a volba Jiříkova se spojují v jednu závislost, ale netřeba prý o ní jasněji mluvit; král si z mála vybere mnoho (Ludewig, Rel. manuscr. IX. 727, 730). — O ženě Vilémově Anně slyšíme až od Eschenloera, Gesch. I. 86, že umírající, prý otrávil se (zemřela 13. listopadu 1462), dceři své řekla, že nastávající její tchán Jiřík usmrtil Ladislava.

⁴⁾ Jde o píseň u Liliencrona I. č. 106^b; sr. výše 167^a).

⁵⁾ Když Eicinger přinesl císaři novinu o smrti Ladislavově, tu prý se císař usmál.

tisující s Albrechtem Rakouským. Autora lze hledati ve Vídni,¹⁾ buď v patriciátu, jenž byl v opozici proti Eicingerovi a stál při Hölzlerovi, nebo v rytířstvu, jež kdysi se přidrželo Celského nebo bylo v jeho službách. Znal dobře osoby ze dvora královského a informace své čerpal z okruhu vrátivších se dvořanů královských, ač nebyl-li sám jedním z nich.

V jeho písni lze postihnouti počátek romaneskní tradice o smrti Ladislavově. Biskup pasovský („ein weyser man“) varuje v ní Ladislava před Čechy, ať jim nevěří a zvláště ať se střezí choti Jiříkovy, jež je „falesná žena“. Tato pak vystupuje již ve výčtu účastníků otravy královny spolu s Jiříkem, Rokycanou a Eicingerem²⁾: ona s Jiříkem krále otrávil. Z námětů budoucnosti, jež píseň ta podává, zvláště účast Johannina byla motivem, jenž se pak nejen často jinde opakoval, nýbrž jenž potom byl nejvíce rozvinut. Není tím řečeno, že píseň ta sama působila na celou tradici další, přece však třeba přiznati, že ona to byla, jež předních prvků tradičních se účinným způsobem zmocnila hned v době, kdy o smrt Ladislavovu byl zájem největší,³⁾ a tak dala další tradici vznět i směr.

Mnoho zpráv letopisných se spokojilo vytčením otravy, jen málo nebo vůbec si nevšímajíc jejích strůjců, a to nejen u vzdálenějších pozorovatelů v Němcích,⁴⁾ v Polsku⁵⁾ i jinde,⁶⁾ nýbrž i u pozorovatelů bližších, kdo měli i o věc zájem bližší: u českých katolíků, ve Slezsku i v zemích alpských.

1) Ví, že došla zpráva o smrti do Vídne v pátek.

2) K Eicingerovi se vztahuje verš „Der zu Wien lag gefangen“ a nikoli k Matyáši Hunyadovi, jak myslí Kanter 32).

3) Také „Anonymi San-Petrensis chronicon Salisburgense“ (u Palackého 26 č. 18^a) má oba hlavní momenty, otravu i ženu travičku: „Ladislavus rex infectus veneno ab uxore Georsici haeresiarcae“.

4) Sr. Annales Augustani minores v MGSS. X. 11 (mají z 15. století jediný zápisek: „Intoxicatus est dulcissimus rex Ladislavus . . . innocenter, qui vix 18 annos implevit“), Chronicon Waldsass. u Oefele, SS. rr. Boic. I. 77a („veneno Pragae moritur“); vlepéné listy k Schedelově „Chronica imperat. et pontif.“ u Chmela, SB. Wien. Akad. 1850. II. 689 („hereticorum perfidia et dolo veneno extinctus est“); Chronicon Elwacense (u Pal. 26 č. 18 f), též v MGSS. X. 48: 1459 „intoxicatus fuit a maledictis Bohemis“); Döring (u Pal. 26 č. 18 c): „veneno prostratus est, haud dubium eorum traditorum procuratione, quibus ipse pepercit, scil. Girzick et suorum complicum“); Pavla Langa „Chronica Numburgensis“ (u Pal. 26 č. 18 e) patří již do století 16.: psána byla od r. 1532.

5) Sr. zápisek v knize Jana z Brzostkowa, jenž byl r. 1458 studentem na universitě krakovské (Loserth v MVGDDB. 22. [1884] 276); avšak byl napsán až později, ne hned r. 1458 („... heretici ipsum mox intoxicaverunt et ita decessit sub anno 1458“ [! sic]).

6) V „Tzechica seu Boemica e Cinnamo et Chalcocondyla“ (1147–1458) u Strittera, Memoriae populorum II. 1063d se praví, že Ladislav zemřel 22. listopadu 1458 (!) „veneno sublatus“; tamtéž III. 762 (též u Pal. 24 č. 15) se dí, že byl otráven „a quodam Laurentio Chedrahabare“, než mu z Francie přišla nevěsta. Palacký vysvětlil, že jde o Vavřince Hedervářiho, jenž však zemřel již r. 1447.

Z českých pramenů ještě před kronikou rožmberskou, jež (někdy po r. 1468)¹⁾ přímo praví, že král byl otráven Jiříkem, avšak hned dále při zatčení Eicingerově (5. března 1458) udává, že Albrecht Rakouský vinil Eicingera, že je hlavním původcem smrti královny²⁾ — se ozývají taková obvinění od členů jednoty zelenohorské. Hilarius r. 1467 ve svém traktátě k Janovi z Rožmberka zmiňuje se o „žalostné a příliš brzké“ smrti Ladislavově³⁾, načež na jiném místě blíže svou zprávu určuje, že Jiřík pánu svému, jenž se mu svěřil, „dny mladých ukrátil.“⁴⁾ Téhož roku také farář jindřichohradecký Eliáš v Krakově před králem Kazimírem tvrdil, že Jiřík krále Ladislava otrávil.⁵⁾ Na sjezdu pak v Bratislavě zástupci ligy panské žádají posly polské, ať se Kazimír slituje nad krví spravedlivou, takovým způsobem ze světa odňatou, a ať dá jim syna za krále.⁶⁾

Zajímavé bylo stanovisko panského hejtmana Zdeňka ze Šternberka. Ten dříve, jak sám přiznává, často hájil Jiříka proti nařčení z otravy královny, „dokud jsem toho tak jist nebyl, jakož jsem“, a to činil „k omluvě pro čest koruny a jazyku našemu“; r. 1468 však již tvrdil, že ví „v jistotě“, že Jiřík dal jako Jidáš krále otrávit.⁷⁾ Také na sjezdu v Olomouci 13. dubna 1469 řekl vůči pánům Kdulincovi a Beneši z Veitmile, že bůh na ně poslal záhubu, protože Jiřík se svými pomocníky „tvrdě a hanebně“ připravil krále o život, jak prý je celému světu zřejmo, a že oni, páni, toho budou mstít až do smrti.⁸⁾ Ovšem toto úsilí o pomstu přišlo u Zdeňka i jeho soudruhů poněkud pozdě: dostavilo se až s jejich rozchodem s Jiříkem.⁹⁾

1) Sr. Čes. děj. III. I. 212).

2) AÖG. XII. 354 a Höfler, SS. rr. husit. II. 77–78 o Eicingerovi: „quod sit causa efficiens mortis regis Ladislav.“

3) Vydání Tobolkovo 14.

4) Tamtéž 16.

5) Dluhoš V. 484 („veneno sustulerat“).

6) FRA. XX. 507 v deníku Frauenbergově („iste sanguis iustissimus sic de medio ablatus“).

7) List Viktorinovi 24. srpna 1468 v AČ. XX. 555–56. Zdeněk se tu bránil i proti nařčení Viktorinovu, že „haněl kr. Ladislava jako pankharta“, což prý činí s radou Jiříkovou: nestačí jemu ani otcí jeho, že tento Ladislava otrávil, a ani po smrti jeho dobrého jména nenechají na pokoji. Sr. též výše str. 1437).

8) FRA. XX. 574.

9) Také u Všehrdy VIII. 32 (Jirečkovo vydání 389) je místo o otravě králů v souvislosti s jeho úvahou o nerozlučném spojení slušnosti a užitečnosti, z jejichž roztržení „všecko zlé se počíná, rodí, roste i končí; odtud trávení, odtud zlodějstva, odtud i krádežové obecní, odtud zbožie a statkův i království neslušná a nenasycená žádost od lehkých a k tomu nepřirozených lidí skrze lest, úklady i trávení králův spravedlivých a k tomu přirozených a v království řádně a z boha přišlých“. To však stěží lze vztahovati na Jiříka, o němž autor na jiném místě (III. 11, u Jirečka 118–19) praví, že je „všem králům v slávě své beze všech odporův rovný, v mužnosti, v rozumu vyvýšeném, v zvláštní výmluvnosti a opatrnosti všech jiných lidí vyšší“, a hned dále jej zve „slavné paměti Jiří, král český“. Spíše jde o pokusy otravy proti králi Vladislavovi. — Přítel a později odpůrce Všehrdův Bohuslav Hasištejnský

Ve Slezsku u Vratislavských s postupem jejich nepřátelství proti Jiříkovi rostla i jejich bezohlednost k jeho minulosti a odvaha k obžalobám. Z konce r. 1462 v jednom listě k důvěrníku papeže Pia II. Františkovi Piccolominimu praví, že zmatky v Němcích jsou pomstou za nevinně prolitou krev Ladislavovu, ježto knížata nechali jeho vraha bez pomsty.¹⁾ Ohledy, jež dříve tlumily jejich ochotu k tomu, mizely. S ovzduším vratislavským ve shodě jsou i dvě interpolované poznámky v opisu spisu Václava z Krumlova proti Rokycanovi z r. 1455, kterýž opis vznikl sice v Praze r. 1461, avšak pochází nepochybně od nějakého Slezáka, s poměry slezskými dobře obeznalého: obě poznámky přičítají otravu Rokycanovi a Jiříkovi.²⁾ Zástupce vratislavský Jan Kitzing r. 1462 v Římě jen vyslovil, čím vřela ulice vratislavská.³⁾

Ze zemí alpských sem náleží zvláště purkrabí šteyerský Ondřej z Lapiz. Ten kdysi r. 1457, když mu bylo 22 let, byl ve službě královské a v daleké již perspektivě stáří v pamětech svých, jež psal k poučení dětí svých, „aby přece věděli, co divného a jaké neuvěřitelné věci se staly za jeho časů“ — napsal o této „zlé vraždě“, že Ladislava otrávil „zlobně a zrádně“ Jiřík.⁴⁾

Také u kurie a v kruzích jí blízkých nastala po smrti Piově v příčině smrti Ladislavovy změna. Byl proces proti Jiřímu obnoven a výhrady i omezení Piova pozbývala významu. Přímo sice ani tehdy papež Pavel II. nevyslovil obvinění z otravy,⁵⁾ činili to však jiní, kteří byli předními zástupci kuriálními v zápasu s Jiříkem. Nevadilo jim, že před tím byli

r. 1489 při líčení Prahy se o smrti Ladislavově spokojuje jen odkazem na mínění cizí („nisi in ipso aetatis flore veneno, ut perhibent, extinctus esset“: jeho listář ve vydání J. Truhláře 29); dokladu toho si všiml Bretholz (sr. výše str. 152¹⁾).

¹⁾ 26. listopadu 1462 v SS. rr. Sil. VIII. 151.

²⁾ Rukopis petrohradský (F. IV. čís. 102) fol. 252^b: „et iam heu, per eundem (Rokycanam) cum suo tutore Gersigkone, omnium hereticorum direttore, veneno idem sagwis innoxius infectus est et extinctus... qui venonosi totam turbaverunt christianitatem“; a dále: „et per suum ydolum Gersikonem iam (Rokycana) effecit, quod christianissimum principem tamquam inimici veneno letali interfecerunt.“

³⁾ Jordan 393: „(Georgius) interfecit Ladislaum, suum verum dominum et regem sicut Decius Philippum“ (sr. i výše str. 173⁵⁾).

⁴⁾ Sr. u Pal. 23 č. 13. „Chron. monast. Mellic.“ (tamtéž 26 č. 18^a); též v MGSS. IX. 520) má prostý výraz: „intoxicatus moritur“. Malíř a básník mnichovský Oldřich Fueterer ve své „Bayerische Chronik“, již začal psáti 1478 a dokončil 1481, napsal o Ladislavovi: „dem zu Prag vergeben wordt“ (Quell. u. Erörter, N. F. II. 2. 184). A stejně jeden z rukopisů mnichovských (Cgm 555 fol. 212^b): sr. tamtéž II. 2. 184^a) praví: „vnd im (Lad.) soll vergeben sein worden von dem gubernator zu pecham genant her jersick von podebra, als man sagt in allen landen“; též „Compilatio chronologica“, sahající až k r. 1474 (u Pistoria, SS. rr. Germ. I. — 1720—1111 („veneno intoxicatus occubuit“) a Ad. Ursinus, Chronicon Thuringicum (u Menckena III. 1329: „dem wart vergeben“ 1458 (!)).

⁵⁾ Při rozvazování přísah poddanských 8. prosince 1465 Pavel II. ještě mluví jen o náhlé smrti („Ladislaio... repentina morte sublato“: SS. rr. Sil. IX. 147).

s Jiříkem v přátelských stycích, avšak i zde lze mluvit o příliš pozdním prohlédnutí, jež jejich projevy činilo pochybnými výrazy slepého stranictví: vášnivé nepřátelství proti Jiříkovi teprve časem procitlo a zdomácnilo pak u kurie představu Jiříka jako vraha Ladislavova. Kardinál Karvajal, týž, jenž r. 1448 s takovou roztrpčeností končil svoji českou legaci a jenž právě měl znovu do Čech a do Prahy přijeti k svatbě Ladislavově, dotkl se věci již na konci roku 1465 v listu k Heimburkovi ne zcela jasnou nárázkou.¹⁾ Určitě však se vyslovil v odpovědi na kladský manifest Jiříkův z 28. července 1466, složený Heimburkem: Jiříkova vládychtivost se za života Ladislavova necítila bezpečnou, a proto Jiřík uvedl do země Ladislava, nikoli aby tento kraloval, nýbrž aby, rychleji života zproštěn, Jiříkovi učinil místo k vládě. Král v málo dnech život „hořkou smrtí skončil“²⁾ a Jiřík to byl, jenž jej zahladil.³⁾ Ani Rudolf z Rüdeshemu a v jeho stopách Gabriel Rangoni nepochybuji o tom, že Jiřík byl královrahem.⁴⁾ Jestliže Rudolf praví, že na Jiříka „podezření co nejsilněji žalují“, vzpomeneme si na Tempelfelda, jehož traktátů, stýká se s ním ve Vratislavě, skutečně též Rudolf vydatně užil. Ovšem, píše sám o několik let později, mohl rozličné podrobnosti přidati. K nim náleží i zpráva o židovském astrologovi, jenž prý byl i mistrem v přípravě jedů a jenž v době smrti Ladislavovy byl ve dne v noci při Jiříkovi; ten ho po smrti králově poslal do Kolína a svěřil jej měšťanům jako zřítelnicí oka svého. Jak si ho král „obzvláště“ hleděl, je prý hlavní důkaz jeho zločinu.⁵⁾ Výklad ten je nesprávný: my víme, že arcibiskup kolínský k naléhavé žádosti Jiříkově, avšak až r. 1459, půjčil mu, přes to, že ho sám těžce pohřešoval, židovského hvězdáře, velmi „mistrného“, jenž přijel do Čech, do Kolína.⁶⁾ V témže smyslu, jako předešli, psal, avšak bez jména Jiříkova, legát na sněmu řezenském r. 1471 Campanus.⁷⁾

Než veřejnost prála si míti příčiny i průběh smrti Ladislavovy lépe a plněji vysvětleny. Nestačil jí výklad, že otrava byla způsobena prostě jidlem,⁸⁾ a její zneklidněný zájem nedal se upokojiti vysvětlením z tradice

¹⁾ 31. prosince 1465 ve FRA. XX. 382: Ladislava tu zve „Silianus“.

²⁾ SS. rr. Sil. X. 204.

³⁾ Tamtéž 205.

⁴⁾ Traktát 24: „te uno omnium more acclamante regicida“.

⁵⁾ Tamtéž 25; sr. i SS. rr. Sil. IX. 210. Také v jednom z listů, jež Rudolf současně r. 1467 rozesílal z Vratislavě po zemích vedlejších, praví, že Jiřík připravil krále o život (5. dubna 1467 k Svidnickým: tamtéž 224).

⁶⁾ List nejmenovaného komendora křížovnického 30. srpna 1459 Joštovi z Rožmberka v AČ VII. 231—32. Pisatelem tím byl asi převor (též komtur) v Strakoněci Jan z Dubé, jež připomíná k r. 1458 F r i n d, Kirchengesch. Böhm. IV. 209.

⁷⁾ List Ammanatimu v Palackého 26 č. 188: „qui (Lad.) veneno adolescens periit.“

⁸⁾ Jeden z rukopisů mnichovských — sr. Catalog. MS. Monac. latin. IV/3 č. 1266 — přináší o smrti Ladislavově metra (první z nich je chronogram), známá i odjinud (sr. Lachmanna u Peze, SS. rr. Austr. II. 605, verš „Pejor Praga...“):

vratilavské, že travičem byl švagr Jiříkův Jan Calta z Kamenné Hory.¹⁾ Řešení záhadného případu, jenž se přímo dotýkal veliké části střední a východní Evropy, musilo hledati napínavějších prostředků. Bylo nutno podati podrobnosti, jaká byla půda domnělého úkladu i jak byl vykonán. A této potřebě bylo brzo vyhověno.

O motivy, jež vedly k činu, nebyla nouze. Byla to ctižádost Jiříkova a, jak ještě dále podrobněji u Dluhoše uslyšíme, i Johannina, jež tu dozrála v zločin. Proto nejspolehlivější oporou se zdál býti sled událostí při smrti Ladislavově, volba a korunovace Jiříkova. Z výsledku se soudilo na příčinu a příčinný svazek se obracel: nikoli volba byla následkem smrti Ladislavovy, nýbrž volba, její umožnění bylo příčinou zkázy mladého života. Tak to již, avšak velmi opatrně, formuloval Eneáš Silvius, že volba nejvíc podnítila podezření z vraždy.²⁾ Podobně soudil onen kníže německý (pa-

Sceptra LadIsLaI CLemens tV sanCte rotabas,
sceptra Sigismundi vindex conceptio strinxit.
O peior Praga! cibus scisis, heu, Lassla Clementis,
Praga Lassla necuit, sed esca per festa Clementis“.

Rukopis pražské university 5 G 14 při seznamu (sr. Truhlář, Cod. lat. I. 401 č. 966) má variant:

„Sceptra Sigismundi vindex conceptio strinxit,
Te sacer, heu, Clemens, optate Ladislave, cedit.“

Tento druhý verš je i v St. let. čes., v textu S. a v annales Veterocellenses (MG SS. XVI. 47). Sr. též „Catalogus abbat. Sagan.“ v SS. vr. Sil. I. 340¹⁾, „Breve chron. monasteri Stamsensis in Tirolu“ u Peze II. 460, „Epitaphium Ladislai regis“; v „Anonymii Mellicensis breve chron. Austriae“ (u Peze II. 463–64) je jeden verš stejný („Sceptra...“), ale ostatní (osm) jsou jiné a mluví již o otravě jablkem od Jiříka:

„Clementis festo Ladislaus doxatur *pomo*
In urbe Praga, katholice fidei plaga,
De Bodobrat natus dicitur esse reus,
Usurpans regnum sibi per hoc: nam fecit ob hoc“

Dále však, již v prose, se tu prostě praví: „flore adolescentiae suae diem obiit“. — V kalendářní tabele z let 1462–1533 v dolnorakouském klášteře ve Světlé se praví: „letifero de cibo expiravit“ (codex 191: u Z a h r a d n í k a ve Věst. Čes. Akad. 1902. 147). V Schedelově „Chronicon“ 1439–1460 (autor zemřel r. 1514, ale užíval starších zpráv), u O e f e l e, SS. rr. Boic. I. 396^a čteme: „intoxicatus fuit in quadam *potione* per suum gubernatorem regni Bohemiae nomine Jersigho procurante hoc Rockezana, qui tunc fuit pessimus haereticus in Praga, qui timuit exterminationem sui et suorum complicum“; dále (též na str. 396^b) při své korunovaci se zde Jiřík zve „dominator regni Bohemiae, ut fertur, intoxicator supradicti Ladislai regis“.

¹⁾ Tempelfeld (AÖG. 61. 166) praví, že z účasti na otravě bylo obviňováno více osob „dictis et scriptis“: Calta prý na sněmu, kde volba královská „taliter qualiter preordinata esset“, již ve dveřích, jak mohl, se proti tomu hájil. A Eschenloer na okraji listu českých pánů k papeži z 10. června 1463 poznamenal, patrně však ne hned, nýbrž asi až později, k jménu Caltovu: „Hic Czalta interfecit Ladislaum“ (SS. rr. Sil. VIII. 220). — Calta byl, tuším, katolíkem.

²⁾ U P a l a c k é h o 34: „quae res necati regis suspicionem maxime auget“.

trně Albrecht Braniborský), jenž v dubnu 1458 zakročil u papeže proti volbě Jiříkově: jásot utrakvistů nad ní i pláč a proklínání katolíků podávají „nejjistější soud, jakými snahami a jak žalostně a bídně“ Ladislav byl zbaven života.¹⁾ Totéž svým způsobem vyslovil Tempelfeld²⁾ a r. 1459 Vilém Saský.³⁾ Ohlas toho najdeme v souvěké písni německé,⁴⁾ ve slezské annalistice, zvláště u Eschenloera,⁵⁾ avšak také u Dluhoše⁶⁾ a zastánců kurie.⁷⁾

Motivu řetkviček, ač jej již uvádí, jistě podle skutečnosti, Eneáš Silvius a po něm Ebendorfer, jehož dílo ovšem zatím bylo širší veřejnosti neznámo, u autorů až dosud uvedených nebylo ještě užito, avšak zato se šířil seznam účastníků otravy, jenž u Eneáše podle původní pověsti byl omezen jen na Jiříka a Rokycanu.⁸⁾ Již píseň výše dotčená⁹⁾ přidala kromě Johanny i jméno Eicingerovo; v tom je znáti autora Rakušana, jako byly to i jinak především rakouské prameny, kde vina padá také na Eicingeru: politické stranictví svou nenávistnou zaujatost vyhocovalo v podezřívavost nejhoršího druhu. Nebyl to výmysl autorův: ten jej již našel ve veřejném mínění,¹⁰⁾ jež bylo dobrou oporou i politickým plánům Albrechta Rakouského a jeho zástupce Řehoře Heimburka.¹¹⁾

¹⁾ FRA. 42. 231 (i 232).

²⁾ AÖG. 61. 166 a Jordan 383–84.

³⁾ Jeho poslové 3. března 1459 před Karlem VII. Francouzským vytykají „illam iniquam emulationem“: Jiřík „ex morte sua (Lad.) celsitudinis huius fastigio impar perperam et inique divitias et gloriam potitus est“ (Ludewig IX. 730); Jiřík věda, že za života Ladislavova nelze mu vládnouti, uvažoval, co by měl činiti (tamtéž 727).

⁴⁾ U Liliencrona I. č. 108, sloka 22: o touze býti králem.

⁵⁾ Eschenloer k argumentaci Eneášově (SS. rr. Sil. VII. 17) přidává i jiný důvod, sňatek dcery Jiříkovy s Matyášem Hunyadem: „Auxit Mathiae copulatio suspicionem, qui postea in regno constitutus se cum Georgio sic federavit“ (tamtéž 15); v něm textu sr. I. 48. — Podobné mínění je i v Annal. Glogov. ve SS. rr. Sil. X. 6.

⁶⁾ Dluhoš V. 265: „Tunc quoque manifesta in regis Ladislai necem conspiratio detecta est . . .“

⁷⁾ Roznícenou vládyčtivost Jiříkovu, jenž, dokud Ladislav žil, „nec satis firmam ratus tyrannidem suam fore nec suscipere posse“, silně podškrtuje Karvajal v odpovědi k manifestu z r. 1466: od mládí se Jiřík všemožně snažil, aby království dosáhl (SS. rr. Sil. IX. 203–04: „in omne nefas preceps ferebatur“). Sr. i Rudolfa z Rüdeshemu 5. dubna 1467 k Svidnickým (tamtéž 224).

⁸⁾ U P a l. 34. Domněnka o účasti Rokycanově souvisela s tím, co bylo výše (sr. 122) pověděno o domnělých plánech katolické protireformace, spojených se sňatkem Ladislavovým.

⁹⁾ U Liliencrona I. č. 106b; sr. výše 176^a).

¹⁰⁾ Že Eicingeru obviňoval lid obecný, že krále z Vídně do Prahy vyvedl „um das leben“, praví — až po několika sice letech, ale lze tomu právem věřiti — anonym rakouský (u Pal. 37 č. 26).

¹¹⁾ Také Albrecht Rakouský po různých stížnostech, „die nicht grunts heten“, užil proti němu podezření, „wie er gehandelt hab sein fürstlich Person antreffund, auch mit falschen briefen vnd gift vnd noch genötiger sachen, die er yecz nicht erzellen welle“ (u P a l. 37 č. 27 z „Copey-Buch d. St. Wien“). O řeči Heimburkové

V jiné písni německé, jež několik slok přejala z písne výše uvedené, se námět podstatně rozvíjí.¹⁾ Nejenom jsme svědky porady účastníků vražedného plánu, jichž je zde o jednoho více, jenž právě (míní se asi Hölzler²⁾) zrazuje své druhy od otravy, ale musí odejít — nýbrž vidíme tu již Johannu v přední úloze a můžeme sledovati, jak si současníci způsob otravy vysvětlovali. Nebyla to tvůrčí fantasmie, jež by tu samostatně motiv vraždy promýšlela a domýšlela, nýbrž Vispeckovi, skladateli písne německé, v níž se po prvé vyskytuje tento výklad otravy Ladislavovy, tu pomohla známá obdoba z Plutarchovy biografie Artaxerxovy o Parysatidě anebo její odvozenina v německé pohádce o „Sněžence“, již, anebo ještě lépe, jež obě prostě na případ Ladislavův aplikoval.

U Plutarcha Parysatis, matka krále Artaxerxa i Daria Mladšího, z nenávislné žárlivosti zbaví se své snachy Stateiry, choti Artaxerxovy, otravou, jejíž způsob, ježto jedna druhé nevěřila a vždy obě jen tatáž jídla z téže mísy jedly, byl velmi lstivý. Královna matka, když byl na stůl přinesen malý pták „rhyntakes“, přeřízla jej malým, otráveným nožem, jenž, pomazán jsa jedem jen na jedné straně, přenesl jed na onu polovinu, již královna své snaše nabídla, sama pojídajíc polovinu jedem nedotčenou Stateira pak umřela za hrozných bolestí, naznačivši dříve choti svému, kdo je toho původcem. A podobně, zajisté ne bez vlivu této antické tradice, středověku dobře známé, i v německé pohádce macecha Sněžence dá červenou polovinu uměle dříve otráveného jablka, sama si berouc polovinu bílou, bez jedu: sousto z otrávené půlky červené stačilo, aby Sněženska hned mrtva klesla k zemi.³⁾ Jestliže jablkem, o němž již věděl v případě Ladislavově z dosavadní tradice, byl Vispeck upozorněn na tuto pohádku, běžná znalost Plutarcha, jejímž mohl i on snadno býti účastníkem, mu nepochybně zprostředkovala snazší a přirozenější způsob výkladu otravy příkladem Parysatidiným. V jeho písni Jiřík, jemuž král poručí, aby

v té příčině se již stala zmínka (výše str. 175). — Kromě českého anonyma v kronice rožmberské (sr. výše 177) a kromě zmínky v kronice špýrské (M o n e I. 420), že po zajetí Eicingerově měl býti nad ním zřízen soud k zjištění jeho viny — z cizinců si všiml Eicingera po této stránce zvláště Dluhoš (V. 265 a u P a l. 36 č. 25), u něhož na dohodě o otravu je však účasten i „electus Hungariae“ Matyáš, takže Jiřík vykonává, o čem se „tres gubernatores“ smluvili. Zajaty Eicinger prý při mučení vyzradil „singulas calliditates, tractatus et ingenia“, jak byla otrava vykonána. Dluhoš se o tom kratěji zmiňuje ještě dále (na str. 279; u P a l. to není). Zpráva Dluhošova není než zmítním pověstí o zápisu Hunyadovců, kde ovšem Matyáš ještě stál v pozadí. — U Gerh. de Roo 232 a 240—41 slyšíme o Eicingerovi jen ozvěny z anonyma rakouského a z „Copey-Buch“.

¹⁾ Je to u L i l i e n c r o n a I. č. 107. K r a u s I. 107 si poměr obou písní představuje obráceně.

²⁾ Sr. výše str. 117³⁾.

³⁾ Na obě obdoby upozornil L a u d i e n článkem „Antikes in deutschen Märchen“ v German. u. roman. Monatsschrift VII. (1915—19) 158—59 a v české literatuře si toho hned všiml A. K r a u s, Husitství v literatuře, zejména německé I. 107.

před příjezdem jeho francouzské nevěsty byla v Čechách vykonána restaurace katolicismu, se dohodne s Rokycanou, aby Johanna krále otráвила. Johanna se přestrojí za uherskou šlechtičnu a Jiřík, jež král v neděli po bohoslužbě pozve k sobě ke stolu, avšak bez ženy, vymůže jí — byla s 12 pannami ve chrámu — u krále přijetí. Johanna pak, s níž král mluví o samotě — buď ji dříve neznal nebo ji nyní nepoznal¹⁾ — a vezme ji ke stolu, otráví jej jablkem, v něž jed byl vpraven nožem, který jím byl jen po jedné straně potřen.²⁾ Král ještě při stole zbledne a svíjí se bolestí. Dá zavolati lékaře, jimž řekne, že je otráven. Lékaři, svlékše jej, konstatují mor, ale přece doufají, že bude lépe. Král volá, znovu tak ukazuje na Johannu jako na travičku, aby se každý varoval žen. Tak Ladislav, čemu unikl po narození, když mu byla poslána otrávená zlatá kolébka, podléhá později, stejně jako byli otráveni i jeho oba rodiče.

Motiv katolického znovuzřízení je rozveden v písni další.³⁾ Zapomenutý od Ladislava na stole list krále francouzského, jenž si přeje katolické obnovy, přečte jeden z kacířů, oznámí to Rokycanovi, načež na schůzce se rozhodne o smrti „německého psa“, Ladislava. Avšak smrt je v této písni způsobena zcela jinak, udušením, jak se o tom ještě dále zmínka stane.

Účast Johannina, jak již z této verse vidíme, není ještě pravidelnou položkou tvořící se fabule o smrti Ladislavově. Snad pověsti o zamýšlených sňatcích dětí Jiříkových s členy předních knížecích rodin sousedních, jež mezi jeho úspěchy byly na předním místě, stavíce jej, povýšence, na úroveň ostatních knížat, děkujících své postavení svému původu a nikoli volbě — způsobily, že záhy v povídce o smrti Ladislavově Johannu vystřídala dcera. Stalo se to již r. 1459 ve veliké kompilaci tradičního typu středověkého u arcibiskupa florentského Antonína Pierozziho.⁴⁾ Ladislav zde zamítá dceru Jiříkovu,⁵⁾ kterou si chtěl vzít původně za ženu, a smlouvá se o sňatek s princeznou francouzskou, avšak umírá otravou. Věcná souvislost, ač přímo se to zde nepraví, ukazuje, koho Antonín pokládá za původce smrti Ladislavovy: dceru Jiříkovu, kterou otec hned

¹⁾ L i l i e n c r o n I. 498—99 pod čarou se právem diví, že král, o němž Eneáš Silvius vypravuje, že dříve ve Vídni vždy odpoledne navštěvoval nejváženější paní ve městě — nezná první ženu Čech!

²⁾ „in aim slag einer messer klinge“.

³⁾ U Liliencrona č. 108 (u P a l. 27 a d.).

⁴⁾ „Tercium volumen partis historialis“ (vydání Kobergerovo v Norimberce 1484) fol. 186b) (sr. P a l. 23. č. 14). Autor na díle svém pracoval až do své smrti, jež ho stihla 2. května 1459: V o i g t, Enea Silvio Piccolomini III. 41 i J o a c h i m s o h n Geschichtsauffassung 80 a d. P a l a c k ý myslil, že u Antonína Florentského je vlastní zárodek romantické tradice o smrti Ladislavově, a viděl v tom vliv ducha vlašského. Než viděli jsme již, že v Němcích se tato tradice vyvíjí zvláště a ne-li dříve, tedy alespoň současně s versí Antonínovou.

⁵⁾ Antonín nezná ani jména jeho: zve jej „quidam baro magnus“ a ví, že byl správcem českým.

zasnubuje s Hunyadovcem Matyášem a tomuto pomáhá, aby zvolen byl za krále uherského.¹⁾

Ani mnišský autor kroniky celské, jenž psal po r. 1461, nemá ještě o Johanně zmínky. Omezuje se jen na to, že král byl pozván k hostině a při ní řízením Jiříkovým mu podáno bylo jablko, jímž byl otráven: musil vstáti od stolu, lehl si a třetího dne byl mrtev.²⁾

Také v kronice špýrské, jejíž záznam podle sběratelského rázu jejího není dalek konce let padesátých, ačkoli podle „novin“ tehdejších již podává versi silně rozšířenou a rozvedenou, ještě Johanna nevystupuje.³⁾ Ladislav je tu obětí piklů některých pánů českých, jež měly Jiříka učiniti králem českým a Eicingera — tu je viděti nejlépe neinformovanost pisatelovu — markrabětem moravským. Způsob otravy je tu již podrobně vypsán. Na sv. Ondřeje (30. listopadu) byl Jiřík s králem na honbě a po návratu jim byla předložena jablka. Jedno z nich Jiřík nožem již připraveným — zde se rozvádí, co německá píseň naznačila — v jehož čepeli znaménko ze tří hvězd složené bylo potřeno jedem, a to jen jeho špičkou oloupal a kousek odkrojil i snědl; ostatek jablka, nakrájený zadní částí nože se znaménkem, nabídl králi. Tomu bylo brzy nevolno, vstal a poslal pro lékaře, jež však nebylo možno sehnati. A král hned druhého dne zemřel.

Zato později motiv Johannin ovládl u cizích historiků pole, ať to byl ve Vratislavi Eschenloer, v Polsku Dlugoš, v Korutanech Jakub Unrest, nebo na dvoře burgundském Filip de Commines. U Eschenloera při tom se místo jablka vracejí řetkvičky, jež autor převzal z Eneáše, avšak místo s komorníky spojuje je s osobou Johanninou („die Girsikinne“): s ní je král večer jedl (tím se mění poněkud dispozice Eneášova) a náhle onemocněl.⁴⁾ U Dlugoše všecka vina padá na Johannu, jež, toužíc jako druhá Tanaquil po vládě, neváhala otrávit Ladislava jablkem, jež bylo jedem potřeno.⁵⁾ O otravě farář svatomartinský („am Techelsberge“) Unrest vypravuje na konci patnáctého století podobným způsobem jako kronika špýrská, přece však na ní nezávisle.⁶⁾ Jiřík, „jedovatý kacif“, skrze něhož

¹⁾ Že by však Matyáš „matrimonium consummavit“, je nesprávně, ježto Kunhuta byla Matyášovi odevzdána až na jaře 1461. — S Antonínovou versí má podobu záznam ze století 16. v rukopise vídeňském č. 8491 (z r. 1534), že král, ježto si nechtěl vzíti dceru Jiříkovu za ženu, byl zahuben od něho i některých utrakvistických pánů českých, „uti a quam plurimis Bohemis audivi“. Jiřík se tu zve ironicky „Casimirus“, kteréž jméno prý dostal po nabytí koruny královské „ob nobile et egregium factum“ (sr. Neuwirtha, Der verlorene Cyklus böhmischer Herrscherbilder in der Prager Königsburg v MVGD. 35.71¹⁾ i Höflera v AÖG. XII. 319¹⁾).

²⁾ Vydání Kronesovo 145 (u Pal. 26 č. 18 k.).

³⁾ Mone I. 420.

⁴⁾ U Pal. 20 č. 11.

⁵⁾ Dlugoš V. 260. Při volbě Jiříkově znovu mluví o otravě „in pomo sibi (regi) Girsiconis Poszdebracki, ut asseritur, calliditate et dolo propinato“ (str. 265). Sr. Pal. 36 č. 25.

⁶⁾ U Pal. 25 č. 17.

ďábel svou zlobu šířil jako kdysi v ráji skrze Evu — Unrest přikládá mu jméno známého českého kondotiera v zemích alpských Holubáře („Hollowarsy“) — připravil se svou „zlořečenou ženou“ i s „prokletou dcerou“, o níž je tu, snad již vlivem Antonína Florentského, více, „ďábelský jed“, jímž byl, patrně při střence, nůž pomazán.¹⁾ Když král s Johannou i s dcerou Jiříkovou seděl ve „falešném míru“, vzala Johanna jablko a rozřízla na půl; z poloviny, jež byla jedem dotčena, loupala i krájela celým nožem a dávala jísti králi, kdežto polovinu druhou, čtvrtku svou i dceřinu, krájela jen špičkou nože, jedu prostou.

Nejromantičtější zbarvení celé fabuli dává při r. 1483 Commines, jehož líčení je snad zároveň ze všech tu dotčených nejpozdější.²⁾ Johanna je tu milenkou Ladislavovou — jejího bratra, pana Lva z Rožmitálu, autor poznal při jeho cestě po zemích západních na dvoře burgundském — a mstí se za to, že si král chce vzíti za ženu princeznu francouzskou. V lázni jej otráví jablkem, jež přeřízla nožem, při střence jedem potřeným. O tom, že by to byla žena Jiříkova, Commines nic nepraví; patrně si ji představuje svobodnou, jak ukazuje zmínka o slibu králově.

Pověsti o otravě se houževnatě udržovaly i potom, kdy smrtí Jiříka samého ztrácely svůj praktický účel, jemuž především sloužily. To pohnulo jeho nástupce Vladislava, aby dal věc vyšetřiti. I dal sebrati různá svědectví, „pokudž najdále mohli sme“, a poručil též otevřít u přítomnosti mnoha pánů a rytířů hrob Ladislavův: uzřeli tu tělo neporušené, „celé, nespadalé“, beze vší známky, ukazující k otravě, načež hrob byl opět pečeti královskou zapečetěn.³⁾

¹⁾ „in das March“.

²⁾ U Pal. 24—25 č. 46; sr. i překlad Sleidanův z r. 1545 str. 320. — Pokračovatel Monstreletův 73^b ještě zachytil prostší versi pověsti o otravě: „Commune renommée fut adonc, que le Roy Lancelot mourut de venin, que luy donnerent aucuns de les Gouverneurs doubtans, s'il auoit la fille de France, qu'ils ne fussent eslognez de leur gouvernement: car depuis qu'il eut prins la poison, il ne vesquit que trois heures“.

³⁾ U Pal. 18 č. 9; nyní text osvědčení Vladislavova ze dne 14. února 1472 je též otištěn v AČ. XV. 256—57. — Také později ještě několikrát došlo k shlednutí ostatků nešťastného krále. Na konci století 16., když jeho ostatky byly překládány do nového mausolea, zřízeného císařem Rudolfem II., probošt Jiří Pontanus z Breitenberga s arciknížetem Maxmiliánem shledali prý ještě mrtvolu z větší části zachovalou, v šatě pohřebním, s nehty prý narostlými (u Pal. 18*, jež má zprávu tu za upřílišenou). Sr. Balbina, Epitome 510—11 (k r. 1590). — Theobald III. 7 vypravuje, že tehdy (on klade to k r. 1593) byl viděn Ladislav pod sklem v zlatohlavu, se zlatými vlasy od tisíců lidí. Dalo to podnět k novým sporům mezi Čechy a Němci (sr. i výše str. 169*), takže, aby bylo zabráněno nepokojům, bylo další prohlížení mrtvoly zakázáno. — O tom, že neporušenou mrtvolu Ladislavovu i se zlatým vlasem viděl kolem r. 1630 P. Adam Kravařský S. J., vypravuje Tanner, Historia heroum de Stellis II. (rukopis musejní str. 451). R. 1825 Palacký v rakvi nenašel leč prach a kosti („Zeugenverhör“ 18*). Od přenešení ostatků do Rudolfova mausolea bylo toto podle Kalouska, Karel IV., otec vlasti 118, jež uvádí i literaturu, pětkrát otevřeno, poprvé r. 1677 (Kalousek však neví o případu z r. 1630) a naposledy

Tradice století 15. a 16. si však smrt Ladislavovu vysvětlovala ještě jinak než otravou: smrtí násilnou. Již na počátku let 60. zaznamenal pověst toho druhu Eschenloer.¹⁾ S ní souhlasí i více zpráv jiných. Nejširší líčí v tom smyslu smrt Ladislavovu souvěká píseň německá, dávající celému jejímu průběhu ráz silně protiněmecký.²⁾ Po úradě Rokycanově s jinými kacíři³⁾ vniknou účastníci spiknutí do pokoje královského, jeden z nich vytáhne krále za vlasy z lože, zpod pokrývky a vrhne jej na zem. Ladislav na kolenou prosí za slitování, nabízí spiklencům vše, co má, Jiříkovi, „svému milému otci“, Svídnici i Vratislav a sám chce jíti do kláštera, avšak u nikoho nenajde milosti: povalen a poduškou udušen. Je-li si Jiřík hned po jeho smrti jist trůnem královským,⁴⁾ Rokycana chce dokonce změnití svůj dosavadní stav, chce přijmouti „nový mrav“ a státi se vévodou rakouským.

Také světelské kalendarium v Dolních Rakousích dává krále usmrtiti v ložnici „lsthně a tajně“,⁵⁾ a totéž najdeme v české kompilaci t. zv. Beneše minority.⁶⁾ Tomuto mínění o smrti násilné přála zvláště tradice slezská. Ve Vratislavi Tempelfeld tvrdí, že strážci královi, bojíce se, aby příroda snad nepřemohla otravu, usmrtili jej „bídňě a hanebně“.⁷⁾ S tím souviselo

r. 1854. K r o l m u s, Sborník obyčejů atd. (Čes. lid 1904, 55) při zmínce o prohlídce hrobky královské, již klade k 10. květnu 1855, ostatků krále Ladislava se nedotýká.

1) SS. rr. Sil. VII. 14: „alii violencie imputavere (scil. mortem“). Je to jeho dodatek k zprávám přejatým z Eneáše Silvia. Jestliže v německém textu (I. 38, u P a l. 20) Eschenloer přiznává, že vznikly „mancherley Rede... die doch nicht Grund hatten“, vztahovalo se to nikoli k otravě, nýbrž právě k výkladům o smrti násilné.

2) U Liliencrona I. č. 108 (u Pal. 27 a d.).

3) Sr. výše str. 183.

4) Básník praví o něm, že je tak urozený „recht als ein saw, die da ist beschoren“.

5) U P a l. 27 č. 19, též v MGSS. IX. 698 („a perversis et nephandis haereticis... non in prelio, sed dolose et in occulto in cubiculo suo“): ovšem k r. 1458. — Mikuláš de Fara ve své biografii Kapistranově, napsané za pontifikátu Piova (ten se tu zve „modernus papa“ a uvádí se jeho „elegantissimus libellus hujus aetatis historiarum“: AA. SS. X. Octobr. 460; sr. i V o i g t a v Hist. Zeitschr. X. 91), praví o Ladislavovi, jenž, „mortem timens ab Ungaris fugit, a Bohemis honorifice excipitur“, že „in urbe sua Pragensi a quibusdam baronibus miserabiliter interimitur“ (tamtéž 450). Annales Veterocellenses (1421–1484) v MGSS. XVI. 47, spojují násilnou smrt královi s jménem Jiříkovým, za svůj pramen označují obecnou pověst („opinio et fama communis dicit eum [scil. regem] strangulando fuisse occisum a Jeorgio de Podobrante...“); annály tyto mají z let 20. 11 zpráv, z 30. 4, z 40. 2, z 50. jen 1, načež následují hned zprávy o létech 1472, 1480 a 1484.

6) D o b n e r, Monum. V. 75: „clam suffocatus“. Sr. k tomu i H ö f l e r a v SB. Wien. Akad. 95. 900. Při záznamu z r. 1534 (sr. výše str. 184¹⁾) je po straně napsáno: „Der (Lad.) ist erstickt worden in aim haiss en Prag in der Alten Stadt“ (N e u w i r t h v MGDB. 35. 71¹⁾) i H ö f l e r v AÖG. XII. 319¹⁾).

7) J o r d a n 384 („miserabiliter et turpiter“); sr. i výrok Kitzingův výše na str. 178³⁾.

zde i podezírání Caltý z Kamenné Hory.¹⁾ Kronika ratibořská zaškrcení Ladislavovo od Jiříka a jiných pomocníků přičítá dokonce návodu císaře Fridricha.²⁾ Vikář hlohovský Kašpar Borgení ještě před r. 1492 opakuje Tempelfeldovo spojení otravy i smrti násilné.³⁾ Z Vratislavě tato podezření pronikala, zvláště prostřednictvím Kitzingovým, do Říma⁴⁾ a také do Polska.⁵⁾ Že také v Němcích kolovaly pověsti o „udávení“ Ladislavově, svědčí Bartoš z Práchnan⁶⁾ a přímo to víme jak z kroniky magdeburské, kde otrava je opět spojena se zardoušením,⁷⁾ tak z písně německé z r. 1504 o „české bitvě“ u Schönberka v Bavořích, kde se též opakuje, že Češi potomka čtyř svých králů, „hezčího, než byl Absolon, zardousili“: jejich porážka je za to trestem.⁸⁾

Tento stálý zájem o smrt Ladislavovu i po padesáti letech byl živěn nepřestávající zaujatostí protičeskou, jež byla příčinou, že brzo došlo i k tisku oné písně německé, v níž Ladislav hyne udušením.⁹⁾ A zaujatost ta nebyla zcela utlumena ani po vystoupení Lutherově, kdy se zdálo, že reformace odstraní staré hněvy mezi oběma národy. V téže době, kdy, jak se již stala zmínka,¹⁰⁾ v Praze samé při přenášení ostatků královských do nového mausolea Rudolfova stěží bylo zabráněno bouři mezi Čechy a Němci, pražský rabín David Gans ve své světové historii „Zemach David“ dosvědčuje, že píseň tato stále ještě po celém Německu se zpívá, „aby tím Čechy zlobili“.¹¹⁾ Přirozeně byly to německé kruhy katolické,

1) Sr. výše str. 180¹⁾.

2) Ztsch. für Gesch. Schles. IV. 119 (jsou to annalistické záznamy v kapitulní matrice o schůzích generálních až do r. 1519): „Et communis fama per omnes terras volitabat et volitat, quod secreto fuit iugulatus et interfectus per Iurzykonem ex induccione Imperatoris Friderici et alios quam plures sibi adherentes, ut patet manifeste“.

3) „intoxicatus est et suffocatus est“: SS. rr. Sil. X. 6. (o souvislosti jeho s tradicí vratislavskou sr. výše 173⁵⁾). O autorovi sr. úvod M a r k g r a f ů v tamtéž str. IX. a d. i výklad K n o e t e l ů v v Ztsch. f. Gesch. Schles. 22 (1888) 94 a d.

4) Sr. výše 178.

5) Annales Golubienses (na počátku století 16.) u B i e l o w s k é h o, Mon. Pol. hist. IV. 43 praví k r. 1468 (!), kdy prý leželi tři králové před Vratislaví, Matyáš, Kazimír a Jiřík, že tento „den Bo[hmischen] cristlichen konigk ersticket mit eynem küssen und was eyn ketczer“. — I Jan z Komorowa (†1536) má, že Jiřík krále Ladislava „suffocavit“ (AÖG. 341 a Mon. Pol. hist. V. 165).

6) Výpověď starého doktora r. 1483 v Norimberce (sr. výše str. 130³⁾).

7) Magdeburg. Schöppenchronik v „Chroniken der deutsch. Städte“ VII. 398. Podle ní, když již poselstvo pro francouzskou princeznu bylo na cestě do Čech, Jiřík — nazývá se tu prostě „her Jersyk“ — a Rokycana, bojíce se, že, přijdou-li na svatbu do Prahy knížata, půjde o ně samy, smluvili se krále otrávit. Ten však měl dobré lékaře, kteří účinky jedu zmařili. Proto Jiřík s Rokycanou zařídili, aby byl na loži zardoušen („dempet“): „dat sere beclaget wart und ock clegelic was“.

8) Liliencron II. 540 (č. 242).

9) Týž I. č. 108; sr. K r a u s I. 108: list je z r. 1513.

10) Sr. výše str. 185³⁾.

11) Upozornil na to K r a u s I. 220–21. Podle Ganse (sr. německý překlad II. části tábořského rabína Gutmanna K l e m p e r e r a, vydaný r. 1890 v Praze

jež se této staré tradice stále držely a jež ani za českého povstání ve svých písních na udušení Ladislavovo nezapomněly.¹⁾ Jestliže tento tón se stále ozývá i v katolické historiografii německé, protestantismus německý byl k Čechům spravedlivější, jak zvláště ukazuje zmíněný již případ Theobaldův, jenž v tomto jako v jiných případech šel ve stopách Lupáčových.²⁾

Jinak bylo v pozdějším katolickém dějepisectví českém, jež ve svém vlasteneckém zaujetí nezůstalo jen státi na nerozhodném stanovisku svých předchůdců ze století 16., Hájka a Dubravia,³⁾ nýbrž ve stopách starých letopisců ze století 15. i jejich nástupců ve století 16., Lupáče a Veleslavína, buď setrvalo při konstatování smrti Ladislavovy morem, jako vidíme u Pešiny,⁴⁾ nebo se dokonce v případě Balbinově povzneslo i k obraně Jiříkově proti podezření otravy.⁵⁾ Byla to již v době protireformační nová předzvěst očištné práce památky největšího krále českého, již pak měl vykonati až Palacký, předzvěst vyrůstající ze správného poznání, že lživá legenda, vymyšlená proti Jiříkovi, mířila výše, chtějíc v národním králi a ve vlastním představiteli husitských Čech v polovině 15. věku zasáhnouti i české husitství.

od Dr. M. Grünwalda pod názvem „Chronikartige Weltgeschichte“ str. 68—69) píseň ta složena byla ve Slezsku za odboje proti Jiříkovi od „zahálčivé čeládky žoldnéřské“. Gans, jenž před tím bez námitky zaznamenal pověst o otravě Ladislavově, tvrzení této písně prohlašuje za „eitel Lug vnd Unwahrheit“, ježto prý v pramenech o tom nic není a ježto císař Fridrich, příbuzný Ladislavův, a Fridrich (!: má býti Albrecht) Saský zef Jiříkův, byli od počátku až do konce Jiříkovými pomocníky.

¹⁾ Kraus II. 4 uvádí sloku takové písně.

²⁾ Z lutheránů německých sr. ještě na př. u Krause I. 249—51 žáka Melanchthonova Pantaleona Candida (1540—1608), jenž ve své „Bohemaidé“ sice Ladislava srovnává s květem záhy zvadlým nebo posečeným, avšak beze zmínky o jeho otravě nebo smrti násilné. U Krause, Husitství etc. 1.—III. najdeme i jinak dosti podrobnosti k vývoji německé, avšak i jiné tradice o smrti Ladislavově (sr. II. 29 o Varillasovi, a str. 203—04 o Heinsovi a Fesslerovi), než sledovati to vymyká se z rámce této práce.

³⁾ Sr. výše 172⁴⁾.

⁴⁾ Pešina a Mars Mor. 681—82 (sr. i Pal. 12*, jenž tu zjišťuje, jak Pešina vypravování St. let. čes. interpoloval poznámkami z Eneáše Silvia atd.).

⁵⁾ Balbin; Epitome 525.

EXKURS.

Smrt Jindřicha z Rožmberka.

Pan Jindřich byl s králem Ladislavem v Bělehradě¹⁾ a přijel s ním do Budína. Víme, jak zde morem trpěl i dvůr královský a jak i český kancléř Prokop z Rabštejna onemocněl.²⁾ Než onemocněl i Jindřich z Rožmberka, na konci prosince nebo na samém počátku ledna 1457, vypiv prý něco ve víně, a dal se, nemocen, nésti do Vídně.³⁾ Pan Jindřich sám doufal ještě v uzdravení.⁴⁾ Ale již 12. ledna 1457 psal otci svému Oldřichovi, žeť se nic nelepší a že již byl na dnešek mezi 11—12. hodinou zaopatřen, neboť „lékaři nic netuší“. Neztrácel však přece naděje. Toužil viděti své, zvláště ženu Anežku, a prosil otce, aby jí, chce-li se Anežka vydati na cestu k němu, v tom nebránil.⁵⁾ Nevíme, zda se ženy své dočkal. Již 25. ledna ve Vídni zemřel a s ním i několik kopinníků.⁶⁾

¹⁾ Sr. výše str. 64 i 71.

²⁾ Sr. výše str. 82. Do Budína panu Jindřichovi ještě 1. ledna 1457 psal z Krumlova mladší jeho bratr Jan, ať se co nejrychleji domů vrátí (AČ. VII. 215).

³⁾ O dopravě nemocného Jindřicha z Budína do Vídně vypravují anonym rakouský 26—27 a Eschenloer, Gesch. I. 35, jenž byl dobře zpraven, ježto šlo o hejtmana slezského. Že něco vypil „u víně“, praví St. let. čes. 166, nikoli však, kde onemocněl, ale způsob stylisace ani tu nevyklučuje onemocnění v Budíně. Březan („Výtah“ v ČČM. 1828. 4. seš. str. 67 i Norb. Heermanns Rosenberg'sche Chronik 125) myslil, že se tak stalo až ve Vídni, a tak tomu rozuměl i Cochlaeus 400 a Pešina, Mars Morav. 683, jenž praví, rozváděje zprávu St. let. čes.: „Viennae ad convivium quoddam invitati et veneno, ut narrat scriptor coaevus, in rubro vino intoxicati“, totiž Václav z Kravař a Jindřich z Rožmberka; cituje k tomu kromě Březana („Hist. Rosensis“) i „MS. Anon. Prag.“ a „MS. Pernstein“. — S onemocněním v Budíně lze dobře srovnati zprávu Kuchaymovu (v „Quell. u. Forsch.“, Vídeň 1849, str. 233), že král nemá dobrého vína a že lid nemocní tu od vína.

⁴⁾ Psal o tom domů (naráží na to v listě z Vídně 12. ledna 1457 v AČ. VII. 215) a Jindřich Sobětický na Týně 19. ledna se proto těšil, že se již má lépe (sr. Březanův koncept života Jana z Rožmberka v ČČM. 1899, 232).

⁵⁾ AČ. VII. 215—216.

⁶⁾ St. let. čes. 466 nemají data. Millauer, Fragment aus d. Nekrolog d. Zisterz. St. Hohenfurt 7 má tento den, avšak r. 1456, což má i Jakub Novohradský: sr. poznámku Klimeschovu ve vydání Heermann-Březana 125⁴⁰ i Sa-

Zda se nějaké podezření z úkladů, jimž pan Jindřich podlehl, vyskytlo hned současně, nevíme; alespoň Březan se o tom kromě udání nám již známého, že Jindřich vypil něco ve víně, nezmiňuje. Patrně mu nebylo ani známo nařčení, jež r. 1462 v pověstném svém výčtu podobných žalob proti Jiříkovi vyslovil před papežem Piem II. zástupce vratislavský Jan Kitzing, že je Jiřík vinen smrtí Jindřichovou.¹⁾ Podezření to, vyslovené beze všech důvodů a stejně vymyšlené, jako obvinění Jiříka ze smrti Oldřicha z Hradce, Jana z Telče, biskupa olomouckého Bohuše ze Zvole, Václava z Krumlova a přirozeně i krále Ladislava, opakoval pak jen Eschenloer, a to v německém textu své kroniky.²⁾ Příležitost nadhozená pověstí, že víno zavinilo smrt Jindřichovu, nemohla u odpůrců Jiříkových zůstat nepoužita, třebaš spolehlivá zpráva z počátku r. 1457 z Budína o nemocích způsobených špatným vínem mezi lidem Ladislavovým³⁾ zjevně ukazuje tendenční zkroucení Kitzingovo i Eschenloerovo a stačí nám k vysvětlení smrti Jindřichovi i několika jeho kopiníků, i když není přímých dokladů, než jaké podává pravděpodobnost, že i oni byli oběťmi moru.

Než obvinění z otravy nestihlo pouze Jiříka, nýbrž — nevíme však určitě, kdy — obrátilo se i proti jinému soupeři rodu rožmberského, proti Budějovským, mezi nimiž a Rožmberky od r. 1453, kdy král Ladislav Budějovice panu Jindřichovi zapsal, byl tuhý spor⁴⁾; podezření to, jež si snadno vysvětlíme napětím mezi oběma stranami, mělo však sotva více oprávnění než v případě Jiříkově.⁵⁾

l a b o v u v práci „Vyšehradská kronika Rožmberská“ (Věst. Spol. Nauk 1899. XIII. 14²⁵⁾). O správném datu sr. Rosice, SS. rr. Sil. XII. 72, záznam na desce rukopisu univerzitního 12 B 14 (T r u h l á ř II. 178). Lupáč, Ephemer. uvádí smrt Jindřichovu chybně k 24. lednu 1454, což nevádí, aby při 16. červenci 1456 při zmínce o kometě nebylo uvedeno, že zemřel toho roku; pramen Lupáčův však, Cochlaeus 400, má správné datum, 25. leden 1457. Ani Březan nemá datum přesné; jeho 25. březnu 1457, jehož se přidrželi i S e d l á č e k, Hradý III. 110 a R e z e k v AČ. VII. 216**), sotva můžeme přiznati větší oprávněnost, právě s ohledem na list Jindřichův z 12. ledna, s nímž úmrtní datum 25. ledna je v lepší shodě věcné i časové. — P e š i n a, Mars Mor. 683, jenž klade smrt Jindřichovu k 26. lednu, praví, že před tím 24. ledna zemřel ve Vídni Václav z Kravaň stejnou smrtí jako Rožmberk a několik dní potom moravští rytíři Václav Hoďický, Jindřich z Děhilova a Cyrek Purkart z Voděrad.

¹⁾ J o r d a n, Königt. Georg's v. Pod. 392—93.

²⁾ I. 35: „Vil sageten, ihm [Jindřichovi] were vorgeben worden durch Anrichtunge Girsiks; es ist Gott alles bekannt.“ Zde ovšem jeho informovanost, kterou jsem zdůraznil o onemocnění Jindřichově již v Budíně, ustoupila jeho vášnivě tendenci proti Jiříkovi.

³⁾ Sr. výše 189³⁾.

⁴⁾ Čes. dějiny III. 2. 771 a d.

⁵⁾ Slyšíme je, avšak bez dokladu jen u S a l a b y „O nekrologu Třeboňského kláštera a Chronicon Rosense“ (Věst. Spol. N. 1902 č. XIV. str. 10²⁴⁾): tvrdilo prý se, že Budějovští pana Jindřicha otrávil.

Rejstřík jmen a věcí.

- Absoion 187.
absolutistické snahy 37, 38, 73—74.
Adiže 145.
Albrecht II., král český 3, 8, 9, 11—13, 15, 17—19, 27, 28, 35, 36, 53, 54, 59, 85, 106, 125, 147, 148; sr. Alžběta chof, Alžběta Polská, Anna, chof Viléma Sas., Ladislav Pohrobek, Marketa, M. Řehoř, Šlik Kašpar.
Albrecht Braniborský 67, 70, 93, 145; o smrti Ladislava 113, 166, 175, 181.
Albrecht VI. Rakouský, bratr Fridricha III. 33, 35, 112, 114, 134, 148, 175—176; o smrti Lad. 177, 181 (sr. Heimburk).
Albrecht Saský, zeť krále Jiřího 188.
Dr. Albrecht (= de Hangach).
Albrecht, elekt nitranský 105 (de Hangach?).
Alföld (v Uhr.) 58.
Alfons, král neapolský 44, 50, 160.
alpské země: mínění o smrti Lad. 168, 176, 178; sr. Breitstetten, Celje, Dunaj, Gars, Gorický hrabě, Habsburkové, Hradec Štýrský, Korutany, krcký biskup, Maria-Zell, Meichau, ortenburské hrab., Ptuj, Radgona, Rakousy, Salcburk, Stams, Štýrsko, Švábsko, Tyrolsko.
Alpy Transsylvanské 25.
Alžběta, dcera krále Zikmunda, chof Albrechta II. 9, 12, 13, 19, 20, 21, 35, 106, 148.
Alžběta, sestra Ladislava Pohrobka, královna polská 3; sr. Kazimír Polský.
Amberk 145.
Amboise (ve Francii) 118, 119, 141.
Anna, dcera Albrechta II. a chof Viléma Sas. 175; dc erajejí 175.
Anna Celská, sestra císařovny Barbory, matka Lad. Gary 22.
Anjouovci 8—9; sr. Ludvík Uherský, Karel Neap.
anonym (o Bělehradě 1456) 64—68, 71, 72.
Ansbach 145.
Apfentalerová Afra, sestra Oldřicha Eisingera 17.
aristotelské názory 161.
Arnošt Železný, vévoda rakouský 15.
Arnpeck Vít, kronikář německý 76, 159.
Artaxerxes, král perský 182.
astrolog židovský 179.
astrologické výklady 92, 133, 159—161, 169; sr. komety, Mikuláš Pražský, z Prachatic Křišťan.
Augšburk 22.
Augustani annales minores o smrti Lad. 176.
Augustin Olomoucký („Series“) 148.
Augustin, biskup rábský 116.
Autun (ve Francii), sr. Rolin.
Avignon, sr. Taillebour-Coetivy.
Baden (v Rak.) 43.
Bachmann Ad., historik německý 70, 87, 88, 90, 111, 112, 117; o smrti Lad. 132, 133, 151.
Balbín Boh., historik český, o smrti Lad. 135 (185), 188.
Balkán 3, 56; sr. Bělehrad, Bosna, Cařihrad, Multánsko, Nikopol, Rumunsko, Srbsko, šibenický, Turci, Varna.
Bamberk 145.
Banffi z Lindvy Pavel, pán uherský 77, 81, 94.
„banquet du Faisan“ 142.

- Barante, historik francouzský 110, 111, 119, 141, 143.
 Barbora Celská, choť krále Zikmunda 22; sr. Anna Celská.
 Bardějov (na Sloven.) 152.
 Bar-le-Duc 119.
 barské vévodství 145.
 bartolomějská noc 123.
 Bavory 17, 132, 145; sr. Wittelsbachové.
 bavorský anonym o smrti Lad. 129, 130, 132—135, 158, 159.
 Bayreut 145.
 Bebek, sr. z Pliešovec.
 Beheim Michal, veršovec německý 49, 53—55, 65—69, 71, 84, 92, 93, 95, 97, 101.
 Bělá 103.
 Bělehrad 3, 5, 43, 46—50, 52, 54, 56, 59—73, 75—78, 80, 81—83, 85, 86, 90—92, 100, 101, 104, 108, 115, 155, 161, 189; sr. anonym.
 Benátky 49; sr. Foscari, Thomasi.
 Benátky Nové: nekrologium o smrti Lad. 162.
 t. zv. Beneše minority kronika 148; o smrti Lad. 186.
 Benešov 31.
 Bereit Jan, písař zhořelecký 80, 88, 94, 95, 99, 100, 103, 108, 110; o smrti Lad. 130.
 berně svatební 120; na vyplacení zástav 125.
 Berryho kroniky pokračování 141, 143.
 bezbožnost 19.
 biharský komitát 24.
 Birk Ed., historik rakouský 78, 81.
 z Bischofwerdy Jan 132.
 z Biskupic, sr. Smolík.
 Bítovský z Lichtenburka Albrecht 131; Hynek 55, 64—65, 130, 131, 133—134; Jan 131 (sr. ze Šenvaldu Anna); Jiří 81; Štěpán 116, 131.
 Blatnice Horní (v Rak.) 16.
 Bleyer Jakub, historik uherský 93.
 Boccaccio Giov., spisovatel vlášský 154.
 Bodo de Gyurgyi Kašpar, pán uherský 84, 99, 101.
 Bonfini Ant., humanista vlášský 24, 25, 50, 61, 63, 65—67, 77, 92; o smrti Lad. 128.
 Borgeni Kašpar, vikář hlohovský, o smrti Lad. 187.
 z Boskovic, sr. Černožský, Svojanovský.
 Bosna 92, 105.
 z Brandýsa, sr. Jiskra.
 Brankovič Jiří, despot srbský 43, 46, 47, 61, 62, 67, 69, 73, 91, 98.
 Brassóban (= Corona) 76.
 Brašov (v Sedmíhr.) 40.
 „bratřící“ 38, 75, 91.
 Breitestetten 121.
 Bretholz B., historik německý, o smrti Lad. 152, 171, 178.
 Brdo Novo (Srb.) 43.
 Brno 38, 131; Brněňští 43.
 Brod Český 103; městský písař o smrti Lad. 123, 162.
 Brod Německý 103.
 Brod Vyšší: nekrologium o smrti Lad. 162.
 de la Broquière Bertrandon 64.
 Bruggy 145.
 z Brzostkowa Jan o smrti Lad. 124, 176.
 Březan Václav, kronikář rožmberský 55, 189—90.
 z Březnice Martin (ve Slaném) 152.
 Budějovice 190.
 Budín 7, 10, 21, 40—42, 44, 45, 47, 48, 56, 58, 70, 76, 78 a d., 89—96, 98—101, 103, 104, 106, 108, 110, 111, 113, 126, 130, 152, 189—90; věž Istvánvár 95; dům Frispalota 96; kostel Marie Magdaleny 98; kostel Božího těla 97; farář budínský 104; budínská kronika o smrti Lad. 162; sr. Pankrac hospodář.
 Budín Starý 91, 94, 97.
 Budyšin, hejtman 103.
 buchská kronika 70, 73; o smrti Lad. 124, 170, 174.
 Burgundsko 143, 185; poslové 64; sr. Bruggy, Filip Burg., Karel Burg., Lille.
 de Buzlai Ladislav, pán uherský 81.
 Bystřice (v Sedmíhr.) 99.
 Bzenec (na Mor.) 87.
 Calta z Kamenné Hory Jan, mincmistr a švagr Jiřího z Poděbrad 112, 128; podezřelý ze smrti Lad. 180, 187.
 Campanus I. A., legát papežský o smrti Lad. 179.
 „Cancio de autoribus bohemicis schismaticis“ (1457—58) o smrti Lad. 161.
 Candidus Pantaleon, žák Melanchthonův o smrti Lad. 188.

- Cařihrad 3.
 z Castiglione Jan, biskup pavijský 49, 59.
 Celje 71—72, 80, 87, 98, 104, 105.
 celská hrabata 54; sr. Anna Celská, Barbora Cel., Fridrich Cel., Oldřich Cel.
 celská kronika 53, 54, 60—64, 65—71, 72, 76, 77, 81, 95—97, 98, 101, 104, 161; o smrti, Lad. 166—167, 184.
 centralismus panovnický 11, 36, 57, 74.
 de Clerque Jak., sr. de Monstrelet.
 Cochlaeus Jan, historik německý 88, 111, 122, 190; o smrti Lad. 130, 138, 149.
 Colle Dionys, spisovatel vlášský 155.
 de Commynes Filip, politik francouzský, o smrti Lad. 149, 168, 184—85.
 de Corbavia (= Frangepan) Tomáš, pán charvatský 81, 92 (Pavel 101).
 Corona (= Brassóban).
 de Coucy Matyáš, kronikář francouzský 111, 118, 143—45.
 de Covino Šimon, spisovatel vlášský 154.
 Csanad (v Uhr.) 78.
 Čechové 4, 44, 49, 53, 54, 64, 65, 69, 76, 84, 86, 107, 126, 169, 173, 176.
 Čechy 9, 10, 12—14, 18, 20, 21, 23, 27 a d., 37, 38, 53, 74, 75, 89, 113, 160, 161, 173, 187.
 Černín ze Szomszedváru Henning, podnikatel krále Ladislava 81.
 Černožský z Boskovic Beneš 130; Václav 130.
 české země 8—10, 13, 140, 168, 175, 179.
 čeština znalost (král Lad.) 94, 125.
 Dačický z Heslova Mikuláš, letopisec český 156—57, 169.
 z Dalštejna Adam, diplomat kr. Ladislava 110.
 Dareios Mladší, princ perský 182.
 dary 143, 144.
 datování; sr. sv. Martina (v Uhr.), Pěti bratři.
 decentralizační princip 8.
 Decius, císař římský 173, 178.
 dědické právo na trůn 11, 13, 20; sr. nedíl, legitimistický princip, plnoletost, ženské právo dědické.
 „De Georgio Bohemiae rege“ o smrti Lad. 174.
 z Děhilova Jindřich, Moravan 190.
 R. Urbánek: Konec Ladislava Pohrobka.
 „De Ladislai obitu“ (verše latin.) 161, 162, 166.
 dělostřelba 64.
 Denis Arnošt, historik francouzský 126, 127, 135.
 Djakovo (v Charv.) 105.
 Dluhoš Jan, kronikář polský 53, 67, 69, 101, 148, 161; o smrti Lad. 124, 129, 144, 160, 168, 171, 173, 180—82, 184.
 z Donína Fridrich, diplomat kr. Ladislava 110.
 Döring Mat., spisovatel německý 84, 90, 103, 122; o smrti Lad. 176.
 z Drahynic Bartošek, kronikář český, o smrti Lad. 135, 162.
 Drážďany, sr. z Redern Balt.
 Drozdovice 16.
 z Dubé Jan, převor křižovn. v Strakonnicích 179; sr. Roháč.
 Dubravius Jan, kronikář český 90, 137, 160; o smrti Lad. 118, 134, 136, 140, 144, 172, 188.
 Dunaj 21, 43, 50, 55, 58, 59, 61, 64, 92, 94, 111, 175.
 dynastické snahy 8—9, 147.
 Ebendorfer z Haselbachu Tomáš, kronikář rakouský 45, 47, 51, 59—62, 65, 67, 69, 73, 81, 84, 92—95, 101, 104, 107, 115, 120, 122, 148; o smrti Lad. 128, 129, 132—138, 152, 154—55, 158, 159, 166—67, 169—71, 181.
 z Ebersdorfu Albrecht, pán rakouský 49.
 Eggenburg (v Rak.) 46.
 Eicinger Oldřich, pán rakouský 14—29, 32—40, 45, 59, 83, 86, 106—07, 112, 114, 117, 120—21, 136, 167, 176; Eic. a smrt Ladislava 15, 83, 114, 163, 175—77, 181—82, 184; choť Barbora (sr. Kraft Štěp.) 17; otec Jiří 17; bratr Martin 17; br. Osvald 16, 115, 119, 145; br. Štěpán 17; sestry: sr. Apfentalerová Afra, Hohenfelderová Kat., Ludmanská Mark.; Konrád Eic. 17; Zikmund 120, 136; sr. Oldřich Celský a Eic. Old., z Poděbrad Jiří a Eic. Old., žaloby anonym.
 z Einsiedlu Jošt, diplomat Jiřího z Poděbrad 62, 66—68, 72, 75, 76, 78, 86, 87, 99, 100, 103, 105, 116, 127; o smrti Lad. 125, 126, 134, 135, 163, 164, 166, 169.

Eliáš, farář jindřichohradecký, o smrti Lad. 177.
 Elwacense chronicon 84; o smrti Lad. 176.
 Encovany 108.
 Eneáš Silvius, později papež Pius II. 15, 17—19, 25, 37, 48, 50—52, 54, 55, 59, 60, 63—64, 66—70, 72, 73, 77, 79, 81, 91, 94, 96—98, 101, 102, 104, 105, 107, 108, 110—112, 115, 119—121, 126, 137, 148, 171; o smrti Ladisl. 7, 115, 123, 124, 126, 128—136, 138, 139, 148, 149, 153, 154, 156, 158—160, 163—166, 168, 170—72, 174, 180—81, 183—84, 186; sr. Konáč, Piccolomini.
 epitaf krále Ladislava (z mnichov. MS.) 147, 162; jiný 180.
 Eschenloer Petr, kronikář vratislavský 52, 54—56, 68, 94, 120, 122, 128, 148, 189—90; o smrti Lad. 115, 123, 124, 126—131, 133, 134, 136, 138—140, 142, 154, 157, 160, 165, 166, 168, 169, 171—73, 180, 181, 184, 186.
 d'Estaigne Vilém kardinál 141.
 d'Estoutville Vilém, kardinál a arcibiskup rouenský 141.
 Eugen IV. papež 16.
 Falc, sr. Fridrich Falcký.
 de Fara Mikuláš minorita 63; o smrti Lad. 186.
 Feltre (v It.), sr. de'Lelli.
 Fessler I. A., historik maďarský 60, 62, 77; o smrti Lad. 188.
 Filip Burgundský 110—11, 119, 142, 145, 171.
 Filip, probošt trevírský 115.
 Florencie: arcib. Antonín (sr. Pierozzi).
 de Foix hrabě 141, 142, 144; Petr kardinál 141.
 Forchtenstein hrad (v Uhr.) 33.
 Foscari Francesco, dože benátský 49.
 Francie 3, 111, 115, 119, 124, 141 a d., 168, 173, 175, 187; sr. Amboise, Avignon, Barante, Bar-le-Duc, barské vev. bartolomějská noc, Berryho kronika, de la Broquière, Commines, de Coucy, Denis, d'Estaigne, d'Estoutville, de Foix, Champagne, Chartier, z Chauliacu, Karel VII., de Longueil, Ludvík XI., Lyon, Magdalena, St. Michel, Monstrelet, Montils, Paříž,

Rolin, Rouen, de Taillebour-Coetivy, Tours, Varillas.
 Fraknoi Vil., historik maďarský 44, 71, 72, 82, 83, 92.
 Frangepan Řehoř, pán charvatský 64, 66, 68; sr. de Corbavia.
 Frankfurt n. Moh. 63, 71; frankfurtští zástupci o smrti Lad. 159, 163, 169.
 de Fregeno Marinus, výběrčí papežský, o smrti Lad. 162.
 Fridrich III., císař římský 10, 13—15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 31—35, 38, 44 až 47, 49, 80, 87, 88, 90, 105, 142, 167, 175; podezřelý ze smrti Lad. 187, 188; sr. Leonora Portug.
 Fridrich Braniborský 175.
 Fridrich Celský 35.
 Fridrich Falcký 119, 145.
 Fridrich Saský kurfiřt 22; sr. Marketa.
 Froben, kronikář slezský, o smrti Lad. 162.
 Frodnacher Eustach, šlechtic rakouský, 84, 94, 99.
 Futak (v Uhr.) 58—63, 76, 77.
 Fuetrer Oldřich, malíř a básník mnichovský, o smrti Lad. 178.
 Gans David, rabín pražský 119; o smrti Lad. 187—88; sr. Klemperer.
 Gara Ladislav, pán uherský 22, 26, 27, 38, 40, 64, 77, 78, 80, 81, 85, 86, 89, 91—94, 99, 100, 106, 116; matka Anna Celská 78; dcera 27, 41, 77.
 Gars zámek 121.
 Geisler, právník řezenský 118.
 Genyen (Stayhamb, v Uhr.) 102.
 Gille H., liter. historik německý 81, 84, glejt 46, 111, 140.
 Golubienses annales o smrti Lad. 187.
 Gorický hrabě 65.
 Gräfenberk (v Něm.) 145.
 Grünhagen K., historik německý, o smrti Lad. 151.
 Gubo Ondř., historik rakouský 104.
 z Gutštejna Burián 87.
 Guttenstein (v Rak.) 106, 117, 136.
 p. „Gybisch“ (z družiny kr. Ladislava) 81.
 de Gyurgyi, sr. Bodo.
 Habsburkové 8—9, 13, 35, 145; sr. Albrecht II., Albrecht VI., Arnošt Železný, Fridrich III., Ladislav Pohro-

bek, Maxmilián arcikn., Rakousy, Rudolf II., Zikmund Tyrolský.
 Hájek z Libočan Václav, kronikář český: o smrti Lad. 130, 132, 136, 141, 143, 144, 149, 156, 159, 160, 172, 188.
 de Hangach Albrecht Dr., probošt jagerský a kandidát arcibiskupství kaločského 102, 107.
 z Hardeka Michal, pán rakouský 16, 112; hardecká léna 17.
 Hasištejnský z Lobkovic Bohuslav (1489) o smrti Lad. 152, 177—78.
 Hausner J., měšťan chebský 169.
 Hedervári Vavřinec, pán uherský 21, 22, 26 (sr. Chedrahabare); syn Ladislav, biskup jagerský 26, 82, 102.
 Heimburk Řehoř, právník německý 43, 120, 136, 179; o smrti krále Lad. 114, 174—75, 181.
 Heine G. Z., romanopisec německý, o smrti Lad. 188.
 Helfenburk 108.
 Henckel Jiří, z Levoče 99.
 Hilarius Litoměřický, administrátor arcibiskupství praž. 137; o smrti Lad. 177.
 „Historia seu epistola de miserabili morte Ladislai“ 58, 69, 83—86, 90, 113, 116, 120, 142; o smrti Lad. 118, 124, 164—65, 171—73.
 Hladek Lukáš, premonstrát český v Římě o smrti Lad. 157—58.
 z Hlavačova, sr. Lupáč.
 Hlohov, sr. Borgení Kašp.
 hlohovské annály o smrti Lad. 173, 181.
 Hluboká 34.
 Hodický Václav Moravan 190.
 hodin počítání, sr. orloj.
 z Hodiškova, sr. Konáč.
 z Hofkirchu Jan, pán rakouský 49.
 „hofmār von Vngern“ 79, 83—85, 90, 93—95, 97, 99.
 Hohenfelderová Kateřina, sestra Oldřicha Eicingera 17.
 Hohenzollerové 113; sr. Albrecht Branibor., Fridrich Bran.
 Holíč (na Sloven.): sjezd 88; 103.
 Hollabrun (v Rak.) 114.
 Holodi Januš 23; sr. Hunyad Jan.
 Holub Jan (= Holubář, vychovatel krále Ladislava?) 81.
 Holubář, rotmistr český 185.
 Holzer Volfgang (z Vidně) 15.
 Hölzler Konrád, hubmistr rakouský 5, 8, 62—69, 71, 72, 76, 81, 83—86, 103, 104, 106 (osobnost), 107, 109, 110, 113, 114, 116—118, 120, 127, 173, 176, 182; bratr Leopold 114, 116; Hölzler Konrád, purkmistr vídeňský 85—86.
 z Horky Ješek, Moravan 116.
 Horvat Pavel, pán charvatský 84.
 hostiny nádherné 142; sr. „banquet du Faisan“.
 Houska hrad 107.
 Hradec Jindřichův, sr. Eliáš.
 Hradec Štýrský 104, 105.
 Hradecko 131.
 Hrádek Nový (na Mor.) 16.
 hradů pohraničních střežení 65.
 z Hradce Menhart 6, 30, 148; Oldřich 190.
 hra falešná 15.
 Huber Alf., historik rakouský 10, 15, 63, 67, 85.
 hubmistrovství (v Rak.) 15, 16, 18, 19, 39; sr. Hölzler Konr., z Mangen, Osvald.
 Hunyad hrad (v Sedmihr.) 23, 76.
 Hunyad Jan, gubernátor uherský 14, 21, 22, 25—27, 30—31, 34—35, 37—53, 56, 59, 61—62, 64, 67, 72—73, 76—78, 81, 84, 89, 92, 94, 97—98; osobnost 15—16, 23—25, 50—52, 54; dcera Alžběta (sr. Szilagyi). Syn Ladislav (sr. Vaidaffy Laszla) 5, 7, 27, 37, 41, 50, 77, 103, 111; osobnost 51—52, 54—55, 61—62, 96; Hun. Lad. a král Lad. 59—61, 69—73, 75—101, 104, 106, 112, 159, 169—70, 172—73, 182, 189. Sr. Holódi Janus, Jankul, Korvín, Oldřich Celský a Hunyadovci, z Poděbrad Jiří a Hunyadovci, Vajk.
 husitství 9—11, 188; sr. kompaktáta, rejzy, utrakvisté.
 Hustopeč 103.
 Chalcocondyla, historik byzantský, o smrti Lad. 176.
 Champagne 145.
 Chartier Jan, kronikář francouzský 115, 118, 129, 141 a d.
 Charvatsko 51; sr. Djakovo, Frangepan, Horvat., Petrovaradin, Šternberk, Uj-lak, Záhřeb, Zemuň.

- z Chauliacu Guy, spisovatel francouzský 154—55.
 Cheb 55, 87, 169; sr. Hausner.
 Chedrahabare Vavř. 76 1 (= (Hedervári)
 Chiemsee 158.
 Chotěbuz (v Lužici) 108.
 z Chrudimě Matouš, letopisec český 156.
 z Chrudimě Václav M. o smrti Lad. 162.
 Illok (= Ujlak).
 z Isenheimu Jan 111.
 islam 3.
 Itálie 35, 53, 160, 168, 183; sr. Alfons Neapolský, Benátky, Boccaccio, Bonfini, Colle, de Covino, de Fara, Feltre, Florencie, kurie římská, Listius, de Mussis, de Piazza, Piccolomini, Ranzanus, Řím.
 jagerské biskupství 26; sr. de Hangach, Hedervári Ladislav.
 Jakub Novohradský, kronikář český 189.
 Jan Lothringký 119.
 Jan Lucemburský, král český 111.
 Jan, arcibiskup ostříhomský 64.
 Jankul vajda 23; sr. Hunyad Jan.
 Jemnice (na Mor.) 131.
 z Jemnic Jan, rektor university praž. 139; jemnický anonym o smrti Lad. 174.
 Jeronym Kretský arcibiskup 56, 62, 63, 70, 77, 78, 81, 95, 100, 111, 112, 115.
 Jerusalemský 42.
 Jestřebí 107.
 Jihlava 9, 101, 136.
 Jiskra z Brandýsa Jan, hrabě šaryšský 21, 24, 55, 56, 63, 75, 80, 81, 92 až 96, 98, 100, 101, 173.
 jízda 50.
 Jošt, hejtman na Vigleši 81.
 Kalixt III. papež 42, 45—47, 49, 98, 102, 105, 113, 120, 121, 158, 160, 175, 181.
 Kaloča, sr. de Hangach, Rafael, z Vardy Štěpán.
 Kalousek Jos., historik český 185.
 z Kamenné Hory, sr. Calta.
 Kammermeister Hartung, kronikář německý 93, 98; o smrti Lad. 170, 174.
 z Kaniže (= Kiniže) Ladislav, pán uherský 46, 50, 67, 84, 93, 94, 99, 101.
 Kantakuzen, spisovatel byzantský 154.
 Kanter E. W., historik německý 87, 88, 99; o smrti Lad. 129, 130, 132, 135, 151—53, 155—57, 159, 165—67, 173, 175.
 Kapistran Jan minorita 42, 45, 47, 49 až 51, 53, 59, 60, 73, 77; o smrti Lad. 124; sr. de Fara, z Tagliacozzy.
 Kaplír (ze Sulevic), panoš Oldřicha Celského 66—68; sr. Keppler.
 Kaprinai Štěpán, maďarský historik 58, 64, 66, 76—78, 92, 95; o smrti Lad. 7, 129, 136, 150.
 Karel IV., král český 9, 113, 138—140, 158; sr. Majestas carol.
 Karel Burgundský 120.
 Karel VII., král francouzský 110—11, 122—124, 141 a d., 175, 181, 183; jeho choť 141 a d.; sr. Karel princ, Magdalena.
 Karel, princ francouzský 141.
 Karel Neapolský, král uherský 148.
 Karvajal Jan kardinál 43 a d., 59, 60, 63, 71—73, 75, 90, 98, 100, 102, 105, 121; o smrti Lad. 179, 181.
 katolíci čeští 28, 29, 136; o smrti Lad. 152, 176, 181, 188.
 katolická propaganda 47.
 katolická restaurace 29, 122 a d., 136, 147, 181—82; sr. rekatolisace.
 Katona S., historik maďarský 44, 94, 98.
 Käuffer Ch. G., historik lužický 168.
 Kazimír, král polský 3, 12, 119, 121, 177, 187; o smrti krále Lad. 125, 171, 173; sr. Alžběta.
 Kdulinec z Ostromiře Petr 177.
 Kečkemet (v Uhr.) 78.
 Keppler (= Kaplír) Jan 67.
 Keve (v Uhr.) 76.
 Kiniže (= z Kaniže).
 Kitzing Jan, zástupce vatislavský, o smrti Lad. 148, 173, 178, 186—87, 190.
 klání 22, 120, 127.
 Klemperer Gutmann, rabín tábor., překladatel kroniky Gansovy 187.
 Klimesch M., historik německý 189.
 Klinberg (v Rak.) 107, 117.
 Klosterneuburg (v Rak.) 112.
 Knoetel, historik německý 187.
 z Kocova Jan 81, kuchmistr král. 126.
 kočár 143.

- Kolín 179.
 Kolín n. Rýn., arcibiskup 179.
 z Kolovrat pán 145..
 komety 51, 82, 133, 155, 159—61.
 komornický úřad 131.
 z Komorowa Jan, minorita polský, o smrti Lad. 187.
 Komorovský Petr rotmistr 55, 63, 75.
 kompaktní 27, 29, 124.
 Konáč z Hodištkova M., překladatel kroniky Eneáše Silvia 130.
 Kont Štěpán, pán uherský 12.
 Korneuburg (v Rak.) 112.
 z Koroghju Jan, bán machovský 50.
 korouhev zemská 140.
 koruna symbolem státní jednoty 9.
 koruna uherská 26, 105.
 Korutany 53, 161.
 Korvin 23; sr. Hunyad Jan.
 Košice 21, 101.
 Kounice, sr. Mikuláš, probošt koun.
 Kouřim 152.
 Kraft Štěpán, otec Barbory, choti Oldřicha Eicingerova 17.
 z Kraiburka Bernard, kancléř salcburský 98, 120, 147; o smrti Lad. 158, 166.
 Krajír Konrád, pán rakouský 81, 126, 162.
 Krakov 177; universita 176.
 krakovský kalendář o smrti Lad. 158.
 královská moc, kažení odznaků jejich 140; sr. zeměpanská moc.
 královská otázka 25, 27, 29.
 královské důchody 45, 46, 80, 87.
 Kraus Arnošt, literární historik český, o smrti Lad. 152, 167, 182, 187, 188.
 z Kravař Václav 189—90.
 Kravařský Adam, jezuita 185.
 krcský biskup, sr. Oldřich.
 Kreta (v Rak.) 39.
 Kreta, sr. Jeronym Kret.
 Kreuzenstein (v Rak.) 112.
 Krolmus V., spisovatel český 186.
 Kroner Fr., historik rakouský 15, 48, 58, 62, 64, 71; o smrti Lad. 151.
 kruciáty 42.
 Krumlov 189.
 z Krumlova Václav, administrátor arcibiskupství praž. 140, 190; o smrti Lad. (slezský opis) 178.
 Kříž z Telče Oldřich pisař 129.
 křižáci 3, 49, 50, 53, 55 (výzbroj, orga-
 nisace), 56, 59, 60, 63, 69, 71—73, 75, 82, 139, 155, 159, 160, 161.
 Kuchaym Hans, zástupce prešpurský 79, 80, 82, 99, 101, 159.
 kuchmistr krále Ladislava 104; sr. z Kocova Jan, Mülfelder.
 z Kunštátu Procek 130, 131; sr. Zajímač.
 kurie římská 29, 50, 56, 76, 98, 121, 157 a d., 162, 163, 168, 175; o smrti Lad. 178—79, 181; „advocatus ecclesiae“ o smrti Lad. 174; sr. Campanus, z Castiglione, Eneáš Silvius, d'Estaigne, d'Estoutville, Eugen IV., de Foix Petr, de Fregeno, Kalixt III., Kapistran, Karvajal, kruciáty, křižáci, de Lelli, de Longueil, Mikuláš V., odpustky, Pavel II., Rangoni, Rolin, Rovarella, z Rudesheimu Rud., ze Steinu, de Taillebour-Coetivy, zpráva.
 Kuthen ze Šprinsberka, kronikář český: o smrti Lad. 130, 149.
 Kutná Hora 31, 160; Horníci 156—57; sr. Michal zlatník, Někeš bakalář, z Prachňan Bartoš, Straskitl, Zivald.
 Kyjov (hrádek v Rak.) 16.
 Ladislav Pohrobek, král český 8, 13, 20—22, 25—26, 37, 43—44, 51, 102; v poručení 14, 27, 32, 35; snahy o jeho uznání 26—28, 31; vydání 31 až 34; přijetí 37—38; osobnost Lad. 35, 53, 69—70, 77—82, 88, 99—100, 106, 109, 115, 117, 183; jeho znalost češtiny 94, 125; dvůr králov. 76, 80 až 82, 84, 126—28, 132, 134—35, 141, 153, 163, 165; Lad. a Eicinger Old. 36, 40; Lad. a Oldřich Cel. 35, 38, 40, 53, 70, 87; sr. z Poděbrad Jiří a král Lad.; Lad. a Fridrich III. 35, 45, 56, 103 až 105, 107, 110, 113, 120—21; Lad. a Turci 41 a d., 55 a d., 59, 72, 90, 139, 141; sňatek Lad. 3, 110—11, 113, 115 a d., 121, 123, 128, 141 a d., 179, 181; slovník Lad. o jeho smrti 135, 162; nemoc Lad. 128 a d.; smrt Lad. 3—4, 134 a d., 142—44; pohřeb 137 a d.; ostatky v mausoleu Rud. II.: 169, 185—87; lékaři král. 130, 133, 153, 155—57, 163—66, 171—73, 183 (sr. M. Pavel); komorníci král. 132 až 33, 141, 153, 163, 165—66, 172. Mění o smrti Lad.: a) konstatování 161, 162, 180; b) smrt přiroz. 149, 159, 172;

c) mrtvice 159; d) mor 138, 149 až 161, 163, 170—71; e) neznámá nemoc 150; f) podezření 153, 156, 163, 173 až 175, 179 (sr. Calta, Eicinger, Fridrich III., z Poděbrad: Jiří, z Rokycan Jan, z Rožmitálu Johanna); g) smrt nepřirozená 157—58, 177—79, 181; h) otrava 129, 143—44, 149—51, 153, 158, 163—66, 168—85, 187—88, 190; ch) násilná smrt 149, 173, 178, 186—87. — Prameny a literatura o jeho smrti: sr. Albrecht Branibor., alpské země, Augustani annales minores, Bachmann Ad., Balbín Boh., bavor. anonym., Benátky Nové: nekrologium, Beneš minorita, Bereit Jan, Bonfini, Borgeni Kašp., Bretholz B., Brod Čes.: měst. písař, Brod Vyšší: nekrologium, z Brzostkowa Jan, buchská kron., budínská kronika, Campanus, Cancio de autor. boh. schism., Candidus Pant., celská kronika, Cochlaeus, Commes, De Georgio Boh. rege, De Lad. obitu, Dluhoš, Döring, z Drahyňic Bart., Dubravius, Ebdendorfer, z Einsiedlu Jošt, Eliáš farář, Elwacense chron., Eneáš Silvius, epitafy, Eschenloer, de Fara, Fessler, frankfurtští zástupci, de Fregeno, Froben, Fuetrer, Gans, Golubiens. annal., Grünhagen, Hájek V., Hasištejnský z Lobk., Heimburk Ř., Heinse, Hilarius Litoměř., Historia seu epistola, Hladek Luk., hlöhov. ann., Chalcocondyla, z Chrudimě Václav, jemnický anonym, Jeronym Kret., Kammermeister, Kanter, Kapistran, Kaprinai, Karvajal, katolíci čeští, Kazimír Polský, Kitzing, z Komorowa, z Kraiburka, krakov. kalendář, Kraus Arn., Krones, z Krumlova V., kurie řím., Kuthen, Ladislav Pohr.: slovník, Lambl, Lang Pav., Lapis, de'Lelli, letopisy staré čes., Leubing, Liebenthal, Lichtenfelser, Liliencron, Loserth, Lupáč, magdeburská Schöppenchron., Markgraf, Melk: chron. monast. i anonym, Mišeň: Chron. terrae Misn., mnichov. rukopisy, Monstrelet (pokr.), Německo: Chron. breve + nárek + Compil. chronol., Novotný, Palacký, Pavel II., Pešina, petrohrad. anonym, Pierozzi, písně německé, z Poděbrad

Jiří, z Prachňan Bartoš, protestanté něm., z Rabštejna Prok. a Jan Ml., rakouská kronika malá, rakouský anonym, rakouští stavové, Rangoni, Ranzanus, ratibořská kron., de Roo, Rosic-Roth, rožmberská kronika, z Rüdseheimu Rud., Salcburk: anonymus, Schedel, Schulz, Skultetus, Stams: breve chron., Světlá: tabela kalend., Šimon Slánský, špýrská kron., ze Šternberka Zdeněk, Šteyer: Wolfgang, Tegernsee: anonym, Tempelfeld, Theobald, Thurocz, Tobolka, Tomek, Uhry: Ephemerides, Unrest, Ursinus, Václav farář, Waldsassense chron., Varillas, z Veleslavína D. A., verše, Veterocell. annal., Vídeň: zápis v měst. kn. + annales acad. + vid. rukopis, Vilém Sas., Wispeck, Vladislav Jagellovský, Voigt Jiří, Vratislavští, vratisl. annály, z Všehrd, zelenohorská jednota, zhořelecké letopisy, Zwetlense kalendarium, Žitavský letopisec. — Sr. Albrecht II., Alžběta, choť Albr. II., Alžběta, choť Kazimíra Pol., Černín, z Dalštejna, z Donína, Gybisch, Holub Jan, Hunyad Lad. a král. Lad., z Kocova Jan, kuchmistr, Listius, Mülfelder, Oldřich Pasovský, Roth, Silvanus, Tröster.

Lamberger Fridrich, důvěrník Oldřicha Celského 41, 61, 63, 64, 66, 67, 94, 115.

Lambl Vil. D. Dr. o smrti Lad. 150, 151, 164.

landfridy krajské 21, 28, 29.

Lang Pavel (Chronica Numburgensis) o smrti Lad. 176.

Langdorf (v Uhr.) 93; sr. Nesmily.

Lapis Ondřej, purkrabí šteyerský 60, 64, 67, 70; o smrti Lad. 165, 178.

latiny znalost 23.

Laudien, liter. historik německý 182.

Lauf (v Rak.) 44.

Laxenburk (v Rak.) 22.

Lazar, despot srbský 91.

Legendorfer Pavel, biskup varmijský 148.

legitimistický princip 13, 20, 89.

Lehnice (ve Slez.) 49, 131.

de'Lelli Theodor, biskup z Feltre, o smrti Lad. 174.

Lengbach hrad (v Rak.) 107, 136.

Leonora Portugalská, choť Fridricha III. 142.

letopisy staré české 52, 66, 69, 93, 123, 126, 148, 189; o smrti Lad. 128—36, 138—40, 156—57, 159, 164, 180, 188; sr. z Chrudimě Matouš.

Leubing Jindřich Dr., zástupce Viléma Sas. 119, 136; o smrti Lad. 163.

Levoč (na Sloven.), sr. Henckel.

Lieenthal Mikuláš, mnich kláštera sv. Vincence ve Vratislavi, o smrti Lad. 174.

z Lichtenburka, sr. Bitovský.

Lichtenfelser Jan, správce basiliky P. Marie („agri dei“) v Římě, o smrti Lad. 157, 168.

z Lichtenštejna Vilém, pán rakouský 65, 71; pán z L. 103.

v. Liliencron R., spisovatel něm., o smrti Lad. 151, 167, 183.

Lille (v Burg.) 142.

z Lipé Jindřich 115, 119.

z Lípy, sr. Trčka.

Listius Mikuláš, sekretář krále Ladislava 66, 72, 77; o smrti Lad. 131, 149—50, 151, 153, 156, 157, 166, 169.

literární vzdělání 23.

Litoměřice, sr. Hilarius Litom.

z Lobkovic, sr. Hasištejnský.

de Longueil Richard Olivier, kardinál a biskup v Coutances 141.

Loserth J., historik německý, o smrti Lad. 151.

Lothrinsko 119, 145; sr. Jan Lothrin., Mety, sv. Mikuláš, Renatus.

Lucemburkové 8—10; sr. Jan Luc., Karel IV., Václav IV., Zikmund.

Lucembursko 110, 113, 115, 142, 145; sr. de Maisaubourg, z Rotenbachu.

Lucinus Pavel, spisovatel český 113.

Ludolf Zahaňský, kronikář slezský 148.

Ludvík Bavorský 112, 113.

Ludvík XI., král francouzský 174.

Ludvík, král uherský 9; sr. Marie.

Ludmanskdorferová Marketa, sestra Oldřicha Eicingerova 17.

Lug V., historik německý 61, 68.

Lupáč z Hlavačova Prokop, kronikář český 118, 146, 155, 160, 190; o smrti Lad. 128, 149, 156, 159, 168—69, 188.

Luther Martin 187.

Lužice: sr. Budyšín, Chotěbuz, Käuffer,

Schulz, Skultetus, Šestiměstští, Zhořelec, Žitava.

Ivárna v Praze 123.

Lyon (ve Francii) 110.

Lysá 107.

Maďaři 4, 10, 12, 35, 39, 45, 48, 50, 53 až 55, 64—66, 70, 71, 103, 112, 116, 145, 151, 161, 167.

Magdalena, dcera krále francouzského Karla VII., nevěsta Ladislava Pohrobka 3, 110, 115, 123—24, 141 a d., 182, 185, 187; bratří 120; sr. Karel, princ. franc.

Magdeburk: „Schöppenchronik“ 83, 84, 91, 99; o smrti Lad. 189.

machovský banát, sr. z Koroghu.

Mailberk (v Rak.) 33.

de Maisaubourg rytíř (lucemb.) 110.

Majestas Carolina 87.

Malenovice (na Mor.) 131.

z Mangen Bertold, hubmistr rakouský 15.

mariánský kult 175.

Maria-Zell (ve Štýr.) 43, 114.

Marie, dcera Ludvíka Uherského, choť krále Zikmunda 9, 12.

Marketa, dcera Albrechta II., choť Fridricha Sas. 22.

Markgraf H., historik slezský 70, 187; o smrti Lad. 151, 165, 171, 173.

maršálek zemský 14 (v Rak.).

sv. Martina den (v Uhr.) 66.

z Martinic Bořita 86.

„Matoušova země“, sr. Pováží.

Matyáš, král uherský 4, 37, 40—41, 48, 50, 51, 59, 62, 64, 76—79, 83, 92 až 95, 101, 106, 136, 151, 176, 181, 187; podezřelý ze smrti Lad. 182, 184; sr. Jiří z Poděbrad: dcera Kateřina.

Maxmilián arcikn. 185.

Meichau zámek 104; Jennko von Meichau 104.

Melanchthon Filip, reformátor německý 188.

Melk (v Rak.): Mellicenses annales 93, 101, 159; „chron. monast. Mellic.“ o smrti Lad. 178; „anonymi Mellicensis breve chron. Austriae“ o téže 180.

města 14, 20, 26, 28, 33, 37, 39; měšťanstvo 12, 176.

Mety 119; metský biskup 73.

- Michal zlatník (z K. Hory) 157.
z Michalovic Marketa, choť Jana Smířického 107, 108; Jindřich 115, 119.
Saint-Michel, pouti dětské 145.
sv. Mikuláš (v Lothrin.) 119.
ze Sv. Mikuláše Pankrac 21, 35, 101.
Mikuláš V. papež 31, 42.
Mikuláš, probošt kounický 34.
Mikuláš, biskup pětikostelský 107.
M. Mikuláš Pražský astronom 149, 160, 161.
Mikuláš, zástupce rakouský 115.
Mikuláš, služebník vratislavský 94.
Millauer M. X., historik německý 189.
mínění veřejné 4, 5, 24, 25, 38, 51—55, 72—73, 84, 97, 98, 100, 114, 124, 136, 143, 147 a d., 152, 165, 167 a d., 174, 179 a d., 183; sr. noviny, písně německé, písně potupné, podezřívavost, pomluvy, pověsti liché.
Míšeň 162; Chron. terrae Misnensis o smrti Lad. 174.
Mladvaněk (= z Rachmanova Vaněk) 85, 104, 105.
Mnichov, sr. Fuetrer.
mnichovský rukopis o smrti Lad. 178; jiný o téže 179.
Modrar Ondřej Norimberčan 84, 94, 99, 101 (Jiří, Pavel 84).
Mohamed II., sultán turecký 43, 46—48, 51, 54, 56, 61, 72, 73, 84, 101.
Moldava tvrz (v Uhr.) 24.
de Monstrelet Enguerran (pokračovatel jeho Jacques de Clerq) 119, 141, 142—43; o smrti Lad. 185.
Montils zámek (u Toursu) 141.
mor 53, 79, 81, 138, 154, 155, 159 a d.
Morava 16, 17, 38, 45, 49, 89, 184.
Moravané 44, 49, 55, 86, 105, 115.
mrazy 144.
Mühlfelder Hans, hubmistr rakouský 120.
Mühlfelder, kuchař krále Ladislava 80.
Multánsko, sr. Vlad.
Murad, sultán turecký 48; sr. Oldřich Celský: Mara.
de Mussis Gabriel, spisovatel vlášský 154—55.
náboženský zřetel 4, 27, 28, 57, 113 až 115, 121 a d., 131, 147—48, 163, 166, 188.
nadání círk. 16, 19.
Nagy Šimon, pán uherský 67, 69, 84.
Nancy (v Lothr.) 119.
národnostní zřetel 4, 10, 12, 48, 52—55, 57, 64—66, 69, 70, 73, 76, 82, 84, 86, 98, 106, 107, 114, 125—27, 132, 134, 139, 141, 147—48, 150, 153, 157, 163, 166 a d., 175, 176, 183, 185, 187, 188.
nástupnictví na trůn 11, 25; sr. dědické právo, poručenská rada, volební kapitulace.
Naucerus J., historik německý 136.
Neapol: sr. Karel Neapol.
nedíl 17.
Někeš bakalář (z K. Hory) 157.
Němci 10, 53, 54, 64, 65, 69, 75, 76, 82, 84, 86, 92, 94, 107, 122, 126, 127, 134, 141, 150, 157, 166 a d.
Německo 8—10, 13, 47, 53, 91, 93, 161, 168, 176, 178, 183, 187; sněmy říšské 42; „Chron. breve“ o smrti Lad. 162; nárek nad smrtí Lad. (z rukopisu melckého) 167, 170; „Compilatio chronologica“ o téže 178; sr. Amberk, Ansbach, Arnpeck, Augšburk, Bamberg, Bavyry, Bayreut, Beheim, Dörring, Drážďany, Elwacense chron., Falc, Frankfurt, Fuetrer, Gräfenberk, Heimburk, Chiemsee, z Isenheimu, Kammermeister, Kanter, Knoetel, Kolín n. R., Lang Pav., Laudien, Leubing, Liliencron, Luther, Magdeburk, Míšeň, Mnichov, Naucerus, Němci, Norimberk, Pasov, Pforzheim, Porýní, Rotenburk, Rýn, rýnský falckrabě, Řezno, Sasko, Schedel, Schönberk, ze Schwarzburka Günther, špýrská kron., Štrasburk, Tegernsee, Theobald, Ulm, Ursinus, Varmie, z Werdenberka, Vetrocell. ann., Wettinové, Wirtembersko, Wittelsbachové, Wunsídl.
Německý řád rytíř. 121.
de Nemeth Štěpán 106.
Nero, císař římský 173.
Nesmily (Langendorf, v Uhr.) 13, 102.
Nikeforos, spisovatel byzantský 154.
Nikopol 3.
Nitra, sr. Albrecht elekt.
Norimberk 46, 55—56, 63, 67, 72, 73, 130, 145, 156, 157; sr. Modrar.
Nové Město za Vídní 34, 43, 103, 159, 163.
noviny 132, 169; sr. mínění veřejné.
Novotný V., historik český 87; o smrti Lad. 132, 135, 136, 152, 154, 155, 167.

- Obitecký Jan rotmistr 63.
odpušky 16, 19.
odznaky král., kažení jich 140.
oféra (při pohřbu) 140.
Oldřich Celský 5, 34—41, 43—48, 51—78, 83—85, 89, 92, 96—98, 103—07, 114, 127, 159—60, 173, 176; osobnost: 34—36, 52—53, 61—63, 68, 73—74, 81; C. a Oldřich Eicinger 36—40, 45, 56, 89; C. a Hunyadovci 51—70, 80; choť Kateřina 60, 73, 79, 104—05, 121; dcera Alžběta 37, 40—41; sestra Mara, choť sultána Murada 48; sr. celská hrabata, celská kronika, Kaplíř, Lamberger, z Poděbrad Jiří a Celský O.
Oldřich, biskup krcký 105.
Oldřich, biskup pasovský 112, 115, 116, 118, 119, 124, 146, 176 (126, 134, 166).
Olomouc 177; sr. Augustin Olom., ze Zvole Boh.
orloj 132.
Országh Michal, pán uherský 21, 77, 81, 116.
ortenburské hrabství 45.
Orzegius Dusanés, spisovatel uherský 170.
ostatky (Kristův hřeb, Mojžíšův prut) 145.
z Ostromiře, sr. Kdulinec.
Ostřihom 47, 88, 100—102, 106; sr. Jan arcibiskup, Szécsi, de Tervisio.
Osvald, hubmistr rakouský 15.
Ota Bavorský 56, 64, 67, 71, 112.
otravy 53, 129, 143—44, 147, 161, 190.
Palacký Fr., historik český 44, 46, 48, 59, 60, 64, 66, 67, 70, 84, 93, 109, 110, 118, 156; o smrti Lad. 5—6, 125, 129 až 131, 133, 140, 149—153, 156, 160, 164, 167, 176, 183, 185, 188.
z Palocze Ladislav, pán uherský 41, 81, 101, 115.
Pankrac (v Budíně), hospodář Kuchaymův 99.
panský stav, spor o příslušnost 130—31.
panstvo 14, 18, 21, 26, 28—30, 33, 36—39, 52—53, 58, 79, 89.
partikularismus 10—11, 89.
Parysatis, královna perská 182.
Paříž 118, 143—45; brána sv. Jakuba 144; ulice de la Harpe 144; ulice sv. Antonína 144; Notre-Dame 144; universita 144; Jakobité 144; klášter sv. Diviše 145; Palais: kaple sv. Jiří 145.
Pasov 145; pasovský biskup 81; sr. Oldřich Pas.
Pavel II. papež o smrti Lad. 178.
M. Pavel, lékař krále Lad. 126, 135.
Pavia, sr. z Castiglione.
pečet císařská malá 105; pečetění červeným voskem 17, 105; sr. odznaky král. (rušení).
pěchota 50.
Perchtoldsdorf (v Rak.) 35.
Perkheimer Jiří Rakušan 112.
z Pernštejna pán 45.
Persie, sr. Artaxerxes, Dareio, Parysatis, Stateira.
Pešina z Čechorodu Tomáš, historik český 44, 55, 63, 116, 189—90; o smrti Lad. 128, 129, 154, 188.
Pešť 25, 45, 95.
Pěti bratří den 132.
Pětikostelí (v Uhr.), sr. Mikuláš biskup.
Petrkov (v Pal.) 125, 173.
petrohradský anonym o smrti Lad. 171.
Petrovaradin (v Charv.) 58, 71, 72.
z Pezinku hrabata 63.
Pforzheim 145.
Piatra du Corvo (v Rumun.) 23.
de Piazza Michal, spisovatel vlášský 154 až 155.
Piccolomini Frant., důvěrník Pia II., 178.
Pierozzi Antonín, arcibiskup florentský, o smrti Lad. 168, 183—84.
z Pirkštejna Ptáček Hynce 29, 30, 38.
Písek, purkrabí 126.
písně německé o smrti Lad. 122, 124, 126, 128, 129, 134, 135, 138—141, 144, 147, 149, 158, 162, 166—67, 173, 175—76, 181—83, 186—87.
písně potupné 33, 164.
z Plavna Jindřich 148.
z Pliešovce Bebek Emerich, pán uherský 21.
plnoletost 27.
Plutarch 182.
z Poděbrad Jiří 5, 14, 29, 30, 34, 37—40, 44, 47, 49, 83, 89, 108, 122, 128, 131, 136—41, 145—46, 161, 168, 177, 190; osobnost 15, 16, 23, 30, 40, 87, 109, 117, 125, 127, 136, 151, 177, 179, 180—81; jeho volba 147, 174—75, 180, 184; jeho korunovace 174, 180; Jiří a Oldřich Celský 37, 39—40, 56—58, 87, 89; Jiří a Eicinger Old. 34, 38—40,

- 58, 83, 103, 111, 112; Jiří a Hunyadovci 37, 39, 55, 57, 84, 85—87, 89—90, 108, 117, 136; Jiří a král Ladislav 5, 38—40, 55, 57, 58, 87—90, 99, 103, 106—14, 117—18, 125—28, 132 134, 135, 137, 139—40, 147, 175, 179, 181; Jiří pomlován 152; syn Jindřich 40, 89, 169; syn Viktorin 143, 177; dcera Kateřina, chof Matyáše Uher. 4, 136, 148, 181. — Jiří o smrti Lad. 134 až 35, 138, 140, 152; podezříván ze smrti Lad. 4—7, 57—58, 69, 83, 90, 111, 113, 118, 123—24, 134, 147 a d. (dcera jeho králem zamítnuta 183—85). Sr. Calta, z Rožmitálu Johanna, Wolfgang posel.
podezřívavost 148, 161.
pohřební symbolika 72, 140; sr. ofěra. Polička 87.
Polsko 20, 168, 173, 176, 187; sr. z Brzostkova, Dluhoš, Golub. annal., Kazimír, z Komorowa, Krakov, Petrkov, z Tenčina, Vladislav Jagello, Vladislav Jagellovský, Vladislav Varnenčík. pomluvy 152, 157, 164, 168, 177.
Pontanus z Breitenberga Jiří, gener. vikář praž. 185.
poručenská rada 13.
Porýní 121, 145, 164, 168.
pouštění žilou 133.
pouti dětské (sr. S. Michal) 145.
Pováží 21; sr. „Matoušova země“.
pověřivost 133, 159.
pověsti liché 53, 58, 75, 80, 91, 98, 108, 109, 149, 152, 158, 162, 163, 165, 168, 169, 186—87.
povstání české (1618) 188.
Praha 3—5, 8, 23, 31, 38—40, 44—45, 49, 88—89, 103, 108—10, 113—14, 116—17, 121, 123—26, 128 a d., 136, 137, 145, 152—54, 162, 167—68, 170, 172, 175, 178—79, 181, 187; arcibiskupství praž. (sr. Hilarius Litom., z Krumlova Václ., Zajíc z Hasenb. Zb.); hrad praž. 128; hradčanská brána 140; kapitula praž. 115; kapitulní rukopis o smrti Lad. 162; Karlův most 139; králův dvůr 128, 138; manuál novoměst. o smrti Lad. 137 až 138, 162; staroměst. náměstí 119; Týnský kostel 120, 139; universitní knihovna: rukopisy o smrti Lad. 162, 180; sv. Vítký chrám 140; sr. Gans Dav., z Jemnic Jan, Ivárna, Mikuláš Praž., Pontanus, z Velvar. Stan., Vyšehrad.
z Prachatic Křišťan, theolog a astronom český 160.
z Práchnan Bartoš, letopisec kutnohorský 96, 98; o smrti Lad. 130, 133, 138, 156, 157, 164, 187.
pravoslaví 73.
Pray G., historik maďarský 44, 56, 65, 77.
preláti 14, 26, 33.
Prešpurk 13, 34, 38, 43, 44, 47, 51, 56, 58, 107, 109; sr. Kuchaym, ze Schönberga J.
proroctví středověká 42; prorokyně 19; sr. věštění.
z Prostiboře Chval 44.
protestanté němečtí o smrti Lad. 188.
Prusy, sr. Varmie.
Přelouč, sr. Tůma.
Ptuj (ve Štýr.) 121.
Přemyslovci 10; sr. Václav II.
Přerov (na Mor.) 87.
Ptáček, sr. z Pirkštejna.
Ptolemaios 160.
půjčky 45, 118.
- Ráb** (v Uhr.) 35, 42—44, 102, 116; sr. Augustin, biskup ráb.
z Rabštejna Prokop, kancléř český 82, 108, 112; o smrti Lad. 131, 132, 149, 150, 151, 153, 156, 157, 166, 169, 189; Jan starší 88, 107, 108; Jan mladší 107, 108, 122, 137 (o smrti Lad. 152, 171).
Radgona 26—27.
Rafael, arcibiskup kaločský 93.
z Rachmanova Vaněk, sr. Mladvaně k. rákoš 25.
Rakousy 7 a d., 21, 27, 32, 36—38, 45, 53, 74, 83, 86, 88, 89, 98, 105, 109 až 113, 115, 118, 120, 126, 127, 134, 136, 145, 160, 161, 167, 186; sr. Baden, Bachmann Ad., Birk Ed., Blatnice Hor., Celský, Drozdovice, Ebendorfer, z Ebersdorfu, Eggenberg, Eicinger, Frodnacher, Gubo O., Guttenstein, z Hardeka, z Hofkirchu, Hollabrun, Huber Alf., hubmistrovství, Klinberg, Klosterneuburg, Korneuburg, Krajíř, Kremže, Kreuzenstein, Krones, Kyjov, Lapiz, Lauf, Laxen-

- burk, Lengbach, z Lichtenštejna, Loserth, Mailberk, maršálek zem., Melk, Mikuláš zástupce, Mühlfelder, Nové Město za Vid., Perchtoldsdorf, Percheimer, rakous. kronika malá, rakous. anonym, Retz, z Roggendorfu, de Roo, ze Sannecka, Schrattental, ze Starhemberga, Supan, Světlá, Šteyer, Truchsess, Unrest, úředn. vláda, z Wallsee, Vancsa, Vídeň, Wispeck, z Volkensdorfu.
rakouská kronika malá 66, 67, 79; o smrti Lad. 162.
rakouský anonym 53, 54, 58—60, 63—70, 76, 79, 81, 92, 94—96, 98, 102, 106, 107, 112, 116, 119, 120, 136, 148, 189; o smrti Lad. 114, 144, 160, 163, 167, 170, 181, 182.
Rakušané 10, 13, 31, 38, 76, 81, 86, 87, 103, 114, 116, 125, 126, 139, 140, 162, 164, 181; rakouští stavové o smrti krále Lad. 159, 164.
Rangoni Gabriel minorita 77, 83, 84, 90, 121; o smrti Ladislava 113, 130, 133—35, 137—38, 165—66, 179.
Ranzanus Petr, humanista vlašský 136; o smrti Lad. 174.
ratibořská kronika o smrti Lad. 187.
z Redern Baltazar, fojt drážďanský 108.
Reichenberk 108.
„rejzy“ husitské 12.
rekatolicace 28.
Renatus Lothrhinský 119; syn Jan 119.
renesanční typ knížecí 36.
Retz (v Rak.) 112.
Rezek Ant., historik český 190.
z Roggendorfu Vilém, pán rakouský 162; sr. Ruckendorfer.
Roháč z Dubé Jan 120.
z Rokycan Jan 115, 121—23, 125, 139; podezřelý ze smrti krále Lad. 123—25, 138, 140, 149, 151, 152, 167, 170, 176, 178, 180—81, 183, 186—87; pomlován 152.
Rolin Jan, kardinál a biskup autunský 141.
de Roo Gerhard, historik rakouský 112, 160; o smrti krále Lad. 124, 164, 169, 172, 182.
Rosic Zikm., letopisec slezský 159, 190; o smrti Lad. 162.
z Rotenbachu hrabě, zástupce lucemburský 115.
Rotenburk (v Něm.), sjezd (1457) 105.
Roth Jan, sekretář. králov. o smrti Lad. 128, 129, 131, 153—54, 163, 166, 169, 174.
Roudnice 108.
Rouen (ve Fran.), sr. d'Estoutville.
Rovarella Vavřinec, nuncius papežský 105.
Rozgoň Jan, pán uherský 105, 116; Jiří 21, 81; Osvald 81; Rynolt 64, 65, 69, 71, 81, 95; Šebestián 46, 50, 84, 93, 94, 99, 101; tři bratří 63.
rozkošnictví 19.
z Rožmberka Oldřich 28, 30—32, 34, 36, 37, 58, 115, 189; synové 34, 36—37, 58; Jan 115, 177, 189; Jindřich 45, 49, 55, 71, 111, 115, 161, 189—90; Anežka kněžna, chof jeho 189; rožmberská kronika o smrti krále Lad. 136, 177, 182; sr. Březan.
z Rožmitálu Johanna, chof krále Jiřího, podezřelá ze smrti krále Lad. 124, 128, 144, 151, 152, 172, 176, 180—85.
z Rožmitálu Lev 144, 185.
Ruckendorfer (= z Roggendorfu) Wolfgang, pán rakouský 71, 81, 126.
z Rudesheimu Rudolf, legát a biskup vratislavský 83—84, 90, 121, 123; o smrti Lad. 113, 118, 130, 133—34, 137—38, 165—66, 179, 181.
Rudolf II., král český 185.
Rudišta (v Srb.) 46.
Rumunsko, sr. Patra du Corvo, Vajk, Valaši.
Rýn 145.
rýnský falckrabě 73.
rytíři 14, 18, 20, 26, 28, 33, 37, 39, 52, 114, 176; sr. Německý řád rytíř.
- Řehoř M.**, lékař Albrechta VI. Rakouského 148.
z Řepnice Jindřich, rotmistr český 105.
Řezno 56, 111, 118, 179; sr. Geisler.
Řím 31, 33, 43, 121, 153, 157 a d., 163, 168, 173, 187; sr. Decius, Hladek Luk., kurie řím., Lichtenfelser, Nero, Tanquil, Václav farář.
Salaba, Jos., historik český 189—90.
Salcburk: „anonymi San-Petrensis chronicon Salisburgense“ o smrti Lad. 176; sr. z Kraiburka, z Weissbriachu. sáně 145.

- ze Sannecka hrabata (= Celští).
 Sasko 44, 56, 87, 111, 112, 169; sr. Wettinové.
 Sáva řeka 64, 71, 72.
 Sedláček Aug., historik český 190.
 Sedmíhrady 25, 46, 47, 81, 100; sr. Brašov, Bystrice, Hunyad hrad.
 von Seydlitz Opl, 26.
 Schedel Hartmann, humanista německý 60, 161; o smrti krále Lad. 124, 129, 140, 176, 180.
 Schmidt B., historik německý 148.
 ze Schönberga Jiří, probošt přešpurský 115.
 Schönberk (v Bavoř.) 187.
 ze Schönfeldu Zikmund, rotmistr český 105.
 Schrottental (v Rak.) 16, 40, 112, 114, 120.
 Schulz, historik lužický o smrti Lad. 150.
 ze Schwarzburka Günther, král německý 148.
 Silanianus (= Ladislav Pohr.) 179.
 Sirmijský Jiří, historik uherský 69.
 Skalice (na Sloven.) 88 (sjezd).
 Skuhrov 108.
 Skultetus Bart., historik lužický, o smrti Lad. 168.
 Slaný: sr. z Březnice Martin, Šimon Slán.
 Slezsko 40, 49, 55, 58, 84, 87, 89, 160, 176, 181, 188; sr. Froben, Grünhagen, Historia seu epistola, Hlohov, Lehnice, Markgraf, ratiboř. kron., Rosic, Svidnice, Vratislav, Zahaň.
 Slovensko 21, 75; sr. Bardějov, Holič, Košice, Levoč, ze sv. Mikuláše Pankrac, Moldava, Nitra, Pováží, Skalice, Trenčín, Uhry Hor.
 Smederevo (v Srb.) 43.
 Smiřický Jan 38, 107, 108, 118; synové Václav a Jindřich 107; sr. z Michalovic Markéta.
 Smolík z Biskupic Jan, rotmistr český 105.
 sněhu množství 129.
 sněmy zemské 28; kurie sněm. 14, 26, 28; generální sjezd korunní 88.
 „S n ě ž e n k a“ (pohádka) 182.
 sobectví 16, 18—20, 24—25, 36, 39, 42, 59, 127, 136.
 Sobětický Jindřich 189.
 Solnice 108.
 Solon Atheňan 51.
 ze Solopisk Mirko 152.
 soud boží 77, 98, 169—70.
 stát: soukromoprávní názor o něm 9; sr. dynastické snahy.
 ze Sparnecka Otto 145.
 správcoství zemské 25 a d., 30 a d. von Sprinczenmarkht (= z Kaniže).
 Srbsko 43; sr. Bělehrad, Brankovič, Brdo Novo, Lazar, Rudišta, Sáva, Smederevo.
 Stams (v Tyrol.): „breve chronicon monasterii Stamsensis“ o smrti Lad. 180.
 ze Starhemberga Rüdiger, pán rakouský 112, 115.
 Stateira, chof krále perského Artaxerxa 182.
 stavby způsob 145.
 stavovství 10 a d., 32, 87—88; v Čechách 8, 11, 28 a d., 34, 87—88; v Rakousích 8, 11, 13 a d., 32—34, 36, 39; v Uhrách 8, 11, 20 a d., 32, 34; sr. decentralisační princip, města, panský stav, panstvo, partikularismus, preláti, rytíři, šlechta.
 Stayhamb (= Genyen).
 ze Steinu Jiří, notář papežský 105.
 v. Stockheim G., historik německý 133.
 Strakonice, sr. z Dubé Jan.
 strakonická jednota 30 a d.
 Straskitl Mates (z K. Hory?) 157; ze Sulevic, sr. Kaplír.
 Supan, historik rakouský 62, 68, 72.
 svatební obřady 142.
 Světlá (v Rak.): tabela kalendářní o smrti krále Lad. 140, 180; sr. Zwetlense kalendarium.
 Svídnice (ve Slez.) 186.
 Svojanovský z Boskovic Ješek 87.
 Szalay Lad., historik maďarský 22, 52, 60, 77, 99.
 Sześci Diviš, arcibiskup ostřihomský 21, 26, 43, 49, 83, 95, 98, 99, 102, 116.
 Szegedin 47, 75, 76, 78, 79.
 Szekeli Tomáš, pán uherský 46.
 Szilagyi Michal, pán uherský 47, 50, 61, 62, 67—69, 75, 77, 78, 90, 91, 100, 101; Alžběta, chof Jana Hunyada 23, 76, 77, 79, 92, 95, 97, 100.
 Šalomoun 102.
 ze Šenvaldu Anna, chof Jana Bitovského 131.

- Šestiměstští 55.
 šibenický biskup 50.
 Šimák J. V., historik český 156.
 Šimon Slánský, kronikář český 137; o smrti Lad. 149—50, 156, 158.
 šlechta 12, 14, 21.
 šlechtická přednost, spor 130.
 Šlik Kašpar, kancléř cis. 18, 19; Mikuláš 34.
 Šmikovský ze Žďáru, rotmistr český 105.
 Španělsko 110.
 ze Šprinsberka, sr. Kuthen.
 špýrská kronika 53, 58, 67—69, 73, 94, 98, 99, 119, 142, 159; o smrti Lad. 126, 129, 134, 135, 143, 164, 168, 182, 184.
 Štěpán, kancléř celský 66.
 Šternberk hrad (v Charv.) 105.
 ze Šternberka Zdeněk 44, 55, 64, 107 až 109, 112, 115—120, 124, 128, 142, 148, 171; o smrti Lad. 143—44, 165, 173, 177; Albrecht 123; ze Št. páni 45, 64, 71, 108.
 Šteyer: ze Št. Wolfgang (itinerář) o smrti Lad. 174; sr. Lapiz.
 Štrasburk 111, 118, 119.
 Štýrsko 10; Štýrané 38.
 Švábsko 145.
 Tábor 34; sr. Klemperer.
 z Tagliacozzy Jan minorita 59.
 de Taillebour-Coetivy Alain, kardinál a biskup avignonský 141.
 Tanaquil, královna římská 184.
 tance 119, 141.
 tanchauz 119.
 Tanner J., historik český 136, 185.
 Tegernsee: anonym o smrti Lad. 162.
 z Telče Jan 190; sr. Kříž z T.
 Tello Athēan 51.
 Temešvár (v Uhr.) 12, 55, 70, 76 až 79, 81, 92, 96, 100, 101.
 Tempelfeld Mik. Dr., kazatel vratislavský 83, 90; o smrti Lad. 126, 135, 165, 168, 173—74, 179—81, 186—87.
 z Tenčina Jan, diplomat polský, o smrti Lad. 125, 168, 173.
 de Tervisio Šimon Dr., lektor ostřihomský 115.
 Theobald Zach., historik německý 113, 137, 160; o smrti Lad. 124, 135, 144, 149—50, 153, 154, 156, 169—70, 185, 188.
 Thomasi, diplomat benátský 53, 63, 71, 79, 90, 91.
 Thurocz Jan, kronikář maďarský 24, 25, 46, 47, 51, 52, 58, 61, 62, 64, 66 až 69, 77, 78, 81, 82, 84, 92—98, 100; o smrti krále Lad. 136, 169.
 z Thurocze Benedikt, pán uherský 81, 94, 116.
 Tisa 21.
 Tluksa z Čechtice Oneš 152.
 Tobolka Z. V., historik český, o smrti krále Lad. 134—35.
 Tokaj 25.
 Tomáš, biskup záhřebský 116.
 Tomek V. V., historik český 44, 59, 108, 109, 118, 137; o smrti Lad. 135, 138.
 Tours (ve Francii) 118, 141—44; opatství sv. Julia 142; chrám sv. Martina 143.
 Tovačovský z Cimburka Ctibor 81; Jan 130.
 Trapp Jakub, vychovatel Zikmunda Tyrolského 111, 115.
 Trčka z Lípy Burián 115, 119.
 Trenčín, sjezd 88, 90, 103, 107.
 Trevír, sr. Filip probošt.
 Troskotovice (na Mor.) 56—58, 87.
 Tröster Jan, člen kanceláře krále Ladislava 102.
 Truchsess Mikuláš, pán rakouský 71, 120, 126, 162.
 Tůma Přeloučský, spisovatel bratrský 123.
 Turci 3, 7, 10, 12, 13, 22, 23, 26, 40 a d., 54, 56, 59, 60, 64, 69, 71, 73, 75, 82, 89—91, 99, 101, 107, 111, 121, 147; sr. křižáci, Mohamed II., Murad.
 turnaj, sr. klání.
 Týn nad Vlt. 189.
 Tyrolsko 145.
 Údrcký Pavel 44.
 Uhry 3, 7—10, 12—14, 18 a d., 35, 37, 38, 42—45, 47, 49, 53, 55, 71, 74, 78, 85, 87, 88, 90, 91, 98, 102, 104, 106, 107, 109, 121, 127, 128, 135, 141, 144, 154, 160, 161, 173; „Ephemerides“ o smrti Lad. 162; sr. Alföld, Anjouovci, Banffi, biharský komitát, Bleyer J., Brassóban, Budín, de Buzlai, de Corbavia, Csanad, Černín, Dunaj, Fessler, Forchtenstein, Fraknoi, Futak, Gara, Genyen, de Hangach, Hedervári, „hofmār von Ungern“, jagerské biskupství,

Jiskra, Kaloča, z Kaniže, Kaprinaj, Karol Neapol., Katona, Kečkemet, Keve, Kont, z Korogh, koruna uher, Langdorf, Ludvík Uh., Maďaři, Modrar, Nagy, de Nemeth, Nesmily, Országh, Orzegius, Ostřihom, z Palocze, Pešť, Pětikostelí, z Pezinka, z Pliešovec, Pray, Prešpurk, Ráb, Rafael Kaloč., rákoš, Rozgoň, Sedmihrady, Sirmijský Jiří, Szalay, Szécsi, Szegedin, Szekeli, Szilagyi, Temešvár, Thurocz, Tisa, Tokaj, Ujlaki, Varadín Vel., z Vardy, Vigleš, Vítěz, Vladislav Varnenčík, Vyšehrad, Zátisi.

Uhy Horní 38, 55, 75, 91, 101.
Ujlak (v Charv.) 22, 59.
Ujlaki Mikuláš, pán uherský 21, 22, 26, 27, 38, 40, 41, 50, 59, 60, 81, 83 až 85, 89, 92; 93, 95, 99, 100, 106, 116; dcera Jeronyma 40, 89.
ukrutnost 24.
Ulm 145.
unie personální 9.
Unrest Jak., kronikář korutanský 54, 63, 67—70, 72, 98, 142; o smrti Lad. 126, 184—85.
Ursinus Ad. („Chron. Thuringicum“) o smrti Lad. 178.
úřednická vláda 18 (v Rak.), 19.
utrakvisté 29 a d., 115, 121—27, 131, 146, 180; sr. husitství.

Václav II., král český 119.
Václav IV., král český 9.
Václav, farář v Římě o smrti Lad. 157, 168.
Vaidaffy Laszla (= Hunyad Lad.).
Vajk, otec Jana Hunyada 23.
Valaši 47.
Waldsassense chronicon 122; o smrti Lad. 136, 176.
z Wallsee Reinprecht, pán rakouský 15; pán z W. 103.
Vancsa M., historik rakouský 136.
Varadín Velký (v Uhr.) 102; sr. Vítěz.
z Vardy Štěpán, elekt kaločský 63, 81, 92, 107, 115, 116, 141.
Varillas Ant., spisovatel francouzský, o smrti Lad. 188.
Varmie (v Prus.), sr. Legendorfer.
Varna 21, 24, 26; sr. Vladislav Varnenčík.
z Weissbriachu Burchard, arcibiskup salcburský 158.

z Veitmíle Beneš 86, 90, 93—96, 99, 103, 108, 177.
z Veleslavína Dan. Ad. o smrti Lad. 188.
z Velvar Stanislav, rektor university praž. 139.
z Werdenberka hrabě Oldřich 64, 81, 126, 162.
věrolomnost 54, 58, 61, 70, 71.
z Verony Gabriel, sr. Rangoni.
verše o smrti Lad. 179—80.
věštění 19; sr. prorocství.
Veterocellenses annales o smrti Lad. 180, 186.
Wettinové, sr. Albrecht Saský, Fridrich Saský, Vilém Sas.
Videň 5, 22, 27, 33, 35, 37—40, 43, 47 až 49, 55—57, 62, 67, 81, 83, 85, 101, 102, 106, 107, 109—111, 113, 114, 116, 118, 120, 126, 133, 134, 136, 141, 153, 160, 162—165, 167—68, 176, 181, 189; universita 114; zápis v městské knize o smrti Lad. 135, 152 (164); „Annales academiae Viennensis“ o smrti Lad. 149; vídeňský rukopis o téže 159; sr. Holzer, Hölzler.
Vigleš hrad (v Uhr.), sr. Jošt.
Vilém Saský 119, 122, 134; o smrti Lad. 163, 168, 175, 181; sr. Leubing.
Winter Zikm., historik český 139.
Wirtembersko 145.
Wispeck Hans, veršovec německý, o smrti Lad. 118, 167, 182.
Vítěz Jan, biskup varadínský 41, 44, 45, 63, 64, 71, 83, 84, 88, 94, 95, 98—102, 107, 116.
Vítovec Jan, rotmistr český 104, 105, 121.
Wittelsbachové: sr. Fridrich Falc., Ludvík Bav., Ota Bav., rýnský falckrabě.
vkupování na trůn český 175.
Vlad. vojvoda multánský 46.
Vladislav Jagello král polský 20.
Vladislav Jagellovský, král český 177; o smrti Lad. 185.
Vladislav Varnenčík, král polský a uherský 3, 20—24, 26, 35, 44, 53, 54, 61.
z Voděrad Cyrek Purkart Moravan 190.
Voigt Jiří, historik německý 53; o smrti Lad. 125, 135, 151.
vojenství: sr. hradů pohraničních střežení, jízda, křižáci, pěchota, rejzy husit., vozy boj., žold, žoldníci.
volební kapitulace 11, 12; sr. vkupování na trůn.

volební monarchie 74.
Wolfgang, český posel 86.
z Volkensdorfu Jiří, pán rakouský 81.
vozy bojové 49, 144.
Vratislav (ve Slez.) 40, 49, 55, 94, 107, 124, 126, 128, 130, 140, 172, 177, 179, 184, 186—87; Vratislavští o smrti krále Lad. 123, 129, 139, 162, 168, 171, 173, 178, 180; annály vratisl. o téže 172; sr. Eschenloer, Kitzing, Liebenthal, Mikuláš služebník, Tempelfeld.
ze Všehrd Viktorin Kornel, právník český (o smrti Lad.?) 177.
Wunsidl 145.
Vyšehrad, proboštství 122.
Vyšehrad (v Uhr.) 56, 58.

zádušní obřady 143.
Zahaň, Catalog. abbat. Sagan. o smrti Lad. 180; sr. Ludolf Zah.
Záhřeb, sr. Tomáš biskup.
Zajíc z Hasenburka Zbyněk, arcibiskup praž. 148.
Zajímač z Kunštátu Jan 128.
zástavy církevní 107—08.
zástavy statků král. 45, 87, 107—08.
Zátisi 21, 25.
zelenohorská jednota o smrti Lad. 177.
zeměpanská moc 11, 14.
zemětřesení 160.
Zemuň (v Charv.) 59, 63, 64, 66, 67, 71, 72.
Zhořelec (v Luž.) 130; Zhořeletci o smrti Lad. 168, 175; kostel S. Trojice 168; sr. Bereit Jan.

zhořelecké letopisy 84.
Zikmund, král český 3, 9, 11, 12, 23, 27, 28, 30, 43, 54, 80, 97, 123, 125, 180; sr. Alžběta, Barbora, Marie, Šlik Kašpar.
Zikmund Tyrolský 111, 143; sr. Trapp Jak.
Zivald (z K. Hory?) 157.
Znojmo 16, 37, 49; sjezd (1457) 87—89, 103, 114.
zpráva (o poselství do Francie 1457) 141 a d.
zpráv rychlost 49, 56.
Zwetlense Kalendarium o smrti Lad. 147, 166, 186.
ze Zvole Bohuš, biskup olomoucký 148, 190.

žaloby anonymní na Oldřicha Eicingeru 15, 18, 19, 37, 39.
ze Žďáru, sr. Šmikovský.
ženské právo dědické 11, 12.
Židek Pavel, kronikář český 169.
Žitava (v Luž.) 130.
žitavský letopisec 123; o smrti Lad. 128—131, 135, 171.
žold 59.
žoldníci čeští 20, 49, 64, 65, 75, 92, 94, 104, 105; sr. „bratřiči“, Holubáf, Jiskra, Komorovský, v. Meichau J., Mladvaněk, Obitecký, z Řepnice Jindř., ze Schönfeldu Zik., Smolík z Biskupic, Šmikovský ze Žďáru, Vítovec.

OPRAVY.

Str.	18	řádka	21.	má býti Eicinger místo Eiciger.
„	22	„	17.	místo Mohuče čti: Mohače.
„	40	„	7.	zdola místo brašovským čti: Brašovským.
„	43	„	9.	„ „ pulchro čti: pulchra.
„	53	„	2.	„ „ štýrské čti: špýrské.
„	62	„	19.	„ „ Hölzerově čti: Hölzlerově.
„	68	„	11.	„ „ štýrská čti: špýrská.
„	92	„	10.	shora „ Matiaš čti: Matyáš.
„	92	„	15.	„ „ Matiašem čti: Matyášem.
„	119	„	20.	zdola „ Gaus čti: Gans.
„	126	„	22.	shora „ Trachsessa čti: Truchsessa.
„	160	„	8.	„ „ Cartierovu čti: Chartierovu.
„	180	„	23.	„ „ Anonymii čti: Anonymi.

OBSAH.

	Strana
Úvod	3— 7
Hlava I. Poměry v zemích Ladislava Pohrobka za jeho nedospělosti	8— 41
Hlava II. Otázka turecká. Smrt Celského	42— 74
Hlava III. Ladislav a Hunyadovci	75—102
Hlava IV. Smrt Ladislavova	103—146
Hlava V. Rozvoj legendy o smrti Ladislavově	147—188
Exkurs: Smrt Jindřicha z Rožmberka	189—190
Rejstřík jmen a věcí	191—207